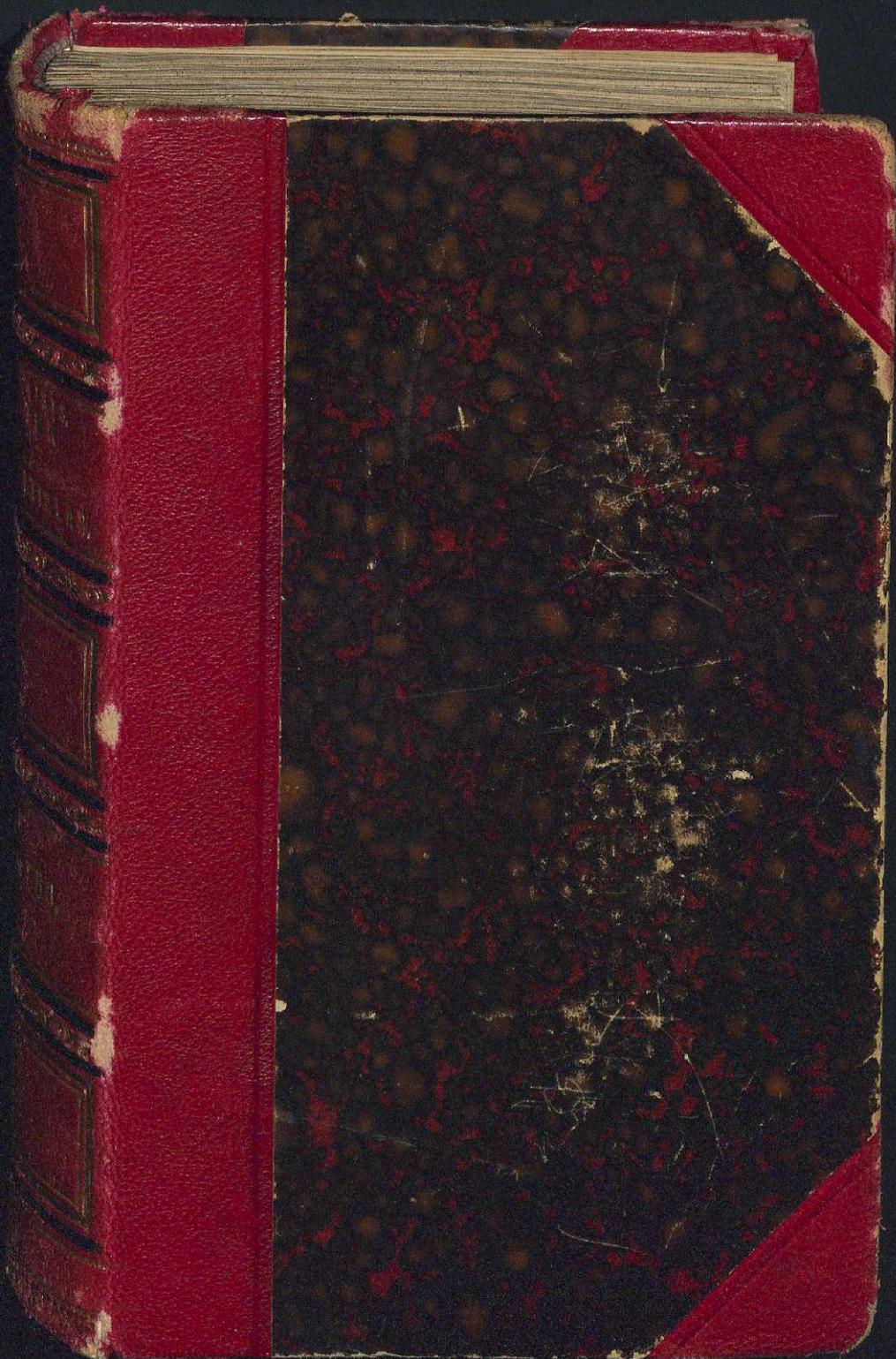

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

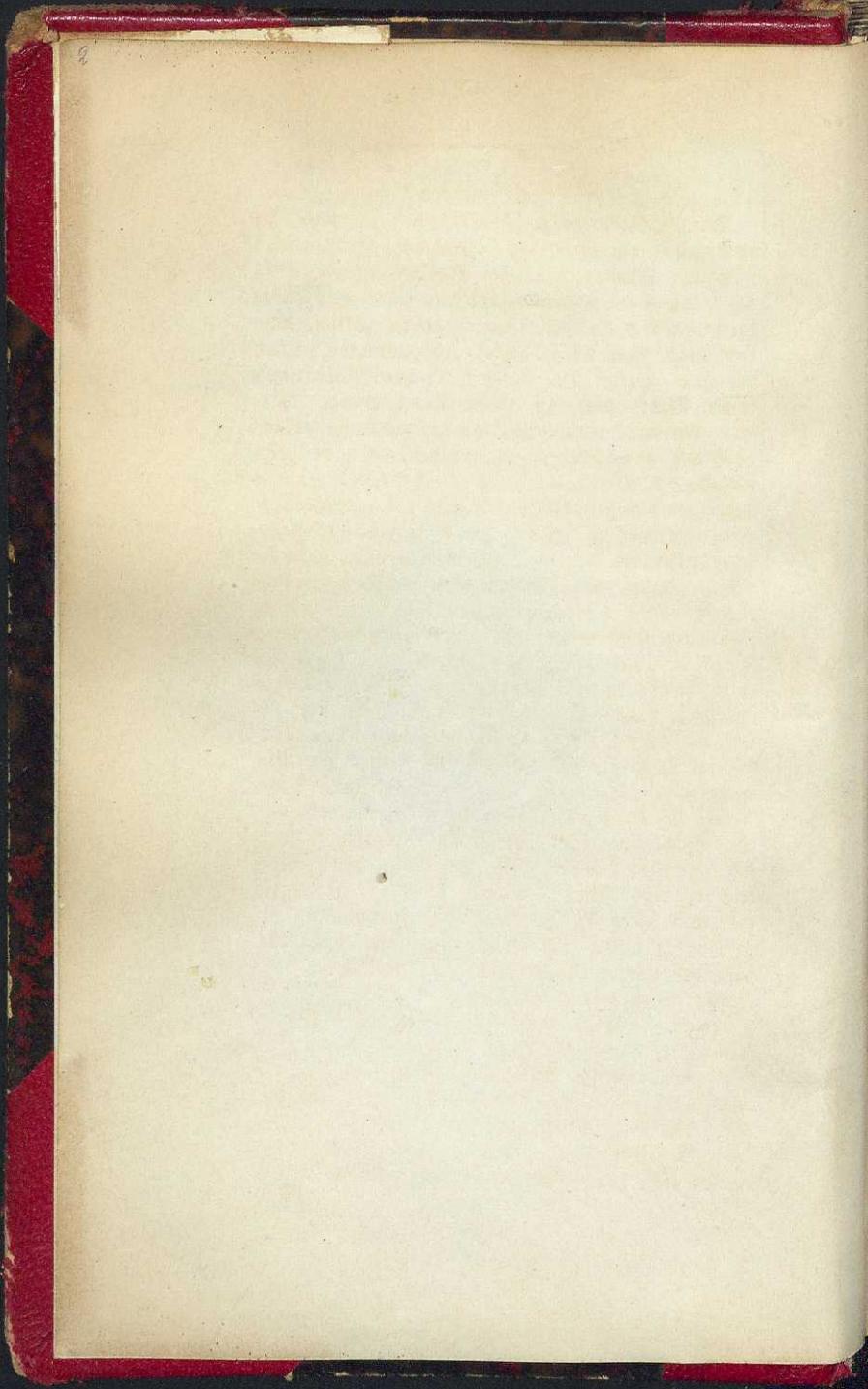

Allmänna Sektionen

Polygr.
Sv.

Utländas ej

Uppmärksamma.

Mer och mer börjar söjan lyftas öfver ett ytterst mörkt och förhålligt förhållande, hvilket man i många år anat, men som troligen nu egnar sig att tråda med fullkomligare klarhet i dagen. Den jättestora kris, hwartill Europa otvivelaktigt, man kan säga naturödmändigt, allt närmare nalkas, och som fortast kan benämnas **civilisationens seger öfver råheten, jemte samhällenas dermed följande emancipation ur wäldets, mörkrets och godtycklighetens band,** har sitt förnämsta och största motstånd i ryska politiken. Ju mera det blir en allmänt infedd och erkänd sanning, att alla i Europa ännu qwarwarande konstitutionella, mer eller mindre absolutistiska regeringar utgöra det egentliga onda, hwarmed folken i stort hafwa att känna, desto tydligare märker man också, att Rykland är alla dessa menniskoäntliga styrelsens innersta fjäd. Ryska kejsaren utgör den sol, hwartill de alla hoppfullt blicka upp i friden mot sina egna nattödnar, och han, å sin sida, är lika angelägen att hålla dem wid makt för grundstatsens skull, och på det att icke frihet och ljus måtte winna en mark, som slutligen skulle kunna sträcka sig ända till hans egna rikes inmandömen. Utställiga diplomatiska notaverlingar rörande Schweiz och sedermera Italien, kasta tillräckliga dager öfver den ställning, hwari Rykland ej blott står, men just vill ställa sig till det öfriga Europa.

Sverige bildar wäl blott en liten del af Europa, men dess närhet till Rykland gör dock det sednare ganska uppmärksamt och angeläget att hålla Sverige qwar, så widt möjligt, på en ryss bildningsståndpunkt i afseende såväl på vårt samhällsstic, som på hette politiska förhållanden. En mäktig ryss inslytelse i vårt land har derföre aldrig saknats allt sedan Carl XII:s död, ehuru den under vissa förtä tidstiften (t. ex. under Gustaf III) varit afbruten eller något förminskad. Guru hela denna

bedräglighet under 1800-talet's första decennier utvecklat sig allt mera, wore för widlyftigt att här widröra; det är för öfrigt allmänt bekant. Men hwad wi förefatt oss att anmärka, är en wink om de hemliga machinationer, som ryssa inslytandet sedan 1812 begagnat, med ständigt syfte, att bibehålla Sverige i den ställning af beroende, hwartill det sjunkit genom sin politiska wannmakt och exempelösa fortsynthet (om det nemligen ej war något ännu sämre än fortsynthet), att församma det gisna tillfället till ryssa suprematiens störtande, till wäl för hela Europa, och i och med detsamma äfwen för Sverige.

Ingenting ligger ryssa politiken mera om hjertat, hwad Sverige beträffar, än swenska folkrepresentationens gwarthållande i det splittrade, swaga, nästan betydelselösa sticket den har i och med ständsindelningen. Wi wilja wißt icke lägga våra konservative till last, att wara formligen köpta af Ryssland, för att motarbete representationens ombildning till en enhet och kraft, hwarigenom swenska folket skulle kunna winna någon politisk styrka. Men att våra ultras werka alldeles på samma linie, som ryssa politiken: att de gå deras ärenden, om och omwedwet för flere af individerna, hwilka blindt låta föra sig af wisja ledare; samt att de till känslor, grundsatser och sympatier tillhöra Ryssland, beträffande både bildningens art och isynnerhet föraktet för de lägre folkskasserna; allt detta är dagsklart. Wi tro wisserligen icke, att våra konservative skulle wilja se Sverige lagdt under Rysslands spira (de skulle då endast hafwa i perspektis, att så lemna platsen åt ryssa magnater, hwilka skulle hitströmma för att bortdriswä de swenska, och i deras ställe öfvertaga folkförtrycket, hwilket utbyte naturligtwis de swenska ultras icke önska); men de wilja hafwa ryssa principer så widt mössligt gällande i swenska samhällets administrationer, till nationens nedhållande i mörker och politisk nullitet. Härwid tänka de stanna; och ryssa örnblicken låtwar om ingenting widare. Det är emellertid tydligt, att Sverige måste blifwa ett lätt rof för Ryssland, när helst detta behagar, så

wida ej swenska folket sjelf kan lyftas till en högre kraft och politiskt sjelfständighet. När Polen föll, så war detta till stor del en följd af polska riksdagens splittring. Polska folket egde ingenting att säga på den; polska adeln höll statens hela makt i sina händer; af des öde berodde således statens. Hvilken mörk och ohygglig tafs erbjuder icke detta? Hade polska folket i stort och i massa befunnit sig på en politiskt sjelfständig punkt, så hade detta olyckliga lands kufwande under Ryssland troligen aldrig kunnat verkställas, åtminstone ej i längden kunnat fortsara. Nu war Rysslands seger gifwen, så fort det wunnit målet att splittra adeln, och denna konst war icke stor, såsom historien visar. I Sverige är wäl det onda elementet i staten wida mindre än det war i Polen. Lifwäl är det tillräckligen stort för att af Ryssland kunna begagnas, om ej alldeles och genast till Sveriges undergång, dock till des quarhållande i swaghet och politiskt obetydhet, för att frändes les göras till ett lätt rof.

På samma sätt, som den ryska inähtelsen är det förnämsta hindret för vår representationsreform, så är det också för Sveriges sättande i godt försvarsskick. Systemet af en allmän folkbewäpning betraktas af våra ultras med fasa och försträckelse, emedan de deruti se ett medel äfwen till den politiska maktens öfvergång ur byråkratiens, hierarkiens och aristokratiens händer till nationen sjelf, såsom sådan i det hela, hwaruti sedan de konservative wisserligen alltid skulle fortsara att hafwa sin stämman i bredd med alla andras, men endast för hwaden wore wärd och icke mera. Den affky Sveriges ultras hysa för den allmänna folkbewäpningen eller bewäringsystemet i sin fullkomlighet, är derjemte influenserad af ryska sympatier; och de hata derföre Sveriges nationalförsvar dubbelt. Wånga bland vår högadel, och till och med våra akademici, skulle hellre se Sverige som en ryss pro-

6

mins, än finna det försvaradt af folket. Ly un-
der ryft spira hoppas de så fortsara i sin sam-
hällsställning, med fullt åtnjutande af prerogati-
ver till den öfriga nationens försång; men, om-
gifne af ett till sjelfförswar mot htre fiender starkt
rustadt folk, frukta de med skäl att snart nödgas
stiga ned från höjderna och ej kunna bibehålla an-
dra rättigheter, än dem de jemte alla andra böra
hafwa. Utom den gifna sympatien wåra ultras
således till följe af personlig eller ståndsegoism
känna för Ryssland, wet också ryska politiken, nu
som alltid, att deputoni här hålla och besolda be-
stämda ledare, hwilka midt ibland öf bewaka ryska
intresset och weta göra det gällande, än på ett för
de ledda sjelfwa dolbt sätt, än öppet.

Utom öfwermakten till lands, will Ryssland
äfwen bibehålla enwäldet i de nordiska hafwen.
Att Sverige i Östersjön skulle sjelf få någon sjö-
makt, som kunde trofva den ryska, behöfwer Ryss-
land ej befara. Men hwad Ryssland ej gerna ser,
är att Sverige winner hwad det kan winna i
detta afseende, nemligen ett tillräckligt starkt kust-
förswar mot fiendtligt anfall från sjön. Rysska vo-
litiken bekämpar således uppkomsten hos oss af en
fullkomligt stark stjärgårdsflotta, men ser deremot
med nöje, att Sverige uttömmar krafter och sum-
mor på underhållet och bibandet af en så kallad
"stor flotta," som tjänar till intet. De kunna
wi göra war aktningswärda swenska marin den
hårda bestyllningen, att, för såwidt den försäktar
systemet af en s. k. stor flotta, wara köyt af Ryss-
land; wi säga blott, att den arbetar Ryssland i
hand och omedwetet besinner sig på samna linie
med den ryska politiken sjelf.

Wi torde wid tillfälle komma att med närmare
gående exempel behöfa de i Sverige herrskande ryska
sympatierna, och wisa några personligheter, genom
hwilkas händer åtskilliga ledningsstrådar löpa. Att
tidningen Minerva, såsom ryktet säger, skulle ut-
göra en af de treswåre, hwarmed Petersburgska di-
plomaten arbetar i Sverige, har wisserligen en
grad af sannolikhet för sig, i synnerhet då man talar
om förra tider, då Hr Prot. Sekr. Åskelöf ännu
egde helsa och krafter. Duru hemmastadd denna

man war i framl. Gre. von Suchtelens hus, wet
hwar och en; och Harmonien, än i denna frund,
emellan honom och Hr Konsul, (u. m. Ryska Stats-
rådet) Lavonius utgör ingen hemlighet. Man
tror sig till och med då och då i Minerva läsa
artiklar af Lavonii egen hand. Deremot anse wi
föga antagligt, att Hr Mag. Johansson njuter
salarium af ryss hand för hwad han i Minerva
uppsätter i ryska intresset. Hr J. är en strift-
ställare, som i politiska grundsatser gått kom-
passen rundt om; att han nu i Minerva strifwer
till Rysarnes fördel, behöfwer då ej komma deraf,
att han härför erhåller någon särskilt gratifikation,
utan endast deraf, att han i den egentlige, men
sjuke redaktörens ställe, mot arwode redigerar denna
tidning och publicerar artiklar i Hr Afelöfs förut-
gifna, ryska tendens, hwilken måste följäs såwida
Minerva skall existera. Andra personligheter lesiwa
i Stockholm, om hwilkas egenstap att taga ryska
pengar, man har större anledning, bland annat
deraf, att de göra mera gagn för sig, än
Minervalerna numera kunna. Swarest dessa köp-
ta eller med löften lockade stå att träffa, torde
de nog sjelfwa mer och mer aflösa, alltfom de finna
det mindre angeläget att återhålla utbroten af sin
frenetiska ilska mot Sverges regeneration i samhälls-
wäg, och framförallt af sin bitterhet mot regerin-
gen, af sitt tadel mot konungen personligen,
just (märk wäl!) för sådana åtgärder, som
åsynsta Sverges uppkomst.

Minst i dagen liggande, och kanske besynnerli-
gast af alla, äro de ryska insytelser, som ske ge-
nom personer, wisserligen ej af Rysarne betalde,
men från Ryssland öfverkomne till Sverige — eme-
dan de i Ryssland woro så liberale, att de ej der
kunde wara! — och sedan i Sverige anställda. Alldeles
förwånande hafwa flere af dessa under ryska spiran
ultraliberala bytt om karaktär efter hitkomsten, och
i Sverige blifwit enragés ultras. Flere än Hr

Prof. Hwasszer nämnas som prof på detta under-
liga slägte; och de öfrige äro hwarken så barns-
liga, som han, eller så utan inlystande. I all-
mänhet taladt, är det klart, att de godmodige Swen-
skarne måste draga minsta misstankar på personer,
om hwilka de hört, att de blifwit söga bättre än
bortdrifue från Ryssland. Man har emottagit dem
som en art martyrer. De måste framför allt wara
svenstt sinnade, tänker man, då de ej kunde lida
att leswa på andra sidan om Ålands haf. Så
tror man dem om godt framför andra. Och inga
kunna i sjelfwa werket tjena Ryssarne bättre, säk-
rare, och hemligare än de: ej heller för lindrigare
pris, emedan Swenskarne betala dem. *14/2 48*

MATHILDA LINDM

Adj. REFOR

Till förmån för Musik-Direktör A
SCHNÖTZINGER, gifves Lörds
8 April, i *Herr De la Croix's*
EN STOR MASKERAD-FES
under benämning:

Apollos Inbjudning till Gra
eller:
Dansmusikens Trium

Alla arrangemeter äro vidtagne för att
ofvanstående benämning. Vidare framdeles.

DANS-SOIRÉE

blifver i morgon Söndag uti Kongl. Operabus
sker kl. 6 och slutas kl. 11 e. m. Lektion
3 och 5 e. m. J. C. SANDST

AVERTISSEMENT.

Undertecknad får äran avertera resp. Fam
ver och Bekanta, att min Lektion och L
Soirée fortsättes i morgon Söndag den 19
tion ifrån kl. 4 till 6 och Soiréen från kl. 6
Nya Elever emottagas. De privata Lektioner
oafbrutet.

(Äfven får jag ödmjukast anhålla, att resp.
de, som ej varit Elever eller af mig personlig
ta, täcktes vara goda och anteckna sig innan
för att undvika möjligen uppkommande missf
C. AUG. LINDB.

Avertissement

Undertecknad får härmed äran avertera res
miljer, Vänner och Bekanta, att **SLUTBAL**
Elever blifver uti f. d. Kirsteinska huset, i
nästkommande månad.

Antecknings-listor och Biljetter finnas att
undertecknad, i huset **N: 58** vid Vesterlångga
F. A. GÖR

Enligt
hvad sortlag:r
Croix lok
förra gån
talarna o
tokoll ic
der tidn
anteckna
Hr bor
Det först
en temu
gick hr
yttranden
diskussio
tilltyrkt
väl ej må
sparas til
solverade
deraf att
dertrycka
tankar, t
varit såd
yttrander
yttrander
i Englan
hjudna i
frånvarar
nom and
gar, sam
ledamöte
lins uttr
randen. l
ett homo
detta har

A. 15/12 98

**REFORMVÄNNERNAS SALLSKAPS SJETTE
MÖTE DEN 16 MARS.**

Enligt löfte meddelas här en kort berättelse om hvad som föreföll vid reformvännernas möte i La Croix lokal thorsdagen d. 16:de, dervid red. likasom förra gången nödgas anhålla om ursäkt hos de resp. talarna om ofullständigheten, enär något verbalprotokoll icke fördes, eller något bord fanns i salen, der tidningsreferenter kunde få taga plats för att anteckna.

Hr borgmästar *Eckholm* var för dagen ordförande. Det första ämne, som förekom och gaf anledning till en temmeligen liflig och långvarig diskussion, angick hr mag. *Svedboms* motion, att inga skriftliga yttranden i sällskapet skulle få förekomma under diskussionen, hvilket bestyrelsen så till vida hade tilltyrkt att skriftliga anföranden till mottagande väl ej må förvägras, men uppläsandet deraf likväl sparas till slutet, då dagens öfriga göromål äro avslöserade. Hr mag. *Svedbom* begärde, i anledning deraf att man ansett hans motion på något sätt undertrycka enskilda ledamöters rätt att uttrycka sina tankar, att få förklara, det hans mening ingalunda varit sådan, utan snarare att skydda ledamöternes yttranderätt i allmänhet. Det synes intet land, der yttranderätten i diskussioner är mera vidsträckt, än i England; men likväl äro skriftliga anföranden förbjudna i det engelska parlamentet, just på det icke frånvarande ledamöter må kunna inskicka och genom andra låta uppläsa långa skriftliga afhandlingar, samt dermed borttaga tiden för de närvarande ledamöterna. — Hr *Wallenberg* erindrade om *Franklins* uttryck: »tid är pengar», och att ingenting leder diskussion så på afvägar, som skriftliga anföranden. Förmågan att sammanjemka meningar till ett homogent helt, är hos oss litet utveckladt, och detta har till stor del sin grund deruti, att vid all-

Hr *C. J. L. Almqvist* ansåg sällskapets förnämsta angelägenhet för närvarande blott bestå uti att ju för desto hellre besluta om kallelse till landsorterna att der inrätta Reformsällskaper, för att öfverallt i landet underhålla en liflig och stark opinton för saken. Man borde göra sig reda för hvad man menade med ett *Program*, så att man ej dermed sammanblandade något annat, nemligen ett helt och genomfördt förslag till konstitution. Det sednare kunde sällskapet icke så hastigt tillvägbringa; men ett *Program*, hvilket endast borde och behöfde innefatta de hufvudsakliga utgångspunkterna och allmänna grundsatserna för den författning man äsyftade, vore utan tvifvel snart uppsatt. Då bestyrelsen på den korta tid, som förlupit sedan sista sammankomsten, ganska naturligt ej kunnat hinna författa ett sådant, vände sig talaren till hr *Gust. Hjerta*, som vid förra mötet motionerat filialsällskaper i landsorterna, och frågade om ej han förslagsvis redan kunde meddela sällskapet det ifrågavarande programmet, då tid vunnas för sällskapet, och diskussionen hade något förevärande faktiskt att redan nu behandla.

Hr *Lars Hjerta* anhöll, utan att direkt vilja opponera sig mot greve *Ankarsvärds* satts, likväl att dervid få erinra, att huru man vänder sig, så kan frågan likväl icke gå förbi Rikets Ständer. Han var lika öfvertygad, som någon, om den obenägenhet som för närvarande inom adels och presteståndets pluralitet råder för reformen; men det motstånd, som härrör af denna obenägenhet, måste först öfvervinnas, innan reformen kan erhållas. Han trodde det därför vara både lämpligt och mera värdigt, att icke allt för uteslutande sätta sin häg till den utväg hr grefven hade föreslagit, att bedja konungen vara så nådig och framlägga ett förslag. Det syntes nog mycket erinra om den bekanta versen i 1813 års riksdagsvisa:

»Se'n tog' de hela luntan och skrefvo utanpå:
Ers Maj: var nådig och hjelp oss härifrån.»

Prof. Swasfer nämnas som prof på detta underliga slägte; och de öfrige äro hvarken så barnsliga, som han, eller så utan inlytande. I allmänhet taladt, är det klart, att de godmodige Swen-

MATHILDA LINDMARK.

Stockholm d. 10 Mars 1848.

Till förmån för Musik-Direktör **ANTON SCHNÖTZINGER**, gifves Lördagen d. 8 April, i Herr *De la Croix's Salong*, **EN STOR MASKERAD-FESTBAL**, under benämning:

Apollos Inbjudning till Gracerna,
eller:
Dansmusikens Triumf.

Alla arrangementer äro vidtagne för att motsvara ofvanstående benämning. Vidare framdeles.

DANS-SOIRÉE
blifver i morgon Söndag uti Kongl. Operahuset. Början sker kl. 6 och slutas kl. 11 e. m. Lektion mellan kl. 3 och 5 e. m.
J. C. SANDSTRÖM.

AVERTISSEMENT.
Undertecknad får äran avertera resp. Familjer, Elever och Bekanta, att min Lektion och Lektions-Soirée fortsättes i morgon Söndag den 19 d:s. Lektion ifrån kl. 4 till 6 och Soiréen från kl. 6 till 11. — Nya Elever emottagas. De privata Lektionerne fortgå oafbrutet.
(Äfven får jag ödmjukast anhålla, att resp. besökande, som ej varit Elever eller af mig personligen bekanta, täcktes vara goda och anteckna sig innan Entréen, för att undvika möjligen uppkommande missförstånd.)
C. AUG. LINDBÄCK.

Avertissement.
Undertecknad får härmed äran avertera respekt. Familjer, Vänner och Bekanta, att **SLUTBAL** för mina Elever blifver uti f. d. Kirsteinska huset, i medio af nästkommande månad.
Antecknings-listor och Biljetter finnas att tillgå hos undertecknad, i huset N:o 58 vid Vesterlånggatan, 1 d. r. unn.
F. A. GÖRCKE.

DILIGENCE TILL UPSALA
afgår alla Tisdagar och Fredagar, klockan 12, från huset N:o 7 Clara Norra Kyrkogata, ankommer till Upsala Onsdagar och Lördagar. Återgår från Upsala Onsdagar och Lördagar.

GEFLE PAKET-ÅR
afgår från STOCKHOLM Måndagen på aftonen. Paketer till *Upsala, Tierps* och öfriga emellan nämnde stationer liggande orter. Söderhamn och Hudiksvall, emottagas på aftonen. **FALES** Kryddbod i huset N:o 17 vid Drottninggatan, öppnar på torsdagen och skola vara inlemnade sedanast kl. 9 på morgonen. Paketerna till sistnämnda stationer afgår från Gefle med första lägenhet. All frakt betalas på plats.

UTRIKES.
FRANKRIKE.
Den provisoriska regeringens kommissarie **Blanc** och arbetaren **Albert**, som bereda ett förslag till de åtgärder, som förordas för arbetande klassernas fördel, äro på färdat en uppmaning till dessa klasser att påyrka alltför hastiga beslut häröfver.
»Alla frågor som angå arbetets förbättring äro mycket invecklade till sin natur och förtärfva en mängd intressen, som äro motsatta, om icke i verkligheten de äro ena och samma. De böra därför behandlas med försigt och begrundas moget. Allt för sön arbetarnes sida, alltför stor brådska till att beslutas, skulle bortskämma allt. Naturligtvis kommer snart att församlas.

✓ Den stora Lagan.

Om man någonstän finge föreställa sig, att personer på wisfa horisonter kunde lära sig någonting, äfwen af historien (den de eljest sjelfwa så nitiskt citera), så skulle utan twiswel de sednaste händelserna i Frankrike innesatta en af de lärörifaste leror för dem. När man med någon uppmärksamhet genomgår det faktiska, som företett sig wid alla revolutioner, såwäl de religiösa af och efter Luther, som de politiska, finner man en sak af utmärkt wigt: det utomordentliga tålamod folket ådagalägger, ända till en ytterlighet, som måste förwåna den opartiska betraktaren, och som icke förr slutar, än snart sagdt alla möjliga fredliga utvägar till winnande af högre rättwisa och civilisationens framgång blifwit försökta och uttömda; förenade med en oemotståndlig kraft, att slutligen störta hindren och göra allt motstånd om intet, sedan det wisat sig, att regeringsmyndigheten och de klasser, som tagit samhällets tömmar i sina händer, på intet sätt wilja lemna gehör åt billiga fördringar och praktiskt förnuft, samhällets utveckling till förbättring och ett högre, rättwisare tillstånd. Huru oräkneligt många gånger har man icke genom framställningar af alla slag, skrifter, tal, petitioner — allt i godo och med framläggande af skäl — glori regeringarna och de byråkratiskt oligarkiska klasserna uppmärksamma på rättwisjan och angelägenheten af samhällsförbättringen, både i religiöst, politiskt och ekonomiskt afseende? Och hwad hafwa regeringarna och de högre klasserna härpå swarat? Ord. De hafwa nästan öfwer allt gifwit goda ord; men så eller inga mot orden swarande handlingar. Hwad slutsatser skulle folket häraf draga? Huru man i grunden och hjertemeningen ej welat och will annat än be- draga det. Ty hwarföre skulle man eljest oupphörligen ljuga, förhåla tiden, och hwarje gång man lemna någon tumms bredd åt den högre rättwisjan och folkförbättringen, dock aldrig wisa sig hafwa gjort detta annorlunda än twungna? Det måste blifwa allt mer och mer klart, att de maktägande alldeles icke wilja människorna något godt egentligen; de betrakta sin ställning i staten så-

som ett rof, det de bemäktigat sig och ämna njuta så oförda som möjligt. När de omfider finna det icke längre vara någon möjlighet, att oförminskadt bibehålla allt hvad de tagit af rättigheter och gods från de öfriga människorna, så börja de dagtinga. Men deras mening, oföränderliga mening, är, att gifwa intet ifrån sig, så widt och så länge de kunna. Menklighet, civilisation, rättvisa, billighet — allt är för dem ord, tjensiga att begagna till "amuserande" af det godtrogna, tålmodiga folket; men aldrig att sätta i verk och gerning. Men i och med att detta blir allt tydligare för allas ögon, måste det också snuligen framstå såsom en afgjord sats, ett axiom, inför nationerna, att sjelfwa den onda principen i staterna ligger i bestaffenheten af deras styrelser. Då för nationerna fördes i härnad mot hwarann inbördes, härtill ledde af sina dynaster och aristokratiska klasser, som med folkens blod wille förskaffa sig fördelar öfwer hwarann, och allt mer försäkra sig om sjelfwa folkförtrycket; blir det, allt som det utnämnda axiomet framstår för alla människor allt klarare, också gifwet, att det egentliga och enda krig, som hädanester, åtminstone i stort, kan ske i Europa, inkränker sig till en strid emellan nationerna, å ena sidan, och den dem öfverhängande onda principen, å den andra. Folken wilja ej denna strid: det bewisar sig genom det utomordentliga tålmod, hwarmed nationerna genom sina organer supphörligt på fredlig wäg först söka utverka samhällsförbättringarna; men när någonting på denna wäg, efter tusentals spillda ord, en exempellös wäntan och ständiga lögner från de maktregandes sida, icke blir utaf, då inträder kriget. Swem, som tvingar folken härtill, är klart: det är den onda, demoniska makt, hwarom wi förut talat, och som på intet annat sätt gifwer med sig. Om sålunda en allmän konflagration uppkommer i Europa, så är ursprunget dertill tydligen att söka hos regeringarna. Det exempel, som nyligen uttalat sig i Ludvig Filips händelse, hvad innebär det för det öfriga Europa? Swem satte honom på thronen 1830, annat än Franska folket? Swem har sedan i 17 och ett halft år wäntat, trott, hoppats och

18
12

oupphörligen, i sina billigaste fordringar på Jult-
kartans uppfyllelse, blifwit af honom bedragen,
annat än Franska nationen? Så frammanade han
slutligen sjelf Februari-katastrofen 1848. Och utan
illustion torde man kunna tillägga, att hwad den
onda regeringsprincipen ådragit Paris i dessa da-
gar, står af samma anledningar för dörren på
många andra ställen i werldsdelen, såwida icke de
mattogande i tid omfatta samma kloka utväg, som
konungarna i Neapel och Turin.

Samma tålmod, som Franska folket wisat mot
Ludwig Filipp i nära aderton år, hafwa Tyssarna i
ännu högre grad ådagalagt mot flere af sina
dynaster och samhällsaccapareurer. När tåla-
modet äfwen en gång i Tyssland upphör, ställ
man wäl från wisja håll wara färdig att ropa på
otidigt misnöje, otålighet, uppfundsigheit o. s. w.;
ty folken, mena de, hafwa ingen rätt att bryta
højorna, som egoistiska individer bland högre klas-
ser pålagt dem medelst lagar, som dessa ensam-
man, utan folket, behagat skapa, och sedermera lika god-
tyckligt skäpa.

Hwad som i så hög grad utmärker Franska
revolutionen af 1848, för så widt den ännu wi-
sat sig, är den stora grad af moderation sjelfwa
revolutionärerna ådagalagt, och den praktiska för-
måga, att snart återbringa ordning i samhället,
hwarpå de gifwit lysande prof, och hwari folket
sjelf allmänt bistått dem. Detta är en punkt,
hwar till wi härnäst med några ord skola återkom-
ma, emedan man från våra wedersatares sida alltid
är färdig att under hwarje politisk hwälning,
som utgå från folket, aldrig tänka sig annat än
anarki och kaos.

J. S. N. 22 1/2 48 (Fortf.)

Den stora Leyan.

(Fortf. från föregående Nr.)

När man läser historien om de Nordamerikanska koloniernas förhållande till England under det århundrade, som föregick frihetskriget, kan man ej nog förundra sig öfver den fans, den moderation i anspråk och hoffsamhet i uttryck, hvarmed kolonierna framställde sina åttganden inför Brittiska regeringen. De wille komma i åtnjutande af rättigheter, så enkla och naturliga, att man nu efteråt och på afstånd har swårt att begripa, å ena sidan, huru man kunde neka dem sådant, å den andra, huru man kunde nöja sig med så måttliga fordringar eller wisa ett så uthålligt tålamod. Stundom gjorde också regeringen medgifswanden, men hwilka föllan årligt uppfylldes. Decennier efter decennier förnyades denna skamliga dram af bedrägeriet och illusoriska åtgärder från styrelsens sida, hwarigenom man hoppades amusera folket och winna tid. Emellanåt förswådde man ej att bruka öppet wåld. Sela detta uppförande är af en så ytterst ertsam natur, att äfwen den mest opartiska och kallblodiga läsare har swårt att icke djupt förargas deröfver; huru mycket mera borde då icke denna känsla bemäktiga sig dem, som utgjorde sjelfwamålet för en sådan regeringsondska? Och likwäl finner man ständigt dessa koloniernas invånare lika sansade, billiga och hoffamma. Först, när efter otaligt förnyade prof på illwilska, snikenhet och försåtllighet från det egenmäktiga och godtyckliga kabinettet under Georg III:s första period, slutligen Reakten promulgerades och skulle sättas i werket, bröt folkrörelsen lof 1764, en laddning te kastades öfwerbord; och kolonierna, som omfider sunno fridande mot humanitetens högre rätt, att längre lyda under falskt och menniskowidrig styrelse, på andra sidan om oceanen, ryckte sig lösa från England. Amerikanska frihetskampen från 1764 till 1783 gjorde och måste göra det djupaste uttryck på hela den civiliserade werlden. Man såg dessa föraktade Yankees, nära nog utan wapen, med fö-

ga militärexercis och alldeles ingen frigsmana, på Englands ordinarie härar, den ena gången efter den andra, ifrån drabbningen wid Trenton ända till det stora och afgörande slaget wid Saratoga. Genom freden i Versailles erkändes Förenta Staternas oafhångighet, de intogo ett rum bland Europas samhällen, och Engelska styrelsens egoism förlorade ett det rikaste rof.

Äf hwilken genomträngande betydhet denna lera war för werlden, wifade sig snart, då endast sex år derefter Fransta folket gick att utföra, hwad det Amerikanska tillwägabragt. Fransta revolutionens utbrott 1789 har samma slags föregåenden som den Amerikanska. Sedan århundraden hade det Fransta folket lidit ett nekligt förtroed genom de högre klassernas godtyckliga behandling af de snart sagdt i rättlöshetstillstånd djupt quarhållna "masforna." Konungarna woro på långt när icke nationens egentliga tyranner. En med otaliga öfverförmåner utrustad börsadel, som, under det att den sjelf förådade samhällets största och bästa frukter, bar ganska litet af des bördor och med upprörande godtycke prejade och plågade hela den lägre "populacen," till följe af lagar, i hwilkas stiftande folket ingen andel fick hafwa, utan som de s. k. högre stånden ensamt, efter sitt behag och till sin fördel, stapade (hwarigenom "jesswa wäl-det gjordes legalt!!!"); samt ett presterskap, inspireradt från prelater, hwilka med börsadeln gjorde gemensam sak till folkets nedhållande i mörker och swaghet, och följaktligen satte alla widspelsens, lögnens och demonismens makter i rörelse, för att hos folket så outplåligt som möjligt inpregla, att det borde lyda och lida hwad som helst, så snart det kom från de högre klasserna: dessa två (börsadeln och det katolska presterskapet) utgjorde de begge egentligen onda principerna i Fransta staten, såsom öfwer allt.

Konungarna jesswa, som, för sitt eget upprätt-hållande, behöfde qwäsa dessa begge onda makter, uppstogo wid sina tillsällen folket till bistånd mot dem; wäl fällan, såsom af följderna syntes, af någon kärlek och wälwilja för det stelf, men för egen

15
hjelp. Folket kom dock härigenom så småningom till en vis hethdenhet. I Frankrike hade en upp- lyft, bemedlad och talrik medellåst bildat sig, be- stående ej blott af städernas borgerkap och hand- lande, men tillika af en myckenhet oadliga em- betsmän, isynnerhet jurister, vetenskapsmän, arti- ster, filosofer och skaldar. Dessa började allt mer ansluta sig till folket i stort, då slöjan öfver de begge onda makterna i staten (bördsabeln och pre- latuten) blef allt mera genomskinlig. Franska fol- ket hade ända en vis beskyddare, ehuru ytterst swag, i en gammal juridisk institution, under namn af "parlamentet" (ej att förblandas med den politiska representation, som i andra länder bär detta namn). Franska parlamentet gjorde då och då sina prote- ster emot inregistrerandet af taxor och godtyckligt stiftade lagar. Så skod ställningen, då Frankrike nalkades sin stora kris 1789.

Förjängt i ett penningsbestämmer, hvarur den ej kunde reda sig, beslöt regeringen sammankalla stän- derna, som på mer än hundra år ej varit sam- lade. Regeringen wände sig först till les Notables, (den förnåma klassen); men då bot ej här kunde räkas, måtte les états generaux samlas. Så in- trädde folket i stort på banan. Efter en kort sam- manvaro förklarade det sig för en **Nationalför- samling**. När man opartiskt inhemtar alla de arbeten, förhandlingar och åtgärder, som förekom- mo ifrån Nationalforsamlingens början tills första konstitutionen war färdig, alltså från 1789 till 1791, kan man ej underlåta att intagas af den politiska renhet, som här uttalar sig. Man upp- täcker sanning, billighet, en hög rättsskänsla och ett förnuft, i de flesta fall så praktiskt tillämpligt och godt, som af tidens ställning och civilisation kunde begäras. Huru kunde då denna revolution urarta till så mycken grymhet, fanslöshet och ter- rorisem? Swaret härpå är klart; och detta svar innefattar änyo den mest förfärliga lexa för tro- lösa regeringar.

Huru bemöttes Franska folket under sina bemö- danden för samhällsförbättringen? Huru upp- tog styrelsen dess arbeten? Den biföll nationalför- samlingens och den konstituerande församlingens åtgär-

lucka!

10
16
må icke lägga dem ett till samhällsförbättring sträf-
wande folk till last.

Och, efter allt, hwilken underbar wink gifwer
också ej historien om sjelfwa revolutionens fasor?
Ett retadt, ett genom sekelsgamla oförrätter djupt
skakadt, ur fränkorna kommet folk, som omfider
råtar i wild passion, blir blodtörstigt och förfär-
ligt — huru länge räcker ändock dess tyranni?
Knappt två år! Men börsadelns, men hierar-
kernas, men dynasternas tyranni mot en nation,
som de bragt under sig — huru länge warar det?
I århundraden, årtusenden, såsom häfderna utwisa;
och detta tyranni slutar egentligen aldrig förr, än
det brytes af folket. Deri ligger således den stora
och utomordentligt wigtiga stillnaden, att ett folks
tyranni, äfwen der ett sådant genom en wils-
kommen revolution och onda retmedel någon gång
uppstår, dock, till följd af naturen, omöjligen kan
blifwa långwarigt, utan snart måste dämpa sig af
egen inneboende håg, emedan folket icke länge kan
wilja förstöra sig sjelf; då deremot **dynasternas, aris-
tokraternas och hierarkernas tyranni**, såsom
sällan rikadt emot deras egna klasser, utan wan-
ligen och allmänt emot nationen i det hela, ingen
anledning har att dämpa sig sjelf, utan twärtom
sträfwar att perpetuera sig, såsom historien öfwer
allt intyggar. Denna lärdom, så enkel den synes,
är den mest slående och undergräfwande för de egois-
tiska klasserna; och sjelfwa den första Franska re-
volutionens annaler lemna rika bidrag dertill.

Låtom oss också härwid påminna oss, att denna
revolution, i det skick den kommit till oss, för det
mesta blifwit skrifwen af ett mot folkwäldet fiendt-
ligt parti, uppkommet efter revolutionen, och som
gjort allt silt till, att måla denna så swart och
blodig, som möjligt, för att dermed misfcreditera
folket som sådant. Nya tecknare skola framstå och
ännu en gång särglägga denna verhörda dram.
Kanske skola de börja med att också på sin sida gå
för långt; måhända skall en och annan wilja göra
Robespierre, Marat, Collot d'Herbois, Carrier och

flere sådana till englar. Men slutligen skall äfven
den ensidigheten afplanas, och sanningen framgå
om en revolution, hvars gåtolika, underbara, för-
färande taflor väl förtjena en god ram; / skall
då icke längre frisäga terroristerna; men man skall
ej med dem sammanblanda ett till samhällsrefor-
mens sträfwande folk. Man skall börja uppfatta
historien ungefär så, som Lamartine i teckningen
af Girondisterna.

man

r/

1848 J. M.
(Fort.)

TEATER.

De sista tonerna hafva förklingat af den näktergalssång, som (förtjusande anomalil) under hela vintern låtit höra sig hirstädes. Jenny Lind har rest, att utomlands skörda nya lagrar.

Kongl. teaterns dramatiska scen borde nu vakna till nytt lif; alltför länge har den legat i en dödlik dväla, någon enda gång afbruten af några svaga lifsytringar. Vi erinra oss just vid detta tillfälle, att vi hafva att omnämna ett dramatiskt stycke, som nyligen visat sig på tiljorna. Det är *Mor och Dotter*, skådespel af Charlotte Birch-Pfeiffer.

I en handlingens tid, som vår, kan denna pjes, som förnämligast rör sig inom känslornas gebit, icke tilldraga sig någon ovanligare uppmärksamhet; då hela världen intresserar sig för politik, och bara politik, hvem skulle väl fråga mycket efter kärlek? Och då man har tillfälle att se och studera de utmärkta karakterer, som dagligen uppträda på den stora verldsteatern, hvad bekymrar man sig om dem, som madame Birch-Pfeiffer presenterar från den stora världens teater?

Imidlertid har förevarande skådespel rätt att upplefva några representationer; den kan alltid förtjena tagas i betraktande, denna strid emellan kärlek och pligt, emellan egen och en annan älskad varelse's lycka, som Moder och Dotter kämpa. Dessutom företer denna pjes, liksom många flera af nämde förf:s, tafvor af omisskännelig likhet med sina originaler — de »förnämde» lif och lefverne, som för sin fattigdom på anda och kraft är förunderligt att skåda.

Då hufvudpartierna återgifvas af herr och fru Almlöf, fru Strandberg och fru Wennbom (för hvilken författarinnan enkom tycks hafva skrivit några af sina ädla gummroller), så behöfva vi ej säga att utfö:andet är förtjänstfullt. Fru Kinmansson spelar en fransysk kammarejungfru mer näbbigt och näpet än man skulle kunna föreställa sig.

På *Mindre teatern* har man i dessa dagar skaffat sig en »folie vaudeville» som heter *Tre*

19
älskare. Tvenne af dessa älskare äro ett par unga män, som genom förtal och missförstånd kommit i den svåra belägenheten, att den ene har lust att dränka sig och den andre att skjuta sig för pannan. Lyckligtvis kommer det i komedien sällan till verkställighet med dylika förtviflade beslut, och utan att gå älskadarens intresse i förväg kunna vi gerna säga att ej heller vid detta tillfälle upplösningen blir så tragisk. Det är egentligen endast den tredje älskaren, en gammal prokurator, som tar vårt deltagande i anspråk: han får från början till slut gå der med lång näsa — en förarglig naturens lek, som ådragit den stackars gamle ungkarlen spenamnet »papegojan».

Pjesen gifves med en utmärkt ensemble. Ena älskarerollen återgafs första gången af hr Sjernström, för hvars bonhommie och treflighet den så särdeles väl lämpar sig, men är nu öfvertagen af hr Björkman, sedan hr Sjernström fallit i en allvarsam sjukdom, från hvilken han likväl, efter hvad vännerna af hans vackra talang tro sig kunna hoppas, snart torde blifva återställd.

Uts. 17/4, 76

REFORMVÄNNERNAS NIONDE MÖTE.

(Forts. från måndagsbl.)

Professor THOMANDER: Det värsta föret pågår vara i portgången, och detta förvållar, att man någon gång dröjer att begynna. Jag har på någon tid iakttagit tystnad inom detta sällskap. Det har härröt just deraf, att jag saknat uppslagsända. Jag har i de hittills beslutade punkterna, den om valrätten undantagen, befunnit mig till höger om sällskapet, och som jag icke velat eller ordt bjuda till att nedrifva bestyrelsens arbete, hvilket har för afsigt att uttala principen och icke att förmedla, har jag på sätt och vis varit derinom instängd och icke haft någon port att komma ut igenom. Den nu ifrågavarande punkten är åter en, som jag kan försvara. Den mening om tvåkammerssystemet, som

Hr C. J. L. ALMQVIST. Sedan programmets punkter börjat särskildt diskuteras, har jag uraktlåt att yttra mig deröfver. Detta har ej skett derföre, att jag med förminskad uppmärksamhet eller kärlek till saken följt den. Icke heller har jag tegat derföre, att jag icke vid flere delar af programmet funnit anmärkningar att göra. Tvertom skulle jag hafva skäl till åtskilliga, möhända eftertänkliga nog. Detta vare sagdt med all vördnad för bestyrelsen: med erkänsla och tacksmhet för dess stora möda vid detta arbete. Hvar och en ibland oss — ja, hvilken som helst — kan lägga handen på sitt hjerta och medgifva, att om han skolat uppsätta ett program, så hade det visserligen rönt samma öde, att ej i alto gillas. Jag hade således ämnat låta bestyrelsens förslag till program från min sida passera utan nagelfarande, redan af det skäl, att jag anser det vigtiga för närvarande vara, ej att få det möjligen bästa program, utan något program, för att ofördröjligen sända till landsorternas snart öfverallt uppspirande reformsällskaper. Sant är väl, att det ej kan vara alldeles likgiltigt hurudant program härifrån afgår. Men då likväl vissa stora grundsatser, såsom i det nu uppgjorda, ligga för en dag — t. ex. den om samfalta och temligen allmänna val, klass systemets aflysande o. d. — så innebär detta efter min tanke för närvarande tillfyllest; helst man kan vara fullkomligen öfvertygad, att de olika reformsällskaperna i landsorterna för ingen del lära träda så i detta sällskaps fotspår, att de antaga vårt program i alla, om ens i de flesta punkter. Programmet skall i alla händelser gå att sönderslitas — omöjras — förbättras: det låg då ingen stor vikt på de enskilda bestämmelserna här i detta ögonblick, och jag föredrog att låta allt vara sådant bestyrelsen uppsatt det, hellre än öda den dyrbara tiden

med gensägelser.

Af den långvariga diskussionen öfver program-
mets punkter, som nu vorat i tre sammankomster
utan att man kommit längre än till den fjerde, har
jag emellertid funnit, det ingen vinst i tid här vore
att förvänta genom min tystlåtenhet; enär andre
följde den motsatta principen att tala, om ej för
mycket, dock mycket. Sällskapet må då ursäkta
mig, att också jag slulligen bryter tystnaden, och
begär att yttra mig öfver den ifrågavarande punkten.

Frågan gäller här det så ootaliga gånger omordade
Tvåkammersystemet. Bestyrelsens förslag talar
om tvenne arbetsfördelningar (nämnder), af
hvilka den ena skulle till personalen vara talrikare
än den andra, men begge vid stridiga beslut
sammansända till gemensam öfverläggning och votering
pr capita.

De många talare, som öfver denna punkt yttrat
sig före mig, i synnerhet hr frih. Raab, hr N. Arf-
vidson och Indebetou m. fl., hafva erinrat, att detta
ej vore ett sannskyldigt Tvåkammersystem, då man
dermed menar en politisk formation, hvaruti finnas
tvenne *karaktersskilda* kamrar, och destutom sådana,
att hvardera af dem besitter Veto emot den andras
beslut. Anmärkningen är riktig. Programmet
har ej ett Tvåkammersystem af *detta* slag. Men
jag för min del just gillar, att det icke har det.

Man ordar om nödvändigheten af tvenne kamrar
så beskaffade, att den öfre skall »temperera», eller
utgöra en »motvigt», en »motkraft» emot den nedre.
Man talar om angelägenheten af »hinder», och
beskrifver huruledes en »ivåhet» genomgår hela
verlden, hvadan den ock bör finnas i representationssystemet;
men hvilken tvåhet icke skall vara, derest ej den ena af
de begge har makt att motvåga, upphäva, till och med
förintä den andras verksamhet.

Jag ber att få fråga hvad man egentligen menar
med allt detta? Jag erkänner visserligen, att hinder
och motvigt finnas och böra finnas; men an-
håller att uppmärksamheten fastes vid *hvad* i detta
afseende är naturenligt och rätt, på det att man ej
måtte sväfa ut i liknelser och jemförelser, som ej
höra hit, eller tala om oriktiga hinder.

Vid utförande af någonting hvad som helst (således
även samhällsbestyren genom representationen)
är det endast i två omständigheter hindernhet
och motkraft äro på sin plats. Den ena utgöres af
allt det slags hinder, som ligger i den saks egen
beskaffenhet, som skall utföras, och hvilket man så-
ledes har att öfvervinna. Den andra innefattas i
den agerande partens omdöme, då denne på grund
af *goda skäl* finner sig böra gå till våga så eller
så: böra invänta eller afvakta det eller det: böra för

10 22
utförandet skaffa sig det eller det (t. ex. den eller den upplysningen), hvarföre, innan detta hunnit ske, han med rätta har att dröja: böra i ordningen först göra ett och sedan ett annat, hvarföre detta sednare eger att efterfölja, men icke föregå o. s. v.

Nu är det klart, att af dessa begge slag af hinder och motvigt, behöfver man icke för egen räkning vara betänkt på att tillvägabrinda det förra, emedan sakerna sjelfva medföra tillräckligt deraf. Deremot har man af nöden att göra fullt afseende på det sednare slaget. Alla de hinder, betänkligheter och motvigt, som vid ärendens utförande visa sig inom förnufts krets, så att omdömet tillkännager dem hafva goda skäl för sig: de böra verka; således sättas i tillfälle att utföra all den makt de förtjena; men *likväl icke mera*. Detta innebär, att när det öfverläggande omdömet omsider finner allt undanröjdt (man har t. ex. hunnit anskaffa allt det behöfliga för utförandet, så att dröjsmål ej längre i det afseendet tarfvas; man har erhållit alla de upplysningar om sättet för utförandet, som fordrades, så att intet vidare i den vägen behöfs; man insår att tiden är inne, och intet skäl gifves kvar för dröjsmål o. s. v.); — då har man gjort allt det afseende på detta slags hinder, som bör vara.

Den första slags motvigten eller *sakhindret*, är af reell natur: det andra, eller *förnuftshindret*, är rationelt. — Jag frågar: skall man, utom dessa, äfven skapa sig ett tredje slag af hinder, som är hvarken reelt eller rationelt? skall man låta sig vara angeläget, att göra motvigt, uppkalla motkrafter åt sig, *blott för hindrets skull*, utan allt skäl, d. v. s. *utöfver omdömet*s krets, och sedan på skälen allt afseende gjorts, som kunnat?

Om till exempel en jordegare vill plöja upp sitt fält, så möta honom dervid flera sakhinder, såsom jordkokornas skärpa, markens gräsbundenhet, stenar, syra m. m. d. Ja, säger han då till sig sjelf: detta är stygt, huru skall jag öfvervinna det? huru skall jag utföra mitt arbete? Har jag ännu de erforderlige dragarne? har jag plog? Ja; det ena har jag; men det andra får jag först i morgon. Godt; då skall jag vänta tills i morgon. Detta är ett rationelt, ett giltigt uppskof. Nu kommer morgondagen. Nu har mannen alla medel i ordning. Nu, säger han, plöjer jag, utan vidare! och han gör så.

Frågas: faller det den mannen in, eller bör det falla honom in, att *utom* de hinder märken uppställer för honom, eller hans omdöme, att först skaffa sig nödiga requisita till arbetet, gör honom, äfven dertill skaffa sitt plöjningssträfvande motvigt genom att hafva en okynnig dräng, en tvär fogde, en arg

27
23

hund, som springer och biter dragarne vid hvarje steg de göra med plojen? I sanning! Han finner ej angeläget att »temperera» utförandet af sitt arbete genom någonting annat än genom de skäl hans omdöme ingifver honom. Han uppställer inga hinder blott och bart för hindrets skull; och han gör rätt.

Nogaf. I hela vida världen finnes ingenting, vid hvars skötsel man med flit skapar annat motstånd, än det klokheten, omdömet, skälen gifva vid handen. Endast i representationsfrågan begär man det: allenast här talar man om nödvändigheten, att utom de reella och rationella hinderlagen ännu hafva ett tredje, som hvarken är reelt eller rationelt: man vill nemligen hafva en öfre kammare, som, äfven sedan alla skäl i ett öfverläggningsämne blifvit uttömda, skall kunna hafva makt att ändå derutöfver säga *Nej!* (Veto) och med detta sitt *Nej* omintetgör utförandet, d. v. s. hindra det för den riksdagen.

När landets innevånare insända, såsom ombud i representationen, de bästa och klokaste män de känna (och hvilka sjelfva angelägenheten att få sina högsta samhällsaffärer på det förträffligaste värdade, måste tvinga dem att utse så skicklige som möjligt; så är det klart, att desse män medföra till den stora kammaren det nit, att träffa sanningen och göra det bästa de förstå, som öfverhufvud måste åtfölja sådana karakterer, om också partiella undantag, till följe af mänskliga missförstånd, ej kunna uteblifva. Det är således också härmed gifvet, att allt hvad *skäl* förmå, allt hvad *omdömet* säger att man bör göra eller låta vid ett förekommande ärendes bedrivande — följaktligen härbland äfven de slags hinder och betänkligheter, som uppkomma af förnufts råd — det måste under diskussionen redan i denna kammare blifva gällande. Minoriteterna, för så vidt de vilja och kunna producera sig medelst skäl och giltiga argumenter, hafva följaktligen i denna kammare så fritt fallt, som de — för att vinna »det förnuftigas seger» — böra och behöfva. Det kan således ej tänkas någon annan anledning att hafva *mer* än denna ena kammare, än det — hvilket äfven för sin del ligger inom skälens område — att man vill låta samma ämne diskuteras mera än en gång och af andra personer, för att förekomma möjligt förhastande eller öfverrumpling vid beslutet, samt för att få se saken från flera sidor. Detta kan till en del ske inom en och samma kammare, om man t. ex. förordnar att definitivt beslut här ej får fattas i saken förrän efter flere »läsningar», flere förnyade diskussioner, med vissa gifna mellantider. Det kan också ske derigenom, att man vid sidan deraf in-

10 24

stituerar en ny kammare (ett slags *pröfningsnämnd*), der ämnet särskildt upptages till öfverläggning. Men i intetdera fallet bör någonting *annat* än hela representationens gemensamt uppfattade och till ett *samlade skäl* (således, om ej annat hjälper, en slutligt företagen gemensam omröstning, och *det helas* då medelst majoritet uttalade tanke) vara det, som verkar definitivt afgörande i saken. Följaktligen bör ingen annan rätt tillkomma *pröfningsnämnden* (den s. k. öfre kammaren), lika litet som någon minoritet, större eller mindre, inom sjelfva den s. k. nedre kammaren än hvad *skäl*, på nyssnämde sätt, medföra. Kunna den öfre kammarens anförda skäl — under diskussionen, eller ingående såsom faktorer i den slutliga omröstningen — besegra den nedre, då är det bra. Men kan kammaren ej segra på *detta* sätt, så bör den ej få segra genom något annat sätt. Detta sednare låter man likväl ske, om man gifver kammaren Veto, d. v. s. rättighet, att, *utöfver* den makt till hinder som skälen kunna verka, äiven få upphäfva följderna af den förra kammarens beslut genom ett sitt särskildt beslut, utan att ingå i gemensam omröstning med den kammaren.

Såsom det system, hvarifrån den 4:e och följande punkter i bestyrelsens program utgå, till hufvudsaken syftar på detsamma jag här förklarar för min tanke, har jag giltig anledning att för min del gilla bestyrelsens förslag häruti.

Hvad en och annan aktad talare före mig yttrat om nödvändigheten af en »Tvåhet» i representationen, enär en sådan uppenbarar sig i världen i så mycket; må det tillåtas mig i korthet blott anmärka, att, derest här vore rummet för akademiska afhandlingar, det vore lätt att visa, huruledes icke blott *Tvåhet* (likasom till en stor del ock andre nummersystemer, såsom Trehet, Fyrfaldighet, Sjuhet o. s. v.) finnes till, af stor betydelse inom den andliga lika väl som fysiska världen; men att ock sjelfva denna *Tvåhet* är af tvenne, sins emellan mycket olika slag, nemligen ett, deruti de begge elementerna ingå såsom hvarann motsatta, motvägande krafter (t. ex.: polerna i elektriciteten, centrepital- och centrifugalkrafterna i gravitationen m. m.); samt ett annat, deruti de begge icke stå såsom stridiga, hvarann upphäfvande motsatser, utan såsom *samverkande* krafter, af enahanda kvalitet, den ena nemligen kontrollerande, upphjelpande, förbättrande och stödjande den andra. När man nu talar om representationens bildning, och nödvändigheten af

23

en Tvåhet derinom, så vet jag ej hvaraf man der-
före berättigas, att omfatta det förra slaget eller den
motsatta tvåheten (contra-positionen), då man, i fall
man har behof af att söka likheter, kan finna en
sådan i den samverkande tvåheten (juxta-positionen).
Här gäller intet annat, än att för representationen
uppsöka *det* medel, som högst och bäst leder till
samballets andliga och jordiska väl; detta medel må
då för öfrigt vara likt eller oliko hvad som helst
eljest i världen. — Jag erkänner gerna, att jag tä-
lat för ett Enkammarssystem (om man vill kalla det så);
men ett i tvenne arbetsfördelningar, ej för att haf-
va makt att *neutralisera*, men för att *pröfa* hvar-
andra och frambringa ett gemensamt resultat genom
samverkande skäl (slutligen, om ej förr, uppkom-
mande genom *förenad* votering; se progr:s sista
punkt). I fall man ansåg sig behöfva ännu en ite-
rerad pröfning, så kunde man hafva en arbetsför-
delning till: det blefve då ett Trehetssystem, hvilket
ock har sina stora motsvarigheter. *Förhastanden*
i beslut har man ej erfarit inom Enkammarväsen-
det (såsom i Norrige), *mera* eller *farligare*, än i en
representation, byggd på karaktersskilda kammare (så-
som hittills i Sverige). Man hör *nemligen* erinra,
att det ofta äfven kan ligga mycket förhastande
och fara uti, att, genom en kammars Veio, för ett
helt riksdags-lustrum förinta utförandet af en an-
gelägenhet. df. 12/14 48 (Forts. följer.)

REFORMVÄNNERNAS TIONDE MÖTE.

N:o 21. 29/11 88 (Forts. från fredagsbl.)

Hr BJÖRK ansåg här vara rätta stället att afgöra två- eller enkammarssystemets företråde, och ville framställa grunder för det förras. Representationen bör hvilas på folksuveränitetens grund, icke klass- eller korporationsinteressens. Folksuveränitetens princip är majoritetens valde, utan förtryckande af minoriteten. Båda hafva anspråk på att blifva lika

Hr C. J. L. ALMQVIST förklarade sin fägnad deröfver, att *Majoritetens* rätt att i rådplägnade församlingar vara afgörande, nu ej blott lemnades obestridd, utan till och med öppet förfäktades af sjelfva den politiska motsidan, hvartill hrr Björck, Arvidson, Raab m. fl. utan tvifvel vore att räkna. Likväl — fortfor hr A. — torde saken förjerna att än en gång skärskådas, emedan man, oaktadt sitt erkännande af majoritetens rätt, dock oupphörligt talar om en öfre kammare med Veto, hvilken härigenom, äfven då den utgör minoritet i riks-församlingen, skulle få makt att omintetgöra verkan af majoritetens tanke. Saken synes kanske ej så betydlig; men är, till sin grund, verkligen en Verldsfråga.

Man erkänner, att i ärenden, som äro af den natur, att en gemensam handling af flere kommer i fråga — såsom fallet är vid alla de samhällsgörsmål, hvilka till följe af en rådplägnade riksförsamlings beslut skola verkställas — måste de flestes vilja gifva utslaget, der ej alla öfverenskomma om ett och samma. Likväl talas mycket om *Majoritetens tyranni!* Huru kommer det till, att man då icke äfven påminner sig *Minoriteternas tyranni*, så väl inom rådplägnade församlingar, som utom sådans, och hvarom historien talar på hvarje blad?

Låtom oss tänka efter. Om t. ex., ibland hundra, nittiosex vilja ett och fyra vilja ett annat, samt förhållandet icke är sådant, att hvardera partiet kan följa sin önskan och handla för sig, utan sakens gemensamhet nödvändigt fordrar att endast ett sätt går i verket; så är det visserligen ledsamt för de 4 att lödgas göra så som de 96 förordna; men jeg frågar, om det ej är äfvenså svårt för de 96 att lödgas dansa efter de 4ras pipa? Och är detta icke tillika vida orimligare?

Tyranni är alltid ohyggligt, när det eger rum. Om nittiosex tyrannisera fyra, är det högst illa; men om fyra utöfva sitt tyranni på nittiosex, så är det, minst att tala, lika illa till principen, men der-

27
jamte vida mera ödeläggande och kringgripande till
följerna. Härderna beskriva ganska ofta Minoritetens
tyranni, då några få såsom medlemmar af bestånds-
stånd eller privilegierad klass, i samhället tillvälat
sig makten att utestående lagstifta för alla, beskatta
det underliggande elementet af folket och behandla
det efter godtycke. Sådana tyrannier hafva gemen-
ligen, när de uppkommit, varat genom sekler. Se
der någonting att tala om! Epoker af förbättringar,
som civilisationshistorien har att uppvisa, ut-
göra merendels segrar öfver den eller den minoritetens,
som tillkansat sig mera makt än den med
skäl bör hafva, och som tyngits nedstiga under
folkmajoritetens makt. Tidehvarfvens hjälp, mensk-
lighetens högsta välsignelser hafva i de flesta fall
ej annorlunda uppkommit än genom majoriteter,
som förmått minoriteter att gifva vika.

Också finnes det ingenting eljest i världen, der man
icke vid gemensamma beslutsfattande erkänner ma-
joritetens rätt. På sjelfva riddarhuset gifver plura-
liteten utslaget, då man ej kan öfverenskomma utan
votering: i presteståndet likaså: i alla kollegier li-
kaledes. Och likväl äro ledamöter af adel, prester-
skap och byråkrati, såsom man hör, ständigt färdige
att beklaga sig öfver »majoritetens våld» i
frågor, hvarom vi här tala: de, som sjelfve inom
sig aldrig afgöra någon tvist efter annat än plurima
vote.

Man anför ju såsom en högtidlig maxim: »*Vox
populi vox Dei*», hvilket, öfversatt till mening, ej
kan innebära annat än flertalets rätt att afgöra
(vara »Guds röst») i allmänna saker; ty icke kan
man med »populus» förstå en kast, en ringa afdel-
ning blott, en minoritet. Äfven säger man ord-
språksvis (äledes som allmängiltig sats): »*syra ögon
se mera än två*», hvilket måste utmärka, att man
anser flere »chancer» för sanningens (åtminstone det
rättares) utöfning inom omfånget af fleres
tanke än inom färres.

Härmed vill visserligen icke jag, för min del, på-
stå, att majoriteten alltid har rätt. Den består af
människor, och kan utan tvifvel feila. Jag har sjelf
ofta befannit mig i minoritet, och vet således gans-
ka väl hvad det vill säga. Jag har fått gifva
mig till tåls; och alla minoriteter böra göra det;
de böra bida, tills deras tanke, om den är god, hin-
ner genom öfvertygelsens makt bilda majoritet, hvil-
ket den, i sådant fall, alltid gör omsider.

Hvarföre i alla fall, der fråga uppstår om gemen-
samma handlingar, intet annat beslut bör gälla än
pluralitetens, är, att denna regel, äfven med parti-
ella brister, dock är den, som har mera utsigt för
sig att träffa det bättre och rättare, än om man

10 26 26

statuerade motsatsen. Det är anmärkt, att Majoriteterna kan begå misstag. Men kunna då ej Minoriteterna, såsom bestående af människor, äfven hafva orätt? Säkert! Ty icke måtte någon garanti för sanningen hos dem ligga blott i den omständigheten, att de bestå af så personer. Jo, utbrister man, en riktig insigt om sanningen, en grundlig kunskap i ämnet, utgöra i sjelfva verket så kinkiga problem, så sällsynta egenskaper, att de endast kunna förefinnas hos få, och den större mängden besitter dem icke. Härvid begär man likväl åter en sammansättning af hvad som stundom kan vara fallet vid en rådplägnings början, med hvad som inträffar vid dess utgång, då sjelfva beslutet fattas. Vid ett ärendes första uppslag kan det nemligen hända, i fall det är af mycket ny beskaffenhet, att endast en eller annan inom den rådplägnande församlingen haft tillfälle att fullt begrunda det, och således rätt känner det. Men när nu han, efter öfverläggningens öppnande, utvecklar frågan — och denna rör sådana ärenden af allmänt begriplig natur, hvilka endast kunna förekomma till en riksförsamlings behandling — så blir det en gifven följd (så fort församlingen finnes sammansatt af personer, hvilka hafva ett afgjort nit för saken, såsom högviktig för dem sjelfve och för deras kommittenter, samt *de således vilja finna sanningen*) — det blir en gifven följd, säger jag, att, innan öfverläggningens slut, de flesta då just af sjelfmant intresse sälla sin mening omkring dens eller deras, som satt sanningen i högsta ljuset; och om denna tanke var ensam vid diskussionens början, blir den alltså pluralitet vid beslutets fattande. Majoriteten omfattar alltså efter vanliga och naturliga förhållanden det allmänast bästa. Häruti kunna undantag gifvas och exempel framdragas på bedrägligt lysande framställningar, hvilka någon gång vunnit majoritet utan goda skäl. Men de hafva gerna fallit vid förnyad rådplägnung (i revision, i pröfningsnämnd o. s. v.), och majoriteten har svikit dem vid närmare besinning. Öfverläggningens *vanliga gång* — jag upprepar det — är således den, att flertalet vid besluten omfattar det klokaste, så fort den hunnit få frågan satt i tillräcklig dager: och detta lyckliga förhållande måste inträffa allt mer, ju mer de personer, som skola rådpläga (såsom i representationen), tagas nationellt, d. v. s. väljas så af folket i det hela, att sjelfva deras lefvande intresse, deras afgjorda fördel, snart sagdt deras nödvändighet, ligger uti att utfinna det bästa, klokaste, rättaste, nyttigaste för samhället.

Om denna åsigt, såsom jag tror, begrundar hvad man kunde kalla *Majoritetens rätt* att afgöra vid beslut, som skola fattas för *gemensamma* handlin-

gar; så tillkommer för öfrigt den icke ovigtiga omständigheten, att denna method för decision i öfrigt är den *enda möjliga*. Ty en Majoritet kan alltid träffas. Man kan således *alltid* uppsätta ett beslut efter den. Men efter Minoritetsprincipen är detta i de allraflesta händelser ogörligt; Minoriteten är der en tomhet, en fullkomlig chimère.

Ty i de flesta frågor finner man utom majoritetens, hvilken alltid är blott en och således är anträfflig, för öfrigt icke en minoritet, utan minoriteter. Ät hvem af dem skall tillerkännas företrädet? Kanske ät den största? Visst icke! Man skulle då handla efter majoritetsprincip, efter det, som man icke vill följa.

Om t. ex. bland 100, som rådpläga, 60 vilja ett (jag antager här en ganska ringa majoritet); men 20 vilja ett annat, 10 ett tredje, 8 ett fjerde och 2 ett femte; så är majoriteten (60)en; den är gifven, och således möjlig att nyttja för besluts fattande. Men minoriteterna (20, 10, 8 och 2) hafva alla egenskapen att ligga under, och besitta således alla förmånen att hafva rätt, efter deras system, som påstå sanningen företrädesvis utgöra fåtalets egendom. Hvilkendera af dessa minoriteter skall nu diktera beslutet? Icke 20; ty denna utgör majoriteten ibland minoriteterna. Majoritets-systemet skall ju icke följas? Det gifves intet skäl att låta 20 gälla framför 10, 8 och 2, såvida man icke antager pluralitetsprincipen: men då, åter, är det 60, som måste gälla framför allesammans. Omfattar man minoritetsgrunden, så nödgas man alltid ansuta sig till det minsta antalet (här i exemplet 2), och *detta* skulle omsider diktera församlingens beslut i detta fall. Kan detta nekas? Nej! Man skulle komma derhän, att vissa mycket absurda medlemmar, som aldrig låta andras skäl verka på sig, och som tillika för egen del besitta så dåliga tankar, att de få ingen med sig — *desse*, som, af denna dubbla anledning, ständigt utgöra den bestämdaste och starkaste minoritet — *de* skulle blifva de afgörande vid slutet! Se der, oundvikligen, minoritetsidéens enda möjliga perspektiv.

Men, utbrister man, är det då icke möjligt, att tänka sig ganska *respektabla minoriteter*, på hvilka afseende bör göras, då stora frågor stundom sönderfalla i två eller tre stridiga fraktioner, och hvilka minoriteters tanke ej får förtryckas genom majoriteter, hvilka någon gång kunna vara knappa nog? Utan tvifvel. Alla minoriteter, större som mindre, förtjena aktning. De böra gälla, men aldrig genom annat än sina anförda skäl. Äro dessa så svaga, att

10 26 21

de icke draga andra med sig; så böra de ligga under. Äro de goda, äro de bättre, än majoritetens; men icke ännu hunnit eller kunnat bringa så många in på den högre öfvertygelsen, att de bekommit flere med sig, så måste de *tills vidare* ligga under. Deras bana och väg till seger är dock öppen. Den är ingen annan, än att genom skäls flitiga bibringande åt sina motståndare småningom intaga mera mark i allmänna tänkesättet, och på detta sätt arbeta sig upp till majoritet. Det är endast när minoriteter, å sin sida, äro våldsamma, tyranniska och bruka materiell makt i stället för skäl, som majoriteter också nödgas gripa till dylikt emot dem. Revolution uppstår ty värr då.

Hela detta system är enkelt, konsekvent, och har i själva verket utgjort civilisationens gång. Sanningen herrskar alltid i hvar sak till slut; det är vår himmelskt tröstande, visna förhoppning; och tanken om en gudomligt styrande försyn medför säkerheten, att endast det lägre, det sämre, det osanna går under, för att aldrig mera resa sig till valde (ehuru väl emellanåt till kort reaktion). Men torde således omsider inse, att idén om Guds försyn sammanfaller med idén om Majoritetens rättmätighet till makt i samhällsfrågor, hvilka begge tänkas, sammanfattade till en, innefattas i det märkvärdiga ordspråket: »*olktets röst är Guds röst*».

~ Hr Almqvist slöt med den anmärkningen, att man icke med Sveriges praktiska förhållanden i representationväg borde jämföra sådana utländska formationer, som t. ex. *Senatens* bildning i Washington, hvilken i väst fall utgör ett slags alldeles egen öfre kammare, *karaktärsbild* från Representanternas hus. Förenta Staterna innefatta nemligen ett *statsförbund*, der sjelfva de inter-unionella förhållandena mellan flera oberoende stater, till skillnad från de fullkomligt gemensamma, bevakas genom en egen representation, *Senaten*. Hvarje stat, stor eller liten, insätter två ledamöter deruti. Något dylikt ser man nu i Frankfurlt vara å bane för *Tyska förbundet*, för att sluta efter Welckers och andres yttranden. Sverige består deremot icke i en union af flere sinsemellan i flere hänseenden oberoende småstater, och behöfver alltså ingen kammare (senat, eller hvad man vill kalla det) för sådana intressen.

— När någonting inom publiken existerar, som man af vissa grunder med skäl skulle kunna kalla en *ordentlig lögnfabrik*, så lönar det utan tvivel mödan, för sjelfva den offentliga moralens skull, att då och då egna denna snygga inrättning några rader, för att afslöja icke blott de enstaka osanningar en sådan fabrik producerar och utsprider, utan fastmer sjelfva det system i det hela, de slags maximer, att vi så må säga, hvarelter den handlar. Så länge lögnerna utöfra föremål endast för den enskilda nyfikenheten hos en hop sysslösa och depraverade personer, hvilka med en viss rå njutning upphemta dem för att fördrifva en tråkig stund på andras bekostnad, så är visserligen redan detta ur moralens synpunkt ganska illa. Det är likväl ett mindre ondt, i synnerhet som man ganska väl vet, att dylika tanklösa personer, ehuru öppna de äro för skandalens intryck och huru mycket de än njuta af förtälet, dock merëndels glömma dessa intryck lika hastigt som de insupit dem, och dessutom för det mesta bestå af så intet betydande subjekter inom samhället, att det kan vara temligen likgiltigt hvad de tycka, tänka och säga. Men när den händelse inträffar, att lögnfabriken, af högre politiska orsaker, med en viss ifver ombuldas af mäktigande och inflytelsesrika klasser i staten, som genom civilisationens framsteg se sitt egoistiska välde vackla, och nu med begärlighet omlatta äfven de smutsigaste medel för att en tid ännu söka hålla sig uppe; då blir förhållandet vida mera värdt att taga i betraktande, med uppmärksamhet följa, och till sin rätta halt afslöja. Man kan väl kalla det höjden af skandal, då personer, hvilka genom sin påstådda finare bildning och högre samhällsställning vilja gå och gälla för gräddan af nationen, dock icke sky att i hemlighet förplåga sig med en lektyr sådan som till exempel Söndagsbladet. Stannade det dock vid blotta läsningen, så betydde det mindre: det är af gammalt bekant, att många medlemmar af de goda

familjerna, många ledamöter af la haute volée, i sina biblioteker och boudoirer hafva skrifter af den minst tvetydiga art till enskild förlustelse. Allmänna tänkesättet vet också längesedan huru det hör och skall uppskatta vissa förnäma subjekters moraliska ståndpunkt. Men när det går så långt, att de af *verkliga, ehuru hemliga, statsskäl omhulda skandalen*, då antar saken en så betänklig natur, att den förtjenar ett djupare eftersinnande. När Söndagsbladet utgör en smaklig lektyr för en och annan inom de högre klasserna, så vittnar det blott om dessa personers dåliga smak, och är ett nytt bevis huru litet dessa klasser genom sjelfva sin bildnings ståndpunkt förtjena hålla samhällets tyglar, såsom de dock om sig sjelfva påstå. Men när de egentligen räcka ut handen efter Söndagsbladet *derföre*, att de deruti se civilisationen, friheten och framskridandet bekämpade; när de nicka bifall åt dess skamlösaste artiklar och förorda dem bland sina intime *derföre*, att de deruti upptäcka smuts och lögnery, kastade på personer, som de sjelfva af politiska grunder hata och frukta; då bevittnar sådant, mer än mycket annat, den deplorabla ställning, hvori sådana individer bland de högre klasserna känna sig och hela sin »volée» stå, när de icke blygas omfatta så usla medel till upprätthållelse. Hvad de, under nitet för sjelfbeståndet, dock härvid glömma, är emellertid just det, att ingenting säkrare undergräfer dem och hela deras ställning, än då det hinner bli allmänt bekant, att de tagit ingenting mindre än skandalen sjelf i sin sold, och gjort den personifierade osanningen till sin kammar-tjenare och homme d'affaires.

Vi hafva i det föregående vid åtskilliga tillfällen ock visat det slags metod Söndagsbladet följt för att ställa sig in hos de lägsta klasserna, nemligen från den stund det alls började få någon metod, således från den gamle välbekante ur-notabilitetens inträde i dess spalter, hvilken, så helt och hållet oskadlig han än gjort sig i alla tänkandes ögon genom sina stän-

diga omkastningar och den fullkomliga principlöshet, som af goda skäl beröfvat honom allt förtroende i publiken, dock ännu besitter den smula fyndighet, som kan behövas för att narra okunnige att gå deras egna förtryckares ärenden. Ögonen skola väl snart nog öppnas äfven på desse; då det icke måste töfva länge innan den på omdömet vägnar minst begäfvade dock mäktar inse, att importförbud och alltför höga tullar i ytters hand just skada den fattigaste folkdelen och arbetsklasserna; att friheten att obehindrad och oantastad af vexationer få till sitt upp älle begagna sin arbetsförmåga efter bästa förånd utgör hufvudvilkoret för den ringaste samhällsmedlems uppkomst lika väl som för den mera hemedlades; samt att stånd- och klass-systemets utrotande ur representationen är det oundgängligaste af allt för sjelfva det nu mest tryckta folkets möjlighet att vinna politisk rättvisa och tillhörig sjelfständighet i staten, enär det ensamt härmed får tillfälle att inkomma i representationen och der en gång genom egna ombud sjelf föra sin talan. Med så ord — allt hvad den gamle hvalfsken *motarbetar*: tullfrihet och tullnedsättning, näringsfrihet, allmän valrätt utan afseende på stånd eller klasser, allt detta ligger så i folkets intresse att *erhålla*, att endast en stor blindhet ännu till någon tid kan hindra Söndagsbladets läsare bland detta folk att se huru fullkomligt detta blad bedrager dem i deras egna viktigaste intressen. Sjelfva det farligaste och mest undergräfvande af allt, den så kallade »röda republiken», för att nyttja en hos partisanerne älskad term, har i Söndagsbladet njutit sitt förord, såsom vi nyligen visat. Härmed skall väl också den egentliga metkroken vara utkastad för att fånga dräggen af populationen. Hoppet att få dränka samhället i blod skall naturligtvis skimra i ögonen på en och annan ytterst förlorad varelse, som på detta sätt vill bygga sin egen lycka; och anloppet emot »kapitalerna», hvarom man ej längesen läst så

10 26 34
snygga tirader i Söndagsbladet, skall såsom hvalfisken förmodar, tjusa alle som ingen styfver hafva. Det är likväl dagsklart, att om ingenstädes kapitaler, större eller mindre, finnas, så gifves och ingenstädes tillgång till arbetsförtjenst; enär den ena penninglöse ej kan betala den andre penninglöse för hvad han gör honom. Det måste således genom lagstiftningen och samhällets administration blott hindras, att kapitaler och egendom *uteslutande* få innehafvas eller komma att tillhöra vissa klasser, såsom det varit i medeltiden och till en del ännu kan inträffa, samt att allför stora massor deraf hopas på vissa händer, utan eget dertill verkande arbete, såsom fallet är t. ex. genom fideikomiss-inrättningen och några andra argyrokratiska institutioner. Men att »kapital» öfverhufvud och såsom sådant finnes att tillgå i samhället hos personer, ju fler ju bättre, hvilka derigenom jemte viljan besittolörmågan att gifva andra arbetsförtjenst, detta ligger så helt och hållet i de lägre och lägsta samhällsmedlemmarnes fördel, att de omöjghen sjelfve kunna blunda därför, så fort de lemna det ringaste rum för eftertanken. Detta ända till besatthet oförnuftiga anlopp mot kapitalerna, hvilket endast har sitt motstycke i de läror visse fanatici, som svurit den blodröda fanan i Frankrike, nu der som bäst söka utbreda, till landets ödeläggelse, skulle därför nästan kunna sägas sakna all annan förklaring, än att man vill införja *stöld* som statsmaxim. Ty är meningen, att den, som sjelf saknar penningar, skall vinna dem genom arbete och på ärligt vis, så måste det otvifvelaktigt för honom vara en lycka, att andra gifvas förseddä med dessa medel (d. v. s. större eller mindre kapitalister), af hvilka han kan genom sin industri vinna dem; är åter meningen, icke att *förtjena*, men att *rossa* eller, såsom man säger, helt simpelt »taga hvar det finns och lägga der det tarivas», då inträffar ett sådant system, som Söndagsbladets, icke illa på hvad man kallar all egendoms fördelning eller kapitalernas utrotande. Sympatierna hos Sön-

35

dagsbladet för ett så beskaffadt system kunna
då hafva sin förklaring genom vissa välbekanta
antecedentia, väl icke hos den närvarande huf-
vudmannen i bladet, men hos det så kallade
upphofvet.

Vi nämnde nyss några ord om Söndagsbla-
dets *metod*, hvilken kan spåras från den tid
den utmärkt stora notabiliteten fick hand med
bladet, till skillnad från den utmärkt lilla no-
tabiliteten, hvilken förut mera ensam styrde
och ställde dermed, samt, huru mycket han än
bråkade, dock icke bråkade med *metod*. Hvad
nu den närvarande Söndagsbladsmetoden i och
för sig sjelf vidkommer, så kan den visserligen
alltid kallas någon, men icke synnerligt be-
römlig; den kan framläggas i två sätser, efter
de två beståndsdelar den endast innehåller,
nemligen *först och främst* att framkasta de
mest ohemula och besatta osanningar, och *för
det andra*, att, när man framhåller lögnen, icke
alls upptaga det sagda till svaromål.

Den möjliga framgång Söndagsbladet påräk-
nar genom denna ömkliga *metod*, kan blott
vara den, att här och der finna några läsare,
hvilka *endast* se det bladet och således taga
kännedom om osanningarne, utan att afveta
deras afhöljande. Hoppet om en sådan *ex-
klusivitet* är dock ett ganska svagt nödankar.
Det kan väl hända, att i någon vrå en hamn-
buse eller hamnbusinna gifves, som kastar ett
öga på Söndagsbladet och inhemtar dess god-
bitar, utan att sedan läsa någon annan tid-
ning. Men dessa slags läsare hafva tillika
den egenskapen att låta passera ut genom det
ena örat hvad som kommit in genom det an-
dra. Det de behålla blir då af ingen vigt.
Hvad åter hela den delen af publiken beträf-
far, hos hvilken tidningsläsning har någonting
att betyda, så skola åtminstone vi, om ej flere,
läga, nu som förr, att den eländiga hvalfsk-
metoden ej får utöfva sig i allsköns behaglig
hemlighet. Vi hafva derföre vid sina pas-
sande tillfällen påpekat Söndagsbladets osan-

ningar, när de varit af det slag, att det ens lö-
nade mödan. Publiken känner således *detta*
öfverallt. Söndagsbladet har icke ingått i sva-
romål härpå: har aldrig vederlagt hvad vi i
sak sagt om dess tillgöranden: härmed är
Söndagsbladet slaget, inför alla tänkandes dom-
stol.

Vi vilja nu icke upprepa hela kedjan af de
gång efter annan skedda afslöjningar Söndags-
bladet undergått; och hvarvid det alltid tegat
rörande hvarje förfluten uppdagad faktisk osan-
ning, men *i stället uppdukat en ny*. De nya
dikterna skola således hjälpa de gamla? Vi
få se huru länge denna taktik hjälper.

När vi för en längre tid tillbaka gjorde pu-
bliken uppmärksam på de omiskänliga drag,
som utvisade, att Söndagsbladets hufvudman,
hvilken då äfven arbetade i Minerva, *gick ry-
ska politikens ärenden*, så smög sig besagde
man alltid omkring denna farliga punkt med
vederbörlig tystnad, ehuru en och annan, må-
hända ej utan skäl, tror, att Minervas om-
sättning i annan hand, hvad författarskapet
beträffar, just blef en följd af Minerva-egarens
fruktan för den elaka opinion, som om bladet
uppkom genom denna belysning. När vi seder-
mera, i afseende på de Stockholmska orölig-
heterna, ådagalade Söndagsbladets tvetydighet:
huru det den ena söndagen hade högst incen-
diära artiklar, men straxt derefter kastade om
och med de löjligaste svängningar sökte hvälfva
skulden för agitationen åt ett håll, der sjelfva
motsatsen påtagligen egt rum; så vederlade
Söndagsbladet allt detta genom ingenting; ut-
bläste blott sin anda i några tomma deklama-
tioner om sitt stora nit för lugnet och fäder-
neslandet, och skyndade att bevisa detta nit
genom nya skandalösa historier åt helt annat
håll, beräknade på att draga publikens upp-
märksamhet från det påpekade kinkiga förhål-

landet med oroligheterna. Tror Söndagsbladet, att ingen begripit alla dessa ormkrokar och krumbugter, och afsigterna med dem? I ett par artiklar, för några månader sedan, visade vi, att hr Johanssons läror i tullfrågorna och om näringsfriheten ledde rakt till de folkafdelningars skada och förfång, som likväl Söndagsbladet säger sig med så mycken ömhet tjena. När vederlade han hvad vi i dessa ämnen sagt? Och han tror icke, att det lägre folket skall genomskåda honom en dag lika klart, som de högre klasserna längesedan gjort det? Han inser ej, att likasom *la haute volée* snart begriper det vara i hög grad farligt för dess egen existimation och allmänna tanken om dess kondui, att hålla Söndagsbladsnumror i sin hand; så skall också på andra sidan *le bas peuple* märka hvad dess frid tillhör, och att det icke kan hafva sin försvarare och vän i densamme, som förfäktar politiska grundsatser, fullkomligt stridande mot det lägre folkets bästa. När då samhällets öfversta och nedersta couche gemensamt vänder ryggen åt skandalbladet, så återstår för hufvudmannen blott hoppet om de der bekanta fabriksvännernas bevägenhet; och man får se huru länge denna uthärdar, för ingenting.

Ifrån dessa föregående, hvarom vi just icke förmoda att många hysa delade tankar, skola vi härnäst följa Söndagsbladet på spåret i och för några dess sednaste löjlige påhitt.

2148

2148.26

10 26 58

LITTERATUR.

En liten lustresa, skildrad i bref till W. v. B. från P.

Det är alltid angenämt att taga en munter bok i sin hand; och då förmodligen de flesta hafva en liten aning om hvilken person signaturen P. här föreställer, så känner man på förhand, att något roligt, tvifvelsutant väntas. Det är en egenhet med bokstafven P.: icke mindre än tre notabiliteter beteckna sig för närvarande dermed, utan att frukta kollision med hvarann; såvida nemligen det verkliga skulle förhålla sig så, att »Tiden» har i venne P:n, hvilka af somliga åtskiljas såsom det stora och lilla; hvartill nu kommer denna Lustresa P. (Palmær), hvilket redan af gammalt är bekant och ännu bibehåller sin firma. Brefven här skildra ett slags besynnerlig färd från Linköping till Bergs station vid Götha kanal. Resan var icke lång, men hindren att komma i väg och slutligen att hinna något fram på vägen, voro utmärkt många. Den läsare, som af ålder har sig bekant hr P:s egna slags humorism, vet på förhand att en myckenhet pikanta infall och gediagna ordlekar skola möta honom; och han bedrages ej i sin väntan. Brefven äro till konceptionen gamla och mycket af hvad som står i dem har redan hos allmänheten öfvergått till ordspråk; något, som utan tvifvel högt talar till fört:s beröm. Orsaken till dessa brefs publicerande just nu uppgifves i ett litet nätt och gladt skrivet företal, hvilket dessutom är uppriktigt till sitt innehåll, och sådant, att vi hoppas allmänheten välvilligt förstår och besvarar vinkarna deruti.

Hr P. har på den tiden, då han sjelf resencerade och kriticerade andre, visat sig som en af de minst skonsamme; och det emot ganska frejdade skalder. Utan tvifvel ådgalade han härigenom, om ej alltid full rättvisa, dock ett icke svigtande mod. För ett dylikt mod bör han berömmas äfven nu, då han, utan fruktan för att mätas med samma mått, utsänder sina egna snillealster. Också skall han

39

atminstone från vår sida icke hafva något att befara. Icke derföre, att ej åtskilliga anmärkningar, hvaribland en och annan måhända af vigt, väl skulle kunna göras; utan egentligen derföre, att hr P. — derest vi så få uttrycka oss om en person — är en »fait accompli», som på intet sätt undergår någon förändring genom anmärkningar, hurudana de än må vara.

Brefven äro dedicerade till W. v. B. (Wilhelm von Braun). Detta bindrar likväl ej, att författaren i slutet af sitt företal har ett Postscriptum; stäldt, icke till W. v. B., utan till »vännerna i Östergöthland». Till dem yttrar han:

»Käre bröder! Jag vill för eder ingalunda fördöja att vi häruppe i hufvudstaden en lång tid skrivit *Lind* med stora bokstäfver och *Gud* med små, samt att allt annat gått i proportion derefter — *riksdagen* inberäknad, om hvilken jag framdeles ej skall underlåta att uttala mina menlösa tankar.»

Häraf finner man, att publiken från hr P. kan hafva att vänta en ny samling humorism rörande ett af de ämnen, som kanske mer än många andra lämpa sig till hehandling af en hvass penna. Vi önska endast att hr P. icke alltför länge uppskjuter meddelandet af sina »menlösa tankar» om riksdagen.

Såsom ett rätt karakteristiskt profstycke på den P:ska humoristikens art och beskaffenhet, må anföras en liten bit ur berättelsens början, der förf. talar om sitt »zoologiska ur». Det lyder:

»Här frågar du billigtvis, hvad ett zoologiskt ur är för ett instrument, och jag frågar tillbaka: har du någonsin läst företalet till Hoffmans Flora? Om du det har och mins, hvad det innehåller, så vet du, att Linné i fornda dagar konstruerade ett så kalladt botaniskt ur. Denne store naturforskare eller »siare» — som han heter på Upsalaspråket — observerade nemligen, att vissa blommor om förmiddagen öppna sina kronor på gifven timme och åter på gifven timme sluta dem tillsammans om eftermiddagen. På grund af denna observation konstruerade den store Linné ett ur, hvars visare voro blommor, och som derföre fick namn af blomsturet eller det botaniska. Sammalunda har i nyare tider den store P. — d. v. s. undertecknad — på grund af sina iakttagelser inom den animaliska naturens område, konstruerat ett ur, som bör heta

10 2 10
det zoologiska eller kreatursuret, emedan dess visare äro människor och andra kreatur.

Första väckelsen till detta företag fick jag af min hederlige husvärd. Denne ärans man hade för sed, att tidigt på morgnarna låta sig ljudeligen förnimmas — vi vilja antaga att han nöa — och det med sådan kraft, att huset bäfvade på sina grundvalar och alla dess hjon eller inneväpnare väknade. Med förvåning märkte jag omsider, att händelsen alltid hände på samma tid; klockan var alltid tre quart på fyra.

När jag närmare tänkte på saken, föll det mig in, att ett zoologiskt ur skulle kunna konstrueras, rätt så väl som ett botaniskt. Jag beslöt att våga ett försök och började till den ändan anställa observationer.

Som hvar och en är sig själf närmast, gjorde jag det första rönet på min egen värda person. Sedan åratal tillbaka — ja ända sedan min studenttid — hade jag märkt, att jag alltid, när det led mot aftonen, kände en viss längtan, hvars föremål i början var sväfvande och formlost, nästan som ett moln, men slutligen antog bestämd gestalt och uppenbarade sig i skepnaden af en smörgås med salt kött och senap. Sanningen till heder må erkännas, att nämnda smörgås var placerad mellan en sup och en toddy, liksom vår herre och frälsare mellan två og-rningsmän. När jag nu observerade tiden, fann jag med synnerlig sägnad, att äfven denna kasus timade regelmässigt: klockan var alltid precis s x på aftonen.

Men vidare i texten!

Nere på gården i en flygelbyggnad bodde, hvar för sig, ett par gummor med titeln madam, den de också i fullt mått förtjente. Som du vet, har ordet madam den egenskapen att vara sig likt, antingen det läses rättfram eller bakfram, och de båda gummorna hade också den egenskapen att vara sig lika, d. v. s. att träta hvareviga dag, antingen de hade skäl eller icke. Undersuendom hände sig äfven, att de följde den engelska maximen: »from sounds to things!» — från ord till sak! — och flögo hvarandra i lufven. Ljudet eller — rättare sagt — oljudet af dessa bataljer tränade alltid upp till mina vindsrum, och det föll mig in att undersöka, om icke de två amazonerna skulle kunna begagnas vid konstruktionen af mitt zoologiska ur. Undersökningens resultat blef, att trätorna väl ej skötte på gifvet timslag, men regelmässigt nog ändå; ty de afhördes aldrig tidigare än *half tio* och aldrig senare än *en quart på elva* förmiddagen.

Längre hade jag den tiden ej hunnit på konstruktionen af mitt zoologiska ur.» — — —

41

Det beror naturligtvis på hvars och ens smak att finna dylika uppfinningar roliga, eller ej; och såsom ingenting i den vägen kan kommenderas, nöja vi oss endast med den anmärkningen, som åtminstone ingen lärer jäfva, att de väl karakterisera sin genre.

Hr P:s enstaka infall äro lika egendomliga, som hans uppfinningar i det hela. Så beklagar han på ett ställe sin otur, att hafva försinkat sin tid (att komma med på en ångbåt), och utropar derom:

»Ja, en stor, en fullväxt oturl fortsatte jag. Andra oturer äro bara barnungar, som böra kala min otur farbror.»

Historien om oxen som svarade Muu — på hr P:s fråga, om hvad hans högvördighet tänkte om tryckfriheten? är allmänt bekant. Något för grofkorniga torde Mässes historia om hyxorna (sid 89), och den derefter (sid 91) följande berättelsen »om de tre kirurgerna» vara; men att allt detta är i sitt slag gedieget, kan väl ingen neka.

Hr P. slutar sin lilla bok med en apostille till W. v. B., deruti han tar afsked af denna sin vän med följande ord, hvilka en och annan af hr P:s egna läsare i sin välmening väl vänder till honom sjelf: »måtte du alltid florera! måtte din skugga alltid bli längre och längre, äfvensom något smälare! Måtte din lyra ljuda af allt renare och gladare toner!» — Radet, som sist gifves W. von B., att »vända ryggen åt allmänheten,» för att ej se »det platta bifallsgrinet,» är dock så godt att tillämpa i motsatt riktning; ty man bör icke visa sig ond öfver bifall hurudant det än må vara, och om man vänder allmänheten ryggen för sådant, hvilken geste återstår då, i fall allmänheten tillkännager motsatsen? *af P. 26/7, 1806*

10 2 42
Hr Regements-Pastor *Almqvist* har begärt rum i bladet för följande:

MEMENTO.

Somliga saker hafva den egenskapen att kunna egna sig till både skämt och allvar; och i begge fallen till en liten afhandling. Se här ett exempel derpå.

Onekligen kan det kallas en rik och lycklig lott att 1) berömmas både för hvad man gjort och icke gjort; 2) efterhållas både för hvad man begått och icke begått. Menniskor gifvas likväl, som åtnöjas med mindre fördelar; och jag, för min del, känner mig tillfreds om jag endast lages ad notam för hvad mig tillhör. En *Dagl. Alleh:s Korrespondent* från Göteborg, *V. v. G-e*, omtalade redan den 12 Julii under stort misnöje en recension af *Talis Qualis' Vilda Rosor*, som d. 16 Junii stått i *Aftonbladet*; och hvilken han, jemte vidfogade mycket stränga hotelser, gjorde till min. Han har nu sednast i *Dagl. Alleh.* för i går fortsatt att tillegna mig den *). Jag har icke skrivit rec:n, och ej heller bedt någon skriva den; jag har icke en gång sett den förän den var tryckt; hvilket allt jag härmed för mera visshet och såsom säkraste kännaren af den saken får intyga, då D. A. red:n sjelf naturligtvis ej kunnat gå längre än allenast förklara sig tvifvelaktig. Saken är i sig sjelf obeskrifligt likgiltig, och faller genom sin litenhet i det löjliga. Den, som författat rec:n, försvarar den nog tillräckligt, om så behöfves. Men orsaken, hvarföre jag tagit mig friheten att nu uppsätta dessa rader, är, att det förefallit mig som om en allmän anmärkning, rörande ett visst existerande förhållande inom vår litteratur, här skulle vara på sin plats, och måhanda ej alldeles sakna sin nytta att tänka på.

Man kan uppställa den frågan: hvad är egentliga och hemliga orsaken till den narraktiga på-

43
flugenhet, för att icke säga oförskämdhet, till
följe hvaraf personer, hvilka eljest äro kände
som rätt beskedliga och anständiga menniskor,

*) Med en originell tvärsäkerhet, omöjlig att efterbär-
ma, försäkrar V. v. G—e i sin gårdags-korrespon-
dens i D. A., att den omordade rec:n väl icke är
af mig, men att den utgör «en Aftonbladets
blifvande medarbetares lärospån», hvarpå
kommentarier följa, som skola bevisa både hvarföre
denna lärospån med lit gjordes sådan, samt att jag,
minst räknadt, måste hafva tagits «till råds»
om saken. Jag får upplysa, att begge suppositio-
nerna sakna grund. Det ifrågavarande trätoäpplet
är icke skrivet af någon, som tänker blifva med-
arbetare i Aftonbladet. V. v. G—e får således än
vidare öfva sig i gissningar på denna gåta; och e-
huru eljest hvar och en med stilar och skrifter
något bekant svensk litteratör säkert längesedan
märkt ur hvems penna detta opus flutit, så torde
V. v. G—e, efter hvad det vill synas, ännu flere
gångar komma att hugga i sten derom. Ty att han
skulle tåga stilla nu, när han ser sig hafva gjort
misstag, är föga tänkbart. Han skall således fort-
sara att libellera i denna sak och jag tillönskar ho-
nom lycka. Oändligt gerna må V. v. G—e härun-
der njuta glädjen af den föreställningen, att motivet
hvarföre man från Aftonbladets sida genmält hans
utfall i Götheborgs-korrespondensen är, att man ta-
git sig hans korrespondens för när. I sjelfva ver-
ket har motivet varit ett alldeles annat, nemligen,
intresset att fästa publikens uppmärksamhet vid ett
curiosum. Och som ett sådant måste denna kor-
respondens onekligen anses, då den, ehuru ursprun-
gen från en varm och god karakter — det jag o-
tvifvelaktigt håller V. v. G—es vara — dock bär
spår af en så sällsynt brist på eftertänka, både i ett
och annat, att detta såsom ett allmänt caven dum
förtjenade tagas i observation.

10 2 42 44

komma derhär, att de på de lösaste suppositioner fara ut emot folk och derigenom ställa sig till åtlöje i publiken, såsom till exempel här, då V. v. G-e så naivt hotar mig att vilja kritiskt sönderplocka mig, hvilket tvifvelsutan är ganska lätt, samt att derjemte hålla sitt Medusehufvud framför mig — alltsammans till hämnd för att jag begått någonting, som jag aldrig gjort, och som för öfrigt är sådant, att det mångfaldiga gånger af andre och emot andre än Talis Qvalis blifvit begånget, utan att någon just därför ansetts böra eller behöfva underkastas en enkom Medusial-bestrafning?

Saken har ett visst offentligt intresse; ehuru den denna gång *händelsevis* utgått från en V. v. G-e, och jag kommit att blifva ett oskyldigt objekt för hans vrede.

Någon personlighet finnes ej häruti. Jag känner icke V. v. G-e; och om signaturen föreställer den man, som jag förmodar, så har jag blott en gång i förbigående sett honom. Också är jag öfvertygad, att V. v. G-es obetänksamhet icke härledt sig från någon elakhet mot mig individuellt, utan endast af värme för Talis Qvalis, och af nit för en sak, hvilken utan tvifvel förekommer honom helig.

Hvartill reducerar sig då det allmänna i förhållandet?

Det består deruti, att ett parti människor finnes, som anser en sådan strid vara emellan Hjerta och Förnuft, att der *sunda begrepp, redighet och klökhet gifvas, måste godhet, hjertlighet, religion, ömhet, kärlek, tycke för det sköna och upphöjda m. m. icke kunna vara till.*

Detta låter kanske besynnerligt. En och annan må dock ransaka sig sjelf, sina vänner och bekantskaper: man må forska efter grundtonen i en del litterära företeelser, och man skall finna anmärkningen besannad. Hvad är följden? Jo — att personer, om hvilka ofvannämnde parti's fanförare tro, att de hylla *sunda begrepp, förnuft och klokhet, nödvändigt af dessa fanförare skola tagas för hufvudet såsom elake och*

hjärtlöse. V. v. G-es utfall mot mig utgör blott ett enstaka fenomen af denna generella idé om folk.

Hvad mig vidkommer, gillar jag icke en sådan *motställning* mellan hjerta och förnuft, utan anser den för en af de största och skadligaste fördomar. Jag tror tvärtom — och jag hoppas få många med mig i samma tro — att föreningen emellan ren hjertlighet och sann förnuftighet (harmonien mellan känna och veta) just utgör ett af civilisationens hufvudvilkor.

Härmed nekas visst icke, att enskilde kunna finnas, som hafva ett godt och varmt sinnelag, oaktadt de i en mängd ämnen sakna klart omdöme; äfvensom att, å andra sidan, kloke personer gifvas, hvilka tillika äro elake och hjertlöse. Men jag bestrider, att detta utgör ett allmänt förhållande, och än mer, att det är en regel, som bör tagas till efterföljd (d. v. s. att man, för att vara rätt god och hafva värme, bör undvika att vara rätt förnuftig och bära sig klokt åt).

Denna sanning skall säkert af de fleste tyckas så afgjord, att dess omnämmande gränsar till det triviala; och likväl torde man vid eftersinnande upptäcka, att åtskillige, i synnerhet bland litteratörer och kritici, bryta deremot.

Man kan se desse ensidige delade i tvenne läger, hvaraf *det ena* älskar att framhålla sitt ädla hjerta, sin gudaktighet, sin fromhet, och hvars hufvud argument mot en mängd människor just expresse är, att de yttra sig med förnuft och vilja iarymma också detta en säker plats vid bedömande af lifvets frågor, såväl i samhället, som religionen och konsten; hvaremot *det andra* åter, lika ensidigt, stoltserar på en naken rationalitet, och älskar framställa varmt sinnade människor såsom löjlige just i och för det, att de hafva känsla.

Den erfarenhet jag för min del funnit mig hafva skal att anse allmännast konstaterad bland

folk, och till och med bland litteratörer, när jag från dem får undantaga de der utmärkt ensidige, är, att just de personer hafva det verkliga bästa hjertat, som tillika bemöda sig om förstånd, och de äro alltid i grunden de klokaste, som derjemte vilja vara goda och lifvade af adelhet. Sådane lägga — hvarken i umgänge eller skrifter — sitt hjerta, sin värme, sin religion på presenter-tallrik: de bära icke Gud ständigt på lapparne: de himla sig icke onödigtvi; de gå nemligen ej till väga på hela detta sätt, som frälsaren skildrar i evangelium, der han talar om fariseerne, hvilke hålla sin andakt i gathörnen, på det de må varda sedde af menniskor, och som tacka sin himmelske fader för att de icke äro såsom andre. Likaså lägga de, å andra sidan, ej heller sin stora förnuftighet fram till åskådning, när af denna presentation icke särskildt behof göres, utan nöja sig med att så vidt möjligt hafva den. I få ord: den som är verkligen god, föraktar ej förståndet, utan eftersträfvar det; och den som är verkligen förståndig, föraktar icke den sanna hjertligheten, utan besittar sig derom.

Huru tillvägå deremot de der ensidige af begge slagen? — Den efterdyning inom vår litteratur, som, utan att expresse vara fosforism, dock tagit dess arf af mörker, nebulism och kärlek till kaos, men ej fått dess andel af snille, hatar, med ett slags instinkt, hvarje litterärt sträfvan, som framstår med klarhet, glädje och den gren af dialektisk skärpa, som tillhör satiren, äfven om denna är godmodig, ren och helsosam. Hvarföre? Jo, den vädrar häruti nödvändigt brist på fromhet. Men hvad menar då den med fromhet och hjerta? En unken känslighet, en tankehäfnig, hvars hufvuduppgift är att icke veta hvad den vill. Så fort en religiositet framträder, som andas frisk luft, om ock från höjden, så duger den icke, efter desse ensidiges smak. Det som icke besitter en viss andlig röta eller åtminstone ömklighet, måste, efter deras mening, sakna sin förnämsta egenskap. Helsa förstå de såsom

ondska. Sjukdom gäller hos dem för människans egentliga ädelhet. — Det motsatta slaget af ensidige förblandar den yttre helsan med den inre; efterfrågar icke den sednare, men går öfvermodigt fram på grund af den förra ensam. Detta slags folk förblandar äfven råhet med gladje, och hänlöje med ren satir: eger blott råheten och hånet, och besitter en klokhet som intet annat är än köld.

För att nu komma till den närvarande tillämpningen, har jag, som efter förmåga hyllar en harmonisk förening och jemnvigt mellan hjerta och förstånd, följaktligen af ganska naturliga skäl ofta blifvit tagen till föremål för kritik af begge dessa slags ensidige; och det måste lika naturligt fortgå så. Detta är icke någon händelse, enkom rörande mig; utan den angår alla, som omfatta samma princip; och det åtföljes af lika liten fara för oss samtliga. — Jag är öfvertygad, att ingen personlig fiendskap blandat sig i hvad jag från begge sidorna erfarit; utan motivet har varit *instinktmesig övilja*, å ena sidan, hos Nebulisterne, emot den omiskänliga hyllning af förnuftighet, som de i mina litterära försök sparat; å andra sidan, hos de Kallsinnige, emot den kärlek till värme, inre hjerta, fantasi och själ, hvilket de i dessa saker upptäckt, och som inför dem gäller som fantasmagori. — För att ännu en gång återkomma till det första slaget ensidige, är det väl sant, att en eller annan af «Tidens» ledare anses vara mig personligen gramse; och det vet väl dessa herrar bäst sjelfve, om så är. Jag, för min del, tror icke särdeles mycket på inbiten ilska. Personer kunna väl vara narraktige och enfaldige, äfven på längd. Men att hysa ihärdigt hat, förutsätter vanligen individuella förolämpningar, hvarom aldrig varit fråga. Riktigt dyster, seg, oföränderlig, *positiv* elakhet tillhör icke tidehvarsvet; jag känner knappt någon, hvarken i eller utom «Tiden», som jag skulle kunna tillerkänna en sådan. Den *negativa* elakheten, deremot, uppkomman-

de deraf, att man känner sina egna vitala intressen sårade, och därför anfaller alla personer, från hvilka man fruktar ett eller annat sår, och mot hvilka man således bryter löst, icke egentligen af ondska mot dem, utan mera af nit att värna sig sjelf: sådan, ungefär, tror jag stämningen vara hos vår tids politiska, dogmatiska och ästhetiska fanatici. Också — hvad skada göra de? Så ofta några efter vanligheten omotiverade utfall, t. ex. i Tiden, förekomma mot personer af den bildningshorizont, hvartill också jag hör — således äfven mot mig — så känner allmänheten straxt på sig den bevekande orsaken till alla dessa framställningar, och uppskattar dem derefter.

Andra skriftställare, som icke tillhöra Tiden, hvad den politiska riktningen vidkommer, men som likväl till en viss grad hafva samma benägenhet för mörker och kaos, eller åtminstone obenägenhet för klarhet, hälsa, glädje och högre konsekvens, när det gäller Skön Konst eller dithörande, hafva också till följe häraf samma anledning att i artistiskt — ehuru ej i socialt — hänseende bysa ett instinktadt mistycke emot hela det bildningslag, hvartill jag räknar mig. För att nu icke tala om V. G—e, Talis Qvalis, hr H., liksom åtskillige vid universiteterna, torde man hit äfven böra hänföra en och annan på viljans vägnar mycket aktningvärd författarinna. Det enda jag vid dem gemensamt måste tillåta mig erinra, är den besynnerliga ställning, hvori de svårligen kunna undgå att befinna sig till sig sjelfve och till verlden, då de neka i Konsten hvad de gilla i Samhället, och tvärtom. Hvarföre, när man vill hafva samhällets inrättning frisinnad, ej ock vilja låta samma slags frihet och högre förnuft gälla i Konsten? Den, som ej förstår, att denna frihet alldeles icke utgör regel-löshet, utan just är en form grundad på inre sjelfnöd-vändiga reglor, således på sanningen i sakernas väsende, i stället för på konventionella före-

49
skrifter — den måste lika litet begripa friheten för samhället, som för konsten; och borde följaktligen lika litet gilla den för det förra, som för den sednare. — Man vill så väl, så oändligen väl — godt! Men hvarföre då icke äfven tänka väl, åtminstone så mycket, som behöfves för att gifva sammanhang åt sina elementer?

Memento mori! är ett gammalt och känt ordspråk. Göthe påminte likväl om angelägenheten af äfven ett annat, nemligen *Memento vivere!* Och då härmed icke blott förstås det kroppsliga lefvandet, utan tillika det andliga, högre och eviga — och detta i synnerhet; så är säkert det sistnämnda ganska godt att påminna sig. Jag rekommenderar det derföre till alla dem, som önska begripa sig sjelfva, och som ej vilja missförstå olika tänkande.

Dec. 27/18. C. J. L. Almqvist.

4: 30
Uppf. mot Söndagsbladet

— Vi gjorde, såsom läsaren påminner sig, i onsdags en resumé af den Söndagsbladiska lögnfabrikationens idrotter i allmänhet, jemte en liten karakteristik öfver grundvalarne för det slags metod deri följes, att nemligen aldrig till svaromål och ordentlig vederläggning upptaga hvad man säger till dess osanningars afslöjande, utan i stället blott uppduka nya. Tillika påpekade vi med några ord den fara att allmänt misstänkas för *dålig kondukt* och en högst *tveydig politik*, hvarför åtskillige inom sjelfva de högre kategorierna utsatt sig genom ett slags omhuldande af skandalbladet, deruti de söka sig ett önskadtt stöd under sin allt mer svigtande politiska ställning. Det är då icke utan tillfredsställelse vi sport, att en och annan af dessa kategoriers medlemmar tagit till sig, hvad man kallar, ombrage, häraf, och blifvit så orolige, att de med öfver försäkrat sig för ingen del vilja hafva det ringaste att skaffa med »snuskbladet»; och icke en gång någonsin läsa det. Vi uppskatta dessa personliga försäkringar till deras fulla värde. Vi tro otvifvelaktigt också, att man inom de bildade klasserna öfverhufvud tillräckligt förstår sitt eget bästa, för att undvika hvad som afgjort skulle kasta skugga på hedern och ryktet i det allmänna. Man bör väl föreställa sig, att äfven om det ännu gifves en och annan, som icke fruktar att kompromettera sig genom att blanda händerna i Söndagsbladets ruskiga matierer, dock de fleste, som veta sig ej vara alideles frie, draga sig ur det fula spelet. Vi anmärka också blott, att åtminstone *någre visse s. k. uppsatte*, hvilka utan att namogifvas, torde vara tillräckligen bekante, pläga ett så beskaf-

57

fadt umgänge med hvalfiskotabiliteten, att man deraf lätt spårar följderna vid ett och annat tillfälle. För öfrigt önska vi, att man för en närmare insigt af dessa kombinationer, blott fäster uppmärksamheten på en öfverensstämmelse emellan tidningen Tiden och åtskilligt i Söndagsbladet, som måste vara mer än tillfällig. Samma hätskhet mot näringsfriheten och en representationsförändring, baserad på folkfrihet och allmänna val, uppenbarar sig alltid hos begge: samma begär att nedsätta de nya lagförslaget och de personer, som derpå hufvudsakligen arbetat, återfinner man i Tiden och Söndagsbladet: ja, i flere fall förekommer tendensen i begge så likartad, att den tyckes utgången från samma hufvuden, likasom dessa begge blad en tid trycktes på samma officin. De offentliga personer, som göras till mål för kalomni i det ena bladet, företagas för det mesta också alltid till »denigration» i det andra. Det torde väl då falla sig något svårt för vissa bland Tidens principaler att neka allt inre samband med Söndagsbladets hemliga eller kända ledare, och det blir måhända slutligen ej heller så lätt för ett par kretsar, som vilja hetas vara af högre volée och hvartill Tidisterne höra, att rentvå sig från beskyllningen att sympatisera med det gröfsta Stockholm har att erbjuda.

Det är väl sant att ett undantag synes böra göras i den återopade likheten mellan Tiden och Söndagsbladet, i afseende på sättet att framställa händelserna i Frankrike; enär Tiden är en afgjord hatare af republiken och all demokrati, då Söndagsbladet deremot, så ofta någon bit deri förekommer, som till innehållet kan kallas politiskt ledande, och ej är en sladderhistoria blott, alltid visar sig full af ifver för folkets bästa, dess frihet, rättigheter och uppkomst. Men denna olikhet är endast skenbar; och det är just detta som icke saknar sin betydelse för att inse sambandet mellan de begge tidningarne, hvilka arbeta för samma mål, ehuru med skilda utgångspunkter. Söndagsbladet talar i sitt sista nummer med mycken pomp och slåt om Cavaignacs tyranni och huru Frank-

4 59
rike blifvit förvandladt ifrån *en borgerlig republik till en militär republik der en vilja, likasom i Ryssland, är rådande*; det vill således säga till en autokratisk despoti.

»Cavaignac skiljer sig, hvad hans makt beträffar, från Ryska Kejsaren blott deruti, att icke knutpiskan finnes att tillita på fransk jord, men i stället har han väl ordnade fängelser, der han än i denna stund låter 40,000 parisare försmäktta, bajonetter hvarmed de uppstudsige kunna arkebuseras, rep och bilor hvarmed de kunna hängas och halsuggås, slutligen kolonier i de tropiska länderne dit de, knipptals sammanpackade såsom negerlafvar, kunna afsändas. Hvad har då franska folket vunnit på alla dessa blodbad? Jo, att nu styras med bajonetter; att dömas af upprorsdomstolar på måfå, i stället af lagliga domare; att ha en hedsvakt öfver sig af 80,000 bajonetter, förda af dubbelt så många armar, med en liten näpen svit af diverse kanoner, de der hvarje ögonblick hota att förvandla rikets hufvudstad till en grushög.»

När man jemför dessa exklamationer med Tidens (och till och med då och då Posttidningens) sätt att skildra ställningen i Frankrike, så upptäcker man en otvetydig likhet. Dessa värda kolleger vilja aldrig erkänna den sanningen, att franska nationalförsamlingens och genom den, sjelfva folkets vilja, än i denna stund står öfver Cavaignac, att denne återlemnade den för tillfället af republiken i hans hand nedlagda diktatoriska makt, och att han ej utöfvar eller besitter den ringaste auktoritet, hvarken militärisk eller civil, som icke folkets deputerade förlänat honom. Och likväl sättes Cavaignac i bredd med en rysk sjelfherrskarel Hvarföre? om ej för att visa huru det alltid måste gå med den fördärliga och olycksaliga republikanska styrelseformen? I Söndagsbladet står väl allt detta som ett meningslöst pladder blott; men när man ser dess enstämmighet med det språk som föres i Tiden öfver samma ämne, så märker man den under fraserna begrafna hunden. Söndagsbladet beklagar sig öfver Cavaignacska tyranniet af nit för det stackars folket — gudbevars! — de arma parisarne, som han håller i ordning. Tiden deremot uthänger den militäriska skräckskylten för

att dermed visa i hvilken afgrund republiken störtat och måste stöta, hvaraf skall följa nödvändigheten af aristokrati och byråkrati för ett samballes bestånd. Målet, hvartill begge abutera är således detsamma. Derföre kommer också Söndagsbladet till följande såsom slutsten:

»Och hvilka har Europa och Frankrike att tacka för allt detta? Inga andra än herrar Thiers, Odillon-Barrot m. fl. af samma skrot och korn, hvilka i förra tider i tidningar och från talarestolen sökte försvara alla de upplopp och mordförsök som då gjordes mot Ludvig Filip, och derigenom ingåfvo folket den tanka, att dylika tilltag voro lika så fosterländska som berömvärda, *alldeles såsom Aftonbladet gjort här.*»

Kan man se! Aftonbladet har således försvarat »upplopp och mordförsök»; hvarvid det allenast skulle vara roligt att höra och få veta hvarest och när detta försvar i A.B. egt rum.

Om ofvananförda sätt att främställa Cavaignac i ett falskt ljus påtagligen är detsamma som Tidens, och således måste djupt fögna dess principaler, så torde likväl prelatafdelningen bland dessa principaler ej hafva så godt att smälta sin kamrat i Söndagsbladet, då han, vid en jemförelse emellan *Cholera Morbus* och *Rikets Ständer*, bjuder dem följande halft teologiska läckerbit:

»Cholera Morbus liknar Rikets Ständer deruti, att begge gifva stoff till hela volumer. Om Cholera Morbus är redan en volum skrifven, tiöck som Carl XII:s bibel; om och för Rikets Ständer, som åter äro ett ogudaktigt folk och minst af allt, såsom Cholera Morbus, värfva några anhängare till Guds rike, skrifver man icke i bibelformat, utan på lösa papper, som kunna stoppas i fickan för hvarjehanda husbehof.»

Likaledes torde hofafdelningen inom Tidens koryféer finna sig en smula generade, när de på sitt divansbord begärligt gripa efter det vackra bladet och på tredje sidan medlersta spalten får läsa:

»En mera lysande svit har icke Ryska Kejsaren på sina resor till Polen, än Cholera Morbus har på sina färder öfver Europa. Visserligen luktar han litet, han och sviten, der han stånar; men detta blef på modet för krönte hufvuden sedan Karl XIII, gloryördig i äminnelse, sattes på Sveriges

thron, då konungen lagade så att folket fick lukta och hofnarra:ne känna på röken»

Hvad behagas? Kan man neka, att Söndagsbladet är parfymradt? Och tillika huru grannläga? huru menageradt i uttrycken?

Efter denna snygga bit, och för att blifva, såsom det sjelf säger, allt »bättre och bättre», har S. B. nu en af de vanliga rodomontaderna mot A. B:s förläggare, hvarom vi kunna tala helt kort. Lika oundvikligt det är för hvarje frosspatient att efter frysningen komma i feber, lika nödvändigt är det för S. B:s-skrifverne att få sjuda, koka och pösa upp i de narraktigaste dikter, rörande allt hvad A. B. vidkommer. Denna gång gäller det Garntullsfrågan, hvari, såsom bekant, genom votering i förstärkta statsutskottet tullen sattes till 3 sk. i stället för 4 sk., och hvilken utgång S. B. tillskrifver »kongl. sekr. J. Johansson», hvars »söga spridda brochyrer» (såsom S. B. sjelf kallar dem) förmådde »dräpa» den fiare, af A. B. understödda åsigtten, hvilken för landet varit nyttigare, såvida som den skulle hafva förskaffat den mindre bemedlade väfnader till bättre pris. Utan att vilja förneka hr Johansson äran att i denna sak efter förmåga hafva motarbetat det allmännas till sina enskilda patroners fördel, är det dock en alltför högt stegrad hallucination hos honom att tro sig hafva verkat det omtalade resultatet med garntullsfrågan i förstärkta utskottet, det tvertom ledamöterna voro så för tullnedsättningen, att prohibitisterne blott segrade genom en enda röst, hvilken, efter hvad man på såkra indicier anser sig veta, tillhörde en i politiken stundom vacklande karakter, som leverar mellan högra och venstra sidan, således i detta afseende ett slags civil amiral, hvarsföre också den genom denna röst tillkomna resolution ej olämpligen kunnat kallas »amiralens dotter». Att hr Johansson stått fadder för denna dotter eller läst signelsen öfver henne, kan vara möjligt, och berömmet för en så vacker gerning vilja vi ej betaga honom; men upphofvet dertill var han väl icke.

En liten alldeles särskild lögnepisod, men

53

som förtjenar vidröras, emedan den också återfinnes i Tiden, är påpekandet af den hos hr Sandvall i Jönköping timade början till en eldsvåda, hvilken händelse hr S. skulle hafva förtegit i sin tidning. »Tiden» har redan blifvit af en insändare i dess eget blad tillrättavisad för denna osanning, enär det upplystes, att hr S. i Jönköpingsbladet sjelf omtalat saken (och Astonbladet har äfven derefter berättat den). Men allt sådant hindrar icke Söndagsbladet, att för egen räkning uppduka samma ogrundade insinuation.

Ett nästan ännu besattare utfall förekommer i ett stycke näst förut, i referatet för fredagen, der Söndagsbladet skall försvara sin i ett föregående nummer gjorda manöver till fördel för den »röda republiken» och den Silfverjanska maximen »att taga från de rika och gifva åt de fattiga». Här förekastas det nu i stället A. B:s förläggare att hafva hyllat den läran »att taga från de fattige och gifva åt de rike», till bevis hvarpå mångahanda goda saker bringas på tapeteten, i synnerhet utgifvandet af Astonbladet, gjordt naturligtvis för att taga bort penningarne från de fattige, och »till ett helt folks demoraliserande»; samt till yttermera visso äfven talas om en för fem eller sex år sedan af hr Almqvist utgifven roman: »Tre fruar i Småland», deruti utom mycket annat också ett rövvarband skildras. Olyckan för Söndagsbladet i denna lilla fredagsskiz är endast, att visserligen ett rövvarband i besagde roman framställes och till sin beskaffenhet tecknas, men såsom rättvist mål för nederlag och upplösning, och med det slutet på historien, att alla de med lifvet undkomna tjufvarne sättas i en arbetskoloni, för att så vidt möjligt förbättras; en idé, som sedermera blifvit upptagen och repeterad i en annan bekant roman af en annan skribent: alltsammans utgående på att föra menskligheten just till raka motsatsen af hvad Söndagsbladet predikar, och till korrektion af det onda. Men S. B:s författare vet om sådant

56
ingenting. Det är nog för honom, att alla personer och ämnen, som stå i sammanhang med A. B. och dess förläggare, skola omröras med skandalens visp i en och samma gryta, der för öfrigt både likt och olik kokas till en bänk-välling för hvar och en, som vill njuta af denna delikata spis.

Soppan är dock icke färdig, utan att deruti inläggas palsternackor och silleri från den inre och yttre politiken. Således, hvad den inre vidkommer, omtalas i lördagsepisoden ett »mederlag, som »hrr krämaren» leda i konstitutionsutottet, då detta med 14 röster mot 3 godkända borgarståndets talmans vägran att låta frågan »om förbudens kvarstående i tulltaxan afgöras af förstärkt utskott.» O sancta simplicitas! Hvar och en som känner gången af riksdagsärendenas behandling, vet, att om talmannen yttrar en med ståndet stridande åsigt, skall denna fråga hänskjutas till konstitutionsutskottet och der-slitas; hvilket också nu skedde, utan att sådant bevisar någon inom sjelfva ståndet existerande pluralitet för den tanke talmannen eller konstitutionsutskottet haft och som genom det sednare blifvit gällande. Att för öfrigt i voteringarne inom borgarståndet de liberale i de flesta fall ligga öfver, är bekant, liksom att A. B. i alla referater från detta stånd omtalat voteringarne, när de haft något intresse för publiken; och således icke föihemligat dem.

På slutet tar Söndagsbladet luft till sig och blir högtidligt. Det talar om den yttre politiken och den vidberömda »vapenhyllan», hvilken »synes sitta inne». Vidare omordas att ställningen i Köpenhamn, »still råga på eländet» skall vara så orolig, att man »hvarje stund fruktar för allmänna oordningar». Omsider säges: »väl vore nu om vi hade våra trupper från Fyen. Bli Köpenhamn försatt i revolution, så skola troligen våra trupper hålla grannstaden i styr; och sannerligen det felas

mera för att det hela är komplett».

Det lönar väl icke mödan att fråga, hvarifrån kannstöparen i Söndagsbladet tar en så kuriös förmodan, som att svenska trupperna skulle användas till lugnande af Köpenhamn, en stad, som alltid förr, om buller der uppkommit, visat sig kunna tillräckligen tygla sina orostiftare. Men uttrycken sakna ej sin lilla märkvärdighet, såsom visande begäret hos Söndagsbladet, alldeles i likhet med »Tiden», att med isver omfatta hvarje, äfven det aflägsnaste tillfälle, att få nagga på regeringen, lik godt om det sker utan eller med skäl. 48

6. 12. 1872 29/1

den 21 Dec

ningar af norrmannen Leop. Lövenskiöld
 at Danmarks konung, Fredrik VII. Kol
 de ser man tvæene Amgerboer, en gvin
 «Europas» rumen, som sit i næra samhu
 med flere af tidens sista in- och utveck
 Tjelvignetten är en litograf, föreställande
 tätter af medlemmarne i Franska provinsk
 regeringen; hrr Dupont de l'Éure, Aragort,
 martine, Ledru-Rollin, Gagner-Pages, Cremsin
 Marrast, Louis-Blanc, Flocon, Marie och in-
 bert. En berättelse om sjelfva Februariet
 lutionen, jemte en kort karaktäristik öfve
 nande regeringsledamöterna, får man s
 ingress till kalendern. Längre fram skad
 gen mindre än Lola Montez i sammetske
 och ridspö i handen. En historik om d
 ryktbara grevinnas af Landsfeld läses der
 Intressantast är »Uppkomsten af Marsellag
 der man infördes i v. Dietrichs famij i Stra
 burg, får känna den unge officeraren Rouge-
 r. C
 enco
 de
 med
 terst
 ter,
 å K
 elvig
 anael
 dröt
 ner.

ko. Los
 atan: i J
 7 Regeri
 Fredr ks

s på ställ
 tra tambu
 6 vid Dr
 k vid Gu
 i Ht Le
 nderteck
 vä i Bil

börjas k
 phör.

DSON

ember

d,
 kal vi

UI

appföras i
 r, under
 mindre
 brande af

ra vänin
 ne

B na
 allskaper

eras Sou
 Han

är en st
 och en a
 till

älfven

ko. Lasa Num. 2 p banko Prenumeration och Utdelning i Bladet Könlör vid Stads- och Udgatan: i P. GÄLLSTRÖMS Kryddbod, N: 22 Svarnautan och Tyska Brunn i E. B. ...

tills i kvd, då fataliteten tilländalupit, berättar A. P., följande sökande sig anmält: Förste landtmätaren i Blekinge län F. A. Holmberg, dito i Malmö län m. m. L. B. Falkman, kapten, kommissionslandtmätaren C. I. A. Magnét, förste landtm. i Gelleborgs län P. H. Widmark, dito i Stockholms län A. W. Jggberg, kapten och kommissionslandtm. C. Adamsson, öfversten m. m. F. Blom, prof. m. m. P. R. Bråkenhjelm, förste landtm. i Norrbottens län J. Ruthbäck, dito i Gottlands län A. A. Asplund, öfveringenjörén A. Alreich, öfverstel. m. m. J. A. Hazelius, major. G. H. Hallman, landtmäterisekret. Sandström.

Summarisk uppgift till svenska läkarsällskapets protokoll den 19 Dec. 1848, ang. sjukdomstillståndet i hufvudstaden under näst-förlutne vecka: I allmänhet mindre sjukligt än under förra veckan.

Sjukdomarne hufvudsakligen desamma, nemligen: Mest catarrhala och rheumatiska åkommor. Några fall af bröstinflammationer och koppor. I öfrigt blott spridda sjukdomsfall af åtskilliga former. På kongl. lasarettet, som förut, samt några bröstinflammationer. På barnhårdshuset: ett fall af munläsa hos en nyfödd; och en mitritis. På stora barnhuset: catarrher och i fall af dl. i hjernans hinnor. På kopphuset: 10 nya fall. (Som läkarsällskapet nu icke åter sammanäder förr än den 9 Januari, så äro inga vidare uppgifter att förvänta förr, än efter nämnde ig.)

I anledning af en förfrågan, om det är lätt eller lagligt för justeraren att kröna är i &c. &c. med påföljande årets stämpel, afva herrar J. F. Wallin och A. F. Hoffmann, mestare för mått, mål och vikt i Stockholm, tillkännagifvit att sådant ofog icke hos dem visterat, men väl hafva justerare i södra delen af Sverige i flera år krönt kärl med påföljande årets stämpel, som man sett af hit till staden, äfven i år, uppkomne bränvinskärl. - Huruvida detta kan vara lagligt får chefs-ämbetet för landtmäteriet och justeringsverket upplysa. - Enligt den anmälan som »Tidning för Ahlu Län och Stads» för nästk. är utlördat. Red. förenat sig med redaktionen af »Stora opparbergs Läns Tidning», hvilket sedan red alltså kommer att upphöra.

Engliga Theaterns ställning under spelåret 1847-1848.

Table with financial data for the English Theatre. Columns include 'Härom meddelar Dagl. Allehanda i dag följande tabell:', 'Inligt teaterns hufvudbok utgjorde dess inkomster', 'Utgifterna voro:', and 'Sama Bko Rdr 163,256: 45.' Rows list various income and expense items like 'anslag af Konungen och aten', 'or af operahuset', 'a inkomster', 'rifermedel', 'a väningen åt Gustaf Adolfs torg', 'Utgifterna voro:', 'ktionen', 'stemannastaten', 'mations do', 'örs do', 'ester do', 'ett do', 'r do', 'dtverkare- och betje- ings dito', 'astgöringspenningar', 'afönning', 'äring', 'fattare- och öfersät- nearfvoden', 'ker, instrumenter och musikaler', 'orationer och machi- erier', 'tymer och attributer', 'enser', 'L', 'sioner', 'ra utgifter', 'rifermedel', 'ra väningen åt Gustaf Adolfs torg', 'betalning å förskotts- laget till dito', 'ällning till nästa spelår'.

Härvid erinna vi följande: Enligt Kongl. Majts försäkran år 1844, skulle de isioner, som då belastade teaterkassan, särskildt Konungens handkassa ersättas. Detta skedde också och med spelåret 1846-1847, då de voro 3675, och en lika summa fanns upptagen bland teans inkomster. Nu saknas likväl deribland de 53 rdr teatern utbetalt till pensioner. Denna erting har sålunda numera blifvit indragen. Till recettmedlen höra äfven de 2000 rdr H. M. kedrottningen betalar för sina platser, hvarföre ettinkomsten rätteligen ej utgör mer än 104,747 9 sk. Det bör anmärkas, att af denna sistnämnda summa, ha de 27 spektakler, hvari mell Lind prädd, ensamma inbragt 44,283 rdr.

Man kan vid en blick på denna tabell icke idgä att fasta sig vid tvänne omständigheter som mycket besynnerliga, den ena, att or- esterpersonalens afönning är lika stor som la aktörsstatens, och den andra, att då dik- tion och tjenstemän kosta tillsammans öf- t 10,000 rdr (utom fria husrum och andra ärré emolument) så hafva författare- och versättarearfvoden deremot ej uppgått till er än 1,789 rdr 20 sk. 8 rst banko. Säl- s utgår för litterära produktioner för huf- vdstadens kungliga scen vida mindre, än hvad tonbladets följetoing vanligen kostar om året. Ir man väl vid sådant förhållande undra, a den dramatiska scenen är svag?

I sammanhang härmed kan nämnas, att Af- nposten för i går i en insänd artikel rekom- anderar kabinettskammarherren Baron ...

Artikeln i Aftonposten har emellertid en sorts utseende af en rekognoseringsuppsats.

Aftonposten för i går innehöll ett räsön- nement rörande representationsfrågan, ur hvil- ket vi skole tillåta oss en anmärkning. Sö- dermanlands tidning innehöll neml. häromda- dagen emot det hvilande representationsförslä- get ett inkast, som jemväl varit anfördt i Af- tonbladet ibland betänkligheterna emot samma förslag; neml. att möjligheten till hvarje för- ändring i allmän lag eller grundlag hufvudsak- ligen kommer att bero på den första, af de kon- servativa elementerna sammansatta kammaren, i följd af 113 § i förslaget, som hjuder, att lagutskottets betänkanden alltid skola först fö- redragas i första kammaren. I anledning här af anför A. P. följande: »Nu heter det likväl i samma 113 § att alla an- dra från kamrarnes gemensamma utskott afgifne be- tänkanden än Lag-utskottets skola först föredragas i andra kammaren. Efter S. T. logik skulle man således kunna säga, att alla frågor som icke äro lagfrågor kunna sägas bero af andra kammaren. Men begge delarne är rent af orimligt, enär den i- frågv. § icke angår något annat än föredragnings- ordningen, hvarvid särskilda föreskrifter å annat ställe (125 §) äro gifna för den händelse att kam- rarne stanna i skiljaktiga beslut.»

Det vill nästan synas, som om Aftonpostens red. vid nedskrifvandet här af icke hade kom- mit ut förut eftersinna sakens närmare beskaf- fenhet. Aftonposten känner lika väl som vi, att om ett utskottsbetänkande blifver afslaget i den ena kammaren, så förfaller den motion, som deruti är behandlad, med undantag af vissa fall, rörande statsregleringen. Om såle- des den kammare, der ett betänkande första gången förekommer, antingen afslår detsamma när det innehåller ett tillstyrkande af en väckt motion, eller bifaller ett afstyrkande när det föreslås, så är motionen i själfva verket deri- genom förfallen; och den pröfning, hvari med- kammaren kunde inlåta sig, skulle tjena till ingen påföljd för den gången. Redan detta bevisar, att något vida viktigare, än blotta fö- redragningsordningen, som A. P. talar om, här är i fråga. Det är sant att samma rätt, som blifvit första kammaren tillerkänd i lag och grundlags- frågor, skulle tillkomma andra kammaren i öfriga frågor; hvarvid man likväl bör noga erinra sig, att undantag är gjordt i alla penningfrågor, hvilka, vid olika meningar mellan kamrarne, afgöras genom sammanräkning af bådas röster; men den ofantliga skilnaden, och hvilken A. P. tyckes icke hafva observerat, ligger i kamrarnes olika beskaffenhet. Den första kammarens sammansättning af de välmående och högre uppsatte i samhället, hvilka följaktligen minst kunna tryckningen af samhällsbehofven, ger en på mångfaldig erfarenhet grundad presum- tion derom, att den första kammaren snarare skall blifva benägen att hålla emot än att be- fordra sådana reformer, som äsyfta att införa rättvisa och jemnlighet inför lagen. Här af kan man lätt fatta det äfventyrliga, som ligger deruti, att den första kammaren kan qväfva motioner i lagfrågor, innan andra kammaren hunnit deröfver uttrycka sin opinion. Emot denna våda kan väl finnas någon motvigt deruti, att andra kammaren har tillfälle och rätt- lighet att, redan då en motion der väckes och remitteras till lagutskottet, beledsaga den med sitt förord, och understötja den med goda skäl. Men man begriper lätt, att detta på långt när icke är detsamma, som om andra kammaren, sedan motionen redan hunnit blifva beredd i utskott, hade tillfälle att deröfver utlåta sig. Detta hafve vi trott förtjena erinras vid Af- tonpostens artikel.

Insubordinationen i Slesvig-Holsteinska arméen.

Vi hafva förut omtalat, att redan i början af November månad cirkulerade till underskrift inom alla bataljoner en adress, utställd af sol- dater i 7:e bataljonen, som uppmånade preus- siska militären till otrohet mot sin konung. Befälhafvande generalen Bonin utfärdade i an- ledning deraf den 20 Nov. en sträng dagordre och varnade trupperna för allt deltagande i dylika förehafvanden. Demokratiska förenin- gar uttalade då misstroende-vota mot genera- len; men icke nog härmed. Äfven soldater, bland andra musketeraren Luttermersk i nämnde 7:e bataljon, skrefvo i tidningarne mot generalen och en stor del af det i Rendsburg förlagda pontonier-kompagniet lät i Schl.-Holst.-Zeit: införa ett ogillande af nämnde dagordre. Följ- den har varit, att de preussiska officerare, som finnas i den arméen, öfverallt rönt motvilja, så att de icke torde få eller vilja blifva kvar, och det synes sannolikt, att general Bonin lemna sin plats. Luttermersk har blifvit häk- tadt, och en särskild kommission har dömt pontoniererna i Rendsburg. Med anledning här af utbröto oroligheter i sistnämnde stad, och militärens upprörande uppväckte grundade farhågor att det onda gripit vidt omkring sig. Emedertid ditkallades trupper från andra stäl- len, så att lugnet sedermera icke blifvit stördt. Kommissionens första dom kasserades af rege- ringen, och man tillsatte en ny krigsrätt, deri äfven en ledamot af underbefälet deltog. Slut- dom har nu fallit. Författaren till förklarin- gen i tidningarne, Rohwer från Holstein, hvil- ken förut varit deputerad vid landsförsamlin- gen, är dömd till 3 års tukthusstraff och de öfrige deltagarne dels till fästning, dels till sträng arrest. Vid postens afgång var denna dom ännu ej känd i Rendsburg, och man vet således ej, huruvida der göres försök att för- hindra domens utförande, liksom i Glückstadt, der den 8 Dec. svåra excesser utbrutit, med anledning af en soldats arresterande. Huru betänklig saken anses af auktoriteterna synes äfven deraf, att hufvudsakliga motivet, hvar- före byran inkallat landsförsamlingen till den 27 Dec., är de öfverhandtagande subordina- tions-förbrytelserna inom arméen. Man hop- pas, att en uppmaning från landets lagliga or- gan skall kunna stäffa det onda. Besättnin- gen i Rendsburg är förstärkt med Badiska trupper.

Berlingske Tidende yttrar härom: »De för- rädiska personer, som sedan Mars inkräktat regeringen i hertigdömena, kullkastat landets lagar, uppmånat till uppror och olydnad mot landets laglige regent och på det skamligaste sätt fört redliga medborgare bakom ljuset, som med legda böddlar och groft våld sökt förqväfva hvarje sympati för den rättmätige konungen samt tändt borgarekrigets fackla, få nu själfva röna följderna af sitt brottsliga förförande. Äfven främmande makter måste beröfva dem sin hjälp, ty det som man funnit straffvärdt i England, Irland, Preussen, Posen, Österrike, Böhmen, Ungern, Italien, Baden och öfriga Tyskland, måste äfven så anses i hertigdö- mena.»

JUL-LITTERATUR.

Tännforsen, en Jemtlandshistoria af Onkel Adam, med 4 lithografier, tecknade af C. T. Staaff, af hvilka den första, utgörande titel- vignett, visar en utsigt af sjelfva det höga vattenfallet, hvaraf berättelsen har sitt namn. Man återfinner i denna historia samma vackra, på sina ställen innerliga och rörande känsla, som i allmänhet utmärker O. A:s produktio- ner, när han till skildring företager det s. k. lägre folket. Dertill kommer förtjensten att hafva på romantikens område infört vårt goda landskap Jemtland. Hvad åter vidkommer in- ventionen af händelsen och dess utförande, kan man lika litet i denna berättelse, som i flertalet af O. A:s öfriga romaner, kalla dem egentligen nya. I ett och annat afseende in- nelattar dock Tännforsen något mera origi- nellt, än man förut sett från samma penna; Jemtlandska landtfolket, som till följe af förfs vistande i den provinsen, kunnat af honom troget uppfattas och återgifvas, finner man nemligen här i en teckning, som till vissa drag hittills icke varit tillgänglig för vår pu- blik. Hvad man också mindre väntat, är infö- randet på denna aflägsna scen af en engelsman, sir Ellis, hvilken isynnerhet på sluet spelar en betydande roll i denna Jemtlandshistoria. En god sak, för hvilken man bör hålla O. A. räknig, så- som bevis på förbättring, är, att han här för det mesta låter sina läsare slippa tillgjorda namn på personerna; ty att man ännu måste dragas med sådant som t. ex. »Larsgubben» och »Jöns- gumman» (skall sid. 41 vara »Lassegumman») må- ste ursäktas, desto mera, som dylikt står här för att skildra det trefliga hjertelaget hos fol- ket, hvilket mängen icke tror kunna vara till, eller åtminstone ej kunna begripas, derest det icke får uttryckas i idiotiska vokabler. Emeder- tid hade det varit väl, om icke »Larsgubben» så ofta blifvit repeteradt, att det liknar en smula koketteri, nemligen med bondskhet. Den mest intagande personen är »Anna vid Forsen»; och det synes att författaren här följt en lyck- lig inspiration eller tecknat efter goda mön- ster. - Säkert skall det hela läsas med nöje och rörelse; och den anmärkning man gjort om bristen på ny och frisk invention; gäller mest blott inför kännare, emedan den stora läse- publiken, som har sig föga bekant hvad förut varit skrifvet, lätt anslås, om den ökr för ide- ligen samma och samma för sig uppdokadt, allenast ett godt och välmående sinne deri afspeglar sig. Och detta ser man i nästan allt hvad O. A. skriver. Han kan i detta fall sättas vid sidan af Fredrika Bremer, i hvars framställningar det äfvenledes är »godheten», som får betala les faux frais och dermed ned- lysta konstens flesta fordringar, eller åtmin- stone önsknigar. Detta går ock väl för sig, så länge en stor del af allmänheten, isynnerhet af den äldre stammen, ännu häftar i den fördo- men, att godhet och hjertlighet icke gifvas utan i samma mån förstånd och högre skönhet i kom- positionerna brista; hvarföre också, der dessa visa sig i något större mått, man i början är fallen att tro godhet och värme icke vara der till finnas. Man håller sig då hellre tills vidare vid det gamla. Deraf låter äfven förklara sig, att om man från F. Bs och O. A:s hand icke träffar rätt mycket artistiskt, deras skrifter likväl utgöra en uppbygglig lek- tyr, den ena med teckningar ur herrskaps- kretsarne, den andra för det mesta ur folkets. - Detta allmänna tycke för det goda är ett glädjande fenomen och ett berömligt drag hos publiken, emedan det häntyder på erkännan- det af människans högsta lifselement. Det är klart likväl, att, i samma mån förståndet till- tager och en djupare skönhetskänsla gör sig gällande, man upptäcker sjelfva det goda också der icke blott medfölja, utan finnas i ännu större och ädlare grad. Det är just i och med denna stigande odling som allt flere slöjor bortfal- la från ögat, och värmen i hjertat likväl härmed icke sjunker, utan tvertom stiger för mensk- lighet och värld, för Gud och för allt upp- höjdt. - Hvem känner icke händelsen med flere framlidne berättelseförfattare skrifter, t. ex. Lafontaines? Hvem kan neka, att godhet och hjertlighet i dem förefinns i betydligt mått, och att de derföre på sin tid utgjorde en extensiv lektyr? Nu läser dem ingen. Hvar- före? Icke måtte det vara derföre, att man nu mindre aktar känslan, hjertats utgjtelser och godheten? Visst icke. Men man har erhål- lit just detta och mera till i sednare kompo- sitioner, der det tillika finnes paradet med större förstånd och högre skönhet. Sådana händelser förnya sig alltid och tillhöra bildningens fort- gång, hvarunder fördomen allt mer bortvis- nar, men »godheten» alldeles icke, såsom män- gen tror, dör med den, utan tvertom uppstår i renare gestalt och högre färging.

Mina fristunder. Af Uno Leopold.

(Stockholm. Hos P. A. Norstedt & Söner 1848, 343 sid. 8:o, 1 rdr 40 sk.) Bland julittera- turen, men endast i afseende på tiden hörande dit, träffar man under ofvanstående titel en vitter samling, innehållande 19 små skalde- stycken och 2 större noveller. Signaturen, som blott ger allmänheten förtroende af ett par förnäm, tycks tillhöra en för första gången uppträdande författare, men som lofar icke så obetydligt för framtiden, om man får sluta från den i novellerna synbara lättheten att anlägga och genomföra romantiska förvecklingar. All närmare översigt af dessa noveller vägras för öfrigt genom julträngseln i bladet; men på för- fattarens poetiska talang kunna vi meddela ett par prof; ett med mera allvarsam pregel, ur elegien »Minnets engel»; ett annat af gladare hållning, under rubriken »Elegantens kär»: 1.

Sorlet tystnat, dagen tågar
Hän, och qvallsol stilla lågar
Bort vid vesterns rand;
Breder ut sin fargprakt under,
Skog och dal och berg och lunder
Stå i purpurbrand.
Ifrån tallbekränta höjder
Trasten slår — hur qval och fröjder
Vexla i hans sång!
Högt i luften larkor sjunga,
Jublande sin evigt unga
Vårsång en gång.
Och i aspens lätta krona
Höres aftonvinden tona
Lik en anderöst;
Men i dyster pilgrims hjerta
Stormar det, och namnlös smärta
Trycker på hans bröst.
Ack! hur frängt, hur qvadt det stängsel
Anden binder.... Bryt ditt fångsel,
Flyg kring verldar fri!
O! du ville det så gerna,
Fly från stjerna hän till stjerna,
Englars like bli.

Fallne ande, lid och hoplös!
Ewighetens vär skall knoppas!
Ock för dig en gång,
Du skall vingad brödraskara
Möta i Guds himmel klara,
Under segerång.
2.
Mathilda är en ganska näpen flicka,
Ja på min ära är hon icke så;
Charmant hon i salongen vet sig skicka,
Men älskvärdast på tu man hand ändå.
Har rosenkinder, vackert hår, små fötter
Och ett par skämska ögon himmelsblå,
Och tänder friska nog att knäppa nötter,
Och ett par fina, hvita händer små.
Och sjunger se'n — o hvad jag är betagen,
Hon som en punch-bål treflig är och glad;
Ack, bland de många himmelska behagen
Märk hvilken liten tjuvunge till vad!
Till slut det bästa, hennes söta pappa
Har samlat vackert på sitt bröneri.
Att flickan nu och gubbens murklor nappa
Man måste hålla fint och fliffigt i.
O, Polycarpus! muntrast ibland alla
Toujoura pojkar — lejonskarans kung!
Skall för en pil af Amor re'n du falla,
Förhoppningsfulla yngling — än så ung!
Hvad är att göra? björnarna de morra,
På kille börjar jag få otr ock.
Om morgnarna i min tambur hörs knorra
En helt obskur och oppfostrad skock.
Nå väl, så skynda ditt parti att taga
Och styr i land på Amors täcka kust.
Har man ditt snille, kan man lätt nog laga
Att äkta ständigt ej blir plägsamt just.
O ljufa kärlek, nu jag börjar ana,
Att du är präktig vara i ditt slag.
Du skall mig hjälpa i min ungarisvana,
Att hafva litet lustigt hvarje dag.
Ha! ha! ha! ha! en vacker fru skall lysa
En stjerna lik i husets glada lag,
Och mot sin man ett ständigt bifall mysa,
Men svärfars peugar dem förvaltar jag.

— Skandia, Nordisk Nationalkalender för 1849, är framför titeln illustrerad med en afbildning af den i Slesvig stupade Leyonhufvud, jemte facsimile af hans handskrift. Såsom emellertid denna kalender omfattar alla tre brödratolkerna, har man inuti tillika föreställningar af normannen Leop. Lövenskiöld, och af Danmarks konung, Fredrik VII. Kolorerade ser man tvänne Amagerboer, en qvinna och en man. Poetiska bidrag saknas icke. »Hertig Magnus och Hafsfrun» af Ferdinand, rör den bekanta händelsen vid Wadstena slott, der Gustaf Is son hertig Magnus, betagen af en syn, på ett underbart sätt förlorade lifvet. »Röfverens Monolog» af Lundgren, utgör kalenderens sjelfva dunkla fond. Monologen är ryslig. Den är också rysligt lång, adrytes genom en mängd pauser och äskknallar, samt slutar dermed att röfveraren skjuter sig. — Historiska Anekdoter om »Carl XII i Lund», af St—rg läsas med nöje bland annat för Carls svar till en professor, som ville förklara ordet »kung» för hebreiska, och derpå af hällen bekom ett oväntadt lärdt svar. — Elisif Wase, (Erik Kettilson, dotter,) eller Jungfruofvet i Riseberga kloster, utkast af Rhd Dk, med en planch, som visar en ruin af nämde kloster, framter några underrättelser från medeltiden och anför versprof, som icke äro allmänt kända. — Slutligen får läsaren på några blad biografiska notiser om skådespelaren Fredrik Deland (jemte porträtt) hans barndomsår, hans konstnärslif och omsider bosättning på landet — nära Sigtuna — hvilket allt man intager med intresse. Hr Deland karakteriseras på följande sätt: »hans komik är af ett helt eget slag. Den består uti en viss yttre trunpenhet och trygghet, bakom hvilken ständigt liksom gömme sig ett återhållet skatt. Hans glädje är aldrig yster; den hämmas alltid af en viss sansad måtta. Och just deri ligger hans mästarekap».

— Svea, folk-kalender för 1849, femte årgången. Af alla denna gång utkomna julföcker med kalendernamn har Svea den största. Innehållet är omvexlande. »Bröderna», en skizz af Mellin, tyckes utgå för som början till en längre roman med rätt lofvande uppslag. Den handlar om den danskt stämde Lauritz Viggo Callisen på Kekenisgard och den tyskt sinnade Casten Pingel Callisen på Neuhof, begge vid Als, och invecklade i slesvigska kriget. — Gladlyntast är en berättelse: »Hvar sin», af Paul Barock; prydd med flere i texten intryckta träsnitt. — Utförigast är »Fyrväppingen» af Onkel Adam; och hvilken vi i tyshet må förbigå. Den staccars landsortspresen har blifvit apostroferad för att den visat O. A. den uppmärksamheten att göra flitiga aftryck ur hans förra Svea-bidrag. Det torde således vara bäst att äfven Stockholmspressen aktar sig för att få fingrarna brända nästa år. — Några rätt lifliga s. k. »Stumpar från kriget», meddelade af Alze, skola säkert läsas med nöje. Deri förekommer en litografi, hvarpå man får se alla de tre »förevigades», Lövenskiöld, Lejonhufvud och Sommeliuss tillsammans i en grupp; desto mer kärkommet att skåda, som någon afbildning af den sistnämnde ej annars förekommer i någon af våra andra julföcker, icke en gång i Nordstjernan. — Ett politiskt skämt, kalladt »Telegrafens», avslutar Svea för i år. Telegraferingen sker genom en docka med krona på hufvudet och vriden i olika positioner, allt efter de olika politiska underrättelserna, den 20 Febr. (kallt är lugnt!), den 23 Febr. (i Paris har en emot utbrust!), den 24 Febr. (revolutionen har segrat!), o. s. v. ända till den 19 Mars från Berlin (kallt är förbi!), då hela telegrafdockan är krossad och lemmanne synas spridda åt alla håll.

— Europa, Folkkalender för år 1849. Utan att just kunna kallas en revolutionär kalender, hvilket vore för mycket sagdt, omfattar dock »Europa» ämnen, som stå i nära sammanhang med flere af tidens sista in- och utvecklingar. Titelvignetten är en litografi, föreställande porträtter af medlemmarna i Franska provisoriska regeringen: hrr Dupont de l'Eure, Arago, Lamartine, Ledru-Rollin, Garnier-Pagès, Cremieux, Marrast, Louis-Blanc, Flocon, Marie och Albert. En berättelse om sjelfva Februarirevolutionen, jemte en kort karakteristik öfver de nämnde regeringsledamöterna, får man såsom ingress till kalendern. Längre framskådas ingen mindre än Lola Montez i sammetskorsett, och ridspö i handen. En historik om denna ryktbara grevinnan af Landsfeld läses derjente. Intressantast är »Uppkomsten af Marseillaisen», der man infördes i v. Dietrichs familj i Strassburg, lär känna den unge officeraren Ronget de l'Isle, och den ganska egna tillfällighet, hvarigenom den nu öfver hela Europa spridda och millioner gånger repeterade revolutionshymnen först kom till liff. Den skicklige träsnidaren hr Rosenstand har bidragit med en väl utförd afbildning af Fredr. Hecker, den bekante anföraren för upproret i södra Tyskland. Kinesiska jenkén Keying, ett fartyg om 7—800 tons dräglighet, bör roa mängten att skåda, då formen så vidt skiljer sig från Europeiska farkosters. Af mindre intresse och något utsliten till inventionen är »Dödsdansen»; åtföljd af temigen skrala, om ock välmentat verser. Kalendern Europa visar sig för öfrigt mest i prosaisk drägt. Ett par undantag härifrån göra Hans Heiligenfels, tysk saga, samt det lilla vackra poemet »Svärmeri» af signaturen H—r. s. m. förekommer sid. 64 i dessa rader:

Hur all naturen i fågning prälar,
Hur lårkan drillar i rymden blå;
Hur aftonrodnaden himlen målar,
So — vägen färgas deraf också!
En namnlös fröjd i naturen andas,
Blott menskans minnen af sorgor blandas!
Hur blomman doftar, hur axet böjer
Sig ljft för sommarens ljumma vind:
Se yra fjärlen hur han dröjer
Af salig njutning vid rosens kind:
I skogens furor en hviskning susar,
O hvilken aning, som själen tjuar!

Der Dig jag skådar, en himmel strålar
Med tusen stjernor ned på min stig.
Och alla fröjder, min tanke målar,
De bära dragen, ack! blott af Dig.
För Dig jag allt här i världen glömmar,
Och blott om Dig dag och natt jag drömmar.

— Thalia, teater- och bijou-almanach för 1849, har Mathilda Ebeling till titelvignett. Det hela består af förteckningar på Kongl. teaterns och Mindre teaterns ledamöter, både till direktorier, aktörsstater, orkesterstater, balletstat och allt öfrigt; hvarefter meddelas korta biografier öfver mll Ebeling, de italienska sceniska artisterna Rosina Penco, L. della Santa, Fr. Ciaffè, Vinz. Galli, G. C. Casanova och Ett. Caggiati; samt slutligen Mellins dramatiska penndrag: »En Blåstrumpa för 150 år sedan», som den 25 Nov. gafs vid artisternes och litteratörernes soiree, och som vi önska måtte läsas med ett nöje, motsvarande det man kände då stycket gafs.

— Naturens Under, uppenbarade hos Älm-melskröpparne; framställda i berättelser af farbror Philip», utgifna af dr A. Schütte, öfvers. och försedd med 40 träsnitt. Denna till en i sann mening instruktiv genre hörande barnbok, utgör ett slags fortsättning af den till fjolårets jul utkomna: »Naturens under, uppenbarade hos fåglar och insekter», äfven af dr Schütte. Afsigten med arbetet är att hos ungdomen väcka sinne för praktisk verlds- och naturräskning; och man kan säga, att förf. i detta års fortsättning gått ett steg längre än förf. i detta fall, som han här icke blott väcker, utan äfven i en viss grad tillfredsställer begäret efter kunskaper hos de unga läsare, som afses. Skriften blir härigenom icke endast en barnbok, utan kan med nöje och nytta också läsas af äldre personer. Farbror Philip börjar berätta om Luftballongen, hvad som försäkras dess stigande o. s. v., samt omtalar flera ryktbara luftseglingar, bland annat Pilatre de Roziers, den förste, som vågade företaga en dylik. Den hyggliga farbrodern öfvergår sedan till framställningar om Månen, Solen och Fixstjernorna; och slutar med en beskrifning på teleskoper och mikroskoper.

— Anekdotfågaren, eller »Hvad nytt i anekdotverlden?» Samlingen är temligen rik på innehåll och till skrifarten underhållande nog. Såsom prof må införas:
»Professor R. i B. hade en son, som var professor i L. Den sednare skref en gång till fadren och begärde penningar. Fadren svarade med följande ord: »Min son! Endra har en professor pengar, och i detta fall behöfver du intet, eller ock har han icke, och i detta fall kan jag ej heller skicka dig några».

»Alexandre Dumas härstammar, såsom man känner, af Afrikanskt blod. För kort tid sedan förbrände man hans son, att han skref så föga. »Ah!» svarade Alex. Dumas den yngre, »för arbetet är ju min far här. Dertill begagnar man negrer!»
»I Leipzig lever en person, som är så liten och tjock, att han måste hoppa upp i luften hvarje gång han vill andas».

»Fattigt folk är verkligen mycket illa deran», sade en filantrop; »om man gäve mig fem millioner, med vilkor, att jag ändock skulle forblifva en fattig staccare, så skulle jag bestämt icke taga emot dem».

— Sagan om prinsessan Rosalinda, eller Foglarnes Konungarrike af Sophie v. Knorring; med 6 fina gravyrer; öfversättning. Denna lilla täcka berättelse kan visserligen kallas en i våra dagar något sällsam företeelse, emedan den alldeles skiljer sig från de teckningar ur verkligheten, lifvet sådant det omkring oss är och verlden i sin ordentliga gång, hvilket allt vi oss i våra vanliga romaner, skönlitteratur och berättelser. Också benämner sig detta helt uppriktigt en »saga». Men det är emellertid icke en barnsaga, utan synes kalkyleradt för läsare äfven af något franskridden ålder, ehuru med förutsättning likväl att vara af ett varmt, romantiskt och fantasirikt sinne. En ung prinsessa, Rosalinda, intagen i fågelsång, blir som liten upptagen af ett moln (»en rosenfärgad dimma»), och bortföres härifrån från sina föräldrars hem till ett annat land. Man ser af detta uppslag, att uppfinningen står ungefär på samma grund som sagorna i Tusen och en Natt, och icke kan kallas originell i mening af något alldeles nytt; men väl af något ovanligt.

— Gamla mormors sagor och berättelser för små snälla barn. Denna barnbok förtjenar loford för det goda val af ämnen här visa sig. Den första historien, om Victor Jarnac och hans syster Lisette från Auvergne, är en af de vackraste och för ungdom mest uppmuntrande man kan läsa. »Rosen och den fremmande fogeln» samt »Eglarnes morgonvandring», begge af Therese Werner, äro, såsom sagor, täcka och behagliga, ehuru mindre betydande. Af samma art är: »Svalan från Egypti land» af Topelius. »Camelian» utgör en liten historia om tvänne flickor, Louise och Amalia, af hvilka den sednare tillgreps en blomma och derför tillrättvisades.

— Gossen och foglarna af Emilie Taylor, öfvers., med teckningar efter Thomas Landseer. Inventionen till denna barnbok är sinnrik, och tillika något ovanlig. En färgig gosse föreställes i sällskap och samtal med ett antal foglar, af hvilka den ena efter den andra får företräde, och inför honom redogör för sin beskaffenhet, sitt lefnadsätt, boningsart, göromål, o. s. v. Det hela utgör således en liten populariserad ornitologi, lämpad för barns uppfattning, till undervisning och nöje på en gång. De här utpräddade foglarna äro bland andre: Lårkan, Dykaren, Hussvalan, Talgesmen och lilla Blåmesen, Kungsrörnen, Ejdergäsen, Islandsfalken m. fl.

— Den beundransvärda historien om Don Quixote de la Mancha och hans vapendragare Sancho Panza; sammandragen och förkortad för barn, samt illustrerad med plancher», utgör, som man ser, ett försök att popularisera den verldsbekanta spanska romanen af samma namn, och göra den tillgänglig och begärlig äfven för barn. Huruvida detta skall lyckas, kan väl icke på förhand afgöras; likväl synes sjelfva det slags humoristik, som är nerven i Cervantes' stora dikt, förutsätta en specialitet af bildning, som icke vanligen tillhör barn, men hvarförutan den dock ej rätt slår an. Den vidlyftiga historien ses här sammandragen till 22 kapitel. Hufvudsakligen vidröras äfventyret med väderqvarnarna, mötet med Dulcinea de Toboso, Sancho Panzas ståhållarskap på ön Barataria, och slutligen Don Quixotes död.

— Gråkappan; stads- och landskalender, med politiska, litterära och kommersiella spöktyr för år 1849; pris 16 sk. banko. Detta är en brochyr, som, för att göra skäl för utteln, framträder i ett omslag nära nog så grått som — ja, som en rysk soldatkappa. Men innehålllet är ej grått, utan koloreradt i många och hjerta färger.

välkommen der den finnes; bevis finnes t. ex. i den afsättning, som Brauns dikter vunnit, och behöfva dessutom ej anföras. — »Gråkappans» författare är en anonym person, men i alla fall bekantskap att göra. Den lilla boken börjar med ett slags humoristisk statskalender för månader, der man träffar många trefliga bitar; vi anföra några få deribland här nedan såsom:
I Februari: Potatisen dör ut allestädes: alla europeiska snillen i rörelse för att sjunga klagovisor Herr Johan af Wingård skriver ett äreminne öfver potatisen, hvilket får högsta priset af Svenska Akademiens.
I Mars: En hvitsippa hittas i Solnsparken, e förnuftig tanke i Tiden, en nykterhetsvän supplijel sig, på kongl. Theatern uppföres »Sångkammar systemet».

Bjärska olet i Stockholm börjar blifva bättre. Herr Davidsson tänker på nya förtustelser i sitt etablissement, planket åt gatan i Tivoli kommer att rödmålas.
Sextusen äkta Skandinaver af croiserad race född denna månad på Fyen.
Den store astronomen Leverrier uträknar, att de bör finnas en förnuftig människa vid tyska förbundsdagen. Genom mikroskopiska undersökningar i stället blir det snart bekräftadt.
Tidens ställning blir alltmera förtviflad. Man finner sig föranlåten att uppdraga dess ledning åt mästern Johan Johansson, som mottager bestyret, med vilkor att han försäkras om 4000 bko årligt arv för lifstiden.
Herr Palmblad blir kustsergent i Skåne, med förtf. att bestrida en grekisk lection i Upsala.
Herr Schöder, J. H., blir utnämnd till honorarbibliothekarie i Gäddede.
Herr Kjellman-Göranzon skriver en ny antedilviensk roman, i hvilken han högt prisar tungstens språket.

I Maj: — — — Bränvinet stiger från Skeppbron upp i magasinerna. Måklare finnas, som äro så enormt starka, att de bära 100,000 kannor brännvin i bröstfickan.
I Juni: — — — Öfverste Bruce Bey blir utnämnd till Pascha af tre hästvarsar, men hans f. d. kompanjoner i läderberedning påstå, att han icke är någon hederspascha; för att vederlägga detta, åtager sig Bruce att garfva deras fotfålor, så att de icke behöfva nyttja skodon.
Mamsell Ebeling gör så stora framsteg i Paris, att hon utropas till gudinna.
Kommissarien Mallén inrättar en gångepost till Amerika.

Öfverste Ström blir krigsminister hos Tyska centralregeringen, och furst Metternich söker postkontoret i Upsala efter honom, allidestund han anser Upsala såsom den mest konservativa stad i världen.
Herr Palmblad blir Jesuitergeneral och Ludvig Philip söker grekiska professionen i Upsala.
I Juli: — — — Herr Kjellman-Göranzon skriver en andaktsbok för katoliker. Orvar Odd annonserar, att han för nittionionde gången ämnar utgifva en ny tidning. Herr Palmblad beskyller ryska regeringen för »demagogische Umtriebe».

I Augusti: Herr Carlen börjar att fundera hvar han skall få planen till en stor dikt. Han ser i öster, i vester, i söder och norr, men finner intet passande. Då blir han ond och diktar ett oqvåde — mot Rrrryssarne.
Mamsell Wilhelmina ger ut en ny stickbok och får en grundlig recension i Aftonbladet.
I Tyskland står en stor slagting mellan Ryssar och Fransoser, herr Davidson annonserar att han ger samma slagting i Trädgårdsföreningens trädgård, då herr Schnötzinger anför.

I September: Skalden Ridderstad sjunger ett didaktiskt qvåde, med öfverskrift: »Guanon».
Striden om Slesvig uppblöskar till en stor våldeld. Danska regeringen ser sig nödsakad att kalla kapten Lindeberg till hjälp. Han kommer, bygger en ny theater i Rendsburg, författar ett sorgespel, och de stridande få lof att nedlägga vapen för att bevista spektaklet.
Mamsell Jenny Lind hemkommer till Sverige och blir »qvinlig ledamot» af Seraphimerorden.
Detta är blott ett och annat prof af den roliga spåmannens utsagor, som förekomma i mängd för hvarje månad.

Härefter kommer en berättelse, kallad: »Bildning och förmögenhet, eller Öfverhusledamoten i Sverige». Satiren i detta för öfrigt icke illa hållna stycke är bitter. Författaren synes också hafva velat skildra huru förmögenhet och namn af bildning någon gång kan uppkomma, men icke hafva velat gifva någon allmän typ deraf. Tankan är mera densamma som Voltaires Candide eller i »Eusebius, dygdens lön nu för tiden».

»Politisk Cholera, förvaring och läkemedel», är ett stycke af ganska god satir. Se här huru författaren indelar sjukdomen efter dess olika slag och symtom:
1:o Inflammatorisk feber, då den är förbunden med ilskans inflammation i ansigtet, till exempel, då greve Horn på riddarhuset oqväder hr Dalman.
2:o Febris anthematica, d. v. s. förbunden med utslag, såsom t. ex. Ledru Rollins, som kort före Februarirevolutionen var så illa bekajad med utslag, att han måste intaga en ofantlig dos allmänna medel för att blifva sjukdomen qvitt.

3:o Febris catharralis, med hvilken sega, slemaktiga samlingar följa, såsom till exempel hos herr Palmblad, som ger ifrån sig sina sega slemaktigheter i Tiden och i Läsning för Nöje och Bildning, tvänne nyuppfuuna cysopomper för politiska feberpatienter.
Symptomerna äro följande: 1:o Aestus Calor, eller en stark hetta. Denna förekommer ofta, isynnerhet hos barn och blodfulla personer, såsom hos borgmästar Ekholm. Bloden stiger upp i ansigtet och fingrarna blifva så varma, att det klar i dem. Patienten vill då hugga sina vårdare i hufven. En högst farlig art af politisk feber är, då patienten får benägenhet att rifva ner papper, som är uppspikadt i form af anslag; den kallas då »Hornsjuka», och står icke att bota utan en Landshöfdingsfullmakt.

2:o Sitis. Politiska cholera patienter äro bekajade af en förfärlig törst efter allahanda ting, såsom förtroendeposter, plaguer, pastorater och kraklor; de förmå ej ens nordstjernan och det tarliga gröna bandet. Törsten är ett farligt symptom när tungan är blöt af liberala fraser och den sjuke icke känner sig läskad af nådiga nickningar från högre ort eller förtulna handtryckningar af vederbörande minister, utan vill nödvändigt genast sluka i sig ett pastorat af första klassen eller en af de bästa lagsagorna i riket. Äfven är det elakt, när tungan är så torr af konservatism, att patienten tiger i anslagsfrågor, utan att vilja tala för bifall. Annars så komma gerna de båda slagen af politiska cholera patienter öfverens deruti, att de hafva stor törst efter Champagne och andra fina viner, isynnerhet under riksdagarna. Man har någon gång anmärkt hos de så kallade servilla hydrophobia spontanea, eller nykterhetsraser, under hvilken tid de icke vilja smaka bränvin i sin rena form, utan endast då det presenterar sig i vinform. Men denna art är icke farlig, emedan det oftast är en tillgjordhet af patienterna och förgår bara de lemnas åt sig sjelfva.

Efter detta förekomma ännu fem andra stycken af olika slag och arbetet slutar med några »splittrny», väl valda anekdoter, hvaraf följande meddelas:
»Säkert medel att hindra folkskockningar. En amerikansk tidning föreslår såsom ett säkert och bepröfvadt medel dertill, att i en folkmassa utskicka män, som insamla bidrag till något nyttigt företag; inom kort smyga sig de festa undan, och till slut blir platsen alldeles tom».

»Säkert medel att hindra folkskockningar. En amerikansk tidning föreslår såsom ett säkert och bepröfvadt medel dertill, att i en folkmassa utskicka män, som insamla bidrag till något nyttigt företag; inom kort smyga sig de festa undan, och till slut blir platsen alldeles tom».

»Säkert medel att hindra folkskockningar. En amerikansk tidning föreslår såsom ett säkert och bepröfvadt medel dertill, att i en folkmassa utskicka män, som insamla bidrag till något nyttigt företag; inom kort smyga sig de festa undan, och till slut blir platsen alldeles tom».

»Säkert medel att hindra folkskockningar. En amerikansk tidning föreslår såsom ett säkert och bepröfvadt medel dertill, att i en folkmassa utskicka män, som insamla bidrag till något nyttigt företag; inom kort smyga sig de festa undan, och till slut blir platsen alldeles tom».

LITTERATUR.

Landbrukets naturvetenskapliga grunder med hufvudsakligt afseende på Kemi och Geologi, af James F. W. Johnston; öfvers. från 2:a engelska upplagan, af J. Th. Nathorst. Första delen, i tvenne afdelningar, om tillsammans 351 sidd. 8:o, à 2 rdr 36 sk.

Det är en gammal och tyvärr på många grunder stödd klagan, att Sverige står efter utlandet, både till ekonomisk litteratur, och ännu mer till förmåga och vana att praktiskt använda vetenskapens resultat för det menliga lifvets odling, högre uppkomst och välbefinnande. Man saknar här i landet visserligen icke hvad man i allmänhet kan kalla goda hufvuden; icke heller humanistisk bildning, åtminstone i vissa grenar; på välvilja är äfven tillgång; men deremot brister något, som vi skulle vilja benämna *talangen att lefa*: detta märkvärdiga *savoir faire*, som i så hög grad utmärker Fransosen och Engelsmannen: förmågan att i lifvets förhållanden vända sig så, att af verksamheten några större och viktigare följder uppkomma för människans andliga utveckling i främsta rummet, och för jordisk komfort i det andra. Hela den stora omständighet, som heter *Nytta* (NB. ej tagen blott i materiell mening, utan tillika och ännu mer i det ideala syftet af nytta för själen, af gagn för människans eviga tillvarelse): med få ord, talangen att på ett klokt och förträffligt sätt tillgodogöra hvad man vet och hvad man har, försummas mången gång här på ett betänkligt sätt. Det är ej nu tillfället att undersöka orsakerna till detta missförhållande. Man kan sätta i fråga, huruvida ej i sjelfva vårt folklyne ligger en karakter för det opraktiska, en fallerhet att mera skryta af lifvet, än att ega, rätt uppskatta och utöfva det; eller om man icke snarare bör söka skälet i en felaktig riktning af uppfostran och undervisningen här i landet. Klimatet bidrager ock kanske i sin mån att föranleda och underhålla den tröghet, liknöjdhet och lojhet, som redan för länge sedan, med stöd af ett Gustavianskt snilles intyg, blifvit antagne för Svenskens hufvudbeskaffenhet, dock naturligtvis med uppblandning af lucida inter-

valla, eller hvad Ehrensvärd kallat »hetsighe-
ter». Huru än härmed förhåller sig, måste,
just med erkännande af sakens befintlighet,
knappt något viktigare göromål finnas för fo-
sterlandsvännen, än att söka bekämpa och ut-
rota det öfverklagade felet. Ty ingenting vore
dummare och orimligare, än att en gång för
alla taga saken för så gifven och i sjelfva vår
folkbeskaffenhet grundad, att den är objeplig.
Detta vore att kasta yxan i sjön; och det
skulle i sjelfva verket just hos den person,
som omfattade en så nedslående tanke och
dermed både hos sig och andra förlamade verk-
samheten för näende af ett bättre tillstånd,
bevisa just den der lojhetens tillvaro ända till
en förtviflad och mer än billigt orimlig grad.
På grund af religion och filosofi, måste vi i
stället antaga, att ingenting ondt eller ens då-
ligt gifves, som icke med Guds makt kan bort-
skaffas. Liksom sjukdomar, lyten och ovanor
kunna botas, så måste man äfven kunna ut-
rota, bota eller åtminstone gradvis förminska
s. k. »nationalfel» — så vida här ens ett så-
dant är i fråga, och det icke snarare utgör ett
fel i vårt allmänna uppfostringsväsendes bri-
stande innehåll och dåliga form.

Om läsaren behagar ursäktad denna sidoblick,
hvilken visserligen ej är ämnad att stöta och
förarga, men väl att, om möjligt, något litet
upplifva och i den meningen »excitera» vår i
sig sjelf och i så många andra afseenden högst
älskvärda nation; så skola vi nu vidare blott
tillåta oss den lilla anmärkningen, rörande de
enskilda disciplinernas tillstånd hos oss, att,
så djupt än den egentliga nationalekonomien,
finansläran och handelskunskapen i stort och till
åtskilligt må anses ligga nere i Sverige, både
såsom vetenskap och kanske än mer såsom
tillämpning för lifvet af denna vetenskap; så
har dock den enskilda delen häraf, som rör
landtbruket och landthushållningen i allmän-
het, under de sednare femtio åren ej alldeles
saknat bearbetare. Äldre landthushållare i
Sverige torde ännu påminna sig de på sin tid
mycket omtalade skrifterna af Brauner, Fi-
scherström, Gjers, Nils v. Törne, Magnus Blix,

61

Isaac Darelli, Nordell, Grevesmöhlen, och framför allt de svenska öfversättningarne af Thaers tvenne verk: »Engelska landthushållningen» och »Den rationella landthushållningens grundsatser», hvilka, när de först utkommo (1810—1814), här gjorde epok. Också visar svenska statistiken en tillväxt af odlad mark, en förkofran i åkerbruk och landslöjd under dessa femtio år, som förtjenar kallas ett jättesteg framåt, jemfördt med det äldre tillståndet, då Sverige årligen måste importera spannmål, i stället för att, såsom ofta nu, exportera. Nitet att odla, »att göra åker», har likväl på många ställen i landet gått derhän, att det skett på ängsmarkens och betets bekostnad, hvarigenom den ensidighet uppkommit, att boskapsskötseln, i stället att upprätthållas i jembredd med åkerbruket och derigenom åt det samma gifva ett oundgängligt stöd, blifvit försummad, gått utföre, och återverkat till försämring af den åker, som på många ställen blifvit till ett hemmans skada upptagen i alltför stor vidd. Hvad bevisar allt detta? Inget annat, än brist på förstånd i tillämpningen af en god sak. Att odla mark är godt och väl; och synnerligen i Sverige kan det i århundraden ännu visst ej ske för mycket; men det måste verkställas i jembredd med en i samma mån utvidgad eller åtminstone förbättrad ängs- (och dermed boskaps-)skötsel; icke, såsom fallet ofta är, på dennas bekostnad och *då* till både åkerns och ängens ruin. Huru, slutligen, skall detta missförhållande hjälpas? Genom en bättre handledning: genom en mera rationell uppfattning af landthushållningen *i sin helhet*, och ej blott, såsom förr, till en och annan del allenast, hvilket verkat ensidighet i praktiken. Och för detta stora ändamåls vinnande ligger ingenting närmare till hands, än spridande bland allmänheten af skrifter i ämnet, så klart och redigt uppsatta, att, om möjligt, hvar man begriper dem, samt grundade på så säker, praktisk sakkännedom, att läsningen, gagnar på allvar.

Man känner hvilken rikedom engelska litteraturen har på arbeten i rural-ekonomi; och det högt uppdrifna landtbruket i Storbritannien, som man väl, utan att yttra något förnärmande om det tyska och franska, kan säga stå i spetsen för hela Europas agronomiska lif, är följden häraf. Bland det betydliga antal utmärkta författare, som England har och länge haft att uppvisa i denna gren af mensklig odling, intar för närvarande *James Johnston* ett högt rum. Han är egentligen professor i kemi och mineralogi i Durham, men har en tid vistats i Skottland, för skötseln af ett viktigt agronomiskt och bukoliskt uppdrag.

Det arbete af Johnston, hvarpå vi nu i synnerhet önska fästa uppmärksamheten, »*Landbrukets naturvetenskapliga grunder*», har i England väckt det uppseende, att tvenne betydliga upplagor deraf inom kort utkommit, och den tredje skall, efter hvad förspörjes, redan vara under utarbetning. Att tillägna Sverige ett sådant verk, med de jemkningar som för vårt land kunde vara nödiga, måste utan tvifvel uppskattas som ett företag af stor vikt, då, oaktadt visserligen en och annan god agronomisk handbok och hjälpreda (såsom till exempel Lundeqvists) finnes hos oss att tillgå, dock något omfattande instruktivt arbete öfver åkerbruket, såsom vetenskapsbok till erforderlig vidd och tillräckligt djup ännu ej kan sägas i Sverige existera. För att erhålla ett sådant, hade allmänhetens ögon länge varit riktade på kgl. landbruksakademien; och då denna på sednare tider vunnit ett nytt lif efter anträdet af dess nuvarande förkunskaper, nit och skicklighet allmänt aktade sekreterare, hr Nathhorst, så är det särdeles på denne man publiken fäst sitt hopp och väntan att erhålla den för landet så efterlängtrade agronomiska undervisning, hvilken här så väl behöfves. Början till problemets önskade lösning se vi också nu vara tillvägabragt på det sätt, att hr Nathhorst företagit sig Johnstons arbete till öfversättning. Likväl förtjenar det snarare heta bearbetning, ehuru hr N. anspråklöst gifvit sitt verk det förra namnet. Första delen har redan för en tid sedan skådats dagen.

63

Innan vi gå till ett närmare skärskådande af hr N:s åtgörande i denna sak, torde det intressera allmänheten, att erhålla en kort karakteristik af sjelfva originalskriften; hvarföre vi tillåta oss med några ord vidröra den.

Johnstons arbete består af fyra delar. Om dess duglighet har framl. friherre Berzelius redan 1844, då första upplagan utkom komplett i England, afgifvit ett ganska fördelaktigt utlåtande, som står att läsa i öfvers:s förord. Det afgafs till följe af en i Landtbruksakademien i Februari 1845 väckt fråga om bokens utgivande i svensk öfversättning. Berzelii ord äro i sammandrag:

Originalet har visserligen 4 tomer, men små, tillsammans utgörande endast 67 ark. Föredraget deri är ganska lyckligt. Det egentliga vetenskapliga, fysiskt-kemiska, är så utblandadt med enkelt framställt åkerbruks-tillämpning, att den nitiske jordbrukaren, vid dess läsning, sporras till så mycket större uppmärksamhet på det rent vetenskapliga, för att kunna begagna en kunskap, som han inser vara så vigtig. Jag föreslår därför, i öfverensstämmelse med Akademiens Sekreterare, att det må blifva ett öfverläggningsämne hos Akademien, huru denna bok må kunna hos oss i öfversättning utgifvas.

Kemiens studium, såsom en del af den allmänna medborgerliga uppfostran, är i vårt fädernesland försummad till en grad som väcker förvåning. Af de bildade klasserna, som njutit publik undervisning, och ej behöft särskildt besitta sig om kemiska kunskaper för Bergshandtering, Läkarekonst eller Apotheksväsendet, finnes knappast någon som kan läsa och förstå en bok, der kemiens användande kommer i fråga. Hvarken eleven eller hans lärare synes hafva tänkt på att det vore någon nytta i att inhämta grunderna af den i allmänna lifvet allmänast användbara af vetenskaperna, och det ser ej ut som skulle detta förhållande komma att snart ändras.

Hvad friherre Berzelius här yttrat, gäller ännu mera om den 1847 i England utkomna andra, betydligt tillökta och förbättrade upplagan. Öfversättningen är gjord efter denna. Men hr Nathhorst tillkännager i sitt förord, att han, under en af sina resor till England, af hr Johnston bekommit löfte, att till sig få öfversända de förbättringar och tillägg, hvilka hr J. successivt bereder för en kommande (tredje) upplaga, och hvilka således, i den mån de erhållas, komma att inflyta i den svenska öfver-

sättningen.

Originalets första del (den hittills i svensk öfversättning utkomna) omfattar *växternas organiska beståndsdelar*, och afhandlar, i korthet sagdt: 1) *Sammansättningar* af vegetabiliska ämnen, tillika med egenskaperna hos de enkla och sammansatta kroppar, hvilka antingen bilda en del af de lefvande växternas väsendtliga substans, eller anses bidraga till deras växt och näring; samt 2) Växternas allmänna *byggnad* och deras särskilda delars förrättningar: sättet, hvarpå de växa och tillegna sig födan: källorna, hvarifrån denna föda härleder sig: de kemiska föreningsformer, hvarunder den ingår i deras cirkulation, samt de kemiska förändringar den undergår då den förvandlas till det och det partiet af växten.

Hr Johnston har öfverallt byggt sina läror på erfarenhetens grundval, och kan ej räknas till antalet af de kemister, som uppställa mer glänsande än tillförlitliga teorier, färdiga att lösa landbrukets svåraste problem genom ett gödselrecept eller ett nytt foderpreparat. Hans method är alltigenom empirisk.

Sedan han slutat *första* delen med en kort afhandling om »växternas *organiska* konstituenten», öfvergår han i den *andra* (ännu icke på svenska öfversatta) till de *oorganiska*, och visar, huruledes många af dem äro lika väsendtliga för växtlifvet, som de organiska, samt att deras påförande på åkern lika väl kan kallas gödning, som då man härtill använder växt- eller djurämnen, de der, enligt språkbruket, mera specifikt bära namn häraf.

Efter att sålunda i de tvenne första delarne hafva grundlagt *läran*, kommer Johnston i den 3:dje och 4:de egentligen till det *praktiska användandet* af samma lära. *Tredje* delen afhandlar teorien för dikning och källors uppkomst, samt för plöjning, altäckning och jordblandning, äfvensom teorien för de mineraliska gödningsämnenas användande (inclusive mergling) i hela dess omfång; vidare: olika sädeslags behof af olika gödningsämnen, reg-

lorna för beredning och begagnande af s. k. kompost, gröngödning, förbättring genom gräs-hvila och vegetabilisk gödning i allmänhet, användande af boskapsspillning och andra animaliska gödningsämnen, samt affallen från vissa fabriker, bengödsel, guano, sockerskum m. m. Han föredrager här slutligen läran om s. k. öfvergödning och vattning.

I fjerde delen visar den engelske författaren: kulturens (brukets) och gödselns inflytande på produkterna (t. ex på beskaffenheten af sädesarternas mjöl); teorien för trädning, för mältning och bakning m. m. Han omtalar potatisens förmåga att nära, sammansättningen af rotfrukter, af hö, halm, gräs, klöfver, vicker m. m. Han skärskådar mjölken, dess beståndsdelar och de omständigheter, som inverka på dess kvalitet och kvantitet. Han afhandlar mjölksocker och mjölksyra, mjölkens förvaring och dess surnande, gräddens fränskiljande och behandling, gräddostberedning, smörets fränskiljande, tjerning och sammansättning, dess förvaring och orsakerna till dess härsknande. När härtill kommer teorien för beredning af alla slags ost, till och med flera slag af samma mjölk, så finner man huru uttömmande författaren är.

Johnston öfvergår omsider till boskapsskötsel, undersöker ämnen i djurkroppens särskilda delar, och säger hvarifrån dessa ämnen erhållas; utvecklar teorien för djurens underhållande och gödning, samt afhandlar fodrets beskaffenhet relativt till de olika produkter, hvilkas frambringande dermed afses, t. ex. mjölk, kött, ull o. s. v.

När vi från denna lilla redogörelse för originalet gå till öfversättningen, finna vi dels, att åtskilliga oväsentliga och måhända alltför ofta återkommande allmänna betraktelser på goda skäl blifvit uteslutna i den sednare; men att deremot förklaringar och tillägg, i form af upplysande noter, insatts på de ställen, der sådant varit af behof påkalladt (se t. ex. sidd. 56, 59, 148, 188, 286 m. fl.). De kemiska formlerna för kroppars sammansättning ser man här och der ändrade, nemligen vid sådana till-

fällen, då nya, *efter* originalets tryckning gjorda upptäckter i kemien gjort dylikt angeläget.

Det torde ej vara för mycket sagdt, att boken bör egas af hvarje bildad landtman. Den tid är nu förbi, då man kunde indela landtbrukarne i »arbetande» och »icke arbetande». Bort det! Alla, såväl landtbrukets herrar (jordegarne), som dess tjenare måste i vår tid betrakta sig som arbetande — med hufvudets och själens ansträngning, om ej med händerna. Täflan har utsträckt sin verkning till detta yrke som till andra; och följden är, att ingen, som ej vill gå under, får afsöndra sig från arbetet, får slå sig på »fainçantise». För lätttingen är nästan ingenstädes någon utsigt mera kvar. Vetenskaplig underbyggnad utgör dock vilkoret för möjligheten att med framgång egna sig åt hvad man skulle kalla det intelligenta arbetet — hufvudets göromål. Bland vetenskapliga grunder för agrikulturen intager kemien måhända främsta rummet; och närvarande skrift bereder landtmannen tillfälle att utan vidare svårighet tillegna sig de förnämsta resultaterna af kemien, för så vidt den angår landtbruket. Boken kan läsas och förstås af hvar och en med vanlig humanistisk bildning, utan någon förut förvärfvad elementarkunskap i kemien.

För den utmärkta omsorg, hvarmed öfversättningen blifvit verkställd, stannar publiken i förbindelse hos hr Nathhorst.

Enligt hvad man af förordet finner, har hr L. F. Svanberg lemnat löfte om biträde, hvad särskildt det kemiska beträffar; och skall allmänheten säkert med nöje acceptera en så god borgen. Hvad som återstår är endast önskan om arbetets oafbrutna fortgång och så snara avslutande som möjligt; något, hvarför den för sin drift i editionsväg bekante förläggaren, hr Magnus, nog till alla delar ansvarar.

1849.

✓ **LITTERATUR.**
*Lagsamling för svenska kyrkans och skolans
 lägre tjänstemän; utgiven af C. E Södling,
 1848, 272 sidor, à 1 rdr 32 sk. bko.*

När man ser utgifvarens namn, och vet honom vara författare till »Handledning för organister och klockare», får man en viss förmodan, att denna »lagsamling» egentligen blott angår det musikaliska inom kyrkan och skolan; och ehuru detta väl ej synes af titeln, finner man det dock snart besannas af bokens innehåll; enär, med undantag af en afdelning (sid. 92—136) om »Folkskolelärare» och ett litet stycke af en annan, der gymnastik och ritning omtalas, allt det öfriga rörer orgelbyggare, organister och klockare, kyrkosång, Dillnerska zifferkoralen och slutligen sjelfva vår musikaliska akademi, hvars kgl stadgar in extenso meddelas. Vi nämna icke detta såsom klander i och för sig sjelf, men anmärka det såsom måhända värdt att iakttagas till rättelse af titelbladet vid en blifvande ny upplaga. Sådan boken nu är, skall den säkert medföra mycken nytta, emedan den lemnar autentika upplysningar om en mängd förordningar, stadganden och lagfall, hvilka för flertalet af här vidkommande vederbörande torde vara föga, åtminstone ofullständigt, bekanta.

En rätt intressant afdelning i boken intager samlingen af de officiella yttranden, som blifvit fällda och afgifna rörande den Dillnerska zifferkoralboken och sjelfva dess system. Så till vida som detta är ämnadt att i församlingarna införa *styrstämig* sång i stället för psalmernas *unisona* utförande, kan det icke gerna undgå att anses olämpligt, och musik-akademien's infortrade utlåtande i detta ämne är ganska läsvärdt. Detta underkännande drabbar emellertid hvarken bruket af det bekanta, för sitt enskilda ändamål rätt tjenliga instrumentet psalmodikon, eller i allmänhet nyttjandet af ziffror i stället för noter; utan angår blott frågan om möjligheten, ja, man kunde säga, önskvärdheten, af en *sterstämig kyrkosång*, nemligen då den skall utföras af *hela den sjungande församlingen*, och ej blott af en *särskild chör*

i kyrkan. Den aktade upphofsmanen till förslaget af en sådan kyrkosångs införande i våra församlingar tyzkes icke hafva gjort sig rätt reda för ämnets sönderfallande i tvenne skilda ämnen: 1) sång för egen uppbyggelse, under det man sjelf sjunger; och 2) sång för andras uppbyggelse, hvilka endast afhöra, utan att sjelfva deltaga i sången. Nu är det klart, att den kyrkosång, som skall utföras af hela den gemensamt sjungande församlingen, måste vara baserad på principen af de sjungandes egna uppbyggelse, under det de sjunga (alltså på No 1). Men i psalmsång är det väl endast melodien, som kan sägas tjena den sjungande sjelf till andaktsfull lyftning. Vore fyrstämmig sång införd, så skulle då blott en fjerdedel af församlingen kunna komma i åtnjutande af det egentligen uppbyggande psalmsången medför under gudstjensten. De tre fjerdedelarne, som sjönge bas och mellanstämmor, hvilka såsom sådana i de flesta fall omöjligen ensamme i och för sig hos den sjungande sjelf kunna ingifva någon synnerlig andakt, blefve således i saknad af psalmsångens väsendtligast påräknade gagn; ty man får ej antaga, att en mellanstämmas utförare eller utförarinna i kyrkan kan alltför mycket lyssna till sången i det hela och deraf taga intrycket, enär detta sidolyssnande säkert skulle göra det för de flesta alldeles omöjligt att hålla sig rätt inne i sin aparta stämma. Missljuden skulle härigenom blifva oräkneliga; utom att själens spänning till uppmärksamhet att sjunga sin stämma rätt, skulle absorbera all annan tanke på psalmen sjelf och känslan för andakten. Helt annat är förhållandet med en enskild, för kyrkosång vald och inöfvad chör, hvilken från orgelläktaren eller altaret sjunger till den öfriga, lyssnande församlingens uppbyggelse. Denna sista hör då blott. Men att höra på fyrstämmig psalmsång är något helt annat än att sjunga den sjelf: ett sådant hörande kan medföra stor lyftning, djup andakt. Den är således ändamålsenlig. Chören är här icke församlingen sjelf, utan är att betrakta blott som ett slags instrument, hvarifrån församlingen hemtar uppbyggelse. Chören, såsom endast bestående af ett litet antal, och dessutom enkom inöfvade

personer, behöfver derföre icke sjelf blifva i saknad af andakt under gudstjensten; men den är egentligen tjenstgörande, och dess egen andakt är således att anse analog med klockarens och prestens. Om nu detta är sant, som väl ej kan nekas, följer, att bäst vore, det församlingen i sin helhet icke alls sjönge, likasom den icke predikar, icke messar. Skall den likväl sjunga, blir förhållandet säkert andaktsfullast, och således jemförelsevis bättre, när den — såsom nu allmännast sker — sjunger unisont. Hvarje sjungande församlingsmedlem nju-ter då först och främst hela inflytelsen af den uppbyggelse melodien skänker, emedan *alla* sjunga melodien; och för det andra kan hvar och en, utan fara att rubbas i sitt eget föredrag (ja, till och med, med vinst af att stärkas, att upprätthållas i detta), lyssna på hvad alla de öfriga sjunga. Detta bevisar, såsom man ser, sjelfva ofördelaktigheten af att införa förstämigt föredrag såsom allmän kyrkosång, äfven om utförandet vore rätt möjligt. Nu har, till ytterligare motvigt, kongl. musikal. akad. äfven gjort klar nära nog omöjligheten af sakens utförande. — Hela denna affär kan väl ock nu kallas på sitt sätt antiquerad; men vi halva icke destomindre ansett det löna mödan att göra allmänheten uppmärksam på frågans grund, till förekommande af vidare onödiga försök i en sak utan gagn.

En annan pikant afdelning i denna »lagsamling» utgöres af sjelfva kongl. musikaliska akademiens *stadgar*, sanktionerade af konungen d. 9 Mars 1814. Denna urkunds allmängörande har ej saknat anledning, och torde väl komma att bära sina frukter. Hr Södling har aкомпagnerat stadgarnes text med noter, i form af upplysningar och anmärkningar öfver en mängd saker, som enligt hans tanke skolat ske, men icke skett, eller dock ej skett enligt stadgarne. Det förekommer oss, att hr S. i åtskilligt här vid lag kanske varit nog skarp; och, om han äfven på det hela ej haft orätt, dock för litet tagit akademiens medellöshet i betraktande, hvadan klandret för det mesta drabbar sjelfva (de Fri-

gelska?) stadgarne, men mindre akademien, hvilken ej kunnat uträtta det omöjliga, äfven då det varit föreskrifvet. Riktigheten af alla hr S:s anmärkningar kunna vi i öfrigt ej kontrollera; men anse det hela af saken förtjena sakkunniges uppmärksamhet, måhända litet mera, än hittills varit fallet.

Hr S. slutar sin musikaliska lagsamling med ett utförligt »supplemēt», innehållande flere tänkvärda curiosa, i synnerhet egnade att intressera den del af publiken, som har musikdirektörers, klockares och organisters väl om hjertat.

10. 22/2 49

VPEKÖRAL-BLOMSTER. Det är en af ålder bekant sak, att svenskarne hafva mycket tycke för Devuemangspoesi. Ej blott inom svenska akademien, hvilken synes ämnad till en rök-anstalt quand même; men äfven utom denna vitterhetens sköna areopag, blomstra hofskalder, mer eller mindre lyckliga och belönta, men alltid välmenande. Nyligen har en sådan, *N. P. Bäckman*, framträdt i publiken med »Poetiska Försök», hvilka ur sistnämnda synpunkt, eller välmeningens, kunna räknas till de berömligaste, likasom de i afseende på rim och reson kunna mäta sig med hvad som helst inom den peculiära genre de tillhöra. Hr Bäckman rangerar sig, hvad språket vidkommer, ungefär midt emellan *Seseman* och *Haquin Bager*; men till ämnets sjelfva innehåll tager han ofta sin flykt vid sidan af svenska akademien. Första stycket bland hans poetiska försök kallas »*Mars månad 1844, det märkvärdiga året*». Skalden kommer här, sedan han först besjungit Konungen, Drottningen och Kronprinsen, till de öfriga medlemmarne af konungahuset, och qvåder:

»Hell dig, hertig *Gustaf*, som nu på böljan vaggar,
kom lyckligt i land, att skeppet intet strandar,
bli som *Gustafverne* i Norden,
det bästa sättet är vid religionen.
Må din spira och din staf
bli stark som *Moses* var,
när han på helleberget slog
och med sitt folk utur *Egypten* drog.

Hell dig hertig *Oscar* ock,
du på hafvet vandrar.
Bevare Gud de prinsar dock,
Som gå i öfnings-exercisen med hvarandra.
Bevare Gud dem för stormigt väder,
att prinsarne lyckligt må komma hem till sina fäder.

Hell också hertig *Nicolaus*,
må du bli stor, bli kejsar *August*,
att styra med rätt och sanning land och folk
och blifva himlens tolk.»

Hvad poeten menat i sin sista strof är väl litet underligt; men man torde få antaga, att han ämnat Sverige för framtiden till ett påfvedöme, hvarti hertig *Nicolaus* skulle sitta såsom på en gång furste och prest. Slutet af skildringen på »*Mars månad*

1844» är det mest specifika man kan läsa:

»I Stockholm är nu glädje högt upp i taket
med baler, illumination, fyrverkeri,
allt för den goda saken.

Der allt med sanning, och så rätt,
man fröjdar sig på bästa sätt
att förljufva vår älskade Konungs dagar.

Hans kröning är med guld — men också
med myrten, också läger.

Kan Svea folk ock kransar bind',
uti en ring

till konung Oscars ära,
att fridens hälsning bära.

Han vill oss alla göra godt,
båd' hög och låg har fått sin lott,
det fabrikanter, gesäller och sjömänner,
det var fattighusmadamer och mängen,
som jag icke känner.

Det var Kongl. operans arbetare också,
och den på stat fick ock en tår;
men loge-vaktmästare äro ock ej gömda,
fastän de blefvo bortglömda.»

Allvarsamt taladt, äro säkert »de kunglige» lika
litet smickrade som gagnade af de devuerade rök-
offren till deras ära, antingen dessa uppsändas på
hr B:s språk, eller på någon annans; men den lä-
sande och köpande publiken torde verkligen vara
mera road af att gifva ut sina skillingar för peko-
ralier af detta öppna, äkta och ärliga slag, än för
de mera hyfsade och bättre städade rimsniderier till
hofvets ära, hvarpå högre kapaciteter stundom bjuda,
och det med vida mer anspråk, utan mera egentligt
innehåll, än hr Bäckmans.

22/249.

V LITTERATUR.

Minnen af händelser och förhållanden under en lång lifstid af Joh. af Wingård; 9:de häftet. Ups. 1848 à 32 sk. bko.

Huru stor vän man än må vara af det allvarsamma, grundliga och riktigt djupsinniga inom litteraturen, erkänner ändå mången förmånen af att tillika någon gång få del af någonting lättare. Man har icke så godt om tre ig lektyr. Äfven personer, som hata qvickheten, hvori de endast se ondskan i förklädd skepnad, dväljas dock icke så gerna i den berömda tråkighetens sällskap, som de sjelfva synas påstå rätt vara, utan dragas hemlighetsfullt, nästan magnetiskt, till gladlyntare framställningar. Äfven saker, som hvarken äro qvicka eller i och för sig sjelfva glada, kunna likväl genom vissa egenheter vara utmärkta i sitt slag, och blifva underhållande på lediga stunder. Hr f. d. statsrådet af Wingård har i sin numera framskridna ålder slutligen gjort landet en tjänst. Han har utgifvit memoirer öfver sin lefnad, åt hvilka han lånat den anspråkslösa benämningen »Minnen», och hvilka, huru mycket de än blifvit tadlade såsom blott utgörande hvad man kallar »diffust prat», »pjoller» o. s. v., icke destomindre inefatta en diverterande läsning; utom det att mängden af små-anekdoter, berättade på ett synnerligen oskyldigt sätt, gör dem till en skatt för hvarje vän af det fullkomligt ogenerade, så till tankar som stil.

Aftonbladet har, då de föregående häftena af dessa Minnen utkommo, vid sina tillfällen med några ord fastat publikens uppmärksamhet på dem och på skaplynnnet af hvad vi med ett specifikt namn ville kalla den *Wingårdska litteraturen*, emedan den verkligen är af sin alldeles säregna natur, och dessutom har förtjensten att säkert på historiens blifvande register öfver svenska författare äfven förskaffa ett rum åt namnet »Wingård», hvilket väl ändå icke borde försvinna ur tiden alldeles spärlöst. Vi togo oss tillika friheten att till våra läsares nöje citera några stycken från statsrådets hand, och skola nu ur det sednast synliga häftet

göra detsamma. Stilen är så lössläppt och hvad man kallar riktigt snäll, att man under läsningen ovillkorligt försättes i godt lynne, huru tvär och teorellsur man än må vara. Än mer: det är fåfängt att icke genast och på hvar sida få för sina ögon bilden af sjelfva åldersmannen, den, oaktadt all sin lilla vresighet här och der, alltid i botten hjertlige författaren, hvilken i hvarenda ordvändning intryckt sin stämpel ourolnligt, och derjemte gjort det så öppet, så sveklöst, så utan stelhets och pretenderad oratorisk ordstät, att man blott icke begriper

Man ser ånyo åt på titelbladet, men man finner der, oaktadt allt, verkligt författarnamnet Wingård. Man runkar på hufvudet; man kan icke hjälpa det. Man slutar med att göra en allmän betraktelse öfver den mångsidiga, den allskapande modren naturen, hvilken just synes fägnad af att framalstra de mest olikartade produkter, och det ofta vid hvarandras sida.

Såsom man kanske påminner sig var hr statsrådet af Wingård före anträdet till taburetten landshöfding i Wermland. På ett ställe i 9:de häftet (sid. 113) låter han oss veta hemligheten af det lyckliga sätt, hvarpå han viste behandla allmogen i sitt län, och hvarigenom han troligen kunde uträtta allt hvad han ville med sina goda Wermländningar: åtminstone, såsom här, förmå dem »att icke försumma en tidig sådd då väderleken sådant medgaf.» På en resa till gränsen för att möta konungen (Carl Johan), gaf han sig i samspråk med bönderna. »Jag hade», säger han, »visserligen på vägen sett en och annan mindre hafreåker osådd; men likväl flere sådda, än jag nästan förmodade.» Detta fägnade den gode landshöfdingen. »Jag förteg», — fortfar han — »jag förteg naturligtvis den del jag haft häruti genom min korrespondens med fogdarne och mina eljest gifna råd.» Slutligen yppar han oförstådligt hela methoden af sitt umgänge med allmogen:

»Jag hade vanligtvis antagit förtroligt språk med Wermlandsbönderna, som jag tror de ännu minnas och hvilket troligen icke passar i andra orter eller.

75

numera, någonstades; jag berömde dem, då de förtjenade det, utan att gifva mig förtjensten af de påminnelser jag gifvit dem; men deremot icke argt, utan fryntligt, bestraffande dem då de, som jag vid dylika tillfällen alltid sade: *dummade sig*: hvarvid jag vanligtvis kallade dem *gubbar*, eller *pojkar*, äfven ibland *nöt*, hvartill jag, då jag träffade någon som beklagade sig öfver inbillade olägenheter, försigtigtvis lade: *skrika* eller *jämmerpåse*, och sällan nyttjade annat än: »*hu*» eller »*min vän*» — en ovana, som hänger vid mig ännu, och som måhända misstyckes af många, som fordrar titulaturens upprepande.»

Om någon tycker att detta skrider litet in på radoteriets område, så erinrar han sig troligen tal och utjufelser från andra höfdingar och högt uppsatte, till kärna och must icke stort bättre.

Vid ett visst tillfälle befann förf. sig i sällskap med presteståndets koryfeer. Han förmlär härvid, att han »ogerna sitter der be-lackare sitta», och att han väl kan fördraga hvilken sammanblandning af »fromma folk-klasser» som helst, men »dock finner sig bäst belåten med vilstandet bland aktningsvärda bildade män». Hvad förf. nu går att omtala är för samtidens historia destomer af vigt, som man härigenom upplyses om det faktum, att hr W. kallat erkebiskoparna Troil och Lindblom »farbror», men Wallin och Rosenstein rätt och slätt »bror». Äfven påstår han om sig sjelf att han har fallenhet för att »prata, och detta kanske för mycket», jemte annat, som knappt någon skulle hafva tilltrott ett statsråd. Stycket sid. 102 låter som följer:

»Att jag således skulle befinna mig ganska väl bland Sveriges utmärktaste prester var ganska naturligt, och då jag vid middagsbordet hörde många blixtrande qvicka ord och reflexioner omkring mig, blef också jag något pratsam, hvilket kom mig väl till pass, då äfven jag hedrades med en skål, som fordrade ett *ex tempore* svar, hvilket jag är ganska ovan att afgifva — ty nog kan jag i en förtrolig krets prata, och detta kanske för mycket, men att hålla tal inför större församlingar, dertill är jag alldeles oförmögen, om jag icke åtminstone förut kastat några momenter på papperet. Jag emottog med djup rörelse de utmärkt förbindliga ord, med hvilka biskop *Holmström* hedrade mig, äfvensom den gamla vackra sången: »*Integer vita*» etc., hvarmed hr

Annerstedt, Forssell och Schram helsade mig, men isynnerhet då jag uti talet liknades vid min bror i religiös uppfattning af lifvet och fasthet i viljan, jemte några andra öfverensstämmelser, som blygsamheten här billigtvis förbjuder mig nämna. Vid mitt svar tackade jag, utan att hvarken kunna eller vilja ingå uti några sakkörhållanden; hvad den mig smickrande jemförelsen med min älskade bror och äldsta vän angick, beklagade jag mig endast öfver, att jag icke af vår vördade fader, jemte dess principer, ärt min brors utmärkta talareförmåga, hvarföre jag endast refererade till min närmaste granne, biskop *Nibelius*, hvad jag konversationsvis sagt förut om min belåtenhet att befinna mig bland presteståndets medlemmar, med hvilka jag alltid räknat en nära förvandtskap såsom prestson, och att jag dessutom haft den hedern att få kalla erkebiskoparne *Troil och Lindblom* farbror samt *Rosenstein* och *Wallin* för bror, intills jag nu finner min köttsliga bror på erkebiskopsstolen, gagnande utöfver all jemförelse med mig. Dessa öfverlagda anspråkslösa ord syntes hafva vunnit ett allnänt gillande och hedrades jag derefter med ett väldigt hurra, som i sanning smickrade mig mer än jag kan beskrifva, då jag härigenom anser mig vara adopterad son af den förenade högsta bildningen inom vårt land.»

Den egentliga härfråden i de Wingårdska Minnena utgöres, såsom bekant, af anekdoter från kriget i Tyskland 1813, dervid många rätt naiva drag förekomma i berättelser om framlidne konungen. Författaren har likväl icke så litet svårt att hålla sig kvar vid detta sitt hufvudämne. Han löper oändligen gerna in i dagens politik, och Gide häftet bär i synnerhet vittne om hans tankar rörande Danska kriget i Slesvig förlidne sommar. Likväl föraktar han esomoftast att äfven i detta ämne hålla sig på höjderna, utan sänker sig med utmärkt nöje och säkerhet ned i vissa soldaten rörande detaljer, hvilka han som gammal praktisk militär tyckes känna riktigt i grund. Sid. 6 (9 h.) tycker han icke om »kopparflaskan», som soldaten skall bära ofvanpå

packningen, utan projekterar i stället en *gryta*, gemensam för hela »bunkelag», hvori han i matväg önskar trupperna indelade. Detta nya förslag torde förtjena att närmare behjertas; och ehuru det kanske en gång kan komma att gå med den Wingårdska grytan lika bedröfligt som med den berömda Åkersteinska ridsadlen — att aldrig komma arméén till gagn genom verkligt utförande — så synes oss saken ändock så väl resonnerad, att den förtjenar bevaras från glömskan. Hr statsrådet yttrar:

»Man säger måhända: nu är ni kärringaktig igen; men låt mig få tala till punkt — kanske mitt minne kan säga annorlunda. Huru kommer det sig, att ingen mig vetterlig europeisk armé hade, åtminstone förr — eller, som man säger, på min tid — någon dylik persedel, som jag medgifver är ytterst behöflig för vår svenska soldat, till följe af dess lefnadsvanor, ty i den kokar han sin potatis, derur hemtar han sitt dricks- och tvättvatten, samt icke så sällan några supar då den kommer en kanna och således är tjenlig vid traktering för flera än ägaren. Ganska dyr är äfven denna persedel och svår att underhålla med förtjenning inuti samt ren från sot såsom nyttjad till kokkärl, hvarföre den skuras omsorgsfullt, hvarigenom den för hvarje dag blir tunnare och slutligen får en mängd bubblor, som gör att flaskorna måste repareras och äntligen icke ega mer värde än af den återstående kopparen. Engelmännen hafva till sin utredning en rätt vacker fyrkantig sådan persedel af förtent bleck jemte en tennflaska för spirituosa, att fästa ofvanpå packningen. Huru ryssarne hade, det kan jag icke påminna mig och ännu mindre vet jag huru de nu hafva det; men huru fransoserna bestyrde om sin matkokning och tillagningen af sin kära soppa, deras hufvudsakliga måltid under marscherna, det minnes jag ganska väl, jemte många andra. Jo! manskapet var som om skeppsbord fördeladt i vissa så kallade *bunkelag*, och en föga dyrbar *jerngryta* bars för hvarje marschdag i tur af någon soldat af laget. Vid framkomsten till lägerplatsen om eftermiddagarna eller sent på aftnarne — allt i förhållande till marschens längd — var hvar och en mån om att få sin gryta i ordning, samt plockade under den, hvad man fann rätt uppå för att få den i kokning, hvarefter man sedermera lika så noga som dalkarlen vid sin grötgryta och matrosen vid sin ärtbunke, nödgades hålla jemn skedgång och älade *den som fördröjde sig till sist, att tvälla grytan äfven som skedarne*, emedan han ansågs få mer än de andra. Om våra soldater kunde förmås att heldre

äta supandemat än torrföda, skulle en sådan ordning kunna införas äfven hos oss, och de dyrbara svårt underhållna kopparflaskorna aflysas eller åtminstone uthytas mot en nättare tennflaska för spirituosa och vatten till läskedryck, helst halsbränna också icke så ofta infinner sig efter soppa som efter torrföda.»

Omedelbart ofvanpå detta förslag om grytors eller tennflaskors antagande vid arméen, kommer hr W. till det obehöriga i att gäcka styrelser, klandrar dock i samma andetag den preussiska regeringen för att hafva förbjudit befälet kalla soldaten »du», och förmäler genast derpå huruledes pigor kalla de trasigaste hamnbusar herrar, något, som »gör sig sjelf under samhällsskakningar, då *all byter plats under görningen*». Det stora konststycket att till ett helt hopfoga så, efter hvad man tycker, heterogena ämnen, visar sig sid. 8, der det helt simpelt och ganska obesväradt går för sig, så här:

»Ehuru jag således under vissa vilkor medgifvit någon käringaktighet, liksom mycket annat, hvarmed gamla människor vanligtvis äro behäftade; kan jag dock icke underlåta anmärka, att det är ganska obehörigt att gäcka styrelser och enskilda, då de, i och för soldatens vård och ordnings iakttagande, befatta sig äfven med småsaker — ty ingenting är smått, som bidrager till ordning och subordinations bibehållande uti en sammandragen trupp. Det är således icke en onödig sak, att man befattar sig med soldatens sätt att helsa på sitt befäl, så att han icke löper det i näsan, som friskarornas ohysade manskap skulle göra, innan det kommit under fuktel. Jag påminner mig ganska väl under mitt vistande i England som officer i uniform, att man icke kunde gå förbi en engelsk soldat utan han sade *God bless your honour*, en ganska frivillig aktningsgärd, hvaraf jag sjelf blef delaktig genom tillägget af ett litet *s* då jag befann mig som civilklädd i sällskap med af soldaterne kände officerare i Portsmouth och Woolwich. En motsats härtill visade sig sig uti den nuvarande revolutionära preussiska styrelsens åtgärd, att under alla de bekymmer, med hvilka den tvifvelsutän är hemsökt, befatta sig med att föreskrifva det ingen af befälet får kalla soldaten *du* — något, hvarmed våra publicistiska maktfullkomligheter befattat sig, och som äfven sträckt sig till den enskilda tjenareklassen, under tryckningen nedifrån uppåt, hvilket jag anser lika så litet böra kunna föreskrifvas, som pigornas benämning af herrar till de trasigaste hamnbusar — ty detta

29
gör sig själf under samhällsskakningar, då allt byter plats under görningen.»

En melankolisk utgjutelse af ganska eget slag och icke utan sin rörande anstrykning, läses sid. 16. Hr statsrådet synes hafva varit på väg att låta bekosta en öfversättning af Lamartines »Histoire des Girondins», men frälsades från denna olycka genom samtalet med en »liflig professor från Upsala». Anekdoten har följande lydelse:

»Bland andra dårskaper, jag gjort, är den, som kostat mig rätt artigt, att tro mig kunna gagna med att skaffa mig många utländska böcker, läsa dem, samt ganska ofta bekosta deras öfversättande och utgifvande — ett föga tacksamt bestyr i all sköns välmening, som vitsordas af de stora förråd af betalda men oförsälda pappersbundtar, som förvaras hos magister Bagge och annorstädes enligt uppgifter. Denna hänförelse skulle jag icke talat om, såvida jag icke nu varit på vägen att ånyo falla in uti en dylik förvillelse eller göra mig skyldig till en sådan dekonfityr — ty jag har alltid från utlandet införskrifvit, ej endast utpuffade böcker, utan sådana, hvilka jag trott vara nyttiga, icke blott för mig att känna, men äfven för andra, och har jag härvid synnerligen fästat min uppmärksamhet, då införskrifningarne skett, att välja prisbelönta skrifter uti de allmänna angelägenheterna och kända statsmäns eller tänkares förslag eller åsikter i dem. Ut i denna nu till flera tusende volymer uppgående samling, som jag icke kan neka mig nöjet att årligen öka, ingå visserligen åtskilliga rent politiska och historiska större arbeten, samt en mängd statsekonomiska, hvilka — då icke herrar bokhandlare medgifva, att böckerna få uppskåras om de ej behållas, och mitt sätt att läsa hvad jag fått i handom, förleder mig förse alla mina böcker med en mängd kråkor eller konventionella tecken i bräddarne, till minnets hjälp i fall af måhända en återläsning — jag sällan kan låna ut eller själf låna en annans. Händelsen är nu den, att jag nästan köpte som gris i säcken Lamartines förslidet år utgifna *Histoire des Girondins*, begärlig att få se hvad denne frasmakareällderman till profession kunde hafva att säga uti ett åtta tomers verk, samt försäg efter vanligheten de första uppskurna delarne med en mängd kråkor under läsningen, utan att jag kunde förstå meningen med hela detta opus. Detta för mig alldeles obegripliga problem föranledde ett samtal i flera personers närvaro, i början af innevarande riksdag, med en ganska själfvill och liflig professor från Upsala, som icke heller kunde tyda tendensen af arbetet» — hvarefter det slöts så, att hr W. kastade

Lamartine och förslaget med honom öfver bord.

I den högre politiken har hr statsrådet en idé om huru de beträngda konungarne bäst skola kunna hjälpas. Medlet härtill är något som man knappt skulle hafva annat — *allmänt krig*. Mången har föreställt sig, att utbristandet af ett sådant vore lösen till alla europeiska throners fall; men en man, som länge suttit i svenska konseljen, vet det bättre. Han säger, sid. 26:

»Männe icke nu i massa utsatta eller nära derintill varande konungar och furstar inse, att deras ställning endast kan hjälpas genom ett allmänt krig? — ty att slåss och dagligen besegras inom egna stater af pockande revolutionister, torde de flesta, åtminstone i längden, äfven om de umgås med liberala åsigtter, finna något otefligt. Låt dem därför gå på för de ungdomliga idéerna med sina förenade massor af friskaror utom deras staters gränser, så långt vågadt är, ty det är tidens så kallade, svärfligen dämpade anda, att människor sålunda offra sig för ideella mål eller fäktnfngar i vädret, — hitintills mest med ord och argumenter, — hvarvid det vore godt — som ordspråket säger — hafva sitt krut eller något af hvarje i behåll, till angelägnare behof för kommande möjligtvis ändrade tider. Ingenting kan således vara angelägnare för de af nöd och tidsomständigheter macchiavellistiskt sinnade potentaterna, än att få anfalla svagare nationer, hvarvid de förr eller sednare kunde stöta näsan mot starkare fiender med ordnade arméer, — till hvilka vi icke höra —, som åtaga sig europeiska angelägenheterna, och då får man se hur det går, äfvensom om de blifva anfallna af någon samlad krigsstyika uti deras egna, nära till upplösning bringade stater.»

Är detta icke hvad man kan kalla en rätt vacker furstepolitik? Om hr af W. blifvit konseljpresident och fått makten med svenska statsrodret, hvilket kalasande skulle icke då hafva blifvit, åtminstone i det nordliga Europa?

Det låter också som om hr statsrådet verkligen i fjol somras varit på väg att själf komma med ut i kriget. Han talar om ett starkt frestande projekt i denna väg (s. 29):

»Några ord af en gammal vän och kampanj-kamrat, under de fälttåg jag bevisat, höllo verkligen på att pigga upp mig härom dagen, då jag för första gången var ute för att hemta frisk luft efter ett långvarigt illamående, då han sade: »kom nu och tag befålet öfver ett par batterier!» Hvad jag egent-

81

ligen svarade, minnes jag sannerligen icke bestämdt; ty propositionen förvirrade mig verkligen något såsom oförväntad, och jag ville icke heller antaga den som ett skämt med en gammal man, helst vännen kanske — om jag svarat: ja — icke skulle kommit i förlägenhet att skaffa mig ett sådant förtroende, om han verkligen trott mig dertill passande — men jag är nu blefven, ehuru pratsam, ganska försigtig, på gatan åtminstone (och vi voro då icke ensamme), samt vill aldrig hafva några obetänkta ord eller reflexioner öfver dagens händelser löpande efter mig såsom mer eller mindre skarpa, ehuru alltid uppriktiga. Jag återkom d rfore till mitt föta illamående, samt att jag varit nog med i mina dagar, då jag icke hade krämpor, samt lät detta gälla som svar på den förbindliga propositionen. En reflexion af vännen, att den tiden är man på vägen att glömma, förmäde mig att fortsätta vandrigen, för att icke säga g osor öfver vår närvarande tid, hvilket jag annars är mycket benägen till på gamla dagar och icke heller saknade hug till i de fordna. Om frågan gjort mig något yr i hufvudet, då jag på mer än trettio år icke tänkt på något sådant; så skenade under den långsamma hemvandringen gubbens tankar förfärligt; men jag var dock nöjd med att ej hafva nämnt, hvilken rolig känsla det hade förorsakat, att möjligtvis jag som gammal konservativ kunnat påtänkas stiga till häst som frivillig och rida litet för gamla rusthållet — men de der sjuttio göra, att jag icke vill kompromettera mig ej ens i tankarne, nog tillfredsställd, att jag genom mina Minnens utgifvande fästet måhända en och annans uppmärksamhet på min person, samt att jag kanske icke varit så oduglig i fordna dagar, ehuru jag nu endast kan manövrera på papperet, under en mängd digressioner.»

Alskvärda sanningskärlek och uppriktighet!

Hr af W. kan också, när han vill, begagna ett grannt, nästan svärmande poetiskt språk, såsom han gör på ett ställe (s. 35), der han talar om den för sig så viktiga 16 Maj:

»En bättre position ha aldrig ryssarne kunnat finna för deras förmodade herskningsbegär, än just under nuvarande allmänna villervalla: ett förnuftigt råd*), hvilket som mig synes, jag icke bordt lemna osagdt på en för mig särdeles märklig dato, den 16 Maj, då detta skrives — ty jag inträdde just på denna dag för åtta år tillbaka uti den så kallade ministären *Posse-Stierneld* af den 16 Maj, och lefver ännu med mina konservativa lejda åsigtter, dem det roar mig att uti dessa mina minnen tillkännagifva för hvar och en, som vill läsa dem. Visserligen har jag härvid icke så sällan spunnit in mig, likt silkesmasken i dess *cocon*, hvarifrån jag haft

mödan ibland att komma ut med mina tillkännagifna grundsatser; men som en fri flygande fjäril af gamla dagslaget, icke nattslaget, lägger jag nu mina frön hvar jag vill, på kälblad eller andra bladväxter, samt under det jag hvilat mig på blomkisar af den sjelfluktande känsliga *noli me tangere*, eller de vackra törnrosbuskarne, hvaröfver de vildt flygande och tidigare utbildade bien och mosshumlorna surra i mängd, sticker jag likt dem den hand, som vill hindra min flygt.»

Twifvelsutän hoppas mången läsare af de Wingårdska Minnena, att i dem få inhemta intressanta underrättelser om vissa politiska tilldragelser inom de högre sfererna från den tid då hr af W. deltog i konseljens arbeten. Detta hopp har väl icke ännu blifvit tillfredsstäldt; men man har all anledning att i kommande häften få se sina önskningsar i denna väg uppfyllda och mycket afslöjadt på högre ort. Förf. yttrar nemligen sid. 52:

»Si så! säger måhända mången annars benägen läsare af dessa mina minnen och som kanske icke alltid ogillat mina episoder, men väl önskat komma till något slut — synnerligen till *statsrådstiden*, då jag tros hafva något att berätta, som mången vill hafva reda uppå, eller andra vilja glömma — så har man sagt mig flera gånger, under ett vänskapsfullt ogillande af mitt diffusa arbetssätt. Jag har emedertid ingenting att säga min hitintills benägne läsare, annat, än *haf tålamod med gubben, han skall nog komma till denna period om han får lefva* — ty denna för mig särdeles vigtiga sista tjänstemannabefattning, utgörande slutstenen af min långsamma uppfostran, från hvilken synpunkt jag alltid betraktat min hela lefnad — *är jag ganska mån om att få berätta*; men ordningen fordrar dock att åtskilligt dessförrinnan vidröres, om icke hopröringen skall blifva alltför stor.»

Med en oesterhärmlig urbanitet i stilen, tar hr statsrådet de officerare i försvar, som i fjol före kriget ingåfvo sina afskedsansökningar. Vi hafva just icke hört någon så stort klandra dem, men hr af W. säger sid. 58:

»Under allt detta af mitt minnes förmåga ofvanför upprepade kan jag dock icke säga mig någonsin hafva blifvit så uppretad af publicismens många ofog, som af det att förolämpande stämpla svenska armén som *feghjertad*, för det att några af befälet, till följe af uppmaningar, medgifvits granska

sina enskilda angelägenheter och kroppsformögenheter, innan ett aktivt krig begynnes, samt i anledning deraf inlemna sina afskedsansökningar — ty med soldatesken har icke behöfts en sådan uppmaning att lemna plats för yngre, emedan man disponerar om dessa personer såsom antagna för viss tid till följe af värfning eller kontrakter, hvilka icke kunna tillämpas på befälet. Jag har sjeif hört till denna kategori 1810, ehuru jag äertog mitt inlemnade afskedsmemorial — som den benägne läsaren täcktes påminna sig, jag nämnt i det föregående — och fluner mig således här vara befogad taga mitt och många andras försvar, att man nemligen kan för enskilda angelägenheter skull finna sig befogad taga afsked, *ehuru man eger kurage qvar*, helst jag då dertill icke saknade någon erfarenhet af ett dylikt, illa fördt krig, med alla dess besvärligheter och politiska misstag.»

A. B. 9/1 49

*) Efter detta förnuftiga råd letar man förgäfvets.
(Reds anm.)

LITTERATUR.

FREY, 53—54 häftena № 1 och 2 för 1849.

Den gamla, välbekanta tidskriften Frey anmäler sig äfven i år till allmänhetens hugkomst, och de två första häftena af den nya årgången hafva visat sig i det offentliga. För opartiskhetens skull måste vi tillstå det Frey förekommer, att man så må säga, något matt till innehållet; men att detta likväl icke är ett nu först framträdande fenomen, eller kan läggas den nuvarande redaktionen till last, enär Frey långt före detta ådagalagt prof på ett tydande lif. Vi känna väl icke alldeles den grad af bevägenhet, hvarmed den svenska läseverlden omfattat denna ex professo enda litterära tidskrift, som för närvarande utgifves i Sverige; om debiten är så stor, att utgifvandet fullkomligen bär sig och lemnar öfverskott till gäldande af förfines möda, veta vi ej heller. Hvad vi med säkerhet känna, är, att Frey från publicitetens sida icke rönt något missgynnande eller om minsta afvundsjuka vittnande emottagande. Hvad Aftonbladet enskildt vidkommer, lära våra läsare intyga, att vi alltid framhållit Freys häften med beröm, så ofta något skäl dertill visat sig, och snarare innehållit med tadlet, än sökt något enkom tillfälle dertill. Dagl. Allehanda, Aftonposten och öfriga journalismens kolleger hafva onekligen varit beskedliga mot Frey. Om således, oakadt vänlighet från deras sida, hvilka i ett eller annat afseende kunde anses för medtäflare på den litterära arenan, Frey icke destomindre småningom aftagit, så måste ett så beskaffadt missöde hafva inre orsaker. Man anmärker vanligen, och väl icke utan grund, att den afdelningen inom svenska läsepubliken, som mera uteslutande intresserar sig för det litteraturhistoriska sacket, är ganska fåtalig, hvadan erfarenheten visat, att aldrig någon journal, blott egnad åt litteraturen, i Sverige burit sig till den grad, att den på längden kunnat bestå. Litteraturtidningarne, som under olika benämningar tid efter annan utgafvos i Upsala och Lund, hafva alla upphört efter ingen särdeles lång lifstid. Frey har verkligen i ålder öfvergått sina förra syskon; och dessutom, som man ser, lefver han ännu. Nitet hos utgifvarne kan följaktligen på intet sätt bevisas; men

emot innehållet tror man sig, utan att fela mot sanningen, städse hafva haft att uppställa åtskilliga gravamina. Det är onekligt, att allmänheten väntat och väntar af en tidskrift, enkom uppsatt för den utkommande litteraturen, att finna underrättelser och mer eller mindre genomförda recensioner eller dock resonerade anmälanden, af allt som svenska bokpressen lemnar (helst detta, jemförelsevis mot utlandets bokalster, är ganska ringtaligt), samt bekantgörelsen häraf i allmänhet så tidig, att intresset icke redan är förbi. Det är ganska sannt, att uppfyllandet af en så vidsträckt pligt mången gång måste förefalla tung för en redaktion, som ej kan disponera desto större medel till recensenters betalande, äfven efter de billigaste anspråk på materiell ersättning för mödan; för att alls icke tala om någon ideell. Men å andra sidan är det likväl tydligt, att då tidskriften ej kan gälda sina arbetare utan att sjelf hafva tillräcklig cirkulation, och denna åter beror på allmänhetens erfarenhet af det gagn den har af att hålla tidskriften, så rättas debiten efter detta gagn, och red:n bekommer allt mindre ju mindre den uppfyller sin bestämmelse.

Vid dessa allmänna reflexioners tillämpning på Frey, bör man tillstå, att de recensioner och anmälanden, som deruti influtit, öfverhufvud varit förtjenstfulla, temligen opartiska och stundom till och med rätt väl skrifna, äfvensom häftena merendels varit försedda med en och annan ledande artikel eller afhandling, till ingress. Felet ligger således icke egentligen i hvad som presterats, utan i hvad som icke presterats: bristen på anmälanden och recensioner har nemligen varit så stor, att man svårigen kan säga det Frey *svgl med* svenska litteraturen, så liten denna än är. Politiska tidningar, sådana som t. ex. Aftonbladet och Dagl. Allehanda, af hvilka ingen rimligtvis kan fordra en litterär afdelning så utförlig, att den följer *hvarje* utkommande företeelse inom bokhandeln, hafva likväl, efter hvad man funnit, upptagit vida mer häraf än sjelfva Frey, och afgifvit litterära anmälanden ej sällan både tidigare och talrikare än en åt detta fack enkom

egnad tidskrift. Att gå allas anspråk till mötes, är omöjligt; men skillnaden blifver dock den, att när en politisk journal gifver litterära meddelanden, uppfyller den sin pligt äfven utan att fästa sig vid *allt* utkommande, då deremot mången läsare tror sig hafva skäl att anse Frey brista i sitt åliggande, då han icke omtalar allt sådant.

Vid en akademi borde vara lättare än annorstädes att erhålla skickliga pennor, till grundligt behandlande af hvarje utkommande bok, och i hvarje ämne. Likväl fann man under förfutna årgångar en sådan förkärlek hos Frey för vissa vetenskaper, att skrifter i åtskilliga andra nära nog förbisågos. I synnerhet njöt theologien då ett så stort utrymme i tidskriften, att man stundom fann de obetydligaste homiletiska arbeten (såsom enstaka predikningar), små kyrkliga uppsatser o. d. ej blott omtalade, men ofta ganska utförligt recenserade. Huru dan theologien i Frey till sin beskaffenhet var, derom tala vi icke nu: det är en sak för sig. Ej heller kländra vi, att detta sack vederbörligen upptog sitt rum i tidskriften; men väl, att det liksom utträngde andra grenar. Detta har sedermera, till Freys väl, aftagit, och torde kunna göra det ännu mer, då man ser en annan tidskrift, särskildt för theologien, annonseras till utgifvande vid Upsala universitet. Frey torde då hädanefter bättre kunna samla sina krafter för den laiska litteraturen, som i sig sjelf är vidsträckt nog.

Den uppgift man ser, att åtskilliga namn, sådana som Bergfalk, Wingqvist och Zedritz, utgått ur förteckningen på Freys utgivare, torde väl af allmänheten upptagas med blandade känslor, då saken skulle kunna tydas som en vink, att Frey under återstoden af sitt lif ämnar anslå en i politisk mening mindre liberal bana. Denna version är likväl icke afgjort nödvändig. Det kan hända, att dessa herrar utgått ur redaktionen endast af brist på tid, och att inga andra motiver föranledt händelsen. Sådant lär i allt fall snart visa sig.

De utkomna nr:is 1 och 2 för 1849 skola vi

47

slutligen tillåta oss med några ord upptaga till skärskådande. Först möter en afhandling om *de Slaviska folken*. Uppsatsen är icke avslutad i dessa begge nummer, och har ingen uppgifven författare. Antingen stycket består i ett sjelfständigt arbete eller utgör en öfversättning, måhända ett sammandrag, från utländske sådana (Cyprien Roberts och v. Roons arbeten citeras), så är det emellertid till innehållet sakrikt nog, ehuru innefattande föga obekant. Först politiseras om de slaviska folkstammarnes stora betydelse, hvilken ingen sätter i tvivel, samt om Österrikes svårighet att till en statsenhet sammanhålla sina andelar af den slaviska folkfamiljen med de tyska elementerna: något, som tidningarne dagligen vitsorda. Vid det etnografiska kunde man visserligen göra anmärkningar, såsom då på ett ställe påstås, att Slaverne bilda en folkfamilj, som är *bestämdt skild* från det vestra Europas nationer. Man vet likväl, att i flera delar af Tyskland (Mecklenburg, Marklånderna, Lausitz, Pommern) sitta slaviska stammar och deras afkomlingar till den grad blandade med Tyskarne, att den »bestämda skillnaden» är vanskelig att uppgöra. Förf. vill väl icke neka t. ex. de gamla Obotriterna att hafva tillhört Slavstammen, och deras yngre utgreningar att göra det ännu? Att Serber och Wender tillhöra den, har han sjelf anmärkt; och att öfverallt skilja dessa folk från Germanerna är verkligen ej det lättaste. Inträssantast är förf., då han talar om dualismen inom sjelfva Panslavismen, grundad på den religiösa skillnaden mellan katolska och grekiska Slaver. Den här af uppkommande tve drägten torde en gång visa sig vara det viktigaste och svåraste kapitlet i hela Panslavismens system; och, så illa det än må vara för detta — och just emedan så är — ligger dock Europas räddning kanske till en del förvarad i den omständigheten. Slutligen öfvergår förf. till en monografisk eller mera enskild framställning, först af Czernogorzerne (vanligen kända under namnet *Montenegriner*, innevänare på »Svarta berget») och Serberne. Man läser här om den ryktbare *Czerny Georg* (eller *Kara Georg*, den »svarte Georg» kallad; egentligen

hette han Georg Petrowitsch — Göran Persson). Denne utomordentlige man var, som man vet och som förf. äfven sjelf berättar, »Serbiernas främste frihetshjelte». I fortsättningen förekomma furstarne Milosch och Michael Obrenowitsch, samt slutligen Alexander Kara George-witsch. Huru långt och vidt de slaviska monografierna i Frey skola sträcka sig, kan man ännu ej se.

Litteraturofversigten i N:o 1 recenserar: 1) *Thorsten Rudenschölds* arbeten om »Ståndscirkulationen» och »Vår tids Samhällsfrågor». Den-na rec:n (af C. F. B.) är utförlig och förtjenstfull. Enär *Aftonbladet* förut flere gånger om-talat grefve Ru.enschölds arbeten, förbigå vi dem nu. — 2) »Fänrik Ståls Sagner» af *L. Runeberg*. Då detta arbete blir tillgängligt i svenska bokhandeln, skola vi för egen del närmare utlåta oss derom; men nämna nu endast i förbigående, att rec. i Frey, oakadt allt det goda han sagt derom, förbigått, eller, kanske rättare sagdt, skeft Behandlat frågan om det nya finska nationalitetssträlvandet. I N:o 2 skärskådas detta bättre i en särskild deråt egnad uppsatts. — 3) »Afsked af svenska folkharpan, med bidrag till svenska folksångernas historia», af *A. A. Afzelius*, med 32 musikbilagor. Rec. (C. B—k) talar mycket vackert om detta arbete; och det på flere anförda skäl. Hr Afzelius har här icke samlat och utgifvit ett antal folkvisor, utan sjelf författat ord till förut varande folkmelodier. Att lyckas i en sådan uppgift måste vara ganska svårt; men hr A. har otvifvelaktigt mer än mången annan i Sverige dokumenterat sin skicklighet dertill.

Under rubriken »Utländsk litteratur» redogöres för *M. V. Regnaults* år 1847 i Paris utgifna »Relation des expériences entreprises» rörande ångmaskiner.

N:o 2 uppträder med en uppsatts *Om den svenska litteraturen i Finland* (af signaturen G. H. M—n), hvilken ur flere skäl bör läsas med intresse, då om saken icke så liten strid börjat visa sig i tänkesätten. Den besynnerliga antagonism vissa finska litteratörer på den sednare tiden ådagalagt mot Sverige och svenska språkets begagnande i litteraturen i Fin-

87

land, skulle lättast kunna finna sin förklaringsgrund i en påstötning från ryska politiken, hvilken naturligtvis önskar schismen mellan Sverige och Finland så stor och djup som möjligt. Men denna bevekelsegrund, om den är den rätta, kan åtminstone ej öppet erkännas af skribenter, som framför allt orda om »Finlands sjelfständighet sedan 1809». För öfrigt vilja icke vi underskjuta någon finsk litteratör ett sådant motiv, så nära det än må ligga till hands; utan antaga saken långt hellre för en smula öfverdrift, bizarreri eller kanske snarast rätt och slätt blott ett misskännande af hvad frågan egentligen angår. Det är nemligen bekant, att i det närmaste alla i Finland nu existerande litteratörer, som utgifva skrifter, väl äro att kalla *finnar* i anseende till *lokalen*, men *icke finnar* till *nationaliteten*, emedan de utgöra svenska inflyttare eller sådanes askomlingar. De äro i sjelfva verket *svenskar*, boende i Finland det är sant (och det bestrider ingen), men till folkegenheten nödvändigt och fortfarande *svenskar*. Hvad hafva då *desse* att tala om den *ursfinska nationaliteten* såsom en deras folkegenhet? och för hvilken svenskarne i Finland böra kämpa, icke blott såsom för en god sak i allmänhet, utan exklusivt, d. v. s. med *ex-terminerande af det svenska elementet derstädes*? Kan någon större orimlighet gifvas, än att svenskar såsom sin lifsuppgift i litterärt hänseende skola betrakta att utrota sjelfva svenskheten i ett land? Att älska det »ursfinska» och det »äkta finska» i och för sig, samt att med så väl poetisk som historisk uppbyggelse och nöje läsa Kalewala och Kanteletar m. m., det låter ganska väl höra och göra sig för en svensk, han må bo i Finland, Sverige eller annorstädes. Men skola vi finna *detta* för litet för oss, och nödvändigt anse det *derjemte* angeläget att, om möjligt, göra slut på sjelfva den svensk-finska litteraturen, för att i Finland blott hafva en finsk-finsk? Må finska finnar (sådana som t. ex. hr Gottlund och en eller annan lika genuin och verklig Suomer) sträfva för det *Suomiska* elementet exklusivt; och må de då också skriva på Suomiska (de böra akta sig att ens göra så mycket som skriva på

»finska», ty hvad är benämningen »finska» annat än svensk?). Detta är ett ädelt företag af sådana män, som äro sannskyldige Kariälajser, Kainulajser, Jemer, Savolajner eller andre till Suomi-stammen verkliggen hörande; och det skall väl en gång krönas med framgång. Men skola Svenskar (i Finland) ifrå för sin egen nationalitets bortläggande, och antaga till modersmål ett språk, som de ej hafva? Svenskar kunna ganska väl med kärlek och nit arbeta för den Suomiska litteraturen, liksom för all annan; man ser ju detta hos Lönnrot och Castrén, hvilka begge till nationen äro svenskar och skrifva på svenska (vi veta knappt om sjelfva dessa heroer för finska urpoesien ens kunna skrifva på finska?) Med Runeberg lär det förhållande vara notoriskt, att, om han läser och förstår något finska, kan han åtminstone ej skrifva det: hela hans poesi, som för närvarande är den vackraste i Finland, skulle utdömas, derest fennomanernes system genomdrefves. Och hvem förlorade derpå? Icke Sverige, till hvars litteratur Runebergs lika väl som de öfriga i Finland varande svenskarnes (Cygnæii, Nervanders, Toppelii, Stenbäcks, Berndtsons, o. s. v.) poesi hörer, och aldrig skall undgå att höra; men väl Finland.

Litteratur-öfversigten i N:o 2 recenserar:
 1) »Den religiösa frågan» af *C. W. Bergman*. Att denna bok, i afseende på de ämnen den innehåller, är märkvärdig, finner man, äfvensom att rec. (A. N. S.) är af olika tankar med förf. Det »grumlige tyskeri», hvarom rec. talar, och hvarmed hr Bs stil isynnerhet finnes behäftad, har förut utgjort föremål för anmärkning. — 2) »Topografiska corpsens kartor öfver Westerås, Örebro, Skaraborgs och Halmstads län, Vexelundervisningssällskapets karta öfver Sverige och Norrige, samt *Aug. Hahrs* geografiska och militärstatistiska karta öfver Sverige och Norrige samt Danmark och Slesvig med Holstein.» Rec. (C. G. Styffe) behandlar alla dessa kartografiska arbeten i ett sammanhang, och hans recension torde i afseende på sakrikhet och opartiskhet i bedömandet för-

tjena kallas en af de bättre i Frey. — 3) »Det oldnorske Verbum, oplyst ved Sammenligning med Sanscrit og andre Sprog af samme Art» af C. A. Holmboe. Denne Norske orientalist har förut gjorts bekant i Sverige genom anmälanden i Frey för ett par år sedan. Rec. (C. F. B.), såsom sjelf sanskrit-lärd, är utan tvifvel ömdömesgill i det, hvarom han här skrivit; och då ämnet (likheten emellan den Sanskritiska och Fornsvenska eller Isländska verbformationen) för svenskar i allmänhet är på en gång ganska föga bekant och tillika högst märkvärdigt, läser man detta lilla stycke i Frey med stort nöje. — 4) »Tidskrift för folkskolelärare och folkskolebildningens vänner» (af J. H. Ekendal) samt »Läsning för folket», 14:e årgången, anmälas kortligen och fördelaktigt.

Afdelningen för »Utländsk Litteratur» upptar några tyska och engelska verk (t. ex. *Lagards* »Niniveh and its remains», hvori redogöres för de gräfningar efter Assyriska antikviteter, som af hr L. börjades 1845). — Under rubriken Filologi läser man bland annat en uppgift om en grekisk öfversättning, i sammandrag, af det indiska epos Mahabarata, och som kallas *Bolabarata*, af Demetrios Galanos. Såsom förut obekant väcker detta arbete en synnerlig uppmärksamhet.

nos. vi. 73
381,49.

✓ VID LÄROVERKSFRÅGAN.

I Aftonposten (N:ris 7, 9, 20, 21, 23, 29, 33, 38 och 39) har, såsom man sett, en rad artiklar förekommit, med öfverskrift: *Det högre elementarläroverkets reorganisation*, och som slutade den 16 Februari med andra delen af 8:de artikeln. Man finner det hela bilda någonting så stort, att det lätteligen skulle kunna utgöra en bok, om det vore särskildt tryckt och brocheradt. Hvad innehållet vidkommer, måste man derom fälla det omdöme, att det i vissa delar, lindrigast sagdt, är något besynnerligt. Allmänheten torde icke nyligen hafva tagit till lifs någon själaspis, bestående af en så stark blandning klokt och dumt om hvart annat. Läsaren stannar med nöje framför de sundaste anmärkningar rörande *elementarläroverkens sammanslagning*, methodernas förbättring, vaxelundervisningens lofordande, o. s. v.; men innan han vet ordet af, framsättes och bjudes honom en den mest underliga anrättning. Vi vilja icke apostrofera författaren, hvilken vi icke känna, och som, för att döma af det hela, synes vara välmenande och uppriktig, ehuru tillika enfaldig, af det slag, att han icke sjelf märker vid hvilken strand han slutligen hamnar. Hvad Aftonposten beträffar, vill det synas som om dess redaktion icke läst afhandlingen till slut, då den införde början, hvarföre den, såsom man märkt i ett sednare blad, funnit rådligt att inlägga en reservation emot s. k. »pietism», med förklaring.

23
att artikelserien icke härflutit från någon af reds egna medlemmar, utan blifvit insänd från en person på landet; äfvensom Aftonposten sedermera i ett par särskilda nummer vidare genomfört denna reservation och protest emot sin insändare.

Vi skulle icke hafva fäst oss vid hela den omtalade afhandlingen, derest ej härvid ett visst märkeligt fenomen uppenbarade sig, hvaraf man äfven på andra ställen varseblifvit spår, nemligen, att för öfrigt gode och kunnige litteratörer låta förleda sig att — medvetet, eller icke, det lemna vi oafgjordt — gå *obskurantismens ärenden*. Deras framställningar skada publiken just genom den *captatio benevolentiae*, det bifall, som deras här och der inkastade kloka tankar vinna, och hvarigenom läsaren förledes att likasom taga på hand för alltsammans. Vi skola tillåta oss med några ord litet närmare ingå i ämnets grund, sådan vi se den.

Hela förra afdelningen af Aftonpostartiklarne innehåller ett antal satser, visserligen icke egna och nya, emedan de tillhöra det redan allmänt bekanta system, som genom Nya elementarskolan i Stockholm gjorts gällande inom svenska pedagogiken; men dock förtjenstfulla på så sätt, att de ytterligare inskräpa sanningen af detta system till de delar som vidröras. En bundsförvandt är alltid god att hafva, såvida han är renhårig och ärlig. Skulle han åter hafva mörka tankar i bakhåll, hvilka han, under antagen masque af en ljusetes vän och den förnustiga frihetens medkämpe, vill söka inleda och skaffa gehör hos allmänheten, så förtjenar han tillrättavising.

Den nya skolans sak står i Sverige för närvarande på den punkt inom allmänna tänkesättet, att den af upplysningens och folkfrihetens ovänner, liksom det äldre skolsystemets försvarare, ej längre kan bekämpas utan genom vissa finter och med förstuckt spel. Det går icke an, att nu, såsom för tio år tillbaka, omedelbart och direkt neka det nya skolsystemets praktiska företräden, sjelfverksamhetens stora vinst genom bruket af monitörskap vid undervisningen och den härmed följande förändrin-

7

90 94

gen af rumklasser till ämnesklasser, rättvisan af fri flyttning, nyttan af gymnasii och neder-skolas förening till ett gemensamt läroverk, gagnet af de begge bildningsliniernas (den s. k. humanistiska och realistiska liniens) befintlighet inom samma läroverk m. m. Man har längesedan bortlagt hånets språk och inträdt på diskussionens mark. Och man har till och med på vissa håll gått ännu längre: man har upphört att ens diskutera frågan: man har gifvit sitt *bifall* till det nya systemets alla eller flesta grunder; men...

Hvilket *men*?

Jo, detta. Man vill, att utförandet skall vridas på rosten: man vill genom lätsad vänskap för det nyas grunder och genom ett välvilligt åtagande af patronage deröfver *så utförandets detaljer i sin hand*, och leda dem till det ständigt afsedda målet: *obskurantismens vidmakt-hållande*. Den opartiske och lugne betraktaren upptäcker härvid reaktionens plan inom skolverlden vara ungefär densamma som i politiken.

I sjelfva verket är det icke utan intresse att något närmare skärskåda det i många afseenden sinnrika sätt, hvarpå man söker svänga om frågans sjelfva position, för att vinna sitt, i botten ständigt samma, mål. Vi skola med några ord karakterisera denna fint.

Det var förut ett gängse föreställningssätt, att *kyrkan skulle beherrska skolan*. Detta tillvägabragtes genom sjelfva skolförfattningarne medelst flera stadganden, isynnerhet skolstyrelsens sättande under eforalmyndigheten, eller, i allmänhet, hela undervisningsadministrationens läggande i hierarkiens hand. Det faller af sig sjelf, att till försvar härför åberopades den alltid i reserv varande, i sig sjelf ganska vackra satsen om »religionens» höga vikt och angelägenheten, att genom den bestämma lifvets öfriga förhållanden, i synnerhet ungdomens handledning; en satts, väl egnad att kaptivera alla beskedliga menniskor, som känna sig färdiga att buga och gå in på allting, så fort de endast höra uttalas ordet »religion»; men i hvilken satts dock befinner sig det stora felet, att identiteten mellan *hierarki*

95
och religion alldeles icke är förut uppvisad. Den logiska saltus, eller rättare sagdt det ouppfyllbara svalg, som ligger emellan dem, upptäcker ej fromlaren; han hvarken vill eller kan se skillnaden emellan Prestväldet och Religionens helgande makt; än mindre förmår han fatta, att det förre i många fall kommer rent af i strid med den sednare, och det slutligen till den grad, att prestväldets krossande just blir ett hufvudvilkor för sjeifva religionens upprätthållande, framåtskridande och ytterligare utveckling till allt högre renhet, godhet och fullkomlighet. Den stora fråga, som på de sednare tiderna blifvit väckt och allt mer gjort sig gällande, *att skilja skolan från prestväldets principat* (genom att till skolstyrelse insätta myndigheter, mer eller mindre valda af kommunerna och utsedda bland aktade personer utan afseende på stånd), är därför så långt ifrån att stå i strid med religionens intresse eller ens vara i någon opposition mot det sannt gudaktiga, att det snarare kan sägas vara alldeles tvertom. Dessutom måste man väl begripa, att om religionen skall utöfva sin inflytelse på *allt* i det menliga lifvet, och detta skall innebära detsamma som att hierarkien måste vara den, som eger att i botten beherrska *allt* (det romerskt-katholska grundbegreppet), så borde prestmakten ej blott hafva skolstyrelsen i sina händer, utan äfven besitta *all annan* myndighet i staten: prester borde vara landshöfdingar, prester borde vara domare i alla instanser, prester kollegiiråder, presidenter, statsråder — ja, samhällets högsta chef borde vara prest (påfve). Men då detta icke befunnits godt eller behöfligt att instituera, åtminstone ej hos oss, utan att ändock religionen här i landet derpå *lidit*, ment tvertom *vunnit* ungefär i samma mån som prestväldet utrotats; så kan skolan lika väl som allt annat i samhället tagas undan från hierarkien, utan att den ringaste fara häraf uppstår för religionen. Denna skolans så kallade «emancipation» är följaktligen också på god väg att öfverallt i den civiliserade verlden drifvas igenom, och detta till fördel för sjelfva den sanna gudaktigheten. — Men huru vill obsku-

90 96

rantismen nu söka rädda sig? Jo, den vänder om bladet och föreslår, »att då förut hierarkien regerade skolan, nu skolan i stället skall beherrska religionen». Den säger visserligen icke ordagrannt så, men uppställer saken på ett sätt att den meningen skall dragas derur. Och häraf — hoppas man — måtte väl alla den nya tidens kämpar förtjusas? Alltså — lyssnom! Religion skall bittida och sent instöpas i allt hvad i skolan sker, antingen med eller utan behof. Grundtanken är, att då hierarkien ej i ängre kan stå öfver skolan såsom herre, skall hon nu vara derinne såsom tjenare, och sålunda i en *tjenstandes skepnad oupphörligen* hafva sitt finger med i allt och hvartenda. På detta sätt skall hon styra i alla fall, till den mörka maktens gemensamma bästa. Det är denna *sednare* hierarkiska method, hvaråt man gifvit det eljest i sig sjelf vackra, och derföre destomer vilseledande namnet »*pietism*». Och det är för denna methods genomförande den landtliga insändaren i Af-tonposten arbetat, med eller utan medvetande om målet: denna anmärkning upprepa vi, ty vi känna ej skribenten personligen, och veta att många gifvas, som bona fide anse sig kämpa för religionens bästa, under det att de endast gå hierarkiens ärenden.

Insändaren i A. P. kommer efter flere förutgående modulationer slutligen till förslaget om en s. k. *Skolpastor*, hvilken hade att regera skolan i sin helhet, vara för skolgossen både fader och moder (!), samt med sin närvaro inleda allt i gudaktighetens ande, företaga »bibelförklaringar och bibelläsningar» tidt och ofta, bittida och sent, samt framför allt hålla böner. Med den djupaste aktning just för det äkta religiösa lifvet, frågas emellertid, om af alla missbruk något kan vara sämre än det *ideliga* upprepadet af heliga förrättningar och böner (t. ex. af det herrliga »Fader vår»), som derigenom, så att säga, alldeles utslitas i gossens föreställning, och slutligen, om ej göras rent af äckliga, åtminstone förlora i sin betydelse genom trivialisering. Har icke frälsaren sjelf föreskrifvit sparsamhet vid bruket af bö-

91

ner? Då måste väl ock skolan kunna und-
vara dylikt. — Men låtom oss återvända till
vår A. P.-insändare. Det vore i sanning rätt
eget att se hvilken figur hans »skolpastor»,
enligt förslaget *uttänkt i detalj*, skulle komma
att spela inom skolan. Troligen måste denne
pastors göromål, utom allt annat, ock bestå i att
primsigna skolans tillhörigheter, viga griffel-
taforna till heligt bruk, lägga sin hand på
linealer, cirklar, krita och svampar, samt för-
klara dessa artiklar obrukbara, åtminstone högst
farliga att begagna, innan de genom någon
kyrklig operation blifvit försatte i riktigt skick.
Framför allt skulle han förvandla hela skol-
salen till ett »heligt rum», ett sanctum sancto-
rum, ett castrum doloris. Alla lektioner må-
ste hafva en prägel af gudlighet. Således
när en gosse redogör för t. ex. en proposition
i Euklides, skulle väl skolpastorn stiga fram,
antaga Ängelvinges bekanta uppsyn och läsa
Fader vår, hvarpå, sedan demonstrationen lyck-
ligen slutat och gossen i sin Euklides hunnit
till H. S. B., skolpastor hade att uppstäm-
ma Herren välsigne oss eller en psalmvers. Sam-
maledes i geografin, historien, grammati-
ken, botaniken? Ty ingenting profanum får
vara: allt skall vara sanctum. Ins:n torde
framdeles rikta vår litteratur med utgifvande
af böneformulärer, särskildt passande framför
hvarje rike i geografin och historien, särskildt
för hvarje verbum i etymologien och regel i
syntaxen, särskildt för hvarje djurklass i zoo-
logien och växtspecies i botaniken, hvilka bö-
ner skolans lärjungar hade att lära sig utan-
till för att med sammanknäppta händer upp-
läsa vid hvarje af dessa lärostyckens företa-
gande. Visserligen skulle härigenom mycken
tid bortsopas från undervisningen; men man
kan ju aldrig vara nog gudaktig? man bör ju
bära sig gudnådeligt åt i allt och hvartenda?
Utom skolpastor torde ock en särskild huspre-
dikant böra antagas vid skolan, hvilken dagligen
hölle predikningar minst två gånger, nemligen
förmiddagen vid elevernas ankomst och läs-
ningens början, samt på eftermiddagen vid af-

90 98
trädet.

Det förstas, att man i detaljerna kan framställa allt detta mer eller mindre karikeradt, och läsaren begriper väl att den gode ins:n i A. P. icke gått så långt, som här proponerats; men hufvudsaken, äfven utan öfvergång till denna löjlighetsgrad, blir ständigt densamma, nemligen, att inom skolan religionsundervisningen bör hafva sin enskilda, lagom stora krets, likt andra ämnen, och ej inblandas i allting; emedan religion, såsom sådan, i alla fall och utan denna inblandning eller ideliga repetition, gifves i det öfriga ändå, lika visst som att Guds är deruti, utan att oupphörligen i hvarje sak återopas.

Vi hafva i anledning af artikelserien i Aftonposten kommit att något utbreda oss öfver detta ämne särskildt, hvilket visserligen också i sig sjelf är ganska viktigt. Vi påminna likväl, att då förmodligen perioden för en allmän förbättring och ombildning af undervisningsväsendet i Sverige, såsom vi hoppas, ej kan vara alltför aflägsen, bör man härvid betänka, att frågan om elementarläroverkens sammanslagning, ämnesläsning och nya metoder i allmänhet, samt om universiteternas derigenom möjliggjorda restauration, så viktig hon än må vara, dock icke utgör allt, icke ens det betydligaste af saken. Sjelfva *Folkbildningen* är det angelägnaste. Blott och bart anläggande af »folkskolor» gör icke tillfyllest, utan måste man härvidlag också vara betänkt på sjelfva beskaffenheten af de *ämnen*, som i folkskolorna bibringas. Dessa ämnen måste vara sådana, att de gagna det menckliga lifvet, på den punkt deraf, hvarest allmogen befinner sig, och ej stanna vid att utgöra tidsödande kuriositeter. Man vet hvilken stämning af afvoghet allmogen på flere orter yttrat mot skolors anläggande. Denna afvoghet uppsnappas med begärlighet af folkundervisningens fiender såsom ett bevis på dennas olämplighet, ja näranog omöjlighet, då folket sjelf icke vill hafva den». Man förblandar härvid ganska eftertänkligt sak med sätt. Den liknöjdhet allmogen visar för folkskolor, och hvilken på sina ställen till och med urartat till obehagliga utbrott, utgår från

29

erfarenheten om dessa skolors hittillsvarande ringnyttighet. Undervisningen måste lämpas efter behovet hos den del af folket, som har att skicka sina barn dit. När föräldrarne höra talas om läroämnen, endast eller hufvudsakligen tjenliga blott för barn, som tänkas öfvergå från bondens vilkor och lefnadssätt till någon annan folkafdelning (t. ex. blifva prest, civil embetsman, handlande o. s. v.), äro de genast färdige med mistanken, att här några funder spelas, och att alltsammans utgör »påhitt af herrarne» till bondens skada, eller åtminstone att denne skall utstå besvär och kostnad, blott till de förres gagn. Så orättvis denna miss-tanke är i afseende på folkskolorna, kan man dock inse grunden deraf; och den afhjelpes endast genom att inrymma verkligen nyttiga ämnen åt sjelfva folkundervisningen. Att allmogen värderar en sådan, när den är god, derpå har man talrika exempel, och hos många visar sig begäret att läsa så stort, att de utstå de största besvärligheter, ja, gå flere mil för att inhemta något godt. Hurudan är allmogens ställning till presterskapet? Männe väl den liknöjdhet man ofta spårat vid pastoraters tillsättande härkommer från köld för religionen eller från ligkiltighet att hafva en god prest i församlingen? Visst icke. Men i de socknar der man varsnar kallsinnighet mot presterna, till och med på sina ställen ordentligt förakt och hat hos allmogen mot det presterliga i gemen, finner man skälet härtill ligga i den bedräfliga erfarenhet folket på den orten länge haft om sina så kallade »själasörjares» beskaffenhet, enär de befunnits göra alldeles ingenting för allmogens själar, hvartill de dock varit kallade. Således är saken, att man ganska väl kan älska religionen, oaktadt man missnöjes med ett dåligt presterskap; och alldeles likaså älska undervisning, fast man känner sig afvög mot inrättande af skolor, hvori gagnande ämnen icke bibringas för det folk, som skall hafva dem och betala dem. *1876. 11. 26. 1/2, 1/3, 1/4.*

90 117

VID LÄROVERKSFRÅGAN.

I Aftonposten (N:ris 7, 9, 20, 21, 23, 29, 33, 38 och 39) har, såsom man sett, en rad artiklar förekommit, med öfverskrift: *Det högre elementarläroverkets reorganisation*, och som slutade den 16 Februari med andra delen af 8:de artikeln. Man finner det hela bilda någonting så stort, att det lätteligen skulle kunna utgöra en bok, om det vore särskildt tryckt och brocheradt. Hvad innehållet vidkommer, måste man derom fälla det omdöme, att det i vissa delar, lindrigast sagdt, är något besynnerligt. Allmänheten torde icke nyligen hafva tagit till lifs någon själaspis, bestående af en så stark blandning klokt och dumt om hvart annat. Läsaren stannar med nöje framför de sundaste anmärkningar rörande *elementarläroverkens sammanslagning*, *methodernas förbättring*, *vexelundervisningens lofordande*, o s. v.; men innan han vet ordet af, framsättes och bjudes honom en den mest underliga anrättning. Vi vilja icke apostrofera författaren, hvilken vi icke känna, och som, för att döma af det hela, synes vara välmående och uppriktig, ehuru tillika enfaldig, af det slag, att han icke sjelf märker vid hvilken strand han slutligen hamnar. Hvad Aftonposten beträffar, vill det synas som om dess redaktion icke läst afhandlingen till slut, då den införde början, hvarföre den, såsom man märkt i ett sednare blad, funnit rådligt att inlägga en reservation emot s. k. *»pietism»*, med förklaring, att artikelserien icke härflutit från någon af red:s egna medlemmar, utan blifvit insänd från en person på landet; äfvensom Aftonposten sedermera i ett par särskilda nummer vidare genomfört denna reservation och protest emot sin insändare.

Vi skulle icke hafva fäst oss vid hela den omtalade afhandlingen, derest ej härvid ett visst märkeligt fenomen uppenbarade sig, hvaraf man äfven på andra ställen varseblifvit spår, nemligen, att för öfrigt gode och kunnige litteratörer låta förläda sig att — medvetet, eller icke, det lemna vi oafgjordt — *gå obskurantismens ärenden*. Deras framställningar skada publiken just genom den *captatio benevolen-*

101

tiæ, det bifall, som deras här och der inkastade kloka tankar vinna, och hvarigenom läsaren förledes att likasom taga på hand för alltsammans. Vi skola tillåta oss med några ord litet närmare ingå i ämnets grund, sådan vi se den.

Hela förra afdelningen af Aftonpostartiklarne innehåller ett antal satser, visserligen icke egna och nya, emedan de tillhöra det redan allmänt bekanta system, som genom Nya elementarskolan i Stockholm gjorts gällande inom svenska pedagogiken; men dock förtjenstfulla på så sätt, att de ytterligare inskräpa sanningen af detta system till de delar som vidröras. En bundsförvandt är alltid god att hafva, såvida han är renhårig och ärlig. Skulle han åter hafva mörka tankar i bakhåll, hvilka han, under antagen masque af en ljusets vän och den förnuftiga frihetens medkämpe, vill söka inleda och skaffa gehör hos allmänheten, så förtjenar han tillrättavisning.

Den nya skolans sak står i Sverige för närvarande på den punkt inom allmänna tänkesättet, att den af upplysningens och folkfrihetens ovänner, liksom det äldre skolsystemets försvarare, ej längre kan bekämpas utan genom vissa finter och med förstuckt spel. Det går icke an, att nu, såsom för tio år tillbaka, omedelbart och direkt neka det nya skolsystemets praktiska företräden, sjelfverksamhetens stora vinst genom bruket af monitörskap vid undervisningen och den härmed följande förändringen af rumklasser till ämnesklasser, rättvisan af fri flyttning, nyttan af gymnasii och neder-skolas förening till ett gemensamt läroverk, gagnet af de begge bildningsliniernas (den s. k. humanistiska och realistiska liniens) befintlighet inom samma läroverk m. m. Man har längesedan bortlagt hänets språk och inträdt på diskussionens mark. Och man har till och med på vissa håll gått ännu längre: man har upphört att ens diskutera frågan: man har gifvit sitt *bifall* till det nya systemets alla eller flesta grunder; men...

Hvilket *men*?

Jo, detta. Man vill, att utförandet skall vridas på rosten: man vill genom låtsad vänskap

för det nyas grunder och genom ett välvilligt åtagande af patronage deröfver *få utförandets detaljer i sin hand*, och leda dem till det ständigt afsedda målet: *obskurantismens vidmakthållande*. Den opartiske och lugne betraktaren upptäcker härvid reaktionens plan inom skolverlden vara ungefär densamma som i politiken.

I sjelfva verket är det icke utan intresse att något närmare skärskåda det i många afscenden sinnrika sätt, hvarpå man söker svänga om frågans sjelfva position, för att vinna sitt, i botten ständigt samma, mål. Vi skola med några ord karakterisera denna sint.

Det var förut ett gängse föreställningssätt, att *kyrkan skulle beherrska skolan*. Detta tillvägabragtes genom sjelfva skolförfattningarne medelst flera stadganden, isynnerhet skolstyrelsens sättande under eforalmyndigheten, eller, i allmänhet, hela undervisningsadministrationens läggande i hierarkiens hand. Det faller af sig sjelf, att till försvar härför åberopades den alltid i reserv varande, i sig sjelf ganska vackra satsen om »religionens» höga vigt och angelägenheten, att genom den bestämma lifvets öfriga förhållanden, i synnerhet ungdomens handledning; en satts, väl egnad att kapтивera alla beskedliga människor, som känna sig färdiga att buga och gå in på allting, så fort de endast höra uttalas ordet »religion»; men i hvilken satts dock befinner sig det stora felet, att identiteten mellan *hierarki* och *religion* alldeles icke är förut uppvisad. Den logiska saltus, eller rättare sagdt det uppfyllbara svalg, som ligger emellan dem, upptäcker ej fromlaren; han hvarken vill eller kan se skillnaden emellan Prestväldet och Religionens helgande makt; än mindre förmår han fatta, att det förra i många fall kommer rent af i strid med den sednare, och det slutligen till den grad, att prestväldets krossande just blir ett hufvudvilkor för sjelfva religionens upprätthållande, framåtskridande och ytterligare utveckling till allt högre renhet, godhet och fullkomlighet. Den stora fråga, som på de sednare tiderna blifvit väckt och allt mer gjort sig gällande, att *skilja skolan från*

prestväldets principat (genom att till skolstyrelse insätta myndigheter, mer eller mindre valda af kommunerna och utsedda bland aktade personer utan afseende på stånd), är därför så långt ifrån att stå i strid med religionens intresse eller ens vara i någon opposition mot det sannt gudaktiga, att det snarare kan sägas vara alldeles tvertom. Dessutom måste man väl begripa, att *om* religionen skall utöfva sin inflytelse på *allt* i det menliga lifvet, och detta skall innebära detsamma som att hierarkien måste vara den, som eger att i botten beherrska *allt* (det romerskt-katholska grundbegreppet), så borde prestmakten ej blott hafva skolstyrelsen i sina händer, utan äfven besitta *all annan* myndighet i staten: prester borde vara landshöfdingar, prester borde vara domare i alla instanser, prester kollegiråder, presidenter, statsråder — ja, samhällets högsta chef borde vara prest (påfve). Men då detta icke befunnits godt eller behöfligt att instituera, åtminstone ej hos oss, utan att ändock religionen här i landet derpå *lidit*, men tvertom *vunnit* ungefär i samma mån som prestväldet utrotats; så kan skolan lika väl som allt annat i samhället tagas undan från hierarkien, utan att den ringaste fara häraf uppstår för religionen. Denna skolans så kallade «*emancipation*» är följaktligen också på god väg att öfverallt i den civiliserade världen drivas igenom, och detta till fördel för sjelfva den sanna gudaktigheten. — Men huru vill obskurantismen nu söka rädda sig? Jo, den vänder om bladet och föreslår, »att då förut hierarkien regerade skolan, nu skolan i stället skall beherrsaa religionen». Den säger visserligen icke ordagrannt så, men uppställer saken på ett sätt att den meningen skall dragas derur. Och häraf — hoppas man — måtte väl alla den nya tidens kämpar förtjusas? Alltså — lyssnom! Religion skall bittida och sent instöpas i allt hvad i skolan sker, antingen med

eller utan behof. Grundtanken är, att då hierarkien ej i ängre kan stå öfver skolan såsom herre, skall hon nu vara derinne såsom tjenare, och sålunda i en *tjenstandes skepnad oupphörligen* hafva sitt finger med i allt och hvarstunda. På detta sätt skall hon styra i alla fall, till den möfka maktens gemensamma bästa. Det är denna *sednare* hierarkiska method, hvaråt man gifvit det eljest i sig sjelf vackra, och därförä dectomer vilseledande namnet *»pietism»*. Och det är för denna methods genomförande den landtliga insändaren i Af-tonposten arbetat, med eller utan medvetande om målet: denna anmärkning upprepa vi, ty vi känna ej skribenten personligen, och veta att många gifvas, som bona fide anse sig kämpa för religionens bästa, under det att de endast gå hierarkiens ärenden.

Insändaren i A. P. kommer efter flere förutgående modulationer slutligen till förslaget om en s. k. *Skolpastor*, hvilken hade att regera skolan i sin helhet, vara för skolgossen både fader och moder (!), samt med sin närvaro inleda allt i gudaktighetens ande, företaga »bibelförklaringar och bibelläsningar» tidt och ofta, bittida och sent, samt framför allt hålla böner. Med den djupaste aktning just för det äkta religiösa lifvet, frågas emellertid, om af alla missbruk något kan vara sämre än det *ideliga* upprepadet af heliga förrättningar och böner (t. ex. af det herrliga »Fader vår»), som derigenom, så att säga, aldeles utslitas i gossens föreställning, och slutligen, om ej göras rent af äckliga, åtminstone förlora i sin betydelse genom trivialisering. Har icke frälsaren sjelf föreskrifvit sparsamhet vid bruket af böner? Då måste väl ock skolan kunnä undvara dylikt. — Men låtom oss återvända till vår A. P.-insändare. Det vore i sanning rätt eget att se hvilken figur hans »skolpastor», enligt förslaget *uttänkt i detalj*, skulle komma att spela inom skolan. Troligen måste denne pastors göromål, utom allt annat, ock bestå i att primsigna skolans tillhörigheter, viga griffeltafforna till heligt bruk, lägga sin hand på linealer, cirklar, krita och svampar, samt förklara dessa artiklar obrukbara, åtminstone högst

106

farliga att begagna, innan de genom någon kyrklig operation blifvit försatte i riktigt skick. Framför allt skulle han förvandla hela skolsalen till ett »heligt rum», ett sanctum sanctorum, ett castrum doloris. Alla lektioner måste hafva en prägel af gudlighet. Således när en gosse redogör för t. ex. en proposition i Euklides, skulle väl skolpastorn stiga fram, antaga Ängelvinges bekanta uppsyn och läsa Fader vår, hvarpå, sedan demonstrationen lyckligen slutat och gossen i sin Euklides hunnit till H. S. B., skolpastor hade att uppstämna Herren välsigne oss eller en psalmvers. Sammaledes i geografin, historien, grammatiken, botaniken? Ty ingenting profanum får vara: allt skall vara sanctum. Insn torde framdeles rikta vår litteratur med utgifvande af böneformulärer, särskildt passande framför hvarje rike i geografin och historien, särskildt för hvarje verbum i etymologien och regel i syntaxen, särskildt för hvarje djurklass i zoologien och växtspecies i botaniken, hvilka böner skolans lärjungar hade att lära sig utan till för att med sammanknäppa händer uppläsa vid hvarje af dessa lärostyckens föreläsande. Visserligen skulle härigenom mycken tid bortsopas från undervisningen; men man kan ju aldrig vara nog gudaktig? man bör ju bära sig gudnädligt åt i allt och hvartenda? Utom skolpastor torde ock en särskild huspredikant böra antagas vid skolan, hvilken dagligen hölle predikningar minst två gånger, nemligen förmiddagen vid elevernas ankomst och läsningens början, samt på eftermiddagen vid afträdet.

Det förstås, att man i detaljerna kan framställa allt detta mer eller mindre karikeradt, och läsaren begriper väl att den gode insn i A. P. icke gått så långt, som här propånerats; men hufvudsaken, äfven utan öfvergång till denna följlighetsgrad, blir ständigt densamma, nemligen, att inom skolan religionsundervisningen bör hafva sin enskilda, lagom stora krets, likt andra ämnen, och ej inblandas i allting; emedan religion, såsom sådan, i alla fall och utan denna inblandning eller ideliga repeti-

tion, gifves i det öfriga ändå, lika visst som att Gud är deruti, utan att oupphörligen i hvarje sak åberopas.

Vi hafva i anledning af artikelserien i Aftonposten kommit att något utbreda oss öfver detta ämne särskildt, hvilket visserligen också i sig sjelf är ganska viktigt. Vi påminna likväl, att då förmodligen perioden för en allmän förbättring och ombildning af undervisningsväsendet i Sverige, såsom vi hoppas, ej kan vara alltför aflägsen, bör man härvid betänka, att frågan om elementarläroverkens sammanslagning, ämnesläsning och nya metoder i allmänhet, samt om universiteternas derigenom möjliggjorda restauration, så viktig hon än må vara, dock icke utgör allt, icke ens det betydligaste af saken. Sjelfva *Folkbildningen* är det angelägnaste. Blott och bart anläggande af »folkskolor» gör icke tillfyllest, utan måste man härvidlag också vara betänkt på sjelfva beskaffenheten af de *ämnena*, som i folkskolorna bibringas. Dessa ämnen måste vara sådana, att de gagna det menskiiga lifvet, på den punkt deraf, hvarest allmogen befinner sig, och ej stanna vid att utgöra tidsödande kuriositeter. Man vet hvilken stämning af afvoghet allmogen på flere orter yttrat mot skolors anläggande. Denna afvoghet uppsnappas med begärlighet af folkundervisningens fiender såsom ett bevis på dennas olämplighet, ja näranog omöjlighet, då folket sjelf icke vill hafva dem. Man förblandar härvid ganska eftertänkligt sak med sätt. Den liknöjdhet allmogen visar för folkskolor, och hvilken på sina ställen till och med urartat till obehagliga utbrott, utgår från erfarenheten om dessa skolors hittillsvarande ringnyttighet. Undervisningen måste lämpas efter behofvet hos den del af folket, som har att skicka sina barn dit. När föräldrarna höra talas om läroämnen, endast eller hufvudsakligen tjenliga blot för barn, som tänkas öfvergå från bondens vilkor och lefnadssätt till någon annan folkafdelning (t. ex. blifva prest, civil embetsman, handlande o. s. v.), äro de genast färdige med misstanken, att här några funder spelat, och att alltsammans utgör »påhitt af

herrarne» till bondens skada, eller åtminstone att denne skall utstå besvär och kostnad, blott till de förres gagn. Så orättvis denna misstanke är i afseende på folkskolorna, kan man dock inse grunden derför; och den afhjelpes endast genom att inrymma verkligen nyttiga ämnen åt sjelfva folkundervisningen. Att allmogen värderar en sådan, när den är god, derpå har man talrika exempel, och hos många visar sig begäret att läsa så stort, att de utstå de största besvärligheter, ja, gå flere mil för att inhemta något godt. Hurudan är allmogens ställning till presterskapet? Männe väl den liknöjdhet man ofta spårat vid pastoraters tillsättande härkommer från köld för religionen eller från likgiltighet att hafva en god prest i församlingen? Visst icke. Men i de socknar der man varsnar kallsinnighet mot presterna, till och med på sina ställen ordentligt förakt och hat hos allmogen mot det presterliga i gemen, finner man skälet härtill ligga i den bedröfliga erfarenhet folket på den orten länge haft om sina så kallade »själasörjares» beskaffenhet, enär de befunnits göra alldeles ingenting för allmogens själar, hvartill de dock varit kallade. Således är saken, att man ganska väl kan älska religionen, oaktadt man missnöjes med ett dåligt presterskap; och alldeles likaså älska undervisning, fast man känner sig afvog mot inrättande af skolor, hvori gagnande ämnen icke bibringas för det folk, som skall hafva dem och betala dem. *2/10/11. 31/1/49.*

V **REVY AF TIDNINGARNE.**

Uti *Bore* förekommer under titeln: *Våra skådespelare*, en skarp kritik emot samtliga våra dramatiska artister, med beskrifning öfver deras manér, i följd hvaraf författaren, som säger sig vara en »trålgången» spektakelbesökare», påstår, att de aldrig vid sitt uppträdande lemna åskådaren begrepp om den person som skall *föreställas*, utan blott om den som *föreställer*. — Det är åtskilligt ganska sannt, och som man väl känner igen, uti den ifrågavarande målningen; det är skada att den är något öfverdrifven och skär alla öfver en kam, d. v. s. icke gör några undantag. Vi kunna icke underlåta instämma i den anmärkningen att man på vår scen ofta får se saker, som aflägsna sig från naturen, och som sela mot den första regeln för komedien efter Terentii definition: *comædia est speculum vitæ*: komedien skall vara en spegel af lifvet. Vi tro ock nästan att artisterne sjelfve, om de tänkte sig på ett annat ställe än på tiljan och såsom verkligen iklädda de karakterer, hvilka de hafva att återgifva i sina roller, mången gång skulle föra sig på helt annat sätt. Men hvem kan derföre neka att många tillfällen förekomma, då åskådaren skänker sitt otvungna bifall och beundran åt utförandet, och att icke blott de döda, m:ll Höggvist och hr Hyc kert, i det afseendet utgjort undantag, såsom *Bore* tycker. Det finnes till och med få, som icke hafva sina lyckliga roller och momanger, hvilket icke derföre gör den önskan öfverflödig, att naturen måtte mera *studerås*, än det sker vid åtskilliga tillfällen.

V — *Fugit irreparabile tempus*: Tiden, ur stånd att kunna reparera sig och sina affärer, tar till flykten? Så ser det ut åtminstone.

Man har nog förutspått det, och ingen må undra derpå. Märkligt är likväl, att Tiden sjelf skall utropa, såsom den gör i sin »Blick på pressen» för den 28 Mars: »*vi ha nu för tiden ondt om både tid och rum!*» Utmärka dessa ord en begynnelse af slutet, och skall man i dem höra reträtt-trumpetens ljud?

Tiden förmäler sig i samma stycke »hafva

110

mycket annat att förtälja, »som är intressantare än ett samspråk med *Aftonbladets*. Det tror vi nog; men hvarföre har då Tiden i all sin lefnad ej annat gjort än inlåtit sig i dylikt samspråk? *Stackars Tid*, som oupphörligen måst företaga sig hvad den förmodligen icke velat, och som varit mindre intressant! Nu säger den likväl ifrån: den har ledsnat och tänker upphöra att risva ned på A. B. Den vill icke vidare tala med A. B. Den ämnar således sluta att vara till; ty för något annat ändamål än att bekriega den liberala pressen har den ju ej kommit till världen?

Men — frågar man sig förvånad — kan någon menniska säga, hvart hr P:s tid och rum tagit vägen, då han nu fått så ondt om begge? Hans tidning innehåller inga utländska nyheter: inrikes ej heller, om ej högst sparsamt; det hör till den nya planen och är på det hela ganska bra. Men för hvad saknar hr P. då rum? För »ledande artiklar», troligen; för reflexioner öfver den bedröfliga ställningen, och för utdrag ur utländska dagblad, så ofta något anträffas i dem som kan vara illa för samtiden. Men hr P. behöfver ju endast gå måttligt till väga med intagandet af alla dessa saker, så skall rum icke tryta honom; och hvad ledighet beträffar, så är han ju professor?

Att likväl erhålla ännu mera tid och rum, hvilket för menniskan i hvad ställning som helst är så oögeläget, föreslå vi, att hr P. till en början icke ville göra sina egna ledande artiklar för ledande. Detta kan på det hela icke blifva honom mycket svårt. Vidare bör han undfly hvarje sådant utdrag ur utländska blad, som tydligen utgör en hoax. Härtill kan räknas, utom mycket annat, den nyligen (i *Tiden* N:o 23) ur *Augsb. Allg. Zeitung* inryckta artikeln om *Ställningen i Preussen*, hvarpå *Morgenposten* för några dar sedan tagit affär. Hvarje läsare ser utan svårighet, att om den i *Augsburgerartikeln* förekommande skildringen af *Preussiska politiken* skulle vara grundad, så utvisade den verkligen någonting så infernaliskt (för att tala med *Morgenposten*) i sjelfva syftena hos *preussiska kabinettet*, att

8

Tidens professor borde hafva aktat sig att för världen ytterligare exploitera en slik skandal. Men den faktiska grundlösheten af hela framställningen ådagalägger sig fullkomligast deraf, att den preussiska oktroyerade författningen på intet sätt utgör ansländet af en så extremt liberal ande, att detta, enligt hvad artikeln påpekar, skulle, när det bär till skogs, gifva ett exempel på den bedräglighet, hvartill liberalismen i sina konsekvenser förer, och dy-medelst skarpt varna härför. Vi veta väl, och hafva ej längesedan uttalat den tanken, att frihetens sak i Preussen gått så pass framåt genom fjolårets händelser, att reaktionen der, lika litet som annorstädes, i längden kan motstå det godas slutliga seger, huru mycket den än spjärnar emot. Men detta är en sak för sig. Reaktionen och ministären hafva för sin del visserligen icke anslagit den liberala banan. Preussiska kamarillan har i den nya riksförfattningen uppställt ett system af skenkonstitutionalism, det erkänna och inse alla; ingen är blind för de specifika paragrafer, som insatts för att faktiskt omintetgöra både allmänna valrätten, en sann folklighet hos kamrarne, lagskipningens oberoende, tryckfriheten och personliga säkerheten, hvilka när som helst hotas genom ett proklamerande af belägringstillstånd, hvilket myndigheterna på ringaste förevändning när och hvar som helst kunna sätta i verket. Och hela denna echafaudage skulle vara ett anslutande till ultraliberalismen — ja, till en så oerhörd grad deraf, att det utvisade frihetssträfvandets sjelfva ytterligheter! Och preussiska ministären skulle härmed hafva velat vika för progressisterne i landet, *med flit*, för att ex absurdo bevisa ultrafrihetens orimlighet, och göra folk utledsna genom att låta dem »smaka alla frukterna af ett otygladt mobbvälde». De begge preussiska kamrarne, sådana de nu äro instituerade, och hvare, enligt sednaste underrättelser från Berlin, ministären åtminstone ännu tillsvidare besitter majoritet, utmärka fördenskull ett »otygladt mobbvälde!» Tid, o tid, hvar är du hemma?

En annan hoax, icke mindre märkelig i sitt slag, är afhandlingen om grefve Horn, hvilken genomgått ett par af Tidens sednaste nummer,

112

med öfverskrift: »Hvarthän leder strängheten mot grefve Horn»? I dessa artiklar synes förf. påpeka, att grefve Horn afsattes från sitt landshöfdingskap, emedan regeringen gifvit vika för de liberala tidningarnes påtrycknin-, likasom det förut skall hafva skett med ministern friherre Nils Palmstjerna och landshöfdingen friherre Nauckhoff. Framst bland alla är det den »stormäktigste opinionsfabrikören, Aftonbladet», hvaråt hedern gifves att hafva uträttat sådant. Då man på stilen i dessa artiklar tror sig igenkänna en af konservatismens koryfeer här i landet, så kan man ej undgå att förundra sig öfver den brist på politisk takt framställningen röjer; en takt, hvarpå förf. eljest gifvit flera prof. Låtom oss höra! Att visa regeringen i en dager af så ytterlig svaghet, att den icke utan impuls från vissa tidningar skulle kunna entlediga dåliga och misskrediterade embetsmän från förtroendesysslor, har visserligen det med sig, att nedsätta regeringen, hvilket den konservativa förf. synes åsyfta i främsta rummet; men tillika, att i allmänna tänkesättet stärka eller åtminstone antyda för den liberala pressensräkning en makt, som samma förf. alltid ansett för det förderligaste af allt i verlden. När Aftonbladet, Aftonposten och andra, som yttrat sig mot grefve Horn, aldrig sagt något annat än hvad af sjelfva rättegången rörande undsättningsmedlen ligger i öppen dag, samt om bemålde grefves kapacitet i egenskap af landshöfding för öfrigt icke mer än en röst försports inom länet; så är det klart, att det icke är pressen, som störtat bemålde grefve; utan hans eget förhållande, faktiskt af pressen belyst och gjordt till föremål för allmänna bedöman det, måste vara rätta orsaken härtill. Skulle nu icke konseljens ledamöter kunna hysa samma tanke i saken, som alla andra förnuftiga och opartiska menniskor? Behöfdes härtill en impuls? Utan tvifvel icke; men, om man nödvändigt förutsatte en sådan, så vore den dock endast att finna i allmänna rösten, hvilken härvidlag icke låtit höra sig i delad stämma, och till hvars organ de nämnde tidningarne gjort sig, men icke mer. Författaren i Tiden tyckes vara synnerligt angelägen att rentvä

»grefve Horns vänner» från beskyllningen att hafva afrådt honom från afskedsansökningen; och detta har väl ock utgjort egentliga bevekelsegrunden för hela artikeln. Vännerna »hafva förmodligen (säger författaren) »gjort det, på det han (grefve Horn) måtte »handla såsom det anstod en fri man, hvilken »visste sig intet ondt hafva gjort». Dessa ord i Tiden N° 24 hafva vi citerat, med kursivt releverande af ett par uttryck, såsom läsaren ser. De äro icke så litet märkvärdiga; och skulle kunna skrivas om för att vinna en ännu högre grad af betydelse. Männe icke de der vännerna afrådt grefve Horn från afskedsansökningen, icke precist för att han viste sig intet ondt hafva gjort, men för att han viste sig hafva gjort något visst godt? Och var det icke i medvetandet här af han tillråddes uppföra sig så chevalereskt och neka ingifva sin afskedsansökning? Mannen af 1840 års principvändning ... ordföranden i statsutskottet, han, som för att göra dåvarande en tjänst, måste insättas i åtskilliga hemligheter ... han, som en gång väl blef landshöfding pour cause ... icke kunde han nu stötas för hufvudet? Omöjligt! tänkte »vännerna» och grefve H. med dem. — Men när nuvarande regering med fasthet öfverkorsade hela denna kalkyl, så torde väl grefve H. hafva sett litet snedt på »vännerna» och harmats öfver deras »råd»; hvarpå vännerna, eller dock en af dem, sann skickligt att skriva ett par nummer i Tiden, för att på en gång rentvå sig, de konservative i allmänhet, och grefve H. på köpet. Den sistnämnde sattes nu i paritet med friherrarne Palmstjerna och Nauekhoff, på ena sidan, samt med kyrkoherden L. på den andra. »Både billighet och statskloket talade för benådningen», menar Tidsförfl:n; men för grefve H. skedde den ej. Huru obilligt och huru statskloket! Den konservative författaren utgjuter sin vredes rika skålar öfver regeringen, som icke i långmodighet och undseende gått längre än den redan gjort mot en person, tillhörande högadeln. Hvarthän leder strängheten mot grefve Horn? frågar han; och

vi skulle nästan svara honom, att den leder till ingenting, förutan hvad redan skett.

Men om, såsom vi anmärkt, det visar föga politisk takt från Tidsförfs sida, att tillmäta de liberala bladen här i landet en sådan makt, att regeringen blott dem till behag skulle entlediga förtroende embetsmän; så varsnar man dock utan svårighet i hela det förstuckna spelet en fint af annat slag, bestående i försöket att reta regeringen genom anspelandet på dess beroende af pressen. Detta skall bära frukt för en annan gång, hoppas förf. i Tiden; regeringen måtte väl kunna skrämmas ifrån att vid blifvande frågor gå till väga i allmänna tänkesättets anda, och handla på ett sätt i någon mån öfverensstämmande med detta tänkesätts offentliga organer. Det synes då denna förf. omöjligt, att regeringen någon gång kan styra efter egna grundsatser om rätt och sannt? Antingen handlar hon efter civilisationens, tidshvarfvets och folkets fordringar, och då tillskrifves detta en impuls från de liberala tidningarne; eller tar hon åtgärder i motsats härtill, och då har hon velat vara de konservative benägen! Vi hemställa, om någon art af insinuation mot en styrelse kan vara relsamare och i sak mera förolämpande (en annan tidning skulle säga: mera skändlig), än att sålunda underkänna konungen och hans rådgifvare all autonomi, all förmåga af sjelfständighet i tankar, ord och gerningar. När hafva de frisinnaade bladen gjort sig skyldige till dylikt? Vi hafva aldrig stuckit under stolen med vår öfvertygelse, när vi funnit något att med skäl nämna mot hvem eller hvad som helst: således har t. ex. regeringens representationsförslag, för att ej tala om hvarjehanda annat, mer än en gång och i flere hänseenden gjorts till föremål för graverande anmärkningar. Men hafva vi nånsin låtit förstå, att regeringen begått en *osfrivillig* handling eller gått i ledband härvid? När Tidsförfattaren nu framkastar vinken om en brist på spontaneitet hos styrelsen, som måste förutsättas, derest artikeln skall innefatta något,

så blir slutsatsen endast, att han och hans parti önskar denna viljelösa styrelse i sina armar och under sina händer, för att efter sitt skön kunna begagna den. Man får då se hvad konseljens hefrar ledamöter tänka om den saken. När förf. i Tiden yttrar dessa ord:

»de liberala tidningarne synas i allmänhet begagna frågan om ådagaläggandet af mod hos konungens rådgifvare, såsom en äggelse att förmå dem handla mot de konservative, när andra skäl fattas» —

så behöfver man allenast ombyta namnen för att få mening helt och hållet klar, nemligen:

»den konservativa tidningen synes i allmänhet begagna frågan om ådaga'ggande af mod hos konungens rådgifvare, såsom en äggelse att förmå dem handla mot de liberale, när andra skäl fattas».

Vi frukta emellertid, att he'ä denna lilla anläggning, om den af författaren i Tiden verkliga varit åsyftad, kommer att reducera sig till en smula illusion, och blifva en icke lyckligare hoax, än historien om ställningen i Preussen: — Och hvad tidningen Tiden beträffar, torde väl ock resultatet blifva, att, har icke greve Horn skördat synnerlig vinst af handtaget i Tiden, så har ock denna visst ingen fromma haft af att taga grefven om händer. Allt har skett af oegenlyttigaste ädelmod, pur sanningskärlek och en rättslänsla hvit som snö, det är klart!

Tidsartikelns sjelfva slut (i N:o 24) kunna vi ej neka oss nöjet att reproducera, emedan det framkastar en vink, som ganska eget karaktiserar denne Tidsförfattares sätt att betrakta af-sättningsrätten:

»Om någon borde vara fördragsam mot olika tänkande, serdeles mot de konservative af adeln, så är det hr Dalman. Ehuru de så länge varit rådande på riddarhuset, utom vid några bänksmanval, och tillfälliga voteringar: så har adeln dock icke satt i fråga, att entlediga sin tjänsteman, hr Dalman, för hans liberala, eller rent af republikanska tänkesätt. Och likväl är det han, den af de konservative skönade tjänstemannen, som åt regeringen repar korsfäst, när det är fråga om skonsamhet mot en kon-

servatif embetsman.» — —

Det är således denne Tidsförfattares mening, att en underlydande tjänsteman, caktadt i tjensten oförvitlig, kan lika väl komma i fråga till afsättning, i följe blott af sina politiska, till tjensten i intel förhållande stående tänkesätt, som en annan tjänsteman, dömd för verkligt tjenstefel? Hvad säges härom? Om någonting är byråkratiskt, så måste det vara detta. Och att dylikt icke undsluppit denne författare såsom en lapsus calami eller blott händelsevis, torde man kunna döma af en och annan timad företeelse. En sådan författare talar icke destomindre om sig och sitt parti såsom om martyrer, beklagar den »politiska ofördragsamheten» och sjunger stoiskt, till sig och sin vän, greve Horn, tröst:

*Fais ce que tu devras,
Arrive ce que pourra!*

hvertill, efter han nu en gång är inkommen på det franska språkområdet, han gerna kunnat vidfoga följande, äfven till sig sjelf: «tu l'as voulu, Georges Dandin!»

App. 124. 2/499.

V VID DANSKA FRÅGAN. *Bore*
(Forts. fr. måndagsbl.)

I sammanhang med föregående torde det nu tillika vara på sin plats att med hvarann jämföra och litet närmare belysa ett och annat, som, rörande danska krigsfrågan, stått att läsa i en mängd andra blad under de sednare dagarne; och som här sin märkvärdiga sida isynnerhet för det *resultat*, hvartill dessa pressens organer, nästan alla, ehuru på olika vägar, komma; ett resultat, som — besynnerligt nog för författarne sjelfve! — råkar i det närmaste sammanstämma med Aftonbladets flera gånger, och sist den 5 Maj, fällda slutsatser, eller åtminstone på intet sätt strider deremot, oaktadt samma organer i artiklarnes premisser ej sällan antaga tonen af en viss liten ondska mot Aftonbladet: lätt förklarlig ur synpunkten af publicistisk nervretlighet, men föga begripelig hos personer, som uppträda med anspråk att kunna tänka lugnt öfver viktiga ämnen. Så vill t. ex. en beskylla Aftonbladet för »anti-skandinavism», samt att hylla den för Sverige anti-nationella politik, som egentligen består i arbete för ryska och engelska intressen; då det likväl är dagsklart, att just *det slags* skandinavism, som A. B. bekämpat (den s. k. *ultra-skandinavismen*), på rakaste vägen måste, i fall den finge hafva sin gång, föra oss till Rysslands fötter genom den undergång den skulle bereda skandinaverne i allmänhet, såväl svenskar och norrman som danskarne sjelfva; då deremot *den* politik i danska frågan Aftonbladet förordat (och den vi tillåta oss anse för en sannare skandinavism), både för Nordens sjelfständighet är den säkraste, och derjemte skulle leda närmast till en union de tre nordiska folken emellan (se nedanføre). Vi skola nu företaga oss en liten revy af de förnämsta blad, som talat i dessa ämnen.

Bore för i söndags uppträder med spörsmållet: »Hvad tänker regeringen? och huru handlar regeringen i den danska frågan?», hvarefter en utförlig artikel följer, som egentligen har till syfte att redogöra för landsorternas yttrade opinioner i detta ämne. *Bore* sjelf förklarar sig väl icke till alla delar instämma

i de åsigter han från diverse landsortsblad citerar, helst de icke alltid öfverensstämma med hvarann; men på det hela gillar han dem. De tidningar, hvarur han anför yttranden, äro: Najaden, Götheborgs Handels- och Sjöfartstidning, samt Östgötha Correspondenten; hvarest ett antal andra (Borås tidning, Calmarposten, Lidköpings nya tidning, Skaraborgs läns tidning, Tidning för Wenersborgs stad och län samt Öresundsposten) blott nämnas i klump. Slutligen lemnar Bore sina läsare utdrag ur ett enskildt bref från Bohuslän af d. 25 April, samt en insänd artikel med öfverskrift: »Sveriges politik i den danska frågan», som delgives in extenso.

Hvilket totalintryck får man, efter att hafva läst Bores utdrag? Vi skola försöka angifva det så kort som möjligt.

Najaden yttrar sig varmt om Danmarks rättvisa sak mot Tyskland, och säger, att från svenskarnes sida »något måste göras». Litet längre fram talar Najaden: »vi äro långt ifrån att yrka något obetänkt utkastande af en ohandfull svenska soldater, för att ändamålsblöst nedskjutas af Tysklands massor; men vi önska blott öppenhet från regeringen. Hvad tänker hon, hvad vill hon, hvad kan hon, »hvad förmär hon?» o. s. v., hvarpå svenska regeringen rådes »att bortkasta detta olycksalliga hemlighetsmakeri». »Mätte detta», fortfar Najaden, »icke i denna sak gifva anledning till ett nytt, olycksbringande missförstånd emellan regering och folk». Längre ned: »det finnes stora sympatier i landet för danskarne och deras sak; men icke vinnes något resultat i det hela genom aldrig så vackra uppöfvelser af enskild sympati, genom ett eller annat dussin frivilliges blottställande, genom ett eller annat tusentals riksdalers insamlande till en eller annan kanon» m. m.? Hvad innefattar nu in summa Najadens yttrande? Jo, att af svenskarne »något» bör göras för danskarne. Men att detta något skall vara af militärisk natur, säges icke: snarare ser man i det citerade motsatsen. Alltså måste det hufvudsakligen vara konferensernas väg, som föreslås; och vi fråga: hvori skiljer sig nu detta från Aftonbladets alltid yttrade mening?

Synerligen olycklig är en »svensk man af gamla stammens», hvilken den 25 April som insändare uppträd i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning med en besvärjelse till »Gustafverne och Carlarne att jemte sina tappra gossar blå uppstå ur grafvarne». Såvida detta skall utgöra ett slags appell till svenska historien, så anmärka vi blott, att i allmänhet ingen farligare sträng finnes att vidröra, än just denna, då det är frågan om att man vill väcka svenskarnes sympatier för Danmark; hvarföre vi tillråda hvarje skandinav att icke ens med en halfdragen anda tala åt det historiska hållet. Svenskarnes kunde eljest lätt påminna sig, det hvar och en vet, att danskarnes i det närmaste aldrig bistått sina bröder på denna sidan om sundet, när desse sett sig i behof af hjälp; men väl ofta begagnat de tillfällen af politiskt trångmål, hvori vi varit, för att skada oss. Hvilken rôle spelade Danmark 1809, då Sverige befann sig ungefär i den ställning som Danmark nu? Gjorde danskarnes ett enda steg att bistå oss? eller skulle icke snarare det ryktet vara grundadt, som säger, att danskarnes i sällskap med ryssarnes hade en delningsplan af Sverige i sigte? Aftonbladet har just af grannligheten mot våra skandinaviska bröder icke rört vid dessa — i afseende på svenskarnes säkert ganska kylande — fakta; väl vetande, att hvad vi i århundraden haft att beklaga oss öfver från Danmarks sida, endast utgått från dynastierne, hvilka i de skandinaviska länderne, likasom annorstädes, för sina och aristokratiens räkning hetsat nationerna likt hundar emot hvarann; och att det danska folket sjelf, utan detta retmedel, icke skulle hafva våldfört sig på oss. Med glömska af allt det framfarna hafva vi således ansett svenskarnes nu böra räcka sina bröder handen; och då vi i dag yttrat ofvanstående påminnelse, skedde det endast för deras räkning, som synas obetänksamt vilja »uppbesvärja historien» till bistånd i en sak, der hon måste verka just motsatsen af det önskade.

Hvad säger slutligen den af Bore citerade Östgötha Correspondenten? Låtom oss höra! Sedan Östgöthen yttrat, att de Nordiska makterna ej böra tillåta att Danmark går under,

anser han emedlertid, att Sverige och Norge, »såsom de svagaste, mindre borde eller kunde »afgörande ingripa i händelsernas gång med »det blanka vapnet, än med ordets och öfver- »talarens i våra dagar ganska betydelsefulla »kraft, på det sätt nemligen, att dessa länders (Sveriges och Norges) regeringar sökte samman- »hålla de tvenne stora grannstaterna, Ryssland »och England, till förmån för det anfallna »Danmark, och att i den mån, det, på öfver- »slägningarnes och humanitetens väg, lyckades, »i den mån hade också Sveriges och Norges »regering löst sitt egentligaste problem i den »stora tvistefrågan.» Vi tillåta oss oförgripli- »gen fråga, om någonting kan sägas i närmare »öfverensstämmelse med den politik i danska frå- »gan, som Aftonbladet alltid förordat? Huru hän- »ger det då ihop med de sig sjelfve så kallande »Skandinavers sunda omdöme, som — Gud vet »bäst af hvilka vackra motiver — ej känna »sina själar fröjdade med mindre de efter all de- »ras förmåga få uthasuna Aftonbladet för »anti- »skandinaviskt» och »antinationellt», under det »att de såsom sina bästa och närmaste politiska »vänners ord citera hvad som komplett sam- »manfaller med Aftonbladets egna? Bore har »hittills i flere ämnen visat sig vara en temli- »gen klok karl; månne han ledsnat härvid, och »tänker slå an en bana i mera likhet med den »af Kellgren firade store celebritetens? Eller »ämnar han i tid draga de så kallade »ronen »åt sig, hvarom han på ett ställe talar?

Att det verkligen måste stå litet hett till »hos vår goda Bore, kan man sluta af det *Bref »från Bohus län*, som längre ned i samma ar- »tikel anföres, der en skildring göres af »hela »vestra Sveriges» stämning för Danmark, och »hvari slutet låter som följer: »i Götheborg är »det ännu eldfängdare; sympatien från grann- »folket är der i år ännu varmare än i fjol, »och som bekant är, var den der redan då »upp emot kokpunkten.» Man således *mer än »kokar* i den ort, hvarifrån Bore har denna sin »korrespondens.

Sedermera finner man i Bore en »insänd upp- »sats» med öfverskrift »Sveriges politik i den »danska frågan». Anden i denna artikel är utan

tvifvel på det hela välmenande; men det faller sig något svårt att begripa till hvad resultat förf. egentligen vill komma, om icke det, att svenska regeringen först skall skaffa sig tillräckligt penningar för ett helt krig genom subsidier från något annat rike, och sedan gå löst på Slesvig med hela svenska arméén. Följderna nämnas icke.

När man med ultraskandinavernes alla utgjtelser i Bore jemför vissa framställningar i andra blad, t. ex. *Örebro Tidning* N:o 58, och en artikel i tidningen *Upsala*, med öfverskrift: »Är icke Danmarks sak vår?»; så upptäcker man, jemte en mängd obetänksamma utfall mot den del af pressen (i synnerhet *Aftonbladet*), som i danska frågan fört ett sansadt språk, tillika åtskilliga vinkar, häntydande hvart författarne mena att sakerna i nordén skola bära om Danmark icke får hjälp. Vi hotas med den förskräckliga händelsen, att det olyckliga Danmark, lemnadt utan räddning, torde falla på det fasliga orådet att ansluta sig till Tyskland, derest sakerna der så ordna sig att det blir en gifven makt! Än — tänk, om Sverige och Norge också inginge i off- och defensiv förbund dermed?

Örebro tidning har följande resonnemang, som väl förtjenar läsas:

»En annan sak vore, om, i en aflägsen framtid och om tyska trasslet någonsin redes, de tre skandinaviska rikena — folken i landen från Nordkyn till Eidern — gemensamt inginge ett off- och defensivt förbund med Tyskland: närmast slutande sig till hvarandra, skulle de då utgöra en så stark makt, att de af Tyskland ej kunde hafva något att befara, men deremot kunde vinsten af ett förbund mellan Skandinayien och Tyskland då blifva stor å ömse sidor.»

Vi låta denna lilla utflygt gälla för hvad den kan. Ett kraftfullt förbund mellan Skandinaverna i massa och Germanerne likaså skulle utan tvifvel både vara förnuftigt ur civilisationens synpunkt, och utgöra det bästa värn mot Panslavismen. Men ultraskandinaverna vilja nödvändigt se Nordens folk och Germanerne i håret på hvarann. För hvad? För Rysslands intresse, männe? — Nej! vid Gud, nej! ropa ultraskandinaverne säkert.

192

Nåväl! vi vilja tro, att de icke medvetet vilja arbeta för Ryssland, ehuru de göra det omedvetet. Men nekas får dock ej, att ultraskandinaverne skulle vida bättre använda sin tid och sina krafter, om de, i stället för att fylla talrika spalter med uppsatser, som, åtminstone för svenska läsare, alldeles icke behövas (såsom: utvecklingarne om Slesvigs ställning till Danmark under de förlutna sekulerna, om Slesvigs egenskap att i sig sjelf vara ett Danskt land m. m., som är fullt sant, men af ingen, och allraminst Aftonbladet, har dragits i tvifvel), behagade säga, och säga tydligt, hvad de då egentligen vilja att svenskarne skola göra? Önska de ej annat än att svenskarne på konferensernas väg skola söka stifta fred, ju fördelaktigare för Danmark, ju bättre; då innebär detta alldeles detsamma som Aftonbladets mening, och något ultraskandinaviskt braskande mot detta blad är då helt och hållet orimligt. Önska de åter, att Sverige skall sända till Danmark »hela sin armée», såsom det stundom låter på dem, så kunna de också med detsamma nämna, huru svenskarne skola göra sedan denna armée (30 à 40,000 man), efter att oupphörligen hafva segrat, hvilket vi till ultraskandinavernes nöje obetingadt antaga, och efter att hafva slaktat ett dubbelt antal tyskar — hvilket vi likaledes och på samma räkning taga för gifvet — men likväl efter alla dessa segerrika fejder mot tyskarnes trupper (hvilka desse kunna mångdubbla mot svenskarnes så mycket de behaga), blifvit utödda, skola företaga? Måste ock svenska bevärningen marchera ut? Dertill vill regeringen måhända först hafva ständernas bifall: och vi föreställa oss, att ultraskandinaverne utverka slikt. Hvad sedan? Tyskarne äro bekante för mycken envishet, i synnerhet sedan de blifvit retade. De skicka till hertigdömena ännu mera trupper (hvilket åtminstone låter sig antaga lika lätt, som att svenska regeringen och ständerna tillåta ditsändningen af all vår beväringsungdom). Sedan man nu å ömse sidor slaktat 100, 150 eller 200 tusen man, samt höljt sig med utomordentlig ära, befinner sig »Slesvigiska frågan» på samma punkt. Men måne då också Ryssland och det på stridbart folk utblottade Skandinavien skola stå till hvarann i alldeles samma ställning? *U. 113 145 49*

LITTERATUR.

Ny Tidskrift för Lärare och Uppfostrare,
1:a och 2:a Häftena.

Vi hafva redan, då första häftet utkom af denna pedagogiska journal, med några ord om- talat dess tillvaro. Den har efterträdt en förut- gående tidskrift, uppsatt för samma ändamål i det hela, men bildad efter en annan plan, nem- ligen med en redaktion, bestående af tvenne skilda pedagogiska partier, alternerande om utgifvandet. Den nya tidskriften har till upp- gifven redaktör hr *A. Falk*, och till förläggare hr *C. A. Bagge*, utan fråga om något vex- lande editionssätt. Detta arrangemang bör åt- minstone kunna bringa mera enhet och konse- quens i journalens artiklar, ehuru måhända den mångsidighet, man förut spårade deruti, hädan- efter kommer att saknas. Efter de tvenne häften, som hittills skådat ljuset, kan man väl icke så alldeles afgörande döma om den anda, hvars barn tidskriften är. Ett och annat vi- sar sig dock, som häntyder på hållet, hvartill den ämnar ställa sin kosa; ehuru vi ej kunna veta om den någonsin kommer fram.

På omslaget uppgifvas flera kända och ak- tade namn på litteratörer, från hvilka bidra- gen väntas, och som till en del redan i de 2:ne häftena uppträdt. Bland dessa namn ser man representanter af nästan alla slags skolor; såsom *Andersson*, *Dahlström* och *Lundbergsson* m. fl. från Nya Elementarskolan, *Ramström* från härvarande Lyceum, *Söderlind* och *Wah- renberg* m. fl. från gamla skolor o. s. v. Detta häntyder otvifvelaktigt på en berömvärd en- drägt och ett beslut att, oaktadt pedagogiska divergenser, gemensamt arbeta för det stora ändamålet: ungdomens uppfostran.

Första häftet inaugureras genom ett vid Pe- dagogiska föreningens årshögtid i Stockholm den 12 Januari d. å. hållet Tal, som hemmets förhållande till skolan, af mag. *J. Lundbergs- son*. I detta varma och på flera ställen vackra tal läser man många anmärkningar; bland annat

om ofördelaktigheten af »sittlefnad», i stället för ett rörligt spring- och leklib», hvaruti talaren enkligen har rätt. Äfven underkännas kortspel, romanläsning, afhörande af förtal, af själfberömmelse, oanständigt skämt, svordom o. s. v., hvilket, framställt af en redlig och uppriktig kristen, fri från all jesuitism, samt utsagdt inom kretsen af pedagogiska föreningens medlemmar, der talet hölls, måste hafva haft mycken verkan: naturligtvis icke i och för personerna sjelfva, till hvilka talet ställdes, och på hvilka det väl ej kunde vara tillämpligt, men destomer i och för alla dem, som pedagogiska föreningens medlemmar, hemkomna, eller eljest ute i staden, kunde träffa, vidtala, råda o. s. v.

Sedermera följer en artikel om »skolreformens snara verkställande», af E. R. Wahrenberg. Man kan säga, att denna artikel har två afdelningar, af sinsemellan olika natur. Man ser i förf. en varm vän af det nya skol-systemet, i spetsen hvarför Nya elementarskolan står; och han anställer flere läsvärda betraktelser öfver allmänhetens tänkesätt rörande de gamla skolorna, ej lädande dem till fromma. Han anser dessa skolor vara mål för föräldrars misstroende, till och med fastän de själfmant ditsända sina barn. Hr W. gör på ett ställe (sid. 20) följande mörka skildring, som dock i flera fall torde ganska väl motsvara sanningen:

»Föräldrar, af hvad skäl de än valt för sina barn den publika skolan, hafva dermed visserligen ej lemnat sitt misstroende till densamma; fastmer söka de att samla än flera tillvitelser emot den, och hvad än värre är öfverflytta ofta nog de fel, som tillkomma sjelfva institutionen, på dess tjenare. Barnen insupa i hemmet, med eller mot föräldrars vilja, samma misstroende, och om der också inskärpas hos dem aktning för läroverk och lärare, måste dock den allt genomträngande opinionens luft meddela sig äfven åt det för alla intryck öppna barnasinnet. Så födes i barnets hjerta missaktning för läroverk och lärare, emellan hvilka dess förstånd ej är mäktigt fatta skillnaden. Den af öfvertygelse och vana vid det gamla fastade läraren sträifvar, med förbittradt sinne öfver tidens ondska, emot strömmen samt söker att petrificera de gamla formerna och ännu mer befästa svalget emellan det gamla och nya, men äfven han åstundar, när han ser sina största ansträngingar ej

bära någon god frukt, en ny tingens ordning, för att antingen draga sig undan till ett lugn, som han så väl förtjenar, eller för att, om ock med priset af sin öfvertygelse, köpa åtminstone glädjen att se sig omgifven af tillitsfulla lärjungar. För de yngre lärarne, som alla mer eller mindre inse bristfalligheten af det läroverk, hvars tjenare de äro, måste arbetet kännas i mångfaldigt hänseende tungt, då de ej lifvas af öfvertygelsen, att de äro stadda på rätta vägen till undervisningens mål, och då de tryckas af den vanmaktens känsla, som uppstår, då man inser och vill, men ej kan afhjelpa, bristerna.»

Då hr W. sjelf arbetar i en af de gamla skolorna, bör hans förmodligen på egen erfarenhet grundade omdöme väl kunna gälla som vitsord. Slutligen ger han regeringen ett råd:

»Hvarje öfvergång från ett gammalt till något nytt» — säger han — »medför sina olägenheter, af hvilka den ej torde vara den minsta, att den gamla principens riddare antingen med förtyvilsans mod strida för att ställa saken på dess spets eller tjena den med fäldt mod och en dödande liknöjdhet. Klokheten hos makten tillkommer det, att i rättan tid med Alexanders svärdet afbugga knuten och låta det nya vederfaras sin rätt. Vi hemställa, huruvida icke, om, såsom vi tro, ofvanstående teckning eger sin motsvarighet i verkligheten; tiden är inne att gifva den offentliga undervisningen bestämda nya former.»

Då vi sålunda rättvisat det goda i hr W:s uppsats, kunna vi deremot ej återhålla en billig förundran öfver den, lindrigast sagdt, besynnerliga utflykt han på ett ställe i det föregående tager. Hr W. vidrör den i sig sjelf ganska naturliga omständigheten, att en mängd privata skolnättningar uppkomma, dels då antalet af barn som behöfva undervisning är så stort, att de publika skolorna icke rymma det, dels då allmänheten ej har fullt förtroende för de sednare. Att de privata skolorna inrättas så som hvarje enskild skolman finner bäst och klokast vara, då han anlägger sin undervisningsanstalt, är väl ock berömligt. Om staten, för att vinna enhet äfven i den privata undervisningen, finner sig tillståndigt och vill reglera vilkor för den, och således gör inskränkningar som hittills ej egt rum i privaträtten; så må det blifva en fråga för sig, och man kan icke förtänka, hr W. att han om angelägenheten af ämnet yttrar sin mening. Men han har icke nöjt sig med ut-

196

talande af grundsatser i denna väg, hvilka kunde göras till mål för en gagnande diskussion; utan fallit öfver en redan existerande och enligt den privaträtt, som gifves, grundad enskild skola, stiftad af hrr Borg och Persson, hvilken förmodligen måste, genom det förtroende den tillvunnit sig, hafva stöckit andre skolmän i ögonen. För den öpartiske är det nemligen svårt att se annat än personlig hätskhet i ett så beskaffadt anfall, deri man, utgående från anmälan eller programmet om en enskild skolas anläggande, tar sig anledning att tala om »taskspelare-affischer» och »finansiella transaktioner» m. m. s. Man måste förundra sig öfver lumpenheten af en attack, som på grund deraf, att hrr B. och P. i skolprogrammet yttrat det »allt lif är underkastadt vexling och förändring» (ett uttryck, som man kan få läsa i den mest ortodoxa predikosamling), tar sig före att framställa dem i dagern af föga mindre än kättare, sensualister och vänner af Hobbes »politiska djur» o d. »Nya skolan» (hrr B:s och P:s) meddelar undervisning i naturvetenskaperna, och dessa lära, enligt programmet, till en del utgöra substratet för åtskillig annan undervisning derstädes. Skulle icke detta vara ganska godt och klokt? Eller åtminstone ej värdt tadel? För öfrigt, då både i gamla och nya skolor någon portion häraf alltid plägar delgifvas lärjungarne; kan man icke lätt fatta hr W:s förargelse öfver dessa stackars naturvetenskaper i »Nya skolan», liksom hans undran öfver den omständigheten, att hrr B. & P. på ett annat ställe ordat »om den för skolan »fordrade friheten från förtryck af kyrka och »stat». Hr W. visar sig eljest i uppsatsen som en vän af den nyare tidens sträfvanden i skolväg; huru hänger då hans intolerans tillsammans härmed? Vi skulle icke hafva fäst oss vid allt detta, om saken stadnat vid att utgöra en enskild tvist mellan några yrkesmän, som oaktadt all färdom, ej synas hafva rätt beaktat det virgilianska »tantæne animis cœlestibus iræ?» Men då genom Pedagogiska tidskriften och andra pressens organer offentlig-

heten blifvit anlitad och så till sägandes uppmånad att bevittna detta märkliga drag af superstitiös ofördragsamhet, så har det synt oss förtjena att åtminstone i förbigående nämnas.

Hr F., som härefter följer med en kort uppsats, föreslår »ett sätt för uppfostrare att utbyta erfarenhet». Hr F. vill inrättandet af lärareseminarier, der »unge uppfostrare» skulle vara närvarande för att bevista »utmärkte uppfostrares» lärotimmar. Detta skulle utan tvivel blifva en praktisk undervisning af stor nytta för börjande pedagoger. Hr F. anför ur »Raumers Geschichte der Pädagogik» beskrifning på en examen, som hölls 1578 i den utmärkte rektor Sturms skola i Strassburg; hvilken »examen var till frågor och svar protokollsmässigt noga aftecknad». En trognare, lifligare bild af denna skolas undervisning kunde omöjligen gifvas än den, som var lemnad i dessa frågor och svar. Hr F. önskar se något dylikt institueradt hos oss. Han vill, att erfarne lärare i tidskriften »meddela antingen historiskt troget kopierade lektioner, hållna inom en viss krets af lärjungar, eller ock fingerade, sådana man tänkt sig dem, naturligtvis under vissa gifna förhållanden, böra vara». Förslaget tål rätt väl att behjertas.

MS. 20117 22/5-49. (Forts. följer.)

LITTERATUR.

Ny Tidskrift för Lärare och Uppfostrare 4:de och 5:te häftena.

Allmänheten har med tillfredsställelse sett forfgången af denna pedagogiska tidskrift i dess nya skepnad. Den har nu uppträdt med konsekvens och sjelföfverensstämmelse. Man påminner sig, att den förut styrdes af en delad redaktion, tagen till ena hälften bland gamla, till den andra nya skolans män, hvilka alternerande besörjde utgifvandet. Denna periodiska omvexling ansågs då af en och annan utgöra en fördelaktig inrättning, och kunde verkligen så äfven anses, men blott under den synpunkten likväl, att pedagogiska tidskriften ej skulle halva annan bestämmelse än att utgöra ett slags repertorium för alla slags tankar i skolväg, mot och med. Klart är dock, att tidskriften måste göra vida mera gagn och bringa den stora och viktiga skolsaken närmare sitt mål, om den anslöt sig till ett visst system, och sedan af alla krafter arbetade utslutande för detta. Det är väl sant, att när en eller flera litteratörer, såsom utgivare, efter grundligt öfvervägande af alla skäl för och mot, slutligen inom sig sjelfve finna någonting vara det bästa i ett ämne, eller åtminstone bättre än ett förutvarande, och derpå företaga sig att i skrift, tal och öfrig handling kämpa för detta, så kunna de visserligen så till vida kallas ensidige, att de icke derjemte kämpa för hvad de anse sämre, utan öfverlåta åt andre, som omfatta detta, att taga dess försvar. Men om man på ett sådant sätt vill förstå »ensidighet», så måste den utgöra en dygd, en förtjenst, en förträfflighet. Ingen tager likväl meningen deraf så, när frågan är om att med ensidighet tänka sig ett fel. Man menar då dermed egenskapen, att icke alls lyssna på motsidans skäl, icke upptaga dem, icke vilja förstå dem. Detta är illa. Men att sjelf föra motsidans talan, eller till makt och inflytelse söka bringa hvad man anser dåligt, falskt eller dock jemförelsevis lägre, det kan ingen förnultigtvis fordra af någon, såsom vilkor för att ej utsätas för tadel.

Den nya tidskriften för lärare och uppfostrare, med hr A. Falk i spetsen såsom redaktör och hr C. A. Bagge såsom förläggare, har, efter hvad dessa häften ådagalägga, omfattat det i Sverige uppkomna nya skolsystemets sak, och förer sålunda reformens talan. Vännerna af undervisningsverkets så högst angelägna förbättring i riket skola utan tvifvel med nöje omfatta detta tillfälle till gemensam upplysning och utbyte af tankar i framtidsmening. Motsidan må upprätta en annan, för sig egen organ inom pressen, om den dermed anser sig vilja eller kunna försvara sin sak. Hittills har detta icke skett, och föga troligt är att det sker. Likasom således för närvarande Frey är att betrakta såsom Sveriges enda litterära tidskrift i allmän mening, är hr Falks den enda i särskildt pedagogisk.

Hr F. öppnar sjerde häftet med en artikel, kallad: »Läroverksreformen». Här meddelas först regeringens bekanta cirkulär af den 6 Juli d. å. till konsistorierna (inklusive direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk) angående skolregleringen, hvarjemte äfven sjelfva *öfvergångsstaten* för alla undervisningsanstalterna, särskildt detaljerad för hvarje skrift och för hvarje läroverk, står att inhemta. Efter anförande af allt detta, följer en kritik öfver regeringens beslut i ämnet, moment för moment: lugn, värdig, och öfvertygande framställd. Våra läsare torde påminna sig, att *Aftonbladet* i somras, jemte intagandet af nyssnämnde kongl. cirkulär, äfven tillät sig vidfoga några anmärkningar, hvilka på intet sätt utslöto erkännandet af allt det goda i regeringsåtgärden, men oförgripligen visade huruledes, efter vår tanke, åtskilliga hinder mot reformens sättande i verk och gerning voro så till sägandes inlagde i sjelfva regleringen, hvarigenom realisationen försvårades och åtminstone en viss otydlighet i flere punkter herrskade öfver utförsättet. Hr F. har äfven skildrat flere af dessa förhållanden. Hänvisande läsaren till sjelfva artikeln i sin helhet, må vi endast citera följande:

»Genom 4:e momentet (i kongl. cirkuläret) är *ämnestäsning för lärjungar*, enligt den vid nya ele-

133

mentarskolan i Stockholm använda metod, medgifven alla rikets läroverk, men icke älagd något. Impulsen till en sådan förändring kan enligt momentet utgå från tvenne håll, från *eforus* eller från *lärarne*. Utgår den från *eforus*, så är i förordningen icke tydligt sagt, huru han skall bete sig, för att vinna sin afsigt. Utgår den ifrån *lärarne*, skola de anmäla sin önskan hos *eforus* och derjemte, med uppgift på öfverenskommen fördelning af timmar och läroämnen, till hans pröfning öfverlemnna förslag till reglemente för ifrågavarande undervisning. Detta förslag jemte eget utlåtande är *eforus* skyldig att till Kongl. Maj:t insända, för vinnande af stadfästelse å de delar, som icke af *eforus* och vederbörande lärares egen pröfning och afgörande bero. För det förtroende *eforerne* här erhållit, att nästan ensamme — ty *lärarne* äro likväl deras underlydande och lära nog enskilt fråga sig för om *eforus* mening, innan de officiellt framträda med reorganiseringförslag — bestämma, om och när nya elementarskolans ämnesläsning för lärjungar skall vid ett läroverk taga sin början, torde hrr *eforer* icke vara synnerligen tacksamma. Verkställa de icke denna reform, torde allmänheten klaga; verkställa de den åter, torde de möta icke ringa obehag från lärarnes sida. Om man likväl tillika tager i betraktande, att det gamla är känt och det nya dels miss-tänkt, dels missförstått; att det både är besvärligt att reorganisera och dessutom ansedt såsom oroligt: så torde man kunna förutse, att med reformen i denna sak icke kommer att hasta. Och likväl är denna ämnesläsning för lärjungarna hjertat i den nya organisationen. Hvad det gamlas förfäktare synnerligen invända emot den fria flyttningen och ämnesläsningen är de magiska orden *direkt undervisning*, hvilkas motsvarande sak lärar finnas till stor myckenhet (kanske för stor!) i gamla skolan, men högst ringa i den nya. Talar då läraren i nya elementarskolan icke till sina gossar? Utvecklar han icke lärobokens begrepp? Examinerar han icke uppe i skolan? Är han manne der icke arbetsam? Jo visserligen, medgifver man. Men han går ifrån det ena läslaget till det andra, undervisande, förklarande och examinerande. Han lemner således lärjungarne stundom på egen hand, åt deras egen eftertanka och flit, i det han tillsätter på det högsta en äldre gosse till ordningsman. Han förhör inga lexor, som blifvit öfverlästa hemma. Icke så läraren i gamla skolan. Denne sitter i katedern i sin klass och utvecklar och förklarar och inprentar och frågar, — mest frågar, ty han skall förhöra hemlexor, — vändande sig antingen till hela klassen eller ock till någon enskilt gosse, då äfven alla de andra gossarne skola lyssna till hans undervisning. Då bevises, undersökes, disputeras, talas, talas, talas af läraren ifrån det ögonblick han inträder i klassen, till dess han

utgår. Huru mycket hinner icke läraren att säga och alla att höra på den tiden! Hvilken liflig bild af en sann sokratisk undervisning! Här blir ett hjertligt förhållande mellan lärare och lärjungar. Han gjuder sin ande i dem. De känna det och äro tacksamme. — Ja, men somna aldrig lärjungarna vid denna ständiga magnetiska inverkan från läraren? Tröttnas aldrig deras uppmärksamhet? Är det verkligen möjligt för läraren att hålla *allas* uppmärksamhet spänd, då han talar till *en*; är det möjligt för honom, att då han talar till alla, ställa sin undervisning så, att den blir nyttig för alla, att den blir begriplig för icke blott en eller två, utan för en och hvar. Är det nyttigt, att nedtrycka en gosses sjelfverksamhet helt och hållet, men uppskrufva hans receptivitet till den onaturliga höjd, hvaraf verkningarne visa sig i den brist på sjelftänkande, som är nästan öfverallt rådande? Och denna beprisade direkta undervisning, som rätt sedd är ett stort godt, finnes den *männe icke i verkligen stor grad* i nya elementarskolan? De som dömma denna skola, taga merendels icke heller i betraktande den lefvande beröring, i hvilken läraren kommer till lärjungan äfven genom denna skolans många tentamina och examina, af hvilka de förra hållas hemma hos läraren, vanligen särskilt med hvarje gosse och upptagande ofta 2 till 3 timmar, de sednare offentlig i skolan och flitigt afhöras af examinandens kamrater. *Vid dem är det tillfälle till en verklig sokratisk undervisning, med lämpadt afseende särskilt på ett subjekt; härvid blir det tillfälle till öfverblickar öfver ämnet i det hela eller i en viss begränsad del, till kombinationer och jemförelser, vid hvilka läraren kan påräkna en uppmärksam lärjunge.* Det är vår lifliga öfvertygelse, att *nya elementarskolans princip här är den enda rätta*, äfven om en och annan mindre väsentlig förändring skulle vara behöfvad, hvad beträffar det öfriga af skolans plan; och det synes oss vara ett ondt, om *fordelarne af denna princip länge skulle förnekas rikets öfriga läroverk.*»

Bland stycken, som ytterligare förekomma i 4:e häftet, träffar man »Berättelsen om den i Stockholm stiftade Pedagogiska Föreningens verksamhet» (forts. från ett föreg. h.), och hvari nämnes hr kand. Arctanders föredrag om *infrörande af isländskan* bland läroämnena i våra skolor. Saken vann visst uppmärksamhet, men någon betydligare skörd ansågs icke af detta studium vara att inhemta, i anseende till de stora förändringar modersmålet under tidernas lopp undergått, hvarvid således det bästa vore

att hänvisa en del af isländskan till intagande i sjelfva svenska språkläran, der den med skäl kunde förekomma såsom i sin mån upplysande och grundläggande grammatiken i öfrigt.

En diskussion hade inom Pedagogiska Föreningen förefallit om värdet af det slags läseordning, som en längre tid förmäldes hafva varit följd vid *krigsakademien på Carlberg*, och som består deruti, »att icke, såsom eljest är vanligt, alla ämnen förekomma *samtidigt*, utan vissa ämnen uteslutande äfven under några månaders tid, vissa andra under en följande period, o. s. v., till dess klassens kurs i alla ämnen är genomgången, då en allmän repetition företages, innan uppflyttning sker till nästa klas; hvilken läsordning derföre fått namn af den *periodiska*». Vi för vår del kunna icke förorda detta system, och med den erfarenhet vi skulle kunna åberopa från sjelfva Carlberg, vore mycket deremot att invända, om hvad till och med på en tid vållade rätt ofördelaktiga resultater. Vi nöja oss här med att anföra hvad i tidskriften sid. 176 yttras (efter en talare i Ped. För:n) *emot* den s. k. periodiska läsningen, nemligen; att de af lärjungarne, som under tiden ingenting repeterat, aflömt en stor del af hvad de lärt; vidare, att man genom allmänna repetitioner och (på grund blott af dem) anställda examina icke vunne lika säker kontroll på kunskapens fullständighet, som under en jemn tillökning af kunskapsämne, hvarvid det efterföljande vanligen innefattade en repetition af det föregående; att de flesta läroämnen äro af den beskaffenhet, att framstegen i dem *ömsesidigt* underlätta hvarandra; att de alla på olika sätt medverka till de intellektuella förmögenheternas utbildning, men att deras *ständiga samverkan* är behöflig till åstadkommande af likformighet och harmoni i denna utbildning; samt slutligen, hvad särskildt nybegynnaren angår, att sätaligheten af de ämnen, han har att lära, fordrar deras ständiga omvexling med hvarandra, om man vill undvika en enformighet, som måste uttrötta barnasinnnet. Vi hafva något utförligare releverat denna i tidskriften omhandlade sak, emedan en särskild omstän-

dighet ger en viss vigt deråt, just ur reformistisk synpunkt. Det är nemligen just denna s. k. periodiska läsning, som utgör en af skillnaderna mellan läsesystemet vid krigsakademien på Carlberg och vid Nya Elementarskolan i Stockholm, der en sådan läseordning icke brukas. Då man en lång tid sammanblandat dessa begge läroanstalter, på grund af den *likhet* (ämnesläsning, vaxelundervisning, fri flyttning m. m.) de begge förete, och ofta anförde resultaten vid Carlberg, i en hänsyn för, i en annan mot det nya skolsystemet (d. v. s. Nya Elementarskolans); så saknar det ej sin angelägenhet att framhålla äfven *olikheten* dem emellan, hvilken i sjelfva verket är till sina följder betydligare, än någon kanske vid första påseende anar.

Någonting, som med skäl ådragit sig mycken uppmärksamhet, är det af hr rektor *Nordqvist* i Östersund offentliggjorda »Program till Östersunds elementarskolas offentliga års-examen den 15 Juni 1849». Detta program utgör ett af de vackraste dokumenter; det visar i sin författare en skolman, som lugnt och klart uttalar sina åsikter för reformen, och beskriver den under hans vård stående skolans verksamhet i framåtskridandets riktning. Programmet är, till följe af det kongl. reglementet för Östersunds elementarläroverk, åtföljdt af en pedagogisk afhandling, rörande Ortoëpik eller läran om uttalet.

»I redogörelsen får man veta, att Östersunds elementarskola fullbordat andra året af sin nya, utvidgade verksamhet; att det ökade förtroende som läroverket vunnit både inom och utom Jemtland, då nemligen lärjungar blifvit i skolan intagna från Ångermanland, Medelpad och Helsingland, tyckes berättiga till den slutsats, att allmänheten betraktar detsamma såsom en verklig förbättring af det gamla, så väl hvad dess omfattning, som isynnerhet hvad dess inre halt och beskaffenhet beträffar; samt att läroverkets nuvarande brister äro att anse för intet i jämförelse med de verkliga fördelarne. Vidare bemöter författaren med fakta deras räsonnement, som påstå, att om *nya elementarskolan i Stockholm* lyckats i sitt arbete, sådant bör förklaras ur helt egna gynsamma förhålland'n, som annorstädes ej kunna ega rum, men att dess förfarande i allmänhet är origtigt. Vi vilja låta författaren här sjelf tala:

»Då nu vår skola, säger han, hittills är den enda offentliga i riket, der det nya, i Stockholm bepröfvade lärosättet blifvit med vissa förändringar *) fullständigt tillämpadt, ty i Carlstad har, förunderligt nog, blott nedre hälften af läroverket blifvit reformerad, utan den öfres ringaste ändring, så torde den erfarenhet, som här förvärfvats, väl icke blifva någon fullt pålitlig regulator för omdömet, ty dertill är den måhända både för ny och för inskränkt, dock synes den kunna lemna goda och upplysande bidrag till fortskyndande af den stora läroverksfrågans önskvärda lösning — jag säger önskvärd, ty läroverken hafva ej befunnit sig särdeles väl af sitt nära 20-åriga interimstillstånd.

»Författaren, som tillbragt sin bästa och verksamaste tid, som lärare i gamla skolan, bör ej kunna beskyllas för ensidighet, då han föredrager den nya, enär den visar sina egna ett verkligt företräde. Hvaruti detta den nya skolans företräde består, inses lätt, då man uppvisar de hufvudmomenten, som gifva åt henne sin egentliga karakter. I förbigående må anmärkas, att den nya läromethoden är sådan, att den kan och bör tillegna sig det goda, som finnes i den gamla, med undvikande af alla dess brister, men att, om försöket göres i omvänt förhållande — och sådana hafva verkligen blifvit gjorda — det då inträffar, hvad skriften säger om en »ny klut, satt på ett gammalt kläde». Det som nu företrädesvis utmärker nya skolan och bestämdt skiljer henne från den gamla är: A) enhet i elementarläroverket, B) ämnesläsning, C) fri flyttning. Såsom mindre utmärkande, dock viktigt i anseende till sitt inflytande på det hela kan anses: a) lärjungarnes gemensamma öfverläsning på ett eller flera lärorum under vederbörande lärares ledning och tillsyn, b) ett deraf uppkommande närmare förhållande mellan lärare och lärjungar, c) realskolans förening med lärdomsskolan. Öfver A och B uttalade författaren sina åsigter redan 1845 i sin reservation, som åtföljde skolrevisionens underdåniga berättelse: dessa åsigter hafva i hufvudsaken icke blifvit förändrade, ehuru något modifierade till följe af en närmare bekantskap med nya skolan.

»Till försvar för den fria flyttningen har så mycket

6.
Musikalske Instruementmakaren
Perukmakarremästare.
FRANS WILHELM FAHLESTEDT,
Stoekholm den 1 Okt. 1849.

»Då nu vår skola, säger han, hittills är den enda offentliga i riket, der det nya, i Stockholm bepröfvade lärosättet blifvit med vissa förändringar *) fullständigt tillämpadt, ty i Carlstad har, förunderligt nog, blott nedre hälften af läroverket blifvit reformerad, utan den öfres ringaste ändring, så torde den erfarenhet, som här förvärfvats, väl icke blifva någon fullt pålitlig regulator för omdömet, ty dertill är den måhända både för ny och för inskränkt, dock synes den kunna lemna goda och upplysande bidrag till fortskyndande af den stora läroverksfrågans önskvärda lösning — jag säger önskvärd, ty läroverken hafva ej befunnit sig särdeles väl af sitt nära 20-åriga interimstillstånd.

»Författaren, som tillbragt sin bästa och verksamaste tid, som lärare i gamla skolan, bör ej kunna beskyllas för ensidighet, då han föredrager den nya, enär den visar sina egna ett verkligt företräde. Hvaruti detta den nya skolans företräde består, inses lätt, då man uppvisar de hufvudmomenten, som gifva åt henne sin egentliga karakter. I förbigående må anmärkas, att den nya läromethoden är sådan, att den kan och bör tillegna sig det goda, som finnes i den gamla, med undvikande af alla dess brister, men att, om försöket göres i omvänt förhållande — och sådana hafva verkligen blifvit gjorda — det då inträffar, hvad skriften säger om en »ny klut, satt på ett gammalt kläde». Det som nu företrädesvis utmärker nya skolan och bestämdt skiljer henne från den gamla är: A) enhet i elementarläroverket, B) ämnesläsning, C) fri flyttning. Såsom mindre utmärkande, dock viktigt i anseende till sitt inflytande på det hela kan anses: a) lärjungarnes gemensamma öfverläsning på ett eller flera lärorum under vederbörande lärares ledning och tillsyn, b) ett deraf uppkommande närmare förhållande mellan lärare och lärjungar, c) realskolans förening med lärdomsskolan. Öfver A och B uttalade författaren sina åsikter redan 1845 i sin reservation, som åtföljde skolrevisionens underdåniga berättelse: dessa åsikter hafva i hufvudsaken icke blifvit förändrade, ehuru något modifierade till följe af en närmare bekantskap med nya skolan.

»Till försvar för den fria flyttningen har så mycket grundligt blifvit både taladt och skrifvet, att intet återstår att tillägga, om ej att friheten är för det unga sinnet lika nödvändig, som ljus, värme och luft för den späda plantan, och att det är lika onaturligt att föreskrifva lika tid för olika ynglingars utveckling, som att vilja, det trädet icke skall blifva högre än busken, så länge de växa tillsammans i samma plantskola: detta sednare är väl genom idelig afskärning möjlig, men det unga trädet ernär aldrig den höjd och styrka, hvartill det genom en naturlig utveckling skulle hafva kommit. För en omsorgsfull lärare är det lätt att förekomma ynglingens brådmognad. Hvad realskolans förening med lärdomsskolan beträffar, synes den vara möjlig äfven efter det gamla klass-systemet, om blott ambulator-

*) Östersunds elementarskola har nemligen en sluten klass.

risk läseordning införes, och i nya skolan kan en verklig sammansmältning ske, så framt icke lärjungarnes antal ar allt för stort. Der detta inträffar, torde en och annan mindre söndring blifva nödvändig.

Vanligen åtskiljer man undervisning och disciplin och talar om båda såsom af hvarandra föga beroende, men de stå verkligen i ett nära och nödvändigt samband, om man med disciplin menar hela den uppfostran, som en skola förmår gifva åt sina unga medlemmar och icke endast den blott negativa (förbjudande) delen af skolans uppfostrande verksamhet. Rätteligen bör *all undervisning vara uppfostrande och all uppfostran undervisande*. Det är till detta mål, som vår skola syftar, och att hon utan särdeles svårighet bör kunna uppnå detsamma ligger i dess allmänna organisation och i det särskilda sätt, hvar på undervisningen är ordnad. Ty denna är i själfva verket skolans så väl som hemmets verksamaste uppfostringsmedel. Förståndet, känslan och viljan stå i ett innerligt och liksom organiskt förhållande till hvarandra och lifvets träd, som i känslans djup har sina rötter, i viljans ädelhet sin krona och frukt, utvecklas till kraftfull friskhet, om kunskapen såsom stam får från roten emottaga, hvad den till sitt lif behöfver, samt vexelvis sprida och med sig införlifva de återförda, förädlade och förädlade närings-safterna. Ett träd förtorkar, om dess stam skadas, och stammen blir onaturlig, om den beröfvas någon del af sin krona.

Nu sker undervisningen i vår skola på sådant sätt, att läraren deltagar i lärjungarnes arbete, ingriper deruti omedelbarligen och har således lätt att lära känna hvarje individuelt anlag, hvarje böjelse och sinnesart, för att deråt gifva den rätta riktningen. Denna fördel vinner genom den gemensamma öfverläsningen på lärorummet under lärarens ledning och tillsyn, hvarunder denne kommer med lärjungen i innerligare beröring, än i den slutna klassen. Ty der är förhöret hufvudsaken och undervisningen består för det mesta i rättelse af misstagen eller, om den någon gång blir positiv, måste meddelandet blifva kollektivt och under form af en slags föreläsning, hvarvid hvarken tillräckligt afseende kan göras på det enskilda lynnet eller allas uppmärksamhet nog kontrolleras. Deraf detta inpräglade, detta ideliga och ofta ända till lednad drifna upprepande af en och samma sak, hvilket hittills gjort skolan till ett plågorum både för lärare och lärjungar. Annat är förhållandet med den nya lärometoden, ty, om den rätt användes — och detta hafva vi försökt att göra — föregås alltid förhöret, ej blott af läro-

bokens utan fast mer af det lefvande ordets undervisning, som derigenom att den hvarje gång meddelas åt ett mindre antal, kan både för förståndet och hjertat blifva så verksam och fruktbarande som möjligt. Det är ett oriktigt påstående och kan endast härleda sig från obekantskap med nya skolan, att »läroboken der är hufvudsak, läraren bisak», ty efter hvad som alltid bör iakttagas, undervisar läraren oupphörligt, sysselsättande sig ej kursift och blott i förbigående, utan timvis och med största noggrannhet än med ett, än med ett annat lexlåg och är alltid till hands att kunna rådfrågas af dem, hvilka för tillfället äro öfverlemnade åt sig sjelfva. Han får således aldrig vara overksam eller vänta till dess en i läroboken förelagd lexä eller kurs är genomgången, utan ingriper beständigt i lärjungarnes arbete, så att deras själfverksamhet som alltid tages i anspråk, uppmuntras genom nödigt understöd och studiernas mål, så väl det närmare, som aflägsnare visas till och med under gossens första läroår. Med ett ord, läraren hjälper hvarje lärjunge att öfverläsa den förelagda lexan, men på ett sätt, som tvingar honom att uppbjuda alla sina krafter, och det egentliga förhöret blir då endast ett redovisande för det sålunda styckesvis genomgångna, hvarvid en god lärobok är högst nödvändig, för att dels framkalla den egna verksamheten, dels reglera samt i begreppet och minnet stadigt fästa det lefvande ordets eljest lätt utplånade intryck.

»Dessa didaktiska grundsatser, som synas mig riktiga, hafva här blifvit följda och visat sig äga full tillämplighet, såvida nemligen läroämnenä under samma lärotimmar blifva på de så kallade linierna så fördelade, att antalet af lärjungar, som sysselsätta sig med samma ämne ej blir större, än att läraren på förutnämnde sätt hinner sköta dem. Mycket vore att här tillägga, hemtadt från den egna erfarenheten, men det inskränkta utrymmet förbjuder all utförlighet.» 25/10 1849. (Forts.)

LITTERATUR.

Ny Tidskrift för Lärare och Uppfostrare 4:de och 5:te häftena.

(Slut från föreg. n:r.)

Hr *J. H. Ekendals* »Tidskrift för Folkskolelärare och Folkskolebildningens vänner», hvaraf 6 häften i Örebro utkommit, recenseras temligen utförligt och berömmes välförtjent. Redovisningen binner dock ej längre än till 3 dje häftet. Aftonbladet har redan längesedan för sin del gjort allmänheten uppmärksam på hr *E:s* bemödanden för folkskolorna genom utgifvandet af denna journal.

En Afhandling »*Om fasta klasser inom läroverk med ämnesläsning och fri flyttning*», hvarmed 5:te häftet börjar, och som till författare har hr *A. T. Bergius*, ådagalägger på ett öfvertygande och tydligt sätt ofördelaktigheten, för att icke säga den nära till orimlighet gränsande inkonsequensen, af att bibehålla slutna (s. k. fasta) klasser i en skola, der man för öfrigt har ämnesläsning och fri flyttning. Framställningen är just nu af så mycket större vikt att tagas i allvarligt betraktande, som man finner regeringens i cirkuläret den 6 sistl. Julii uppgjorda skolreglering, åt hvilken man i många fall har så stora skäl att lyckönska sig, likväl i denna omständighet, liksom i åtskilliga andra, hvaröfver vi i det föregående tillåtit oss några oförgripliga anmärkningar, utgå från systemet af fasta och fria (rörliga) klasser i *samma* skola, hvilket vi väl från ett och annat håll hört berömmas som en god medelväg eller öfvergångsformation från det gamla till det nya, men för vår del anse menligt till den grad, att det verkligen i visst fall kan anses sämre än sjelfva det gamla skolväsendet i sin helhet, samt i ett annat afseende försvårar den reform, som med de fria klasserna i öfre afdelningen af en efter den kongl. regleringen inrättad skola åsyftas. Hr *Bergius* visar, att man genom denna inrättning ånyo, ehuru i annan form, men troligen med ännu skadligare inflyttelse, upplifvar sjelfva den *söndring* inom skolverket, som man genom förenande af gymnasium och nederskola vill upphäfva. Dessutom tillkomma många enskilda olägenheter. Vi anse saken så

138 19

allmänt angelägen, att af publiken och skolmän inom alla grader och i alla orter behjertas, att vi utbedja oss uppmärksamhet för hr B:ii egna ord, hvilka vi taga oss friheten att här till större delen citera:

»Vi vilja undersöka» — säger hr B. — »huruvida icke de olägenheter, som man (genom gymnasii och nederskolas sammansläende) vill forekomma, om fasta klasser införas i ett läroverk, hvars anordning i öfrigt grundar sig på ämnesläsning och fri flyttning, icke allenast komma att kvarstå oförminskade, utan fastmer *ni* framkallas, hvarigenom större delen af de fördelar gå förlorade, som af det nya systemets införande förväntas. Vi antage således ett fullständigt läroverk, som utgöres af 6—8 klasser, af hvilka de 2 lägsta äro fasta med hvar sin lärare, under det att ämnesläsning och fri flyttning eger rum i de återstående.

»I ett sålunda organiseradt läroverk är tvådelningen ännu fullständigare utförd, än den vid läroverkets fördelning i skola och gymnasium tillförene varit; emedan undervisningen i de båda afdelningarna meddelas efter tvänne helt och hållet skilda systemer. Då några yttre olikheter emellan det gamla läroverkets båda afdelningar kunnat med tiden leda till sådana söndringar, som vi i det föregående anført, hvilka följer för framtiden har man väl att vänta af en söndring i de delar, som till sitt inre väsende äro så skiljaktiga och hvarandra motsatta, som de inom det nya läroverket föreslagna? Det äldre läroverket har åtminstone till någon del afsett nödvändigheten att låta gossens första skoltid, då han äfven genom de yttre formerna behöfver vänjas till stadga och säkerhet, vara befriad från genom läroverkets organisation framkallade, alltför starka rubbningar i studiernas gång. Det nu föreslagna läroverket vill deremot till de första skolåren förlägga en öfvergång mellan tvänne hvarandra motsatta undervisningsformer, som, skadlig när helst den inträffar, under dessa tidiga år utöfvar en så mycket skadligare verkan. Under de båda första skolåren, då allt inom skolan för gossen är nytt och just derföre utöfvar på honom ett så mycket varaktigare intryck, skall han göra bekantskap med en läroform, som omedelbart derefter skall utbytas mot en annan och ej var ämnad att hos honom slå djupare rötter eller frambringa mognade frukter. Efter uppflyttningen till den högre afdelningen, för hvilken den lägre hvad formen angår, icke kan anses såsom förberedande, skall han åter använda en lång tid för att göra en för honom alldeles ny bekantskap med det nya lärosättet, hvilken ej kan blifva förtrolig förr än de intryck, han under de två första åren emotagit, till en del hunnit afnötas. Att härigenom

måste uppstå en osäkerhet hos honom om det rätta sättet för kunskapers inhemtande, hvaraf sjelfva kunskapsförrådet omedelbart kommer att lida, då det så nödvändiga sammanhanget saknas, inser hvar och en; likasom det är tydligt, att de så viktiga första skolären icke kunna medföra sådana frukter och så säker grundläggning för en harmonisk utveckling, som äro att förvänta af en ostörd och oafbruten fortgång på en efter samma system utstakad väg.

Ett bland hufvudskälen, hvarföre man yrkat fasta klassers bibehållande för det lägsta skolstadiet, har man hemtat från den föreställningen, att gossen under denna tidiga ålders- och skolperiod är i stort behof af lärarens omedelbara och ständiga handledning, hvilken man ansett den nya skolinrättningen icke kunna så fullständigt meddela, som den gamla. Den sanning, som häruti synes ligga och till en viss grad äfven under närvarande förhållanden ligger, har likväl sin grund i *ett de äldre läroverken herrskande missbruk*, att till lärjungar antaga gossar, förr än de fullständigt inhemtat erforderliga och äfven i skolordningen föreskrifna förkunskaper. Kan deremot gossen vid intagningen i läroverket fullkomligt obehindradt läsa och förstå modersmålet, så bör man äfven från hans första inträde i skolan lära honom att inse, att hans egen sjelfverksamhet nu och allt framgent utgör det första och nödvändigaste vilkoret för grundliga kunskapers vinnande. Man hyser i det afseende en oriktig föreställning om det nya skolsystemet, sådant det i nya elementarskolan i Stockholm är utfördt, att man tror läraren vara förhindrad att lemna de yngsta lärjungarna den ledning, de behöfva. Härvid har man likväl föreställt sig, att blott en enda lärare var tillstädes på det gemensamma lärorummet, i hvilket fall han möjligen ej skulle få tillräcklig tid till meddelande af behöflig undervisning åt ett stort antal lärjungar. Då likväl nästan alltid flere lärare äro samtidigt närvarande, så befinna sig äfven de yngsta lärjungarna under beständig uppsigt af en af dem och åtnjuta hans omedelbara undervisning. Men läraren sysselsätter sig blott med ett 'nskränkta antal lärjungar på samma gång, och har derigenom tillfälle att göra ett noggrannare afseende på hvars och ens fattningsgäfva och kunskapsförråd, och meddela en derefter närmare lämpad undervisning, än det är möjligt, då han, såsom i det gamla läroverket, skall muntligen meddela undervisning åt en mer eller mindre talrik klass. Att undervisningen, långt ifrån att förlora af ett sådant förhållande, tvertom måste i hög grad derpå vinna, är lätt att inse, då man betänker, att lärjungarna med större häg och lifligare uppmärksamhet följa läraren vid hans undervisning, sedan de stundom under arbetet på egen hand anträffat svårigheter som de, dels först efter ihärdig ansträngning, dels alldeles icke förmått att öfver-

140 19

vinna. Men det är just från de första skolären, som gossen bör tillvänjas att genom eget bemödande besegra mötande hinder; ty hvarje hinder, som han sjelf med egna krafter förmått undanröjja på kunskapens fält, inger mera tillit och tryggar mera hans fortgång, än mångfaldiga svårigheter, som andra, om än med större lätthet och på kortare tid, bragt utur hans väg. Emedan han först efter att hafva tillräckligt pröfvat sina egna krafter och förvissat sig om deras svaghet, tager sin tillflykt till anlittandet af starkare, så vet han ock bättre att uppskatta värdet af den undervisning, som han sjelf funnit vara nödvändig och oundgänglig.

»Man påstår ock, att ämnesläsning och fri flyttning för den lägsta skolperioden är mindre lämplig, emedan gossarne, då de vid denna ålder icke inse vigtigen af ett riktigt användande af den dyrbara tiden, låta en stor del deraf gå förlorad, om de äro hänvisade till sin egen sjelfverksamhet och icke beständigt följas af lärarens uppmaningar. Vi hafva redan i det föregående visat, att läraren vid den nya skolinrättningen har godt tillfälle att öfvertyga sig derom, att lärjungarna väl använda tiden, emedan han både kan med sin uppmärksamhet följa dem under lärostunden och af det sätt, hvarpå de redogöra för det lärostycke, de haft sig föresatt, kontrollera så väl deras flit som deras rediga uppfattning af det genomgångna. Skulle det oaktadt någon gosse vara af naturen begåfvad med så trög fattning eller så häglös, att han ej genom lärarnes varningar och anmärkningar låter förmå sig till ett nyttigt användande af tiden, så medför hans försumlighet sitt välförtjenta straff deruti, att han förblir på samma punkt, under det hans jemnåriga och yngre kamrater gå ifrån och förbi honom. Förmär hvarken den ena eller andra af nyssnämnde eller ännu allvarligare bestraffningar att bringa den försumlige till att rätt använda sin tid och sina krafter, så begär åtminstone det nya skolsystemet ej den orättvisa mot honom sjelf och hans medlärjungar, att det framdrager honom hans försumlighet oaktadt till befördran inom skolan. Ännu har man ej inom de gamla skolorna kunnat frambringa några lyckliga följder af lättjefulla och af naturen med inga anlag för studier begåfvade ynglingars orättvisa befördran från klass till klass; man skulle tvärtom icke behöfva söka efter exempel på personer, för hvilka just denna omständighet varit den hufvudsakliga orsaken till en översksam och förhoppningslös ynglinga- och manna-ålder. I den gamla skolan kan läraren möjligen någon gång tvinga en trög lärjunge att med en skenbar uppmärksamhet följa undervisningen, men att rätt använda lärotiden väntas han ej härigenom. Det

är först under egen sjelfverksamhet och eget arbete, som man lär sig rätt använda tiden och rätt uppskatta dess värde; och af detta skäl anse vi det nya skolsystemet äfven för de lägsta klasserna lämpligast, emedan det ovilkorligen hänvisar lärjungen på honom sjelf och hans egen arbetsflit och såmedelst kraftigare, än allt annat, uppmanar och lär honom att rätt använda tiden.

»Om de lägsta klasserna inom läroverket blifva fasta och undervisningen uti dem bestrides af en lärare i hvarje klass, förlorar det nya skolsystemet en af sina väsentligaste fördelar. En och samma lärare handlägger numera icke undervisningen i sitt ämne hela skolan igenom, utan i de läroämnena, som genomgå hela skolan, är undervisningen delad mellan trenne eller flere lärare. Om och denna ämnets splittring i ett sådant läroverk är mindre än i den gamla skolans nedre afdelning, der alla lärarna äro klasslärare, så är den dock tillräckligt stor för att fullständigt förqväfa de goda frukter, som uppkomma deraf, att en och samma lärare vägleder lärjungen i sitt läroämne från början till slut. Genom att handlägga undervisningen på de högre stadierna inom elementarläroverket, lär sig läraren först att rätt uppskatta vigten af den första undervisningen i ämnet, att öfvertyga sig derom, att hvad de första åren möjligen blifvit försummadt eller på ett mindre grundligt och ändamålsenligt sätt inhemtadt aldrig kan återhemtas, utan beständigt utgör ett hinder för lärjungen vidare framsteg. Den lärare, som på en gång öfverser hela ämnet inom skolan, som ser både utgångspunkten och målet, bör derföre kunna gifva den bästa vägledning och framför allt vara den, som åt lärjungen första steg inom ämnet gifver en bestämd riktning. Huru ofta beror icke de slumrande anlagens väckelse, den kärlek och häg, hvarmed lärjungen i framtiden kommer att omfatta ett läroämne, just af det ändamålsenliga sätt, hvarpå hans första undervisning deruti blifvit meddelad. Om således all undervisnings framgång först och främst beror på lärarens grundliga kunskaper och skicklighet i undervisning, så äro företrädesvis dessa egenskaper hos honom ovilkorligen nödvändiga vid den första grundläggningen af lärjungen insigt i ett läroämne. Äfven om man förutsätter, att de utmärktaste och skickligaste lärare skulle bestrida undervisningen i de båda fasta klasserna, hvilket sannolikt icke kommer att inträffa, emedan dessa båda klasslärare nödvändigt erhålla en trägnare och besvärligare tjänstgöring än de öfriga, så kan man likväl icke antaga, att de med samma insigt, nit och grundlighet kunna leda lärjungen första steg inom de olika ämnena, som man är fullt berättigad att förvänta af ämnesläraren, som särskilt egnat sig åt studier och undervisning i ett ämne.

192 19

»Man yrkar äfven på nödvändigheten af fasta klasser och klasslärare för den lägsta skolperioden af den orsak, att gossen, som från föräldrahemmet omedelbart förflyttas till skolan, har behof af den noggranna tillsyn och den ömvardnad i sedligt afseende, som klassläraren endast kan lemna, emedan han under hela lärotiden har lärjungen under sina ögon och derföre med mera uppmärksamhet kan följa honom och derigenom utöfva ett större moraliskt inflytande. Härigenom skulle barnens i föräldrahemmet började uppfostran fortsättas och fullbordas i skolan, och svårare följder af föräldrars försumlighet häruti kunna förekommas och afhjelpas. Den uppfostran, som skolan lemna, måste likväl blifva ofullständig och litet fruktbringande, om den icke genom hemmets medverkan understöjdes, utan tvärtom derifrån motverkas. Hjärtat och sinnelaget njuter mera frihet och är derföre mera öppet för ytre intryck utom skolan i gossens lekar och öfriga handlingar, än inom densamma, der uppmärksamheten bör vara riktad på förståndets utveckling genom kunskapers inhemtande. Om vi derföre måste medgifva, att skolans lärare, han må nu vara klass- eller ämneslärare, i sjelfva skolan i allmänhet endast utöfvar ett medelbart inflytande på gossens sedliga uppfostran, så tillerkänne vi likväl äfven i afseende på lärjungens uppfostran det nya skolsystemet utan fasta klasser ett obestridligt företräde. Vi afse naturligtvis härvid endast lärarens inverkan på lärjungens sedliga uppfostran inom skolan, utan att ingå i någon betraktelse af de goda verkningar på hans sedliga lif, som skulle kunna blifva följder af lärarens närmare beröring med lärjungen utom lärorummet. Klassläraren, som vid läsårets början emottager ett stort antal för honom fullkomligt obekanta lärjungar, behöfver en längre tid för att göra bekantskap med och utröna deras olika anlag och böjelser, så väl hvad deras förstånd som deras hjerta vidkommer. Då han vet, att dessa lärjungar till största delen endast för ett års tid äro öfverlemnade åt hans vård, komma hans bemödanden hufvudsaktligen att gå ut derpå, att åt dem meddela de för hans klass föreskrifna kunskapsämnen, emedan han först, då tiden för lärjungens förflyttning till en ny klass och hans öfverlemnande åt en främmande lärare nalkas, hunnit förvärfva den bekantskap med lärjungens naturliga sinnelag och böjelser, som är nödvändig för att på hans seder kunna åstadkomma några goda och varaktiga verkningar. Fastän gossen vid denna tidiga ålder lätt gör förtrolig bekantskap med sina jernnäriga, så fordras likväl för honom flera månader, ja understundom längre tid än det år, som är bestämdt för hans vistelse inom klassen, att fatta den kärlek och det

förtroende till sin lärare, att han för honom uppenbarar sin själs innersta. Skulle ock någon nitisk klasslärare under gynnande omständigheter lyckas utså ädla frön i gossens hjerta, hvem skall förvissa honom, att de derifrån uppskjutande späda skotten under den närmaste framtiden erhålla den omsorgsfulla vård, som erfordras för deras rotfastning och tillväxt.

»I en efter nya elementarskolans system organiserad skola, med ämnesläsning och fri flyttning genomgående *hela skolan*, eger läraren äfven bättre tillfälle att utöfva inlytande på lärjungens sedliga uppfostran. Läraren följer här gossen under hela hans skoltid, har tillräcklig tid att fullständigt lära känna så väl hans goda som dåliga anlag, och gossen sluter sig i medvetande häraf med mera uppriktigt förtroende till en om hans sanna väl öm lärare. Sjelfva den frihet, som det nya skolsystemet lemnar lärjungan, låter ock hans lärjunges inre väsende mera oförståddt och tvångsfritt framträda än i den gamla skolan, der en stelare form och lärarens aldrig afvända blickar pålägga honom ett beständigt tvång i detta afseende. Ehuru vi således i allmänhet hysa den åsigt att endast den del af lärjungens sedliga uppfostran, som medelbarligen genom undervisningen bibringas, uteslutande tillkommer läraren på lärorummet, men barnets uppfostran i öfrigt är delad mellan skolan och hemmet, mellan läraren och föräldrar eller målsmän, hvilka sednare det företrädesvis äligger att vaka öfver barnets uppfostran utom skolan; så synes oss af nu anförda skäl det nya skolsystemet utan fasta klasser bättre befrämja den del af lärjungens moraliska utveckling, som tillhör skolan och läraren.

»Genom att i det nya skolsystemet införa tvänne fasta klasser skulle man dessutom beröfva detsamma den så väl för förståndets som sinnelagets bildning och utveckling utomordentligt *viktiga fördelen af den närmare gemenskapen och föreningen mellan skolans äldre och yngre lärjungar*. Hvad kan på ett verksammare sätt förekomma och tillintetgöra det vid den första ynglingaåldern sig så lätt inställande otillbörliga sjelfförtroendet och öfvermodet än de dagliga och lefvande påminnelser om barndomen och den första skoltiden, som äldre lärjungar på det gemensamma lärorummet mottaga från de yngre? Huru kraftigt böra icke de äldre lärjungarna häraf känna sig uppfordrade att gifva de yngre goda föredömen af flit och sedligt uppföraude och huru allvarligt böra icke de äldres föresyn uppmana och lära de yngre att häruti likna dem? Vi äro fullt öfvertygade, att den goda ordning och tukt, hvarigenom den

149
nya elementarskolan i Stockholm, som i en och samma lärosal omsluter alla åldrar från åtta- till aderton- och tjuugoåringen, så fördelaktigt utmärker sig till en stor del måste tillskrifvas denna dagliga beröring och sammanvaro mellan skolans äldre och yngre lärjungar. Borttag denna gemensamhet i lärosätt, lärare och lärorum, och man skall snart se det öfvermod, trots och okynne inställa sig, hvaröfver man från våra gymnasier esomoftast hört så bittra klagomål.

Då dessutom enligt vår mening en fullständig tillämpning af det nya skolsystemet med ämnesläsning och fri flyttning är *overkställbar utan vaxelundervisning*, så förutsätter äfven behovet af erfarna och ordentliga undervisare bland lärjungarna nödvändigheten af *rörliga klasser hela skolan igenom*. Om lärjungens säkerhet och grundlighet i ett läroämne bäst vinnes derigenom, att han sjelf får meddela åt andra sina förvärfvade insigter, så måste likväl denna förmåga att undervisa ådagaläggas och inhemtas genom de första elementernas meddelande; och den kan derföre icke blifva en skicklig undervisare för mera framskridna lärjungar, som icke tillförene vägledt nybörjaren i samma ämne. Hvar och en, som för andra måste utreda och förklara ett ämne, och sjelf genom lämpliga frågor utröna deras insigter deruti, måste deraf hafva en fullständigare öfversigt och gjort sig mera förtrolig dermed än den, som endast behöfver besvara lärarens framställda frågor. Men häruti ligger icke den enda hufvudsakliga fördelen af vaxelundervisningens användande; det ömsesidiga förhållandet af undervisande och lärande, hvaruti skolans alla lärjungar komma till hvarandra, förenar dem genom ett oupplösligt band och utöfvar ett moraliskt inflytande af utomordentlig vikt.

»Men om vaxelundervisningen skall kunna åstadkomma dessa nyttiga verkningar, bör den icke inträda först på ett högre stadium inom skolan, då den blifve ofullständig och af ringa betydelse, utan genomgå hela skolan och sålunda blifva ett starkt föreningsband mellan alla dessa lärjungar. Denna lärjungarnas undervisningsskyldighet har man klandrat såsom alltför betungande och hinderlig för deras egna studier, och vi vilje äfven medgifva, att den kan blifva betungande, så vida icke läraren vet att med urskiljning ålägga densamma. Om han deremot efter noggrant öfvervägande af lärjungarnas af deras olika utvecklingsgrad och insigter beroende behof, gör ett omsorgsfullt val så väl af undervisare som lärande, så kunna vi ej fatta annat, än att ett sådant undervisningssystem måste för båda blifva gagneligt. Undervisaren genomgår med sin elev under en följd af lektioner en del af läroämnet, som han

sjelf någon tid förut under lärarens ledning inhemtat, han får tillfälle att göra sig fullständigt reda för densamma och deruti ernå den säkerhet, som han icke skulle hafva kunnat endast genom en repetition vinna. Då han dessutom har i friskt minne de svårigheter, som han sjelf rönt vid inbemtandet af detta lärostycke, så vet han äfven bäst, i hvilka delar han behöfver meddela upplysningar och förklaringar. Skulle deremot någon gång hans egna insigter vara bristfälliga, så har han läraren att rådfråga och vinner då äfven sjelf de upplysningar, som han behöfde, för att erhålla så fullständiga insigter i ämnet, att han deruti kan undervis andra».

Samma häfte meddelar ock en tänkvärd uppsats af hr *J. I. Elfvig* om skolungdomens *språkstudier*, och deruti man finner en grundlig, skarp och tillika särdeles klart skriven kritik »öfver det gamla bruket att bibringade den *latinska grammatiken*, före all annan, såsom en *förmönt grundläggning* till öfriga språkstudier». Hr E. talar här om hvad som föregår i de gamla skolorna, och talar bland annat »olämpligheten af att begynna all språkundervisning med något som kallas *svensk grammatik*, men som, isynnerhet i den lärobok, som vid detta ämnes bibringande allmänast begagnas^{*)}, är endast hvad som nyss sades: *latinsk språklära*». Hr E. gifver allmänheten vid handen sina tankar huru undervisningen i svenska språket bör anordnas, och säger derefter:

»På detta vis fullföljd, skulle vi tro, att lärokurser i modersmälet, slutligen sammanbunden med studerandet — såsom förut är sagdt — af vårt fornspråk och vårt närvarande språks bildningshistoria, skall både i allmänhet vara bildande och särskildt grundlägga den förmåga, att klart och felfritt utföra sina tankar i tal och skrift, som man eljest trott sig kunna till en stor del uppöfva genom *latinskrifningen*.

»Att denna bortfallit ur den lärocykel, vi här framställt, har skett, emedan den är i praktiskt hänseende *obehöflig* och såsom formelt bildningsmedel *öfverflödig*. Den logiska utveckling, som romarspråkets studerande i allmänhet åstadkommer, är *likaså litet typisk och allt omfattande*, som dess *grammatik*; det är en länk i den menliga kulturkedjan, hvilken såsom sådan har sitt höga värde, men som skulle *missleda äfven i retoriskt hänseende*, om det der, såsom hittills i grammatikaliskt, finge påtvinga oss sina former.»

Tidskriften slutar sitt 5:te häfte med åtskil-

liga rec:ner öfver Otterströms aritmetik, hr G. R. Rabes latinska grammatik, hr C. J. Warells folk-katekes och hr J. H. Ekendals Tidskrift för Folkskolelärare, hvarom Aftonbladet förut utlätit sig.

Vi hoppas att läsaren ursäktar den utförlighet, hvarmed vi ansett oss böra redogöra för dessa ämnen. Sakens vigt har varit anledningen. Då nationens framtid ligger förvarad i den art och beskaffenhet, som vår tids ungdom och barndom komma att ega, så utgör Uppfostran och Undervisningsväsendet onekligen en af de stora banor, hvarpå man måste fortgå och arbeta, för att i betydligare mening verka godt för det kommande. Denna kolonn af framtidsarbetet — om det tillåtes oss kalla den så — är visserligen icke derföre den enda. Konsten, i hela sin omfattning (följaktligen ej blott som vitterhet, men äfven som musik, måleri, arkitektur m. m.) visar sig som en annan sådan framtidskolonn, så fort det artistiska framter alster af lefvande och dertillmed progressivt skaplygne, så att förut af konsten ointagna områden bemäktigas och läggas till förut vunna; hvarföre alle de enskilde, hvar i sin art, som verka inom konsten, och hvilkes antal hos oss synes vilja blifva allt ansenligare, förtjena att rangeras bland folkets män lika väl, som barndomens ädle handledare öfver hela landet redan så anses, och med rätta. Religionens och Samfundslärans rening, dess upphöjande, dess restauration, utgör en tredje verksamhetsbana. Hvem kan säga hvilkendera af alla dessa framtidskolonner i sjelfva verket bör kallas den förnämsta? Också är en rangskillnad dem emellan föga nödig. Men stort och glädjefullt måste det utan tvifvel kännas i hjertat, att varmt kämpa för sådana mål: man må för öfrigt göra det i högre eller lägre mån. Det märkes ock på alla som framstå i denna kamp, att de lifvas af en förtröstan, en hoppfullhet, en styrka, som aldrig svika sin man och som tyckas förvandla hela arbetet nästan till en lek. Saken bör icke förvåna; ty kärleken till Gud och mensklighet är här hvad

som uppehåller. Man kan derunder mycket väl dö; men man tröttnar aldrig. Denna oförtrutenhet, denna frihet från all ledsnad, äfven då arbets-ämnena för öfrigt eller i sig sjelfva just icke tyckas tillhöra det muntraste slaget, spårar man derföre alltid hos nitiske pedagoger, religionsmän, politici och artister; och den ådagalägges likaledes i sin mån hos flertalet af författarne i den tidskrift, hvars fortsättning vi här anmält. — Slutligen torde det väl komma att visa sig som en stor kedja, dragen öfver hela landet: en sammanhängande kedja af unga, driftiga vetenskapsmän, liflige för fosterlandet, och af hvilke hvar och en uppmuntrade säger åt sig sjelf, och åt sin granne: »ora, labora, Deoque committe futura!» — men icke stadnar vid att blott säga så, utan framgår i handling, dag från dag, allt mer och mer.

I skolorna efter gamla systemet.

nr 257 010 2/10 87

198
Mot Palmær.

— Följande har blifvit red. tillsändt, med begäran om införande:

Till Redaktionen af Aftonbladet!

I det sistl. tisdag utkomna tidningsbladet *Gazetten* läses, under rubriken »Femtonde brefvet om Ställningar och Förhållanden» ett stycke, deruti en uppgift står, hvaremot jag nödgas falla besvärlig med protest, emedan den, oanmärkt, naturligen skulle leda till missförstånd. På det emellertid *Gazetten* *) ej måtte beklaga sig öfver, att dess mening af mig blifvit stympad och derigenom orätt uppfattad, måste jag citera stycket om mig helt och hållet. Hr P. gör åtskilliga anmärkningar vid XV:de brefvet, och säger på ett ställe:

»Sid. 66 yttrar förf. (hr Crusenstolpe): »Om Almqvist är Mellin öfverlägsen i snille, är Mellin ostridigt öfverlägsen Almqvist i förstånd. Vi (säger hr P.) lemna derhän denna motsättning af snille och förstånd, som vid närmare granskning knappast lär hålla provvet, utan inskränka oss till att — sanningen till heder och förf. till trots — påstå, att hr Almqvist har ett mäktigt stort förstånd, ett dialektiskt — såsom han för några år sedan visade, då han gjorde sin äggdans mellan de frågor, som Upsala domkapitel för honom utlagt — och ett praktiskt, hvilket han sednast visat i andra delen af »Törnrosens Bok». Ty nog är det »praktiskt» att taga, der det finns, och lägga der det tarvas, utan att med en enda bokstaf antyda, att och hvar man tagit. Så har hr Almqvist gjort, då han ur en af boktryckaren Imnelius på 1820-talet utgifven julkalender annammat den sköna sagan om »Guldfogel i Paradis», ursprungligen en rysk folkdikt och sedermera i tryck framlagd af den såsom rysk historieskrifvare frejdade Karamsin».

Såvida nu ordet »annammat» skall betyda: tillägna sig en annans tillhörighet, så frågar jag om det i anförda stycke med kursiv stil utmärkta kan uppfattas annorlunda än så, att jag begått en litterär stöld? — Förhållandet råkar emellertid, kortast sagdt, vara, att ingen annan än jag är den som på 1820-talet (nemligen år 1822) skref »Guldfogel i Paradis», och det för en kalender, som dåvarande boktryckaren E. A. Ortman **) utgaf. Den litterära notisen om denna kalender och dess innehåll kunde hr P. hafva inhemtat ur flere tidningar från den tiden, ej mindre än ur böcker om Svenska Vitterheten, och till och med Biografiskt Lexikon, (1 Del.) sid. 140. Beträffande *Gazetten*'s tillägg om ifrågavarande »folkdikts»

ryska ursprung, så är det rätt vackert, men kan likväl icke röra någonting mera än sagans ingress (kap. 1 om »Munken», som, hänförd af fogelsång, vandrade till skogs, och blef borta i tusea år). Att taga folktraditioner till stoff för poetiska framställningar har alltid varit öfligt; men dock vida flitigare brukats af andre, än af mig, som, med högst få undantag (hvaribland nyssnämde kap. är ett), aldrig gjort det. För öfrigt angår hela sagan om Guldfogel i Paradis, sådan jag skrifvit den, egentligen endast de tvenne, syskonen Wingolf och Lili, deras resa och besök i Floramundas lustgård, m. m.; och om allt detta kan intet ord stå hvarken i ryska eller andra urkunder, emedan det ingenstädes funnits till förr än i ofvan omtalade julkalender. Då denna längesedan är utgången, lär det hafva varit destomera tillåthgt för mig att derur reproducera mitt eget arbete, som förste utgifvaren (hr Ortman) icke besatt förlagsrätten härtill in æternum, utan blott egde kalenderupplagan.

Detta beriktigande borde väl egentligen sändas till »Gazetten», men som man af Gazettens första rader lemnas i ovisshet »om och när något ytterligare blad med det namnet utkommer», så är denna utväg mig afskuren. Vördsammt anhåller jag derföre, att i stället få beriktigandet infördt i Aftonbladet.

C. J. L. Almqvist.

*) Gazettens förmodade författare, hr Palmær.

***) Boktryckaren *Imnelius*, om hvilken hr P. talar, utgaf aldrig någon julkalender med »Guldfogel i Paradis».

u. n. 6/12 49.

187

— Till Red. har en »vän af tolerans» inlemnat en uppsats rörande fremmande trosbekännares ställning till *samhällsrätten*, hvilken utan tvifvel förtjenar att tagas i betraktande äfven af dem, som måhända icke till alla delar öfverensstämma med insändaren. Artikeln lyder:

OM RELIGIÖS TOLERANS.

Ofördragsamhet och fördom hafva alltid utgjort, och utgöra ännu i våra dagar, de mäktigaste hinder för människoslägtets religiösa utveckling; och så långt tillbaka vi kasta våra blickar, finna vi, att det just varit dessa demoniska gestalter, som drifvit sitt infernaliska spel i det religiösa halfdunkel, hvilket vissa kaster funnit sin räkning vid att sprida och bibehålla. Menniskovännen har alltjemnt med djup ledsnad betraktat dessa företeelser. Han har trott sig finna deras rot uti egoismen, råheten och okunnigheten, och han har sett sig om efter en vänlig och kraftfull hand, hvilken förmådde igentäppa denna orena källa, den der spridde sitt förderliga gift i det religiösa lifvets pulsar. Hvad under då, om han dervid kastat förhoppningsfulla blickar på samhällets religiösa ledare, på *presten*. Hos honom, om hos någon — så tyckte man — borde väl religiös fördragsamhet och fördomsfrihet förutsättas, såsom oeftergifliga vilkor för den ställning han innehar, det heliga kall, åt hvilket han egnat sitt lif. Den som på så nära håll skärskådat religionens heliga sanningar, måtte väl hafva uppfattat deras innersta grundtanke; för honom måtte väl de gudomliga idéer om kärlek och rättvisa, som framhållas på hvarje blad i den uppenbarade religionens urkunder, stå klara och tydliga. Och sedan: huru välsignelserikt skulle det inflytande icke blifva, som dessa religionens män, till följe af sin ställning, kunde utöfva på den okunnige, på den obildade, på ungdomen; kort sagt, på alla dem, med hvilka de såsom lärare, ledare och tröstare träda i närmare beröring.

Beklagligtvis hafva dock dessa andans män ej alltid motsvarat de anspråk och förhoppningar, man sålunda på dem uppställt. Vi vilja ej nu hänvisa till historien, som med blodiga

drag upptecknat fasaväckande exempel, huru religionen, just af sina sakkörare, blifvit begagnad, icke såsom ett himmelskt ljus till att skingra de mörka och hemiska passionernas töcken, utan såsom en brandfackla till att uppända tvedrägtens förstörande låga bland be-
 kännarne af *olika trosläror*; icke såsom en lösen, framkallande himmelens frid i de upp-
 rörda och vilseförda hjertan, utan såsom ett fanatismens fältrop, retande den råa massan till en den mest gräsliga och djuriska vildhet. Vi vilja, som sagdt, ej hänvisa till dessa tider, utan hellre till den, som ligger oss närmast, den sednare tiden, om hvilken det heter, att förståndets och hjertats förening är dess grundidé. Alltså, med blicken vänd till medlet af det nittonde århundradet, fråga vi: intager verkligen den religiösa toleransen i detta ögonblick den plats, som borde tillkomma densamma, i öfverensstämmelse med den grad af upplysning, som åt vårt tidevarf vindiceras? Jakande kan denna fråga besvaras vid betraktande af de mer eller mindre betydande framsteg, som i detta hänseende visat sig under det sednaste halfva århundradet uti de flesta civiliserade stater. Bland de stater åter, der man på denna fråga finner ett mindre gynnsamt svar, är äfven Sverige.

Den speciella fråga, hvartill vi sålunda velat leda oss och läsaren, är denna:

Har den svenska presten, i allmänhet taladt, begagnat sitt inflytande för att verkliggöra den religiösa toleransens princip, i öfverensstämmelse med de fordringar man rättvisligen kan ega på dessa fridens, människokärlekens och försoningens tolkare?

Svaret härpå kan, bland annat, återfinnas i prestandets förhandlingar vid 1848 års riksdag, i anledning af väckt motion om utvidgande af judarnes medborgerliga rättigheter; men blir väl detta svar tillfredsställande för den mot sina medmenniskor försonlige, den i sitt sinne fridfulle? Vi tvifla.

Vi finna försoning på många läppar, hvilkas inre dock synes vara uppfyllt af oförsonlighet: mycket ordande om kärlek: der, hvarest hjertat tyckes vara intaget af helt andra kän-

slor: samt många skefva och vrånga påståenden, alstrade af en orimlig begreppsförvexling af dogmatik och religion, theologi och kristendom — tvenne i många afseenden ganska skilda saker.

Ledarne af den majoritet, som i preteståndet tillstyrkte utskottets bekanta utlåtande, voro hrr Annerstedt, Janzon och Sandberg. Det lyckades dem, jemte tjugufem andra likasinnade, att vid preteståndets diskussion öfver denna fråga göra sina åsigtter gällande och upphöja dem till ståndets beslut.

Skarpsinnigt och med ädel värtalighet uppträdde professor H. G. Lindgren, doktor Gumælius och andra talare mot de satsar, som försvarades af nämnde majoritets ledare. Deras yttranden andades varm och sann religiositet, och i synnerhet var professor Lindgrens anförande mästerligt, betraktadt från theologiskt-kritisk ståndpunkt. Det är således endast en obetydlig efterskörd på argumentationens fält, som återstår oss, då vi, trädande i nyssnämnda herrars fotspår, gå att bekämpa den religiösa intoleransen.

Liksom positivspelaren endast kan disponera öfver och velfa fram vissa gamla, välkända och utnötta melodier, så uppstamma äfven alla de, som ur religiösa skäl uppträda mot andra trosförvandters likställighet med öfrige medborgare i samhällsväg, åtskilliga, ända till äckel upprepade satsar, kring hvilka de hvälfva sitt resonnemång. Så ock hrr Janzon, Annerstedt och Sandberg.

Att judarne icke — såsom Janzon uttrycker sig — »vilja tro på Guds Son i tjenarskepnaden», att de bilda en egen nationalitet, och slutligen, att de evinnerligen hoppas på en Messias: se der, hvad som alltjemt ligger judarne i fatet och som skall utgöra så mäktiga hinder för deras medborgarequalifikation, eller rätt af likställighet med andra i samhällsväg.

»De vilja icke tro på Guds Sons menniskoblivande, ej tro på profeternes mer eller »mindre dunkla utsagor», säger Annerstedt. Janzon och Sandberg upprepa ungefär detsamma.

Men är det då verkligen *tron*, detta själens försannthållande och obetingade antagande af den eller den dogmen, som dessa herrar vilja bestämma såsom ett oeftergifligt vilkor för erhållande af *medborgarerätt* i staten; så frukta vi, att judarne ej ensamt borde blifva de uteslutne, de tillbakasatte. Nej, det är sannerligen icke *tron*, icke den *inre öfvertygelsen*, utan fastmer den *yltre bekännelsen* af den eller den dogmen, som tillerkänner eller beröfvar israeliten hans samhälls-rättigheter. Det är sålunda — vi upprepa det — detta *bekännelsens faktum* (dopet), hvilket, liksom genom ett trollslag, skall sätta t. ex. juden i åtnjutande af de statsrättigheter, han ännu saknar. Denna bekännelse må vara byggd på låga beräkningar, på fegt hyckleri — lika mycket — hylla blott vissa kyrkliga dogmer, och ditt människovärde blir af staten erkändt. I ett sådant dilemma råkar staten, då den vill uppkasta sig till herre öfver människors samveten, eller då den sätter folk i frestelse att sälja hjertats frid för rättigheten att fritt och oinskränkt få lefva och verka i det samhälle, man tillhör.

Men är det då ett stort brott att under århundraden hafva motstått dessa frestelser? Är det ett sådant att bekänna sig till en religion, ur hvars sköte alla i Europa nu herrskande kyrkor framgått? Är det slutligen ett att, då staten lemnar judar valet mellan ett uteslutande från medborgerliga rättigheter å ena sidan, som kränker deras stolthet och känslan af deras människovärde, och ett lika berättigande vid sidan af alla andra människor å den andra, hvilket judarne dock endast skulle köpa med uppoffrandet af deras öfvertygelse och samvetsfrid — att de då utan tvekan välja det förra?

Nåväl, om kristne prestmän verkligen anse alla dessa uppoffringar, dem judarne genom

ärhundraden frivilligt nedlagt på öfvertygel-
sens och samvetets altare, som brott, värda
att bestraffas medelst afstängande, medelst ute-
slutande och förtryck, så tror sig mången upp-
fatta kristendomens höga anda vida bättre, då
ett sådant påstående benämnes *okristligt*.

»Samhället skall vara ett *evangeliskt krist-
ligt*, staten en *kristlig*», yttras vidare.

Om hrr Annerstedt och Janzon mena detta
på fullt allvar, så undra vi högeligen, om den
store mästaren, som sade sitt rike *icke vara
af denna verld*, tänkt sig en *»kristlig stat*,
deri hans trogne apostlar (hrr Janzon, Anner-
stedt, m. fl.) skulle sitta och rådgöra om skjuts-
och postväsende, om bankens valuta, skatte-
jemkning o. s. v.

Den kristliga stat, till hvilken flera riks-
dagsmän gifvit en ganska stympad modell, är ett
oting och förtjenar aldraminst namn af krist-
lig. Det är väl kristendomens anda, dess höga
moral, kristliga kärlek och bildning samt krist-
liga tänkesätt, som skola utgöra normen för
en verkligt kristlig stat, men icke ett dogma-
tiskt tvistesystem, hvilket, anfallande sta-
tens högsta princip, med förakt och uteslu-
tande belägger hvar och en, som ej blindt under-
derkastar sig detsamma.

Det var denna hierarkiska idé om kristlig
stat, som gjorde sig gällande under medelti-
den och inom catholicismen. Det var den,
som framkallade de bål, de gift- och tortur-
scener, på hvilka vi med rysning skåda till-
baka. Och det är nu samma princip, som
flere medlemmar af presteståndet synas lägga
till grund för sin *»kristliga stat*», i det de en-
dast afvika från den mer radikala barbaris-
men, genom att förorda mera raffinerade be-
straffningssätt för de *»icke rättrogne*» (kättarne),
såsom förvisning, uteslutande från borgerliga
rättigheter, beröfvandet af menniskorätt, o. s. v.

Om det alltså, såsom vi sökt visa, är den
kristliga sedeläran, manifesterad i statsmed-
lemmarnes handlingar, uppfostran och ömse-
sidiga förhållande, som bör utgöra karakteren
af den sannt kristliga staten, så kan billigtvis
frågas: äro då ej andra bekännelsers moraliska
föreskrifter byggda på samma principer, som
lutherdomens?

Judarnes motståndare hafva icke ens försökt bestrida eller förneka den öfverensstämmelse, som i de hufvudsakligaste fall råder i dessa begge religioners sedelära. Man torde således få betrakta denna öfverensstämmelse såsom medgifven och en gång för alla afgjord. Judarnes läroböcker och undervisningsanstalter, deras familjelif och handlingar stå under opinionens, lagens och offentlighetens kontroll. Man kan således lätt göra sig underrättad derom.

Nu några ord om denna judendomens Achilleshäl, som antagonisterna tro sig hafva upptäckt: vi mena den imaginära »nationaliteten», som man alltid åberopar, då man vill ställa det konfessionella band, som sammanhåller mosaismens beklämnare, i falsk dager.

Sednare tidens händelser hafva numera gjort det lättare än någonsin förr, att kunna tillbakavisa denna beskyllning. Om j hafven läst, huru magyariske judar — ehuru i saknad af alla politiska rättigheter — kämpade mot Kroaterne, som dock hade uttalat judarnes emancipation: om j vidare hafven läst, huru ungerske judar frivilligt kämpat mot österrikiska väldet och utgjutit sitt hjertblod, för att försvara och upprätthålla sin *ungerska* nationalitet: om j hafven hört omtalas, huru judarne i Posen slagtades och marterades på det gräsligaste, derföre att de slöto sig till den *tyska* nationaliteten: om j slutligen ej ären okunnig om, huruledes frivillige danska och tyska judar korsat sina värjor vid Eiderns stränder för den danska och tyska nationalitetssaken; — om j läst och hört allt detta, och ändå fortfares i ert absurda påstående om judarnes »egna nationalitet» — så kunna vi ej annat än svara med den, som yttrade sig om klimatet i Petersburg: finns der något sådant, så är det bra litet! *Vän af tolerans,*

1835-1847

187

**RÖRANDE NYA ELEMENTAR-SKOLAN
I STOCKHOLM.**

Det är allmänt erkändt, såväl att en skolreform på det hela här i landet är nödvändig, som att Nya elementarskolan måste antagas som typ för det system, hvarest man vid öfvannämnde allmänna reform bör rätta sig. Med detta erkännande följer naturligt, att man med stort och allmänt intresse betraktar Nya elementarskolan, dess öden, utveckling och i synnerhet utvidgande. Antalet af ansökningar till vinnande af lärjungeplats i denna skola har länge varit så stort, att många föräldrar, utan hopp att der få in sina barn, vändt sig till privata skolor; och då valt sådana, som af enskilde skolmän inrättats i så nära likhet som möjligt med Nya elementarskolan. Af tidningarne finner man annonser om sådana privata läroanstalter här i Stockholm, både på södermalm och i norra förstaden. Klart är emellertid, att om Elementarskolan sjelf utvidgas, måste detta ur flera skäl vara det bästa. Först och främst kunde man derigenom säkrare förvissas om lärosystemets iakttagande i helt och oförfalskadt skick, än detta möjligen är att begära af privatiserande skol-lärare, hvilka i flera fall sakna medel till systemets fullständiga genomförande, och kanske icke heller alltid till alla delar så rent upplatta det, eller förmå gå i land dermed, som sådant måste förutsättas i Elementarskolan sjelf.

Ett annat ännu viktigare skäl för Nya elementarskolans utvidgande ligger i angelägenheten att få ett prof anställdt, som i visst fall ännu kan anses ogjordt. Nya elementarskolan undervisar för närvarande ej flera än 100 lärjungar samtidigt, emedan den åt skolan upplätta salen (i kongl. Landtbruksakademiens hus) icke rymmer flera. Nu är det bekant, att man i många städer, der äldre läroverk finnas, behöfde, när, enligt det nya systemet, gymnasium och nederskola tänkas sammanslagna till ett enda verk, gifva undervisning åt flera hundra lärjungar tillsammans. Man har då uppkastat den frågan, huruvida Nya elementarskolans system der vore tillämpligt: med andra ord, om det vore möjligt att utföra med en så

stor lärjungepersonal, då, enligt detta system, en enda lärare och i ett enda rum skall (med tillhjälp af monitörer och, i vissa fall, skoladjunkt) sköta undervisandet af dem allesammans. Emedan Nya elementarskolan hittills endast haft 100 att samtidigt lära, har spörsmålet ej ännu kunnat praktiskt besvaras. Att få det besvaradt är således af stor vikt, just för systemets införande i provinsstäderna; emedan man eljest i dessa städer, så fort, skolorns medlemmar stege till flera hundrade, såge sig hänvisad till nödvändigheten att upprätta *mera än ett skolverk*.

Om Nya elementarskolans *utvidgande* följaktligen med skäl är att betrakta som en vitalpunkt i närvarande stadium af hela svenska skolreformen, så blir närmaste fråga, hvad utsigter den saken har för sig. *Till nämnde utvidgande* *erfordras endast, att skolan bekommer en rymligare lokal*. Ty till profvet hör just, att med *samma* lärarepersonal kunna undervisa *flera* elever än nu; ja, möjligen, dubbla antalet. Någon kostnad för ökad lärareantal behöfves således icke (om ej på sin höjd för ännu en skoladjunkt). Nytt skolrum är hvad som fordras. Men är det då så omöjligt för Nya elementarskolan att få sig en större (om möjligt dubbelt så stor) lärosal?

Onskligast för skolan vore naturligtvis att sättas i besittning af ett eget hus. Och att detta i sjelfva verket vore en ganska billig fordran, finner man utan svårighet. Spörsmålet är huru man skall vinna medel härtill; eller, huru man åtminstone, innan eget hus kan bekommas, må sättas i tillstånd att hyra en rymligare lokal än den närvarande?

Medel böra i sjelfva verket ej saknas, allenast man vill tillsläppa dem. Ständerna hafva vid sista riksmöte *med 90,000 rdr ökat* anslaget till elementarläroverken. Och detta har skett, oaktadt regeringen för detta behof icke äskade mera än 30,000 rdr. Då ständerna här, ovanligt nog, beviljat tre gånger så mycket som det begärda, har man anledning att undersöka skälen till en så stor beredvillighet.

Dessa kunna igenfinnas i ständernas åsigt såväl om oundgängligheten i allmänhet af en ge-

nomgripande skolförbättring öfver hela riket, hvartill ett större anslag behöfdes, som ock i den omständigheten, att de af regeringen fordrade 30,000 rdr, ehuru till summan mindre, dock i sig innebure en drygare utgift, så till vida, som dermed ingenting synnerligt vunnas, och dessa penningar, för att så säga, vore bortkastade. Regeringen hade nemligen i sin proposition om de 30,000 rdr yttrat, att dessa medel skulle utgå »såsom *reservationsanslag*, »för att, jemte nu befintliga tillgångar m. m. »användas till löner åt lärare vid de elementarläroverk, hvilka blifva inrättade efter de »af regeringen *godkända grunder*» o. s. v. Men dessa godkända grunder funnos i propositionen omtalade på ett så sväfvande och obestämdt sätt, att, med undantag af en och annan punkt, man ej såg sig förvissad om de helt och hållet (och följaktligen syftesenligt) eller blott till en (möjligen ganska liten) del tillhörde det nya skolsystemet, hvarförutan likväl ingen egentlig reform vore att vänta.

Då sålunda ständerna genom beviljandet af 90,000 rdr till elementarläroverken utöfver hvad dessa redan hafva, tydligen åsyftat *genomgripande* förbättringar, och, just för undvikande af s. k. hallmesyrer, icke velat antaga förslaget om de 30,000 rdr; så ligger häruti en ganska tydlig och gifven anledning till påståendet, att Nya elementarskolan måste tillerkännas en vederbörlig andel af ofvannämnde 90,000 rdr, enär det i främsta rummet måste vara just ur denna skola, och enligt hennes i alla delar fullkomnade system, skolförbättringen öfver hela riket har att utgå.

Ständerna hafva visserligen vid beviljandet af de 90,000 rdr fogat åtskilliga vilkor och föreskrifter; men dessa sammanfattas förnämligast i det generella uttrycket om »vidtagande »af förändringar, hvilka äro erforderliga för »läroverkens *fullständiga ordnande* i öfverens»stämmelse med en blifvande *normalstat*» (hvar efter några önskingar anmälas i och för vissa skolor, såsom dem i Christinehamn, Borås m. fl.). Man ser det följaktligen vara åt regeringen öfverlemnadt, att uppgöra en »normalstat» för läroverken, men också att skrida till dessas

»fullständiga ordnande». Om nu onekligen härtill hörer Nya elementarskolans utvidgande på ett sådant sätt, att hennes system vinner slutlig fullkomlighet och det slags för vitalfrågan angelägna prof anställles, hvarom ofvanföre talades, så finner hvar och en, att regeringen, långt ifrån att af ständerna vara förhindrad gifva Nya elementarskolan andel af de 90,000 rdr, tvertom med mycken anledning kan anse sig härtill förpligtad.

Men huru stor andel? Svaras: så pass stor, att skolan sättes i besittning af ny, vida rymligare lärosal — antingen genom inköp af hus, eller genom nybyggnad af ett sådant, eller slutligen genom ökade hyresmedel. Man må icke förskräckas vid det första af dessa tre alternativer. Det låter visst mycket att »inköpa ett hus», sådant som behöfdes för ett skolverk med flera hundra elever; och man fruktar kanske alla de 90,000 rdernas borttagande härtill. Men förhållandet blir icke så farligt när man betänker, att Nya elementarskol-styrelsen skulle kunna negociera om husköp, blott den vore förvissad om så stor lott i ständer-anslaget, att rentan på husköpssumman årligen dermed erlades.

Då likväl ock andra skäl kunna tala för de öfriga alternativens företräde, lemna vi valet derhän. — Emellertid är det onekligt, att någotdera bör, ju förr desto hellre, omfattas; och skolans direktion är naturligast den, som till regeringen haft att ingå med ansökan, innefattande *motiveradt förslag* om hvad för skolan önskas af de 90,000 rderna, för så väl ofvanomtalade behof af större lokal, som för andra nyttiga förbättringar och reglerande af skolans ställning i det hela.

Med en sådan ansökan har direktionen öfver Nya elementarskolan till regeringen också redan den 14 Februari d. å. inkommit. Skriften är ganska genomförd och sakrik; och då den berör en mängd förhållanden, upplysande i och för skolväsendets ställning i allmänhet, liksom isynnerhet för det läroverk, hvar på publikens ögon för närvarande måste vara mest fästade, anse vi ett meddelande vara väl förtjent af sin plats. Sedan vi låtit direktionens ansökning inflyta, införa vi äfven regeringens svar derå. Iemte en och annan anmärkning.

hvilken ej torde sakna anledning. Direktionen skriver:

Stormäktigste allernädigste Konung!

Sedan med anledning af E. K. M:s nådiga proposition, rikets sist församlade ständer beviljat en tillökning i anslaget åt elementarläroverken af 90,000 rdr årligen, vågar direktionen öfver nya elementarskolan, med åberopande af sina underdåniga skrivelser af den 2 Juli 1844 och den 29 Mars 1847, underdånigast anhålla, att detta läroverk måtte af berörde tillgång undfå en så stor andel, att skolan må sättas i stånd att fullkomligare än hittills uppfylla sin bestämmelse.

Då elementarläroverken, likasom andra allmänna inrättningar, äro stadda i en fortfarande utveckling; så lära de icke någonsin kunna anses hafva uppnått en sådan fullkomlighet, att intet rön vidare återstår att i dem till förbättring anställa. Men som nya försök svårigen kunna, utan att störa ordningen och stadgan i det helas föreskrifna gång, vidtagas efter underordnade myndigheters godfinnande, i hvilken skola som heldst, hvarigenom hvarken E. M. eller ungdomens målsmän skulle hafva någon säkerhet om hans behöriga undervisning: så förmodar direktionen, att pröfningar af nya lärosätt eller läroböcker torde hufvudsakligen böra inskränkas till någon viss enkom derföre bestämd profskola. En sådan har nya elementarskolan under de sist förflyttna 20 åren varit, och direktionen tror, på de skäl, hon omständigare utvecklats i sin underdåniga skrivelse af den 2 Juli 1844, att skolans ständiga fortfarande aldrig blifver, oaktadt framgången af en eller annan lärometod, umbärligt för elementarundervisningens oafbrutna befrämjande. Om således en ständig profskola hörer till fullständigheten af ett rikets väl ordnade läroverk: så torde lämpligaste stället för hennes förläggande vara hufvudstaden. Här står hon närmast under tillsyn af hela undervisningsverkets styrelse, här hafva föräldrar, som frukta för de nya försökens anställande med deras barn, utväg att sätta dem i andra skolor, här är tillgången på lärare större, samt tillfället för dem, som äro spridda i landsorterna, att personligen öfvervara de nya rönen, lättare än annorstädes. Här hafva ock lärare från rikets särskilda delar och äfven från Norrige infunnit sig, för att taga kännedom om det nya lärosättet.

På dessa af direktionen, redan tillföre i underdånighet förnyade framställningar, har E. M. jemväl fastat det nådiga afseende, att af R. St. äskats dels att skolans anslag skulle blifva ständigt, dels att särskilda medel måtte beviljas, för att förskaffa henne ett mot sin bestämmelse svarande hus. Men dessa nådiga propositioner hafva icke haft framgång, äfven derföre att skolan blifvit betraktad såsom tillfällig, och mera tillhörande hufvudstadens särskilda, än rikets allmänna läroverk. Rikets sednast församlade ständer hafva likväl till E. K. M:s nådiga bepröf-

162

vande öfverlemnad den allmänna reglering af elementarundervisningen för hvilken anslaget blifvit medgifvet. Då det under sådana förhållanden synes kunna användas till fullkommande ej mindre af nya elementarskolan, än af andra i den allmänna planen för elementarundervisningens förbättring ingående läroverk: så hoppas direktionen, att de underdåniga framställningar, hon, i berörde hänseende, går att göra, skola tagas i nådigt öfvervägande.

Skolan har, alltifrån sin stiftelse, kämpat med bristen på ett, efter hennes lärosätt aspassadt skolhus, försedt ej blott med en nog stor sal för att beqvämligen rymma alla lärjungarne, ordnade i läslag efter ämnesläsningen, vaxelundervisningens och den fria flytningens fordringar, utan äfven med nödiga sidorum, till förhörs anställande, bokförråds och andra förnödenheters förvaring m. m. Det är följaktligen icke genom lättnaden af sådana anstalter, utan *ouktadt* deras saknad, som skolan utträttat hvad hon gjort. Äfven detta skulle hafva varit överkställbart, om ej landbruksakademien hade, med E. Ms nådiga tillstånd, åt henne mot lindrig hyra benäget upplåtit sitt större samlingsrum. Men bristen på utrymme har icke blott hindrat skolan, att fritt utföra sitt lärosätt, utan äfven betagit direktionen tillfälle, att utröna huru stort antal lärjungar samtidigt kunna, i öfverensstämmelse dermed, undervisas i ett rum och af samma lärare. Derigenom har man också varit förhindrad att undersöka, antingen det gamla eller nya lärosättet kostar minst, under förutsättning att lärarne äro lika aflönade, att deras aflöning sker genom medel, hvilka samtliga synas i stat, och ej såsom vid våra gamla skolor, genom särskilda bidrag, hvilka hvarken till belopp eller förhöjning kunna genom allmänna räkenskaper kontrolleras, samt att lärjungarnes antal beräknas icke efter möjligheten att rymmas, utan efter den, att lika väl och lika vidsträckt undervisas, i den ena, som i den andra skolan.

Utan vunnit erfarenhet kan direktionen visserligen icke förutsäga huru många lärjungar, som efter det nya lärosättet skola kunna i samma skola behörigen undervisas. Men direktionen antager nu, såsom tillföre, deras antal till 200. Under denna förutsättning har det i underdånighet bilagda förslaget till normalstat A N° 1 blifvit uppgjort, bestigande sig för lärare, vaktbetjening och materiella omkostnader till 15,850 rdr. Det upptager för språk och vetenskaper, naturkunnigheten derunder inbegripen, 9 hufvudlärare, med 3 adjunkter, tillsammans 12. För närvarande har skolan 8, näml. 7 hufvudlärare, den i naturkunnigheten inberäknad, och en adjunkt. Arfvodena för musik, teckning, gymnastik och simmkonst komme hädanefter ej att

blifva flere än hittills. Ehuru lärjungarnes antal ökades till dubbelt, skulle språk- och vetenskapslärarnes antal ökas endast till hälften. Skälet hvarföre direktionen icke i underdånighet föreslår, att lemna hufvudlärarnes antal oförändradt, och i stället öka adjunkternas, eller de annorstädes s. k. duplikanternas, hvilket skulle kosta mindre, är att direktionen då nödgades öfverlemna vissa ämnen till adjunkterna, såsom det enligt nu gällande skolordning förhåller sig med gymnasiadjunkten. Han är, oaktadt sin benämning, sjelfständig lärare i tyska och fransyska språken, jemte det han, i andra ämnen, är lektorernas medhjelpare. Direktionen befarrar, att de ämnen, hvilka sålunda afsöndrades, skulle derpå blifva lidande, dels emedan ett tätare ombyte af adjunkter, än af hufvudlärare, är att förvänta, dels emedan lärjungarne torde, såsom mindre viktiga, anse de åt adjunkterna öfverlemnade ämnena och följaktligen mindre hesita sig om dem. Direktionen hade derföre önskat, att kunna hädanefter, såsom vid skolans början, förena naturkunnigheten med någon hufvudlärarens öfriga befattning, och vill äfven så göra, när tillfälle dertill yppas. Men erfarenheten har visat, att skicklighet i bäggedera sällan finnes förenad, och detta förhållande torde fortvara, intill dess naturkunnighetens grundläggning vid elementarläroverken i allmänhet, afhulpit den nu varande bristen. För undervisning i skrifkonst har direktionen upptagit ett särskildt arvode, för att, efter omständigheterna anslås antingen åt en hufvudlärare, en adjunkt eller en särskildt antagen skrifmästare. Det är tillfälligt, om en, för öfrigt skicklig, lärare har god handstil. Om denna saknas, kan man icke vänta förmåga och fallenhet hos läraren att meddela andra, hvad han sjelf icke kan. Undervisning i denna ingalunda likgiltiga, ehuru mekaniska färdighet plägar dessutom bjuda äldre lärare emot.

Ehuru direktionen förutsätter, att icke blott adjunkterna, utan äfven hufvudlärarne skola biträda hvarandra med undervisning och förhör, så att omkring 4 lärare alltid blifva i skolan tillstädes, kommer antalet af de timmar, hvarunder de böra sig derstädes befinna, att hädanefter såsom hittills betydligt understiga de 32 timmar, som nu gällande skolordning ålägger i lärdoms- och apologogistskolor att undervisa. Huruvida undervisningstimmarna för N. Elementarskolans lärare hädanefter blifva flere än de, som hittills fordrats af lektorer, der gymnasierne haft 3 eller 4 afdelningar, kan direktionen ej på förhand med säkerhet beräkna. Men hvad som städe i N. E. skolan ansenligen ökar lärarnes arbete utöfver hvad som synes i läsordningen, äro de ständigt förefallande tentamina och examina, de sednare icke sällan för en lärjunge allena. Examina förekomma

väl endast på onsdags och lördagseftermiddagar, men tentamina inträffa, när heldst läraren kan emottaga lärjungarne, mellan de för bestämda öfningar, föreskrifna timmarne. I de gamla skolorna skrivas themata blott på latin och till en ringa del på svenska. Här förekomma, utom themata på modersmålet, skriftliga språköfningar på tyska, engelska, franska och latin, samt talöfningar på alla dessa språk. Det synes dessutom troligt, att när tjenstgöring vid elementarläroverken ej längre kan, efter den ökade tjänstårsberäkningens upphörande, betraktas såsom en genväg för lärarne att tidigare erhålla pastorat: så måste deras ansträngning minska, på det att arbetet må kunna längre uthållas. Det, som åligger lärarne efter det nya lärosättet, anses ock vara mera ansträngande än det, som den gamla läsordningen medförer.

Nya elementarskolan, hvars undervisning omfattar både gymnasii, högre lärdoms- och högre apologist-skolas, kan ej rätteligen jemnföras med något af dessa undervisningsverk, vare sig till *lärarnes* eller *lärjungars antal*. För att likväl visa, huru förstnämnde skola skulle efter den organisation, som nu i underdånighet föreslås, komma att i begge dessa hänseenden förhålla sig till de gamla elementarläroverken, torde direktionen få anföra följande. Enligt det förslag till stat för elementarläroverken, hvilket åtföljde E. Maj:ts till Rikets sist församlade Ständer i ämnet aflätna nådiga proposition, skulle vid Upsala katedralskola, hvilken redan 1843 hade 13 lärare och, emedan hon är med en apologistklass försedd, torde närmast vara att jemnföra med nya elementarskolan, hädanefter anställas 14 lärare i vetenskaper och språk. Deremot skulle nya elementarskolan endast hafva 12 sådana, eller lika många, som Statsutskottet i sitt betänkande N: 124, för Upsala katedralskola upptagit (Bih. till R. St:ts protokoll vid 1847—48 års riksdag, 4 saml., 1 afdeln., 34 häftet). Det vid sista skolrevisions underdåniga berättelse af den 13 December 1843 fogade sammandrag visar, att vårterminen nämnde år, funnos i riket, utom i nya elementarskolan, 71 elementarläroverk med 324 lärare och duplikanter i vetenskaper och språk, samt 3817 lärjungar. På hvarje läroverk belupo följakteligen i medeltal 31 och på hvarje lärare 15 lärjungar. Enligt direktionens förslag, skulle nya elementarskolan innefatta 200 lärjungar, af hvilka 16 alltså komme att belöpa på hvardera af hennes blifvande 12 lärare i vetenskaper och språk.

Beloppet af lärarnes löner har direktionen, enär desse ej längre skulle till en del bestå i förhöjd tjänstårsberäkning, hufvudsakligen rättat dels efter det, som skolrevisionen under enahanda förutsättning i

165

underdånighet uppgifvit, dels och förnämligast efter det förslag till stat, som åtföljde E. Maj:ts nådiga proposition i ämnet vid sistlidne riksdag, och hvilket synes hafva legat till grund för Statsutskottets Bet. N° 124, särdeles hvad kathedralskolorna beträffar emedan lektorerna genom prebenden hafva på åtskilliga ställen mera, eller till och med 2,200 rdr. Efter samma föredöme har direktionen likaledes föreslagit, att hufvudlärares löner skulle ökas, i stigande förhållande, efter innehafvarens ålder. Skolrevisionen har upptagit de 6 lektorslönerna i 3:ne grader, af hvilka den högsta skulle, när prebende ej medförde högre inkomst, uppgå till 200, den andra till 190 och den 3:dje till 180 tunnor spannemål, motsvarande efter 6 rdr 32 sk för tunnan — 1,353 rdr 16 sk. — 1,266 rdr 32 sk. samt 1,200 rdr banko. I bilagan till E. Maj:ts nådiga proposition, äfvensom i Statsutskottets nyssnämnde betänkande, utgöra de 3:ne förnämsta löningsgraderna 1500, 1200 och 1000 rdr. Direktionen här, enär prebenden vid nya elementarskolan icke komma i fråga, upptagit de 3 första hufvudlärares löningsgrader till fyra med 1600, 1400, 1200 och 1000 rdr. Då den största af dessa löner med 100 rdr öfverstiger den högsta i det sistnämnda förslaget: så äro adjunktslönerna vid nya elementarskolan upptagna så mycket lägre, eller högst till 600 och minst till 500 rdr, hvaremot de vid Upsala kathedralskola upptagas till högst 1000 och minst 600 rdr. Skillnaden mellan hela det föreslagna beloppet af nya elementarskolans lärarestat 14,450 rdr, och de 13,950 rdr, som enligt bilagan vid E. Maj:ts nådiga proposition bordé tillfalla Upsala katedralskola, eller 200 rdr, motsvarar den summa, hvarmed rektorsarvodet i Stockholm 500 rdr skulle öfverstiga de 300 rdr, som för samma ändamål varit i Upsala afsedda. Men ifrågavarande 300 rdr äro, med hänseende till rektorsbefattningens redan erfarna besvärlighet i Stockholm, så ringa upptagna, att de efter direktionens tanka secke tåla någon ned-sättning, utan snarare torde befinnas nog knappa, och behöfva förhöjas, om uppdraget skulle åt någon annan än de äldre lärarne anförtros. Att de materiella omkostnaderna i nya elementarskolans stat upptaga en så betydlig summa som 1,450 rdr, utan att ens synas i de öfriga elementarläroverkens, kommer deraf, att de der bestridas genom särskilda af skolordningen (2 sect. 3 kap. 1, 2 §), bestämda afgifter. Äfven hvad lärarne beträffar, bör direktionen fästa E. Maj:ts nådiga uppmärksamhet derpå, att vid nya elementarskolan synas deras inkomster i staten så stora, som de verkligen äro, hvaremot de, vid andra elementarläroverk, särdeles i hufvudstaden, utgöra, genom åtskilliga extra bidrag, betydligt mera än staterna utvisa. Direktionen är ock förvissad, att E. Maj:st behjertar den belägenhet, i hvilken en äldre skollärare sig befinner, om han ej har

166
fällighet för predikoembetet, eller icke erhåller ett förmånligt pastorat, utan skall i hufvudstaden försörja sig och hushåll med 1600 rdr bko. Direktio- nen hade fördenskull snarare velat tillstyrka mera; men har ej vågat det, enär råden i rikets kollegier, öfver hvilkas grad få civila embetsmän erhålla högre befordran, icke äro i allmänhet bättre afönade.

Då hela den föreslagna *ständiga staten* skulle erfordra, materiellen inberäknad, 15,850 rdr, men skolans inkomster för år 1848, både af staten, lärjungarne och skolans läroboks förlag, knappt utgjorde 9000 rdr: så behöfves en tillökning af 6,850 rdr. Denna skulle genom ett fördubbladt antal lärjungar, och om skolasgifterna förblefve lika låga som hittills, endast med 1200 till 1900 eller 1850 rdr förminska bristen till 5000 rdr. Denna summa torde ock direktionen kunna af de anslagna 90,000 rdr i underdånighet begära, om bilagan till Eders Maj:ts oftanämnde nädiga proposition lägges till grund för beräkningarne. Enligt densamma skulle en fullständig skola i Stockholm likasom i Upsala erhålla 15,950 rdr. När derifrån jemnlikt samma förslag afdrages, statsverket till godo, 10 rdr för hvarje lärjunge eller för 200 sådana 2000 rdr, så återstå 11,950 rdr. Af dem åtnjuta nya elementarskolan redan 6800. Återstoden 5150 rdr skulle således mera än betäcka den förenämnda bristen. Men då ifrågavarande bilaga upptager för Stockholm blott 3:ne skolor, förmodligen en för staden och en för hvardera malmen, så lærer med den fullständiga hafva åsyftats att ersätta gymnasium. Med ett dylikt kan nya elementarskolan desto mindre jemnföras, som det ej sänker sin undervisning till nybörjare, och som hvarje sådant i medeltal endast haft 50 lärjungar, (Bil. A vid Skol. rev. ber.) eller blott $\frac{1}{4}$ af de 200, som nya elementarskolan i sitt utvidgade skick skulle undervisa. Med en högre lärdoms- eller apologistkola kan hon ej heller sammanliknas, emedan hon omfattar både deras och gymnasi läroämnen. Om hennes förhållande till katedralskolorna är förut taladt. Enär honsålunda i sig upptager alla de nu befintliga slagen af svenska elementarläroverk, och hvad lärjungarnes fördelning efter de gamla språkens läsande eller förbigående beträffar, sannolikt företer den närmaste öfverensstämmelse med det allmänna förhållandet öfver hela riket: så torde kostnaden lämpligast böra beräknas efter en jemnförelse mellan alla lärjungarnas antal och alla tillgångarnes belopp. Då det förra enligt sista skolrevisionsberättelse utgjorde 5917, och det sednare, enligt statsutskottets beräkning, den sista officiella, som direktionen känner, upptagits till 227,700 rdr, ökade genom de sedermera beviljade 90,000 till 317,700 rdr, så belöpa i medeltal på hvarje hundra lärjungar 5370 rdr, eller för 200, som nya elementarskolan skulle innefatta, 10,700

rdr. När derifrån dragas de 6800, som hon redan åtnjuter: så skulle henne till godo återstå 3900, om hvilkas undfående direktionen vågar i underdånighet anhålla, alldenstund 6:te punkten i R. Sts underdåniga skrivelse *N* 232 af den 20 Oktober 1848, bland föremålen för de beviljade 90,000 rdrs användande, upptager icke blott dupplikanters aflöning, utan äfven löneförhöjning åt lärare i naturvetenskaperna, musik, gymnastik och teckning. Nya elementarskolans utgifter kunna likväl icke bestridas, med mindre det tillåtes direktionen, att på sätt hon tillförene, såsom nödigt för skolans utvidgning och fullkomnande redan i underdånighet begärt, få höja lärjungarnes afgifter. Om det skedde med blott 40 rdr årligen, så att hvarje betalande erlade, i stället för 20 rdr, såsom nu sker, 30 rdr om året: så skulle tillgångarne förslå, på sätt staten A. *N* 1 ädagalägger.

Om Eders Maj:t likväl, så länge gymnasierna borttaga en så stor andel af elementarläroverkens tillgångar, utan att, enligt sammandraget vid skolrevisionens berättelse, flere än 6 lärjungar i medeltal belupit på hvarje dervarande lärare i vetenskaper och språk, ej skulle finna sig kunna bevilja nya elementarskolan en så stor andel af de 90,000 rdr, eller icke ens de 3000 rdr, som motsvarade hennes 200 lärjungar, om samma 90,000 rdr finge utan sammanläggning med de äldre anslagen fördelas efter antalet af samtliga elementarläroverkens 3900 lärjungar: så utbeder sig direktionen i underdånighet, att skolan måtte åtminstone erhålla de 1700 rdr, som, efter statsutskottets beräkning, skolat henne tillfalla. För hennes n. v. storlek med 100 lärjungar, hade utskottet nemligen upptagit en förhöjning af 850 rdr, hvikas fördubbling tillika med lärjungarnes skulle utgöra nyssnämnde 1700 rdr. Detta vore blott 23 procent af det anslag, skolan f. n. åtnjuter, hvaremot hennes utvidgning skulle utgöra 100 procent. Men då måste lärjungarnes afgifter, för att fylla bristen, höjas till 40 rdr årligen, på sätt den underdånigst bilagda staten B *N* 1 utvisar.

Direktionen befarar ej att lärjungarnes målsmän skulle anse 40 rdrs skolafgift vara alltför betungande i nya elementarskolan, enär bilagan C styrker, att för lärjungar i Clara skola betalas mera, eller 47 rdr, utom in-skrifningspenningar, hvilka i nya elementarskolan ej komma i fråga. Ingen målsman borde, i alla fall, kunna beklaga sig öfver förhöjningen, enär det på hans fria vilja berodde att undandraga sig den, genom lärjungarnes borttagande. Skulle det med några af dem inträffa, så har skolan öfverflödigt tillgång på efterträdare bland de 95 gossar, som enligt bil. D. äro för närvarande till intagning anmälda, utan att der kunna rymmas. Detta

tillopp torde aflaga, om afgifterna i de gamla skolorna nedsättas. Men sådant lærer väl icke snart inträffa, emedan det nya anslaget tvifvelsutan icke förslår att, jemte andra dermed afsedda ändamål, godtgöra hvad lärjungarnes och andra särskilda bidrag öfverstiga 5 rdr bko, när man ihågkommer, att Skolordn. 2 Sect. 3 Kap. 9 § allestädes tillåter afgifter för afgångsbetyg, och att Kongl. brefvet d. 6 Okt. 1752 i Stockholm tillägger terminationspenningar, hvilka af husfäder i allmänhet erläggas lika som presterskapets påskören. Dylika bidrag torde ock annorstädes utgå ifrån den tid, då statens anslag till elementarläroverken voro ringare än nu. Skulle än med tiden skolafgifterna i hufvudstadens gamla elementarläroverk kunna nedsättas till 5 rdr, så torde nya elementarskolan icke derigenom varda föranlåten att nedsätta de nu i underdånighet föreslagna afgifterna, med mindre antalet af de nu i Stockholm befintliga elementarläroverken till antalet förökas. För närvarande äro de för behofvet så otillräckliga, att jemte dem en mängd enskilda smärre pensioner och större läroanstalter bestå. Af de sednare vill direktionen exempelvis endast nämna de betydligaste, nemligen det s. k. Stockholms Lyceum på Norr- och den s. k. privata Nya elementarskolan på Södermalm. Enligt underdånigst vidfogade uppgifter, bil. E och F, från dessa läroanstalters föreståndare, uppgå afgifterna derstädes till och med 66 rdr 32 sk. bko årligen, eller öfver 50 procent mera, än de 40 rdr direktionen för nya elementarskolan föreslår. Likväl har den förra af dessa enskilda inrättningar 135 och den sednare 94 lärjungar. Skulle ock flera allmänna elementarläroverk i hufvudstaden anläggas, utan att nya elementarskolan hugnades med tillräckligare statsanslag, och hon dymedelst, samt genom afgifternas allmänna nedsättning, nödgades förringa dem äfven för sina lärjungar, samt inskränka deras och lärarnes antal: så äfventyrade statsverket likväl icke att betungas med ersättningar åt de sednare, i händelse de framgent skola sakna den förmänen, att, såsom sina vederlikar, vara uppförda på ständig stat.

Lika stor *lärosal* och *enahanda sidorum*, som de, hvarom direktionen i sin underdåniga skrivelse af den 29 Mars 1847, hos Eders Majt anhöll, äro fortfarande nödiga för lärjungarnes förökande till 200. Men de tillbyggnader för vissa lärare och skolans betjening, hvilka då ansågos behöfliga, skulle nu kunna besparas, om den utväg att förlägga skolan och att bredvid henne inrymma bemälda personer, hvilken direktionen härmedelst vägar föreslå, skulle af Eders Majt i nåder gillas. Direktionens förra underdåniga förslag, att de vid Beridarebanans norra

ända åt Hötorget belägna byggnader måtte till skolhus förändras, bestriddes af öfverintendentsembetet, och blef ej af E. K. M. i nåder antaget. Men om skolhuset i stället finge anläggas, antingen vid vestra Bangränden, eller ännu heldre, midt på banan vid gränsen af landbruksakademiens tomt: så bibehölle skolans samma fördelaktiga och sunda läge, som hon redan äger, och lärjungarne hade en rymlig instängd gård till lekplats. Om då de boningsrum i bildhuggarebostället vid Östra Bangränden, hvilka, genom professor Byströms död, till kronan återgått, och hvilka Eders Maj:t lärer hafva i nåder anslagit till embetsväning åt dess justitiestatsminister, finge, i stället att för detta ändamål med betydliga kostnader inredas, endast sättas i stånd såsom för vanliga hyresgäster, och till nya elementarskolan uthyras, för att, intill dess justitieministern vill dem sjelf bebo, användas åt skolans lärare och betjening: så behöfde desse icke inrymmas i sjelfva skolhuset. Fördelan att få detsamma snart uppbyggt och förlagdt vid banan, anser direktionen vara så stor, att om dessa ändamåls vinnande kan befrämjas genom den mindre byggnaden och den ringare kostnaden, nedsatt äfven derigenom, att kronans tomt begagnades; så borde lärares och betjenings möjliga uppsägning från bildhuggarebostället äfventyras. De komma derigenom icke i värre författning än de äro nu, då skolan hålles i landbruksakademiens närbelägna hus, nemligen att nödgas söka sig bostäder i grannskapet, eller hvar de lämpligen kunna.

Kostnaderna för skolhusbyggnaden beräknades år 1847, då fråga var att till en del begagna de murar, som höra till vagnshuset vid Hötorget, att utgöra 25.000 rdr. Men då skulle dels boningsrum derjemte beredas för tre lärare och skolans vaktbetjening, dels byggnaden i det hela göras, för utseenhet åt torget, prydligare än som nu torde behöfvas, om han förlägges antingen inne på Beridarebanan eller vid vestra Bangränden. Kostnaden torde derföre nu kunna, oakadt gamla murar eller materialier icke vore att begagna, möjligen nedgå till 20,000 rdr eller derunder. Medel dertill, äfven om en större summa behöfdes, blifva utan tvifvel tillgängliga af besparingarne på de 90,000 rdr, endast för år 1849, enär större delen af dem torde, innan den allmänna regleringen af rikets elementarläroverk hinne beslutas och verkställas, varda besparad, och då det första föremål för deras användande, hvilket Rikets Ständer i 6:e punkten af deras underd. skrifvelse N: 252, den 20 Oktober 1848, upptagit, är understöd vid nödiga byggnadsföretag. Men skulle Eders Maj:t det oakadt anse hvad Rikets Ständer, i samma skrifvelse (tryckta sid. 647), jemväl yttrat rörande vägran af *särskildt* anslag till byggnad åt nya elementarskolan vara hinderligt äfven för att,

till sådant ändamål, begagna besparingarna på det allmänna anslaget, hvarifrån hon icke är utesluten; så kan åt staten ett skolhus uppföras på hans och allmänhetens gemensamma bekostnad, om Eders M:t i nåder samtycker, att tillökningen af statsanslaget åt hennes lärare finge börjas med innevarande år, och af lärjungarnes afgifter med nästa hösttermin, så att de målsmän, som fördenskull möjligen ville då borttaga sina barn ur skolan, hade rådruum att dessförinnan förskaffa dem plats i någon annan. Som de gamla lärarnes löner borde ökas och nya lärare tillsättas endast i den mån lärjungar tillkomma, men afgifternas förhöjning skulle omfatta äfven det gamla lärjungeantalet och lärareanslaget genast vidtaga; så uppkomme, under afbidan af normalstatens fullständiga inträde, så betydliga öfverskott, att skolan kunde, om byggnadskostnaden af elementarläroverkens allmänna besparingar förskötes, återbetala den, på sätt öfvergångsstaterna A N:o 2 och B N:o 2 utvisa. Bygges skolhuset 1830 och får iflyttas 1831, så kunna, om den förra staten i nåder godkännes, 25,000 rdr återbetalas inom 7 år, och under hvardera af de 3:ne första med 3000. 4000 och 3000 rdr. Skulle Eders Majt deremot gilla öfvergångsstaten B N:o 2, så kunde, under förutsättning af samma byggnads- och inflyttningstider, på hvilka lärjungarnes tillökning beror, 15,000 rdr under loppet af samma 7 år återgäldas. Inom kortare tid eller i större proportioner än förenämnde återbetalningar skulle inträffa, synes det icke vara troligt, att de allmänna besparingarne skulle behövas för de gamla läroverkens förändring, särdeles om E. M:t täckes medgifva hvad direktionen hoppas, och om en underd. önskan är henne i detta hänseende tillå en, äfven vågar uttala, att nämligen nya elementarskolans undervisningsätt icke må i något af de gamla läroverken införas, förr än de flesta, till ett sådant hörande, lärarne det sjelfve åstunda. Skulle inom nya elementarskolan lärjungarne kunna, utan skada för undervisningen och skoltukten, ökas hastigare än direktionen nu påräknat, så torde det erhållna förskottet äfven kunna återställas snarare än öfvergångsstaterna utvisa.

Ritning till skolhus tror direktionen sig icke böra i underd. inlema förr än hon förnummit, huruvida E. M:t täckes hufvudsakligen gilla hennes underd. förslag, helst hon icke har någon väsendtlig ändring att uppgifva i den ritning till skolsal och sidorom, hvilken hon fogade vid sin, den 29 Mars 1847 i detta ämne afgifna underd. skrifvelse.

Såsem sammanfattning af de framställningar, direktionen sålunda haft nåden göra, anhåller hon i underdånighet:

1:o Att nya elementarskolan måtte, vid elementarläroverkens allmänna reglering, i nåder förklaras hära till fullständigheten af deras organisation, så-

171
som en ständig, i hufvudstaden förlagd *profskola*, hvarest nya lärosätt och läroböcker må försökas, innan de till allmän esterrättelse påhjudas.

2:o Att *normalstat* för skolan i nåder fastställes i hufvudsaklig öfverensstämmelse, antingen med förslaget A N:o 1 eller B N:o 1, samt att, i enlighet dermed, de betalande lärjungarnes afgifter till skolan från och med sednare halfåret 1849 förhöjas, i förra fallet till 30 och i det sednare till 40 rdr årligen.

3:o Att E. M:t täckes i nåder bestämma, om hvar åt skolan får byggas på Beridarebanan, och hvar det då skall förläggas.

4:o Att direktionen till f'lje deraf får dertill i underd. ingifva *rättning* och *kostnadsförslag*.

5:o Att E. M:t behagade derefter i nåder afgöra, när byggnaden skall *uppsöras* och får *islyttas*.

6:o Att med delsamma i nåder bestämmes, i hvilken mån kostnaden skall bestridas af läroverksfondens allmänna besparingar, eller blott, medelst förskott af dem, och följaktligen antingen *öfvergångsstaten* A N:o 2 eller B N:o 2, i nåder godkännes. — Skulle ingendera af dem befinnas antaglig, torde direktionen få med nya förslag i underdänighet inkomma.

7:o Att det i alla händelser måtte tillåtas direktionen, att med hr justitiestatsministern afhandla om *hyrande* för skolans räkning, från den 1 nästkommande Oktober af de *rum*, som blifvit honom i bildthuggarebostället till embetsböring upplätta.

8:o Att om intet annat kan af E. M:t för ögonblicket i nåder beviljas, det åtminstone måtte direktionen tillåtas, att, med undantag för medellösa ynglingar, hädanefter såsom hittills, dock för de öfriga *höja afgifterna* från sednare halfåret 1849, antingen till 30 eller helst 40 rdr årligen, på det att direktionen dels måtte, när gynnsammare omständigheter för skolan möjligen inträffa, äga i förråd en besparad penning för att verkställa de förbättringar, som hon hittills förgäfvat eftersträfvat, dels under tiden kunna bidraga till skolans förkofran i de smärre förhållanden, der sådant ej af hennes inskränkta utrymme förhindras.

Direktionen framhårdar med djupaste vördnad, trohet och nit

Stormäktigste, allernådigste Konung,

Eders Kongl. Maj:ts

Underdänigste och tropligtigste
tjenare och underåttar

Aug. von Hartmanedorff.

J. P. Lefvén. A. Z. Pettersson. J. A. Hazelius.
Stockholm d. 14 Febr. 1849.» (Bilagorna bifogas.)

På denna direktionens underdäniga skrifvelse gaf Kongl. Maj:t under den 6 sistl. Mars följande svar:

OSCAR, etc. Vår ynnest och nådiga benägenhet med Gud allsmäktig tromän och tjenare, samtliga

ledamöter uti direktionen öfver nya elementarskolan i Stockholm. Med återopande af Eder den 2 Juli 1844 och den 29 Mars 1847 till oss afåtna underdåniga skrivelser, hafven J, uti ytterligare skrifvelse af den 14 Februari innevarande år, anhållit, att sedan rikets sist församlade ständer beviljat en tillskänning i anslaget åt elementarläroverken af 90,000 rdr årligen, nya elementarskolan i Stockholm måtte, af berörde tillgång, undfå en så stor andel, att skolan må sättas i stånd att fullständigare än hittills uppfylla sin bestämelse; hvarjemte J, tillika med framställning och förslag af allt hvad som ansåges nödigt för ifrågavarande skolas utvidgning och fullkomnande, på anförde skäl, i underdånighet begärt:

1:o. Att nya elementarskolan måtte, vid elementarläroverkens allmänna reglering i nåder förklarar höras till full ändigheten af deras organisation, såsom en ständig här i staden förlagd profskola, hvarest nya lärosätt och läroböcker må försökas, innan de till allmän efterrättelse påbjudas.

2:o. Att normalstat för skolan i nåder fastställes i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ettdera af de 2:ne förslag, hvilka blifvit Eder sistberörde underdåniga skrifvelse bifogade, samt att, i enlighet dermed, de betalande lärjungarnes afgifter till skolan måtte från och med sednare halfåret 1849 förhöjas, i förra fallet till 30 o h i det sednare till 40 rdr årligen.

3:o. Att vi måtte tackas i nåder bestämma, om hus åt skolan finge byggas på Beridarebanan, och hvar det då skall förläggas.

4:o. Att J, till följd deraf, fingen dertill i underdånighet ingifva ritning och kostnadsförslag.

5:o. Att derefter måtte i nåder afgöras, när byggnaden skulle uppföras och finge iflyttas.

6:o. Att dervid jernväl måtte i nåder bestämmas i hvilken mån kostnaden skulle bestridas af läroverksfondens allmänna besparingar, eller biott medelst förskott af dem, och följaktligen i enlighet med hvilkendera af de Eder nyss återopade skrifvelse bilagde 2:ne öfvergångsstater, som blefve i nåder godkänd; hvaremot, om ingendera af dem befunes antaglig, det kunde tillåtas Eder att få med nytt förslag i underdånighet inkomma.

7:o. Att det i alla hänförelser måtte tillåtas Eder, att med vår justitie statsminister afdandla om hyrande för skolans räkning, från den 1 nästkommande Oktober, af de rum, som blifvit honom i bildhuggarebostället till embetsboning upplåtna; samt slutligen

8:o. Att, om intet annat kunde af Oss för det närvarande i nåder beviljas, det åtminstone måtte Eder i nåder tillåtas, att med undantag af medellösa ynglingar, hädanefter som hittills, dock för de öfriga höja afgiftern från sednare halfåret 1849, antingen

till 30 eller helst 40 rdr årligen.

Vid underdånig föredragning häraf, hafve Vi funnit för godt i nåder tillåta Eder, att med en af rikets herrar, hr justitiæ statsministern, afsluta öfverenskommelse om begagnande för nya elementarskolans räkning, från den 1 Oktober innevarande år och tills vidare, af den till boställsrum åt hr justitiæ statsministern anslagna lokal uti kronans egendom vid Beridarebangatan; men beträffande öfrige delar af Eder underdåniga framställning, hafve Vi tills vidare velat uppskjuta att Vårt nådiga beslut derutinnan fatta; hvilket Vi Eder till nådigt svar och underdånig esterrättelse härigenom meddela: befallande eder Gud allsmäktig nådeligen. Stockholms Slott den 6 Mars 1849.

OSCAR.

P. Genberg.

Läsaren finner, vid genomgående af detta kungabref, att icke mer än en enda punkt blifvit bifallen af allt hvad direktionen i sin ansökning föreslagit; och det, så till sägandes, den obetydligaste punkten. Man upptäcker intet bifall till anhållan om en billig andel i de 90,000 rdr, som ständerna vid sistl. riksdag beviljat elementarläroverket i det hela, och hvaraf väl Nya elementarskolan rimligtvis också kunnat få åtnjuta en lott: alla andra än vigtigare skäl för organisationens fördel i det hela (se ofvanföre) att förtiga.

Likväl anmärker läsaren tvifvelsutän, att regeringen icke heller gifvit direktionen ett kategoriskt afslag; hon förklarar endast, att hon tills vidare velat uppskjuta att fatta beslut om de öfriga punkterna. Man kan föreställa sig orsaken till denna prokrastination ligga dem, att uppgörandet af den allmänna »normalstaten» icke ännu torde hafva medhunnits, och att Nya elementarskolans behof af utvidgad lokal m. m. icke ansetts böra komma i åtanke förr, än denna normalstat blifvit reglerad. Litet underligt synes det undvikande svaret emellertid, enär ett bifall å direktionens underdåniga hemställan ej tyckes hafva kunnat stå i vägen för normalstaten; något, som också exempelvis skönjes deraf, att intet hinder funnits för gillande af 7:de punkten, för hvilken dock ett uppskof väl kunde hafva varit lika motiveradt som för de öfriga. Naturligtvis undrar man desto mer på den ringa uppmärksamhet

direktionens skrivelse vunnit, som man inom denna direktion ser namnen på män, icke obetydliga i och för sig sjelfve, och dessutom ej aflägsna från regeringen. Det är väl sannt, att ordföranden gjort sig känd på ett i åtskilliga afseenden mindre fördelaktigt sätt. Men vi åtminstone, för vår del, hylla den grundsatsen, att man kan och bör åtskilja ämnen: vi göra således personer rättvisa i och för det berömliga, ehvad felaktigt eller till och med betänkligt vi i öfrigt må träffa hos dem. Den, hvarom här är fråga, och som, efter hvad man af stilen kan döma, uppsatt direktionens skrift till regeringen, synes oss deruti hafva nedlagt ett godt arbete. Huru samme person handlat i andra förhållanden hör icke hit. Hr v. Hartmansdorffs ultrakonservativa politik står visserligen i en så stor motsägelse mot hans progressiva tendens i skolfrågan, att en dylik själfstridighet är oförklarlig, utan antagande af en inskränkthet eller brist i omdömet, som hindrar honom inse det öskiljaktiga, inre och oförstörbara sammanhanget emellan den idé för framåtskridande i undervisningsväsendet, som ligger i Nya elementarskolans institution, och idén för en analog utveckling till ett bättre i samhällsformationen och politiken. Vi sade: inskränkthet, för att antaga den jämförelsevis bättre bevekelsegrunden; emedan, om en sådan ej här utgör den verkliga orsaken, intet annat återstår till förklaring af ofvannämnde inkonsequens, än en irrationell halsstarrighet att med lit göra sig hård mot sanningen: en envishet, att fasthånga vid ståndsfördomar och privilegii-väsende i staten, äfven sedan man, och oaktadt man är kommen derhän att inse, omfatta och erkänna den nya tidens mening i sig sjelf, hvilket man ändock till en viss grad måste göra, då man begriper och hyllar den i undervisningsväsendet. Huru mycket systesenligare handlar icke erkebiskop af Wingård, när han på samma gång sätter sig emot både samhällsreform och skolreform, enär samma princip lever för begge? Förkastar och nekar man denna princip, så uppför man sig som erkebiskopen; men om man hyllar den, så bör man — för att vara förnuftig — gilla progressio-

nen i staten (i representationens, lagverkets och statsadministrationens ämnen) lika mycket som i skolans. Är man emellertid, af den ena eller andra grunden, så sjelfmotsägande, att man bekämpar det förra under det man arbetar för det sednare, så är det åtminstone väl, att man gör *något* godt; och vi anse det således lända den ifrågavarande ordföranden till förtjenst, att han dock vill vara en bra och klok man i skolväg. Vi tycka följaktligen, att denna merit borde i en fråga, som blott rör undervisningsverket, hafva varit tillräcklig; och att personens egenskap af ultra i politiken ej här vid lag måste, som man säger, hafva kastat en blåme öfver direktionens skrift i det hela, eller gifvit den en viss grad af omöjlighet till bifall, för hederns skull, eller för att man från regeringens sida ej måtte syas alltför villfarande mot det afviga i landet. Det är också sannt, att andra gravamina (ej i politiken, men i embetsmannaväg) kunnat finnas att taga i sigte; men hvilka vi äfven anse icke här borde komma i betraktande. Våld, om och der den finnes, bär visserligen vittne om djup politisk demoralisation; och det är en notorisk läghet, som, en gång ådagalagd, ej lätt af publiken glömmes, om en embetsman går att skilja underlydande från sina befattningar och sätta dem så till sägandes på bara backen, derföre, att de hysa mera frisinnaade tänkesätt än han, samt oakadt de skött befattningen på ett sådant sätt, att verket, hvarvid de tjenat, snart sagdt står hos dem i tacksamhet för en del af hela sin tillvaro. Men om nu ock en man såsom chef är illa noterad för en eller annan handling af detta mindre vackra slag, bör likväl icke den inrättning, i hvars styrelse han sitter, lida för hans skull; och äfven han sjelf bör, efter vårt förmenande, njuta deltagande och beröm för det goda han tillvägabragt, vid sidan af det klandervärda och fula. Vi hoppas således, att den närvarande skriften, den vi ofvanföre in extenso infört, både af publiken tages i betraktande och framdeles af regeringen vinner något mera gehör.

A. M. 421257 1889.

VÅRA NYARE ROMANER.

erkant
offent-
orde in-
det plu-
tan af-
aktighe-
och så-
len all-
ädrnes-
iga frå-
till för-
kallade
ta sam-
opinion
tations-
tor ve-
fven det
sansade
rgerskap
tillräck-
st kunna
ständer?
ta kunna
efter kan
l. sig väl
aktning.
het och
n natur-
n, torde
slutligen
derkastat
domen
e olyck-
ne ej den
l, likgil-
landragit
ergifven-
ide mas-
till torde
lasserne i
khet »sc
re, ja af-
nes) samt
sändaren
rne och
st är må-
m mino-
arbetar
a försä-
l undgå

Vi hafva vid sina tillfällen kastat blicken tillbaka på några arbeten i romanväg, hvilka väl icke alldeles nyss utkommit, men dock tillhöra litteraturens sednare företeelser (t. ex. Altartaflan af Onkel Adam, Svarta Handen af Ridderstad, m. m.); och skälet har ej blott varit att genom recensioner göra allmänheten mera bekant med dem, utan tillika, och måhända i första rummet, att, med dylika arbeten till utgångspunkt eller äpropos, fästa publikens, och äfven om möjligt författarnes, uppmärksamhet vid åtskilliga egenheter inom sjelfva konsten, som sådan, hvilka förtjena särskildt betänkas. Romanen har länge intagit en så vigtig plats i Europeiska litteraturen, att den till och med redan kan anses från läs- världen hafva utgått i den faktiska lefnaden och börjat utöfva sin inslytelse på sjelfva samhället, till ombildande af flere politiska förhållanden. Romanens verksamhet i detta hänseende ligger väl icke alltid så mycket i dagen, emedan den icke egentligen arbetar med satser, läror och maximer såsom hufvudsak, utan förnämligast genom de intryck, som skildringar af händelser och personers karakterer göra på läsaren. Men dessa intrycks kraft, om ock mången gång hemlig, är dock ofta bemotståndlig. Romanlitteraturen, der den går i tidehvarfvets bana, i de nya idéernas anda och till framåtskridandets tjänst, förbereder till en stor del känslorna och tänkesätten hos det uppväxande släktet. Detta befinner sig, genom något som skulle kunna kallas opinionernas strömsättning, innan man vet ordet af på en helt annan plats inom civilisationen, än man väntat och fädren föreställt sig. Det är till och med ej sällan fallet, att läsningen af romaner, i synnerhet de betydelsefullare, verkat undransvärda förändringar hos sjelfva de gamle: många af dessa känna en mängd af sina fördomar och äldre föreställningssätt rasflå öfverända: de hänryckas och blifva unge för andra gången.)

Men om denna romanernas makt kan man

populäri- ej tala utan vid större företeelser inom deras
 litteratur. Vanligen tror man, att det blott
 är tendensromanen man har att tacka för det
 slags inflytelse på samhällets opinionen och
 den ombildning, hvarom här talas; emedan det
 man kallar »tendens» ligger i en hop inströdda
 satsar, lärar och maximer, hvilka läsaren så-
 lunda bekommer till sin undervisning och
 handledning. Här i döljer sig likväl ett stort
 misstag. Romanen betyder vida mer, då den
 är äkta artistisk, det vill säga, då den är fri
 från alla utväxlar och parasitskott af reflexio-
 ner, nemligen sådana, som icke höra till konst-
 verket sjelf, utan der stå insatta såsom för-
 fattarens särskilda tankar för egen räkning, (ej
 för sina handlande personers + d. ä. då dessa
 reflexioner icke genetiskt och samnt tillhöra per-
 sonernas karakter att yttra, och icke nödvän-
 digt eller åtminstone sannolikt påkallas af till-
 fället, då de yttras). Såvida med »tendensen»
 just förstås dessa inflickade sidotankar eller lä-
ror bredvid, hvarjente personerna och hand-
 lingarne sjelfva endast förekomma som en art
 språkrör åt författaren, ett slags mannekiner,
 uppställda i diverse positurer för att härige-
 nom inpräglade den och den vissa sanningen hos
 läsaren; så är dylikt på konstens område frem-
 mande och förfeladt, oaktadt man billigt må
 erkänna välmeningen och allt det instruktiva,
 som härmed afses. Tendensväsendets ofog be-
 står uti att vilja med konstens mun predika,
 hvad som rätteligen och på sin sanna plats
 tillhör vetenskapen och prosan att göra (då
 nemligen med prosa förstås motstycket till
 konst). *Minns (hvarje)*
 (Skall man då icke få inhemta några lärdo-
 mar af ett arbete, derföre att det är ett konst-
 verk? frågas; och hvarföre får ej äfven ett
 sådant vara instruktivt? Svaret är, att man
 utan tvifvel deraf skall lära sig — och lära
 sig mycket! Men icke på ett sätt, lånadt från
 vetenskapen, och endast der godt. Lärdomarne
 blifva förvirrade och ofta falska, då satserna,
 hvarmed de låta höra sig, obehörigt inblandas
 i en konstproduktion, i stället för att i sann
 logikalisk form bibringas, hvilket sker när ve-

ändring
 vinn
 till före-
 eter och
 ska frä-
 nna dis-
 härige-
 da sann
 jligt. I
 ligt, och
 nen närl-
 ordfade,
 der mera
 ärre po-
 n, hafva
 pinionen
 varemot
 are tider
 och de
 rsök att
 itt sam-
 llmänna
 aren nä-
 afvärja
 got efter
 ästa sta-
 ant hän-
 kanske
 nt i hela
 återse
 mt der-
 tningar,
 bönder
 ster?).
 ig kom-
 nde re-
 illa det-
 luralite-
 än) vid
 rde be-
 erkligen
 och för-
 etsman-
 n skulle
 troende
 ka frä-
 embets-
 ängare.
 ll torde

tenskapen sjelf, som sådan, i och ur ett system föredrager lärosatserna. Men — frågas ytterligare — på hvad sätt kan då konsten, ren och riktig, vara instruktiv? På samma sätt — svaras — som händelser och personliga karakterer ute i den verkliga världen kunna vara ganska lärorika att betrakta, höra och inhemta, utan några dem åsatta papperslappar, med påskrifna slutsatser, omdömen, sensmoraler, maximer och reflexioner.)

(Och — för att gå ännu ett steg — männe icke alla dessa personer, af kött och blod, männe icke alla dessa betraktade händelser göra ett så mycket djupare intryck just därför, att dylika parasitlappar icke sitta fästade på dem? Männe de ej äro innehållsrika och instruktiva? Utan tvifvel. Så, men icke anorlunda, kan och bör äfven ett konstverk vara undervisande, när det är äkta och riktigt. ~~Få~~ ^{lära} ^{lyft} då alls inga lärande-reflexioner, satsar och dylikt finnas i ett poem eller i en roman, om de skola förtjena att heta sanna konstverk? Ganska säkert; men icke för satsens och reflexionens skull, såsom sådana, utan endast såsom den och den handlande personens tanke, och lefvande uttryck af denna tanke för tillfället. Den förekommande reflexionen står der då såsom ingående i den öfriga skildringen af personens karakter, men anföres ej i och för sin egen sanning, såsom sats. Innehåller den tillika sanning, så är det väl; hvaromicke, så är den likafullt uttrycket af den persons tanke, som för tillfället aftecknas — och något annat är här (i ett konstverk) icke saken. Så snart det är frågan om reflexionens samling i och för sig, så står saken på vetenskapens område; och skälet, hvarföre det är så angeläget att ej sammanblanda vetenskapens med konstens framställningar, ligger just deri, att satsens sanning, för att utfinnas, måste ses och pröfvas i sitt sammanhang med systemet i öfrigt, hvilket ej kan ske utan inom vetenskapen sjelf. På denna stora och till sina följder både för konst och vetenskap viktiga åtskillnad synas författarne i allmänhet icke göra tillbörligt afseende. Det ser till och med ut som om de, vid bildande af sina poemer, dramer, romaner

177

o. s. v. icke en gång alltid förstått eller vetat af den; och deraf händer, att deras personer ej sällan sakna kött och blod (ej äro individer, utan blotta *typer* — loci communes-menniskor), och att deras händelser icke heller hafva rätt lif; enär beggedera endast framstå som dimbilder, som bleka skuggor af reflexioner, egentligen hemma i ett helt annat land, nemligen vetenskapens. Den after-konst, som man kallar »tendens-poesi» (vare sig i romanväg, dramatik eller lyrik) har hela sin grund i misstaget, att ej lemna nog uppmärksamhet åt den här omtalade åtskillnaden. Författaren eller författarinnan vill nödvändigt instruera. Förträffligt! Men hvarföre skrifer då icke han eller hon en »afhandling» i ämnet? Då vore saken på sin rätta plats. Jo, svara de, emedan afhandlingar läsas af ingen, men romaner af många; och då vi gerna vilja tjena allmänheten med undervisningar, så välja vi helst den framställningsform, som mest slår an och bäst »går i folk». Detta innebär ett nytt misstag. *Goda afhandlingar* läser man mycket hellre och mera, än *dåliga romaner*; och, hvad förnämligast är, man har vida mera andligt gagn af dem. Hvarföre skriva då alla dessa författare och författarinnor icke afhandlingar? Är det blott för att de icke vilja? Eller måhända till en del ock för att de icke kunna? Det är i sig sjelf lättare att sätta in sväfvande, lösa, till skenet goda, till grunden ingenting sägande reflexioner här och der i ett poem, i en dram, i en roman, i en skizz, än att forma doktrinerna till ett helt af system, af sanning och af verklig betydelse, hvilket allt måste ske när saken skall utgöra en afhandling. Här af orsaken, att så många, som gerna vilja docera, men ej våga sig på att göra det på allvar, d. v. s. egentligen *afhandla*, i stället skjuta in sina lärostycken på konstens område, och dermed slå sig på *tendens-väsendet*, såsom skriftställereri.

Vi vilja ej säga något vidare härom; men anse förhållandet förtjena påpekas, i händelse våra talrika och i så många andra afseenden förtienstfulle förfre och förfriinnor skulle

180

vilja begifva sig till en mera egentlig konstmessighet. Ett ibland de flere bevisen på huru förvirrad föreställningen hos mången måste vara rörande det ämne här blifvit vidrördt, kan, utom annat, den egna omständigheten nämnas, att man i flere tidningar *), vid redogörelsen för serien af konstens företeelser i vårt fädernesland under de sednare åren, ej otvetydigt satt en viss författares romancykel i spetsen för tendensromanerne i Sverige, såsom ett slags upphof eller anslagspunkt, hvarifrån de betydligare af andres, derefter följande, utgått; ehuru det likväl är notoriskt, att den ifrågavarande förf:s romaner till sin beskaffenhet icke äro tendensmessiga, emedan aldrig lärosatser, maximer eller reflexioner, såsom doktriner, deruti förekomma i och för sig (eller som författarens, för dess egen räkning), utan endast stå der såsom de uppträdande personernas tänk- och uttryckssätt, följaktligen ingå i karakters- och händelse-teckningen allena, men intet annat. Sådant är icke hvad man i konstnärlig mening kallar »tendens»; ty ordet tendens, blott och bart förstådt som »riktning», måste otvifvelaktigt allting i världen hafva; men derom talas ej i denna fråga. Skulle då våra verkliga tendensromaner hafva sin historiska utgångspunkt från sådana, som icke äro tendensromaner? Detta är föga troligt, om man ej får förutsätta, att deras författare missförstått de andre, på det sättet, att de i dem inlagt eller antagit en tendensmessighet, som der icke finnes till, men på hvilken antagna grund de likväl byggt sina egna kompositioner. Mesta skäl är dock att anse de talrika nyfransyska och tyska tendensromanerna för hufvudsakliga upphofvet till våra svenska af samma art. (Forts. följer.)

*) T. ex. Dagligt Allehanda den 17 Febr. 1848.

— I fredagens Aftonpost har änyo en insändare låtit höra af sig i »Slesvigska frågan», och fyllt ett par spalter med ett innehåll, som till ändamålet är obegripligt, då det ällas med att långt och bredt bevisa saker, som ingen menniska här bestridt eller bestrider. Insändaren är denna gången hemma i landsorten, och undertecknar sig — *a*. Vi skrifva denna signatur på god tro, efter det står att läsa — *a*; men göra oss visst icke säkra på, att han ej framdeles reklamerar uppgiften, med påstående att egentligen heta — *aa*, eller — *å*; eller måhända är han till sluts ett — *z*. Vi hafva ej längesedan upplefvat, att en föregående stackars insändare, i samma fråga och i samma blad, och den vi råkade kalla *Sm*, efter han så stod i Aftonposten, förklarade sig med rätta heta *Sn*; och kanske, om vi nu taga detta för kontant, vidare rättar uppgiften till *So*, *Sp*, o. s. v. Vi hafva releverat dessa småsaker, emedan signaturerna utgöra det enda märkliga i dessa artiklar. Hvad innehållet vidkommer, hafva vi visst ingenting emot, att folk öfvar sig i svenskans skrifvande; och då styckenas befordrande till tryck alltid med säkerhet är important för sättaren, så har det ett godt med sig, som ingen bör underkänna. Men skrifternas värde skulle förhöjas, om förfine litet begrundade hvad de sätta på papperet. Innevarande hr — *a* har begagnat sin penna för att historiskt och grundligt ådagalägga, hurusom Slesvig är ett danskt land. Hade han låtit öfversätta sin artikel på tyska och sändt den till Kiel, så kunde den hafva varit på sin plats, i synnerhet om den vunnit inträde i någon af der residerande professorers och deras åhörarens studerkamrar. Men för hvad behof produceras slika scripta i Stockholm? Man måste falla på den tanken, att ins. inbillar sig, det någon här drar Slesvigs danska egenskap i tvifvel, eller nekar den. Hvem skulle det då vara? Vi hafva ej afhört någon sådan renitent. Denne ins:e (allddeles i likhet med hr *Sm*—*Sn*—*So* &c.) måste tillhöra klassen af dem, som, blundande för verkliga tillvarande förhållanden, älska att på väggen uppmåla stygga figurer, för att hafva nöjet piska dem, under föreställning att dervid hudflänga någon eller något, som de

hjärtligen hata, men ej på annat sätt komma åt än genom att gifva det en fingerad karakter, och afteckna det i denna. Att hr —a, i likhet med sina föregångare bland A. P:s insändare, vändt sig mot Aftonbladet, vilja vi icke en gång benämna så mycket som oförsynt, emedan det blott och bart är dumt, och det till af den armaste sort. Det utgör en gång en fix idé hos vissa hrr, att nödvändigt göra Aftonbladet tillmälen, eller åtminstone efter all förmåga begå ohöfligheter deremot, för att genom dessa riddareprof förtjena sina sporrar, och värdigt upptagas bland les chevaliers de la triste et grise figure. Att fråga dessa herrar, när Aftonbladet gjort sig förtjent af deras otidigheter, tjenar till intet; ty om A. B. blott så mycket som ens svarar dem i deras ton, anse de det redan himmelskriande gjort; men för dem är det alltid löffligt att anfalla huru oskäligt och i hvilka ordalag som helst. Denna simpla konduitt må nu stå för dessa herrars egen räkning; men litet kuriöst är det, att A. P. lånar dem hus.

Aftonbladet hvarken nekar Slesvigs ursprungliga danskhet, ej heller bestrida vi, att dess befolkning under tidernas lopp blifvit öfverflyglad af tysk adel och tyska embetsmän, m. fl. gravamina, som danskarne med skäl anföra. Men vi hafva också påmint, att de af danske konungar afgifna försäkringarne om Slesvigs fortfarande förening med Holstein i administrativ och legislativ hänsyn, äfven utgöra handlingar af någon betydelse. Denna betydelse kan förringas, ända till att blifva ingen, om Slesvigs egen nation ingen vidare union med Holstein vill hafva, utan önskar provinciell anslutning till Danmark, såsom förhållandet var i äldre tider, innan man började tala om »Kungariket», som en sak för sig, och »Hertigdömena» (i pluralis: alltså Slesvig äfven i denna kategori), som en annan. Men vill väl Slesvig sjelf detta? Önskar Slesvigs folk (just »allmogen», och således den minst förtyskade folkdelen) detta? Om så vore, hvarföre har då ej åtminstone Norra Slesvig rest sig och i massa anslutit sig till Danska arméen i Jutland, eller inkallat den i Nordsles-

vig? Ingenting sådant har skett. Danmarks monark må nu icke desto mindre hafva juridisk rätt till kriget, enär han, såsom autokrat, kunnat annullera de förut gjorda konungaförsäkringarne om Slesvigs och Holsteins förenig. Men en lika stor rätt, just som autokrat och absolut monark, hade han utan tvivel äfven att låta försäkringarne fortfara och hertigdömena förblifva i sitt förra skick. Beggedera är rätt: hvilketdera är då klokare? Männe det ej är förnufligare, att låta schismen mellan danskt och tyskt falla, än att genom ett fortfarande krig drifva den till ytterlighet, och så få sluta med att... sluta.

För att återkomma till hr —a i A. P., så ser man, att äfven han, oaktadt allt svammel och ordande mot A. B., dock, när han väl binner till slutet af sin uppsats och ändtligen skall säga hvad han vill, yttrar sig i aldeles enahanda riktning, rörande danska kriget, som Aftonbladet gjort. Han säger nämligen:

»Vi räkna oss bland dem, som med största aktning och deltagande betrakta tyska nationens sträfvan att uppnå en önsklig enhet och politisk frihet, så länge det använder sina krafter för detta inre mål. Vi och alla sansade med oss skulle säkerligen anse ett krig med Tyskland såsom en olycka i och för sig; vi anse det ej ens behöftigt för frågans lösning; vi fordra endast att svenska och norska regeringen kraftfullt och bestämdt uppträder i denna sak, icke endast såsom medlande, utan med en fast, sanning och rätt omfattande, fordran.»

Nåväl? När svenska och norska regeringen alltså, äfven efter hr —a:s mening, ej skall föra krig — och »detta ej ens är behöfligt för frågans lösning» — så kan ju ingen annan väg finnas att slå an, än den diplomatiska? Och är det icke just den, som A. B. tillrådt? Har icke hr —a således råkat infalla i samma löjliga dilemma, som ett par af Bore för 14 dar sedan citerade tidningar, hvilka, oaktadt de uttryckligen omfattat samma politik, som A. B., dock anfördes emot detta blad och såsom prof på olika tänkande dermed.

Hr —a slutar varmt och nära nog poetiskt. Han säger:

— — — »den dag stundar då de Nordiska folken

skola se upp och igenkänna hvarandra vid dänet af de i öster sig hopande moln. Tron j ej att dessa moln skola slunga blixtrar från sig? Jo de skola med slag på slag söka förqväfva den guista af enhet, frihet och sällhet, som, farlig genom sitt grannskap och ofördraglig genom sin förmåga att beherrska utloppen till världshafvet, likväl en gång skall upplamma i dessa länder till en helig brinnande eld. På den dagen skola de blindaste se nordens gemensamma intressen, men ve den styrelse som *då* ej är mäktig att uppfatta sin ställning, som ej då griper och verkliggör folkens idé! Folkets röst är Guds röst. Den som ej är med mig, han är emot mig.»

Nu är det till märkandes, att faran för de der »i österj sig hopande molnen», som »skola slunga blixtrar ifrån sig», just uppkommer, om möjligt, genom ett krig mot Tyskland, som kan sluta med skandinavernes förande under ryskt ok; samt att samma fara bäst och kraftigast metverkas genom tvistens biläggande och ett anslutande till germaniska folket.

1872/1879

REVY AF TIDNINGARNE.

Friskytten sistl. søndag har något om kombinationen mellan »Tiden» och »Posttidningen», som väl är anlagdt på att blott vara skämt, men som dock äfven kan hafva sin strängt tänkvärda sida. Det heter:

»När Geijer sjöng om »Tidens flyktiga minnen», troddes väl allmänt att det var Carl XII han tänkte på. Det var ett misstag; han tänkte äfven på prof. Palmblad och dess tidning, hvars »fröjder» allimer »blekna» och »försvinna». Äfven trodde man, att Carl XII ensamt stod för Geijers fantasi, när han sjöng: »gråa gäst som ej t'd försvagar». Han menade dermed Posttidningen. Det är en artig kombination, att »Tiden» icke försvagar Posttidningen. *Tvertom råder emellan dem den mest deciderade kommunism.* Nu hafva de börjat i kompani grubbla på gesällernas, eller med andra ord, kommunisternas fickor. Det är således icke för kommunisterna man längre har att akta sina fickor — det har nu blifvit kommunisternas tur att akta sina egna. En kommunistis rock förmenas i dessa dagar spela ungefärligen samma roll som Dahlgrens »skolmästares», hvilken, utom sitt egentliga ändamål, tjernade till täcke, matskåp och bokhylla. Anställ blott visitation i en vandrande gesälls rock, och ni skall der enligt Tidens påståande fona ett helt litet bibliotek af kommunistiska skrifter i hvardera fickan. En vandrande gesäll bör derföre hädanefter tituleras *herr bibliotekarie*. Och hrr professorer i bildnings-cirkeln stå således icke mera ensamma på lärdomens gebit — det har bildat sig en hel propaganda af bibliotekarier, som i landena sprider den förskräckliga hr Götreks, polilikens Erik Janssons läror.»

Den mellan Tiden och Posttidningen rådande »deciderade kommunismen» har också aldrig varit en hemlighet. Tiden sjelf lät för en liten tid sedan sin publijk forstå, att »den hade serier», och tillät sig denna hvila från sina arbeten på den grund, att Posttidningen öfvertagit bestyret att hålla den liberala pressen vid marginalen. Dervid har det väl icke gått P. T. bättre än oss sjelfve, tillade Tiden; men det gör på det hela ingenting. Snart torde P. T. å sin sida förkunna att också den vill hafva serier från bråket »att slåss och bli slagen»; då får vännen Tiden igen taga vid. Val vore emellertid om Tidsred:n lyssnade till den vink Friskytten på ett efter utseende lekande, men i grunden allvarsamt sätt gifvit Tiden om de

»vandrande bibliotekarierna». Tiden har hittills som oftast tillåtit sig glåpord om gesällerna; och ehuru han i allmänhet är temligen höflig mot borgerskap och borgarstånd, såsom delegare i rikets ständers förträffliga fyrhet, stannar dock artigheten bestämdt alltid vid gränsen af skrämästarne, och hvad nedanför denna linie befinner sig, har icke att vänta sig hvarken höflighet eller politiska rättigheter. Ty en gesäll eger icke människoförnuft: han vet icke sitt eget bästa, än mindre andras; han bör således intet ord hafva i samhällsangelägenheterna. Sådan är professors mening. Tänkte Tidens man dock bättre på saken, skulle han taga gesällerna till nåder. Likasom han en gång hade i sinnet att vinna priset för en Landbrukskateches, borde han nu slå sig på att författa kommunistiska och socialistiska uppsatser, och åt dem inrymma ett par spalter i hvar Tid. Sedan skulle han kalla till sig så många vandrande gesäller som möjligt, och säga till dem: »gode vänner! bären kring landet dessa numror. Det kunnen j för min skull göra rätt så gerna som att i edra fickor kånka omkring den der dumma öfversättningen af den der dumma boken i kommunismen, ni vet. Gören det, bäste vänner! så skall jag alltid vara er vän. J besitten laglig rätt att taga in på hvar prestgård, ja, på hvart hus. Bären dit dessa Tider, och hemten mig tillbaka revenyn, på hemvägen. Varen mine kolportörer: spriden mig! och jag skall ej längre skälla er för gesäller, utan kalla er mästare i en konst som ännu ingen kunnat!» — Af alla försök att skaffa Tiden bättre tider: skulle säkert detta lyckas bäst. Då unge man sedan se om professorn vore nog tacksam att skaffa åtminstone sina gesäller politiska rättigheter.

— Den här i staden en gång i veckan utkommande tidningen *Folkbladet*, som för någon tid sedan erhöll en ny redaktion, läser redan hafva en cirkulation af 14 å 1500 exemplar, hvilket ej är litet för en tidning, som icke ännu fullt ett år hunnit göra sig bekant för allmänheten. Denna lycka får väl tillskrifvas den för folkets sak varma anda och deciderade ton, som framstår i bladet; jemte ett temligen godt förråd på pikanta småhistorier ur veckans tilldragelser. Likväl anmärker man på åtskil-

liga ställen en viss brist på hofsamhet i om-
dömen, som skadar och minskar framställningens verkan genom sin öfverdrift; och hvar således rättelse vore ganska önskvärd. Vi vilja ingen skall tro oss göra anmärkningar utan skäl; såsom exempel på hvad vi mena, tillåta vi oss alltså ur Folkbladet för den 3 Juni anföra följande stycke, som har till öfverskrift: »Regeringen»:

»Något ömkligare än våra statsråders beteende kan man knappast tänka sig af en regering. Idel obetydligheter äro föremål för deras verksamhet, men hvarje fråga af vigt för samhällets trefnad, för upplysningens framåtskridande, för nationalkrafternas stärkande, undvika de liksom befarade de att bränna sig derpå. Hvad de isynnerhet frukta är en riksdag. Att höra folkets ombud, det blir att höra domsbasunen, tecknet till dessa statsråders brådstörtade undergång. — De veta det fullkomligt, och frukta att dö.»

Efter denna stränga apostrof läses längre ned i samma stycke:

»Har icke regeringen ändtligen efter sju sorger och många bedröfvelser hunnit besluta, att kungörelser skall uppläsas efter gudstjensten, d. v. s. för tomma väggarne? — Ja, ja, hon har gjort allt det der och mera dertill, såsom t. ex. expedierat en skrifvelse om lagmans- och kämnerrätternas upphäfvande, hvilken fordrar förtydligande innan den är tillämpad, och således klaga vi orätt öfver brist på verksamhet hos henne. Fastän hon icke sökt förhjelpa hvar man till sin medfödda rätt, att genom ombud få tala i egen sak vid riksdagen, — fastän hon icke vågat, ty samvetet har kanske vaknat, söka åstadkomma en nationalbeväpning, som kunde skydda landet och dess innobyggare mot utländska och inhemska fiender, — fastän hon icke sökt åstadkomma en rättvis skattefördelning, fastän hon icke sökt göra något för upphjelpandet af de lägre klassernas betryckta ställning, — fastän hon icke gjort något för en lättare och rättare lagskipning med af folket fritt valda edsvurna domare och mundtlig procedur, — fastän hon icke gjort något för religionsfriheten, — fastän hon icke gjort något för det — eller det — eller det, som allt varit så högst maktpåliggande för landet, så skall dock hennes ära till sednaste tider stråla i ofördunklad glans, uppuren af &c. &c. &c.»

För att ej vara partiske mot Folkbladet, måste vi tillstå att rätt många godbitar, äfven i munter stil, der påträffas; och anföra som ett litet prof följande anekdot ur bladet den 27 Maj. Det heter under *Lördagen*:

»En skräddare var bortrest i affärer, och som han såg att han icke kunde hinna hem till den tid, då hans nyfödda barn skulle döpas, så skref han till hustrun om hvad namn han ville att pojken skulle få i dopet. Hustrun tappade brevet, och då presten ville veta hvad namn barnet skulle få, svarade hon »Manchester». Presten undrade härpå, men frun blef vid hvad hon sagt, mannen hade så befallt. I dag kom skräddaren hem. Han hade knappast fått en kyss af sina söta hälft, innan hon frågade: »Nå, du vill väl se din »Manchester!» — »Min Manchester!» — »Ja, din Manchester, som jag skaffat dig medan du varit borta!» — »Är du galen qvinna, icke har jag beställt någon Manchester!» — »Kors, du skref ju att pojken skulle kristnas till Manchester!» — »Nej, min vän, jag ville han skulle heta Casimir.» — »Ja, något på bytbyg vet jag det var. Nu heter han emedertid Manchester.» — Skräddaren blef rätt misslynt på lördagsaftonen.»

— *Tidens professor* söker förgäflves qväfva förtrytelsen öfver sin forfarande otur att hvarje gång han doppar sin höglärda penna, för att vidröra händelserna i Ungern, stöta på diverse »strategiska hinder» (för att låna de österrikiska bulletinernas smidiga språk), som tydligt förråda att terrängen är honom fremmande, och att han derföre på måfå trefvar sig fram, utan att så noga hafva reda på rätta kursen. Vi hafva flera gånger sökt hjälpa den store strategikussen till rätta, men erfarenheten har lärt att han befinner sig nära stadiet af ohjelpighet; i annat fall skulle han säkert sjelf inse huru han presenterar sig till skott-tafva för allmänna åtlöjet, då han oupphörligt återkommer med mer än lofligt ensaldiga kannstöprier rörande händelserna i Ungern, oaktadt det ännu är i friskt minne hvilken kolossal vaxnäsa han påsatte sig, då han gjorde sig till de Windisch-Grätz'ska bulletinernas riddare.

Eller tror väl professor Palmblad, att publiken så snart skulle hafva glömt hans otidiga kältande öfver Aftonbladets referater om insurgenternas tillvexande krafter, medan han sjelf, inlullad i en menlös tro på sannfärdigheten af de österrikiska generalernas löjliga skryt, samt förbiseende »den strategiska vigten», af deras uppsåtligt falska uppgifter, trodde sig med pekpinne på kartan kunna utpricka revolutionens nära förestående qväfning? Huru

slog sig väl denna tvärsäkra spådom ut? Har ej ett förloradt fälttåg, förgäfves bortkastade millioner, oerhörda militäriska förluster, den största förvirring inom armén samt slutligen rysk hjälps anropande kunnat lära Tidens strategikus att han var obeskrifligt duperad, då han ända in i sista stunden sågs okunnig om allt, och att källorna för hans uppgifter voro de uslaste man kunnat anlita?

Oaktadt således Tiden i denna fråga gjort ett fiasco, som skulle varit mer än tillräckligt att tillstoppa munnen på hvilken storskräflande kannstöpere som helst, generar den sig likväl icke att ånyo försöka sig på detta fält. I lördags insinueras att Aftonbladets underrättelser från Ungern den 29 Mars skulle vara 5 dagar äldre än de af andra blad meddelade, och blott gå till den 16 Maj; då andra gå till den 21; detta enstaka faktum är premissen till en följande eftersats af innehåll att ni allmänhet äro »detta blads underrättelser från ungerska krigsteatern flera dagar efter». Det är knappt möjligt att ljuga oförsyntare. Den som vill göra sig mödan att kontrollera Tidens oriktiga uppgift finner uti det ifrågakvarande Aftonbladet, N° 122 för den 29 Maj i ingressen till posten, att underrättelserna från Wien gå till den 21 Maj, samt på 3 sidan, andra spalten en korrespondens från Wien af den 20 Maj; för öfrigt äro en mängd notiser meddelade utan utsättande af datum. Samma dags Aftonpost meddelar allsintet från Österrike och Posttidningen har notiser från Wien till och med den 21 Maj. Deremot har Aftonbladet direkta underrättelser från Pressburg till den 18, som saknas i P. T. — Huru Tiden hafsar åstad utan all besinning, inses dock bäst deraf, att dess professor i samma andetag han beskyller A. B. för att meddela sena underrättelser från Ungern, förundrar sig öfver ett i samma Aftonblad (för den 29 Maj) intaget manifest, undertecknad af

Kossuth, Bathiany och Kaminski, hvaruti berättas om insurgenternas segrar öfver rysarne *), som professorn ej kan begripa hvar-

*) Detta manifest, meddeladt af »Constitutionelle Zeitung, lyder som följder:

Pesth, 13 Mai. Hier ist an den Strassenecken folgendes Plakat angeheftet:

»Oesterreichische Zeitungen wagen es, das lügenhafte Gerücht zu verbreiten, als sei in unseren Heeren, sowie unter der edlen Ungarischen Nation, der Geist der Zwietracht ausgebrochen. Tapfere Kriegsgenossen, edles Volk! Ihr wisst, was Ihr davon zu halten habt. Unser Kampf nach Freiheit hat die Augen von Europa auf uns gelenkt, eilt in unser Hauptquartier und Ihr findet da nicht nur Abgesandte unserer nächsten Nachbarländer, sondern auch aus Frankreich, dem hochherzigen England, selbst aus Staaten jenseits des grossen Oceans. Zittert nicht vor der Nähe der Russen, zittert nicht vor ihren Kanonen. Dem tapfern General-Lieutenant Bem ist es, wie Ihr schon wisst, jetzt bereits zwei Mal gelungen, den kühnen Fremdling, als er von Galizien in unser Land einrückte, zurückzuweisen. Bei Krivan

ifrån Aftonbladet fått det, men emellertid gissar att det ej är hemtadt »ur de ackrediterade tidningarne, utan ur Breslauer- och Frankfurter-bladen, hvarest, såsom det är upptäckt, ungerska segerbulletiner *ad libitum* höpgöras af »industririddare.» Olyckan vill här 1:o att Tidens strategikus förråder, att han ej läser några tyska blad, emedan ifrågavarande officiella kungörelse, som varit anslagen på knutarne i Pesth, funnits intagen i de flesta tyska tidningar såsom »Börsen-Halle» »Ostsee Zeitung», »Frankfurter Oberpostamts-Zeitung», m. fl.; 2:o att han sjelf, genom ifrågavarande anmärkning konstaterar att Aftonbladet redan den 29 Maj meddelat en notis, som först den 26 Maj finnes intagen i »Börsen-Halle» (4 sidan 3 spalten 38—60 raden nedifrån); således blott 3 dagar sednare än den fanns intagen i ett af Tysklands mest spridda blad. — Hr Palmblads storordiga skräfvel om »kolossala lögnbulletinerna» torde således ej väga serdeles mycket, helst när man erinrar sig hans gamla meriter i den vägen.

1874 1/16. 17.

190192

Mot Hög. Dagl. Auehand.

— Vår goda vän och kollega i D. A. har i dag, till ytterligare belysning af frågan om Stockholmska Reformsällskapets bekanta sista beslut (att för sin del icke understödja det kongl. representationsförslaget), hvarom A. B. yttrat att det vore att betrakta som Stockholms votum i frågan, och hvilket D. A. å sin sida bestrider, tillagt följande:

»Emedlertid är det väl temligen roligt och litet smått absurdt, att då reformsällskapets primitiva petition sislidne år icke, oakadt den då bedrifna agitationen, lyckades inom hufvudstaden hopsamla mer än 1900 underskrifter, d. v. s. mindre än en bland 40 af hela befolkningen, och åtminstone mindre än en af 13 bland »fullvuxne» män i hufvudstaden, så skulle, efter A. Bs kalkyl, opinionen för samma sällskap och dess åsigtter nu vunnit till den grad större inslytande, att förhållandet skulle blifvit nära nog omvänt, så att antalet af Seiderna, tack vare sällskapets sednaste val till bestyrelse och öfriga företag, skulle ökat sig från 1 bland 20 till 20 mot en.»

Efter vårt oförgrifliga förmenande hvilat den nytta, D. A. af detta resonnemang vill draga för sin satts, på en förvexling eller sammanblandning af tvenne olika saker. Ett är, att sammankomma i ett sällskap, der göra underskrifter och i allmänhet gilla allt hvad det sällskapet företager: — annat är, att icke gilla (eller, för att nyttja de formella ordalagen, icke understödja) det kongl. förslaget. Det är ganska gifvet och allmänt bekant, att ett högst öfvervägande antal personer inom hufvudstaden tillhöra den sednare kategorien, utan att derföre höra till den förra, d. v. s. utan att hafva brytt sig om att gå in i ett sällskap. Äfven är det klart, att de flesta inom sjelfva R.sällskapet äro af samma mening, som sällskapets vid sista sammanträdet fattade beslut utvisar, utan att derföre gilla en mängd af sällskapets andra, förutgående tillgöranden, och som haft flera ledamöters afgång till följd. När man då sammanlägger dessa omständigheter, torde man utan synnerlig svårighet inse riktigheten af det påstående — hvarom nu frågan endast är — nemligen att *Reformsällskapets sista beslut utvisar tänkesättet hos pluraliteten inom Stockholm*; och att detta faktum eger rum utan att hela den stora plu-

raliteten, som så tänker, behöft inskrifva sig i ett sällskap eller hafva undertecknat fjolårets petition m. m., hvilket allt är någonting helt annat. Vi hafva endast omtalat, att knappt en bland 20 inom hufvudstaden befinner sig på den sidan, som gillar det hvilande representationsförslaget; och detta kan säkert ej bestridas. Men deraf följer ju ock, att minst alla de öfriga nitton tjugonedelarne *icke gilla förslaget?* Hela denna stora majoritet tillhör således onekligen samma mening, som den reformsällskapets beslut uttalade (fast blott en del af dessa $\frac{19}{20}$ var inne i sjelfva sällskapet). Men när så är, kan man då neka detta utgöra hufvudstadens votum, så till vida som dermed förstås hufvudstadens majoritets tanke?

Detta 129 6 Juni 49.

LITTERATUR.

Fänrik Ståls Sögner, en samling sånger af Joh. Ludv. Runeberg; med en musikbilaga. Stockholmsupplaga, tryckt hos J. Beckman 1849; 131 sidd. stor 8:o à 1 Rdr Bko.

(Slut från Lördagsbl.)

Djupast rörande af alla Fänrik Ståls sägner är, i vårt tycke, den sista. Tonen deruti är hållen på det mest egendomliga sätt, ofta på en gång skärande och ändå tillika ljuft. Det utgör ett större poem för sig sjelf och heter:

DÖBELN VID JUTAS.

Herr prosten talte: »Döbeln är en hedning,
Förtappad är han evigt om han dör.
Jag kommer, varnar, bjuder tröst och ledning.
Och han, han ligger tyst en stund och hör;
Då reser han sig plötsligt upp i sängen:
»Drif ut prelaten», ropar han åt drängen,
»Och akta dig, om han släpps in härnäst!»
Är det ett språk af en som nalkas döden?
Dock, han må svara sjelf för sina öden,
Jag har gjort nog som människa och prest.»

Så talte vid sitt middagsbord, det rika,
Herr prosten, der han satt i all sin ståt,
Han talte så och drog en suck tillika
Och skar en bit af steken än och åt.
Men på sin bädd låg Döbeln, tård af plågor,
Hans barm sågs kämpa, ögat braun i lågor,
Och feberflammar färgade hans hy.
I sträcktåg nyss hans skaror norrut ilat,
På tvänne dygn, de sista, icke hvilat;
Sjelf var han kommen till Nykarleby.

Han led af pulsens brand, men i sitt sinne
En eld, mer tärande än den, han bar;
Såg man hans öga, röjde sig derinne,
En oro, djupare än feberns var.]
Han räknade hvar stund, som hann förlida,]
Han tycktes lyssna, vänta, ängsligt bida,
Och ofta var hans blick på dörren fast.

195

Så talte mannen, och hans öga sänktes,
 Han steg till häst och syntes snart ej mer;
 Och dagen slöts, och nattens tårar stänktes
 På dödens skuggomböjda skördar ner.
 O fosterland, hvem spanar dina öden?
 Förbergadt är om lyckan eller nöden
 Engång skall röjas i din framtids drag;
 Men hur du jublar då, men hur du klagar,
 Skall ständigt dock bland dina skönsta dagar
 Du minnas denna, minnas Döbelns dag.

När man jemför dessa alster af den Runebergiska sångmön med deras äldre syskon, såsom Elgskyttarne, Nadeshda, Kung Fjalar o. s. v., finner man en olikhet, som i anseende till formfulländning kan kallas ett framsteg hos skalden; men som deremot till uppfinning, innehåll och originalitet synes oss stå något tillbaka. Versbyggnaden är tadelfriare än i flertalet af Runebergs föregående skaldestycken: den är oftast så ren (man träffar på sin höjd kanske ett par rytmiska fel, men hvilka blott torde bero på finska uttalet, såsom löjtnanten, i stället för löjtnanten), och den är tillika så klangfull och harmoniskt skön, att man på svenska sällan hör någon bättre vers. Hvad åter uppfinningen i Fänrik Stål och poemets totalanläggning beträffar, kan det utan tvifvel ej anmärkas som något till, att man dervid tycker sig påminnas om vissa mönster; men det tyder dock på mindre originalitet, än man är van att finna hos Runeberg. Tegnér's Axel synes hafva föresväfvat honom, hvad sjelfva styckets presentation vidkommer. Det är en yngling, som, hänryckt af sång och forntidsberättelser, lyssnar på en gammal mans framställningar, och så får veta — hvad som följer, och som är poemet. Detta anslag är i sig sjelf så enkelt och naturligt, att derom eljest ej det ringaste kan sägas: det är blott dess egenskap af repetition, som anmärkes. Utkastet för planen i öfrigt liknar Frithiof, så till vida, att det hela består i detacherade, sins emellan oberoende stycken, som icke sammanbindas genom några föreningslänkar i berättelsen, utan endast höra ihop genom den för alla gemensamma egenskapen att angå finska kriget. Föreningsbandet är dock vida lösare än i Frithiof, emedan der åtminstone allt grupperas omkring en personlighet; men af Fänrik

Ståls sägner kan man läsa hvilken man vill särskildt, utan att behöfva inhemta en föregående eller efterföljande, för att fatta den. Detta är också rättfärdigadt genom titeln, hvilken icke häntyder på en enhet. Det är egentligen ett häfte «samlade dikter», men rörande ett enda, gifvet ämne.

Sjelfva den poetiska tön, som genomgår romanserna i Fänrik Stål, är intagande vacker, men kan likväl sägas vara det minst originella. När man läser Elgskyttarne eller Kung Fjalar, känner man sig i en verld, som endast Runeberg uppmålar. Dessa verk äro så egendomliga, att de hvar för sig utgöra *ett steg till* inom poesiers rike. Fänrik Stål är *icke* ett sådant steg. Om man undantar åtskilliga små humoristiska utvikningar, som alldeles privat tillhöra Runeberg (se t. ex. i von Konow och hans korpor, aloch än mer i Sandels' samtal med prosten, under pågående batalj, sid. 78), så igenkänner man för öfrigt i Fänrik Ståls Sägner ungefär samma slags ande, som alltid uppenbar sig i Tegnér's och Franzén's verser, när det skall angå krig, ära och trohjärtlighet. Det förekommer entonigt; men är förträffligt, som sådant det är. I Elgskyttarne hade det sig dock på annat sätt. En finsk individualitet andas der genom det hela; skildringarnes prägel är så gifven, säker och karakteristisk, att den icke passar för eller till något annat, än dit den hör och dit den är satt. I Fänrik Ståls Sägner icke så. Att hjeltarne, som i dem besjungas, äro Finnar, märker man alltför väl på namnen, på ställena der de slåss och stupa, och dessutom vet man det tillräckligt genom sjelfva introduktionen. Men ändrade man personernas och lokalernas namn, så skulle den ande, som genomgår målningarne, kunna duga i det närmaste för hvilka tappra krigare som helst, i hvilka tider och hvilka länder man åstundar. Detta är på det hela samma anmärkning, som man alltid, och med skäl, gjort vid Axel och Frithiof. En kosmopolitism, som i andra ämnen är högst önskvärd och kan kallas människans mål, är der-

197

emot i konsten ej alltid på sin plats; den förleder skalden ofta att teckna »typer» i stället för »personer». Huru skön är icke, till exempel, Ingeborg? Men hon är Ingeborg egentligen emedan hon heter Ingeborg: kallade man henne Theresia, eller Rosalinda, eller Theodemira, e. n. a., så kunde hon, med bibehållande af det öfriga i skildringen, vara en ungmö i Italien, Tyskland eller Spanien, lika väl som i Norge. Sådant utgör typ-skildringar, till skillnad från person-skildringar, hvilka sednare äro sådana, att de, icke blott genom namnen, utan genom hela framställningen och isynnerhet anden, uttrycka *den* de skola och *ingen annan*: således omöjligen passa för mer än en individ. Dessa sednare slags skildringar äro också, strängt taget, de enda artistiska. I alla skaldestycken af högsta ordningen träffar man derföre nästan aldrig typer. Det är inom hela den stora mängden af halfartistiska kompositioner, man får se alla dessa allmänna hjeltar, dessa generella fröknar: karlar och fruntimmer, ganska intressanta eljest, men icke visse. Det är ungefär, som om en målare tecknar trän, om hvilka man ej kan säga antingen de äro björkar, aspar, lönnar eller ekar; men på hvilka man dock, till följe af deras egenskap att hafva stammar, grenar, löf o. s. v., alltid tydligen ser att de äro trän. Det sista är ganska godt; men det är icke nog. — I allmänhet har man utan orättvisa kunnat om Runeberg nämna, att han står öfver Tegnér i afseende på det slags artistiska fordran vi här omtalat, nemligen att skildra per-

soner mer än typer. Han står i detta fall öfver honom äfven i Fänrik Ståls Sagner, men dock icke så mycket, som t. ex. i Kung Fjalar, hvilket stycke, ur rent konstnärlig synpunkt, torde kunna kallas Runebergs förnästa. Detta hindrar icke, att Fänrik Ståls Sagner för allmänheten är angenämare, och straxt i första ögonblicket slår mera an än t. ex. Kung Fjalar, Elgskytterne och dylika poemer af stort värde. Det rent artistiska behöfver — just till följd af sin individual-skildring, och frihet från typ-skildring — en längre tid innan det af flertalet fullt uppfattas, enär det, genom sin fullkomliga särskildhet från allt annat, är nytt, och således icke har hjälp af sin likhet, sitt syskontycke med något förutvarande, för att genast betraktas som en gjord bekantskap, och på denna räkning bekomma ett obestridd inträde. Det nya har visserligen alltid vinsten af att vara pikant genom sin nyhet, och derigenom tilldragande; men det begripes, älskas och omfattas icke derföre så hastigt, som konstalster, stående på den förut kända, hos hvar och en redan accrediterade, stråten. Deremot händer det alltid de äkta artistiska (icke typ-, utan person-skildrande) verken, att, när de en gång erhållit insteg hos allmänheten, förestår dem sedan en vida längre lifstid, än de andra hafva att påräkna. Några bekomma till och med ej allenast en »längre lifstid», utan, i fall menniskor så få säga, »eternitet». På detta sätt äro, exempelvis, de Homeriska dikterna oförglömliga i världen: sådana skildringar, som Nausikaas, Odyssevs', Andromaches, Thersites' m. fl. hafva eternitet. Hvarföre? Emedan de äro individuala, och icke typiska. Detsamma är fallet med Shakespeares figurer. Männe skildringen af Hamlet är så gjord, att den kan (med ombytt namn) passa på någon annan varelse i universum, utom Hamlet? Säkert icke. Och Othello, Cymbeline, Falstaff &c. &c.... hvad äro de allesammans? Menniskor, men icke generella varelsor, dimmor, typer. Derföre är dem ock evighet förvissad inom poesien. — För att återkomma till Runeberg, har han bildat några skilderier, åt hvilka eterni-

tet troligen är förvarad. Men, efter vårt förmenande, komma Fänrik Ståls Sagner att lefva mindre länge än vissa äldre Runebergska dikter. Männe någon glömmet »Ontrus», sedan han väl sett honom? Vi tro det knappt. Döbeln vid Jutas glömmet man icke heller, det är sannt; men detta minne beror icke på Fänrik Stål, utan derpå, att man känner och ihågkommer Döbeln i alla fall. Hufvudhjeltarne i Fänrik Stål känner och älskar man redan ur finska krigshistorien; och man skulle minnas dem, om aldrig poemet F. Stål kommit till existens. För dem har således icke poesiens nödvändighet varit ett lefnadsvilkor. Derföre kan ock poemet om dem dö, men de lefva i alla fall. Så förhåller det sig ej med skaldeverk af det stora slaget. Om de också vidröra historiska personer, hvilka således redan genom häfden lefva i människors minne; så hafva de dock upptagit dem på ett sådant, eget (jemte den historiska sanningen tillika poetiskt) sätt, att dessa personers gestalter härigenom stå i ny, i höjd dager, och i denna aldrig förglömmas. Men *detta slags minne* är poemets verk; och *är icke till utan det*. Häre ligger »poesiens nödvändighet»; och med den följer eternitet, för sådana stycken som hafva den. Männe F. Ståls Sagner bära inom sig vittne om denna poesiens nödvändighet? och hafva de den dermed oskiljaktiga evighet framför sig? Vi vilja ej afgöra det; men vi tro det knappast.

Vi inse nog, att mången skall anse detta omdöme för skarpt. Huru ofta har man icke låtit smådiktares verser passera en ganska len revy? ropar man. Man begriper då icke allt det i sjelfva verket nedsättande, som ligger i denna kritikens lenhet: likasom man icke uppskattar den innerliga ärebetygelse man i grunden bevisar en stor personlighet, då man yttrar ett mindre godt om honom. Ty man klandrar icke synnerligen den eller det, hvaraf man aldrig väntat eller väntar något. Det är vid storheterna man sätter sina NB, i hopp att framdeles få dem utstrukna.... och det af sjelfva den hand, som endast kan. *da. 137/18/6, 49.*

REVY AF TIDNINGARNE.

Det kan visserligen vara genant för *Dagl. Allehanda*, såsom man mærker i dag, att se sig rangerad bredvid det politiska sällskap, hvartill det i representationsfrågan närmat sig. Men då ingen annan än det sjelf gjort detta närmande, har D. A. ingen annan att skylla för all ledsamhet det härför lider i publiken. Att för öfrigt icke blott *Aftonbladet* anmärkt denna det grå partiets allt mer i dagen trädande likhet med det hvita (det konservativa partiet kallar sig nemligen sjelf »det hvita», alldeles med samma slags mening i orden, som då den heliga alliansen kallade sig »helig»), utan äfven den andra sidans organer derpå anspela, synes af tidningen *Tiden*, t. ex. för den 13 dennes, hvarest ock talas om den grå nyansens besegrande af den s. k. »svarta», m. m., som allt lemnas i sitt värde för öfrigt, men som emellertid rtvisar den sidans tanke om »de grås» närvarande position. Hvad slutligen beträffar den näpst D. A. erhöil af A. B. i förrgårsbladet, och som, efter hvad man finner, satt D. A. i så stort allarm, att det fallit ur jernvigten, så var den endast föranledd af D. A:s obetänksamma artikel (om »en skicklig tillvägabragt splittring»), och hvilken ej kunnat annat än hos allmänheten väcka på en gång löje och förargelse, då dess grofkorniga författare, i stället att mot olika tänkande bruka skäl och förnuftiga resonsemanger, tagit sin tillflygt till en mängd gläpord, såsom »pandurer», »kossacker» och dylikt, vittnande lika mycket om brist på hyfsning, som om dumdryghet och anspråk på exklusiv fullkomlighet. Vi vilja för närvarande ej uppehålla oss längre vid en idiosynkrasist, som, under det han är ohöflig mot andra, aldrig upphör att fordra höflighet för sig sjelf; och dröja med fortsättningen tills vi fått se den i dagens D. A. så ampelt utlofvade »bevisning», att hvad på Örebro möte beslutits utgör »de mest extravaganta politiska doktriner, som någonsin »här i landet varit »predikade», och hvilka uti »sin tillämpning skulle, ceteris paribus, gå län-

ngre, än, oss (D. A.) vetterligen, *hitintills varit försökt, uti någon vare sig monarki eller republik i gamla och nya världen*. Man ser, att D. A. icke alls yttrat sig extravagant, och att det måste hafva en mycket god historisk reda på alla monarkier och republiker i hela världen.

— *Tiden* fortfar att i hvarje nummer gifva sina känslor luft i fråga om den ungerska insurrektionen. Den strategiske professorn visar sig allt mer och mer generad af den position han från början råkat intaga, och allt sedan envist sökt försvara, rörande det magyariska frihetskriget och den ömkliga roll som den österrikiska kamarillans skötebarn deruti spelat. Ju mer hr professorn fördjupar sig i detta ämne, ju mer förråder han ett sublimt donquixoteri och det är omöjligt att läsa hans »blickar på pressen» utan att lockas till löje. Med begge händerna skjuter professorn nu ifrån sig, såsom en riktig skamsfläck, misstankan att hafva betviflat och »bestridt krigslyckans omkastning» för österrikarne, och bedyrar med handen på hjertat, att han »uttryckligen sagt, en god tid innan sådant hände, att *ej omöjligt vore, det ungrarne kunde eröfra Pesth*». Kan man väl tänka sig ett längre sträckt ädelmod, emot afskyvärda »samhällsnedbrytare», af en renhårig dyrkare af Metternichska statsmannaläran!? Hr professorn tror sig således inlägga stor strategisk ära dermed, att han »*icke bestridt*» möjligheten för ungrarne att eröfva Pesth. Man finner lätt, att aktierna måste stå lågt och resurserna vara högligen klena, när så slöa försvarsvapen äro de enda som finnas att tillgå i den reaktionära rustkammaren. Läsaren erinrar sig utan tvifvel att Aftonbladet aldrig påstått att *Tiden* bestridt några möjligheter, men deremot känner hvar och en som gjort sig omaket att träka igenom Tidens politiska kannstöperier, att den hela tiden bortåt bestred sanningen af de faktiska uppgifter om ungrarnes framgångar, som af Aftonbladet meddelades. Alla magyarernas segrar påstodos af

Tiden vara »lögnbulletiner, hemtade ur Breslauer-Zeitung», och den strategiska professorn glorifierade sig öfver att, med ungerska kartan framför sig, utpeka till punkt och pricka revolutionens snara qväfvande. Härvid stegrades tonen ungefär till höjden af en i full verksamhet stadd Pajazzo, som skriker sig hes för att imponera på sin publik; men tusenkonstnären hade denna gången förbisett att upptågets enfaldighet föll alltför skarpt i ögat; hvarje skolgosse kunde på kartan utpricka de stridande arméernas position, och dertill behöfdes således ingen professors handledning; hufvudsaken var hvilka uppgifter man följde vid en dylik undersökning. Professorn i Tiden trodde Wienerzeitungs fabler och Windisch-Grätz' skryt eller uppenbara dikter och jubilerade derföre alltjemt öfver österrikarnes framgångar; Aftonbladet hade tillförlitligare källor och redogjorde derföre, dag för dag, steg för steg, för den magyariska insurrektionens uppbörliga framgångar. När slutligen de kejsriska arméerna hals öfver hufvud måste lemna Ungerns hufvudstad, snart sagdt flyende, och ej kunde hålla stånd förr än vid Pressburg, började Tiden gnugga sömnen ur ögat och bligade förundrad på denna snöpliga ändalykt på dess segerdrömmar till kamarillans förmån. Lexan liknade en försvarlig risbastu, tillämpad på en klemig morsgris; så länge det sved i skinnet höll sig mammas gosse stilla, efter den betan; men sedan lagen hunnit glömmas, är Tiden lika oförbätterlig som förut. Den tager nu som bäst konservatismens heros, alla Ryssars sjelfherrskare, under sina vingars skugga, och skall säkert lika flitigt utpuffa och på kartan till »komplett evidens deducera» den ryske generalen furst Paskewitschs bragder och segrar, antingen några sådana finnas till eller ej, liksom han förut höjde Windisch-Grätz till niönde himmelen och lät honom göra under af tapperhet, just då han som bäst höll på att packa in för att resa till en annan marknad. Det kan blifva roligt nog att emellanåt kasta en blick på detta frispektakel, som sannolikt kommer att variera mellan komedi och tragedi, alltsom professors ryska sympatier uppfriskas eller nedstämmas af underrättelserna från den skådeplats, der de ryska bajonetterna ännu en gång gå till stormnings mot folkfriheten.

✓ Vid Läroverksfrågan.

Såsom vi redan meddelat våra läsare början och fortsättningen af en i *Westmanlands Läns Tidning* införd artikel om »Skolfrågans behandling i Westerås», skola vi nu äfven ur nämnde tidning för den 18 dennes öfvera artikels slut. Vi anse det vara af allmännt intresse, att se huru ett konsistorium söker eludera en af de angelägnaste andliga reformer, och hvilka medel det dertill användt. Såsom sakens slutliga afgörande är beroende på Kongl. Maj:ts pröfning, får man erfara huru regeringen sjelf kommer att anse t. ex. den omständigheten, att, ehuru sammanträde af gymnasii och skolans lärare gemensamt blifvit föreskrifvet, för att öfverlägga om lämpligaste och bästa sättet för utförande af läroverkets organisation i den anbefallda formen, sådant likväl icke iakttagits, utan hrr gymnasiarcher ansett sig icke behöfva gå tillsammans för slikt ändamål med skolans lärare, »emedan man icke ansåg sig förpligtad »att deltaga i något annat collegium än "Collegium gymnasticum"». Vidare skall det blifva lärorikt att erfara, huru regeringen upptager den konsistoriala majoritetens handlingsätt, att icke blott för sin del yttra sig om uppskjutandet af Gymnasii och Neder-skolas förening, utan, såsom artikeln säger, *vågra att befordra regeringens sjelfva påbud till verkställighet.* Såsom vi ännu icke sett handlingarne i målet, utan blott berättat efter den citerade Westerås-artikeln, vilja vi i det längsta betviffa möjligheten af något sådant, hvilket, om det existerat, å ena sidan tillkännager hvad som icke torde vara så lätt att skilja från den sak man under vissa förhållanden plägar kalla rebellion, likasom det å den andra, i fall det får passera, skulle vitsorda ett slags svaghet, som icke förtjenade heta tolerans. — Öfverlemnande berättelsen till publikens skärskådande och bedömande af hvad vigt och värde Westeråsartikeln emellertid förtjenar, kunna vi för vår del åtminstone icke neka vår hyllning åt de män, som på platsen kämpat för reformens sak. Ätven deras förslag vidlåda väl vissa smärre inkonsequenser mot nya systemet, såsom man ser af artikeln vid slutet; men det har sken-

barligen icke varit lätt för minoriteten att komma så långt på skolförbättringsbanan, som den gjort, och man bör således hålla den räkning härför.

Artikeln i W. L. T. lyder:

»Ånskönt det från början varit vår plan att i allmänhet afhålla oss från alla egna reflexioner öfver de fakta vi skulle komma att för publiken framlägga, öfverlemnande dessa åt den läsande allmänheten sjelf, torde dock krönikans fullständighet fordra, att de motiver, på hvilka Colleg. Gymn. majoritet grundat sin vägran att befordra K. Mts i dess cirkulär uttrycktå nådiga afsigt angående skolans och gymnasii förening, underkastas någon skärskådning.

Till en början har blifvit anfördt att man såsom gymnasiilärare icke ansåg sig förpligtad att deltaga i något annat kollegium än endast och allenast i Collegium Gymnasticum. Om detta påstående kunde visserligen vara ett och annat att säga, men vi vilja låta dermed innestå, alldenstund befogetheten deraf i alla fall kommer att blifva afgjord i regeringens svar på de af colleg. schol. i underdånighet anförda besvär öfver konsistorii beslut i frågan. Vidare har man föregifvit att, då genom det moment i kongl. cirkuläret, som stadgar att ingen med fullmakt försedd gymnasiilärare må kunna åläggas annan eller lägre undervisningsskyldighet än den han förut haft, de båda lärostadierna skulle komma att hafva olika lärare, blefve föreningen blott skenbar och såsom sådan af ingen nytta. Härmed förhåller sig emedertid så att detta påstående om förenignens skenbarhet sjelft är blott skenbart. Bland gymnasiilärarne hafva nemligen 2:ne, d. v. s. lärarne i matematik och lefvande språk, förklarar sig icke ämna begagna sig af Kongl. Maj:ts nådiga dispens i detta fall, utan vilja med tillhjälp af biträdeslärare sköta sina ämnen hela läroverket igenom. Enahanda undervisningsskyldighet har äfven läraren i teologi, hr rektor Westerlund, sig åtagit. För undervisningens bestridande uti modersmälet och naturalhistorien finnas bland skolans tjenstemannapersonal tjenlige lärare; filosofien och hebreiskan, uti hvilka ämnen lärarne förklarar sig ovilliga att åtaga sig annan undervisningsskyldighet än de förut haft, förekomma aldrig nedom gymnasiistadiet. Sålunda blefve föreningen i dessa sju ämnen fullständig. Latinet är till följe af de många skriföfningarne ett ämne af det omfång, att undervisningen deruti vid ett så stort läroverk som detta, omöjligen kan bestridas af en man, så att derutinnan under alla förhållanden 2:ne lärare komma att behöfvas, och grekiskan vidtar blott ett par år nedom gymnasiet, så att detta deremot kommer att till större delen skötas af en lärare. Åter-

297 299

står således blott historien; för detta ämne kunde visserligen icke mera än en lärare behövas, men det kunde ju icke skada om till en början äfven derutinnan en biträdeslärare funnes för de lägre klasserna. Med undantag således, om man så vill, af historien och grekiskan, blefve, som hvar och en lätt kan finna, föreningen allt ifrån början så intill som möjligt. Detta argument förfaller derföre af sig sjelft.

Slutligen uppgaf man äfven såsom skäl att det skulle blifva svårt att för det gemensamma läroverket finna en tjenlig rektor, ett föregifvande som nästan innebär en förolämpning mot de närvarande rektorerna, så väl vid gymnasiet som skolan, af hvilka, såsom allom bekant är, den ena hr lektor Björling under flera års tid på ett utmärkt sätt i denna egenskap förestått Hilliska skolan å Barnängen, hvilken omfattade lärjungar af alla åldrar, och den andre, hr rektor Westerlund, utom sin funktion såsom rektor vid härvarande högre lärdomsskola, tillika är styresman för den privata läroanstalt vi ofvanföre omtalat.

Dessutom förekomma i motiveringen yttranden, hvilka vi icke ansett oss med skäl kunna föra dit, alldenstund de gifva åt majoritetens handlingsätt en karakter, som man väl kunde kalla *olaglig*. De angå nemligen icke föreningens uppskjutande, utan dess olämplighet och skadlighet, *under hvilka förhållanden som helst*, och framskjuta dessa, de motiverandes helt och hållet subjektiva åsichter, såsom skäl för *deras vägran att befordra regeringens påbud till verkställighet*.

Det är visserligen en stor sanning att den enskilda människan, i sin blotta egenskap af sådan, icke har någon dyrbarare och heligare egendom än friheten i tanke och handling, och att det således är hvarje mans obestriddliga rättighet att på hvarje lösligt sätt verka för de ändamål hvilka synas honom rättiga och förnuftsgiltiga, samt motverka dem hvilka han icke kan gilla. Men tjänstemannens rätt, ehuru i grunden enahanda, blifver dock genom hans ställning till sin lagliga öfverhet, af hvilken han har sig denna egenskap förlånad, i någon mån modifierad. Då nemligen en tjänsteman af den lagliga auktoritet, under hvilken han lyder, ålägges att till verkställighet befordra ett påbud, som står i strid med hans egen öfvertygelse, har han, så vidt vi förstå, ej mera än 2:ne vägar att följa: antingen måste han handla legalt, d. v. s. ställa sig den gifna befallningen till esterrättelse, och två sina händer, i afseende på de förmenade skadliga följderna, eller, om hans samvete dermed ej är tillfrids — draga sig tillbaka från sin tjänst, för att icke nödgas handla emot sin öfvertygelse. Att deremot begagna den sig af den lagliga auktoriteten förlånade ämbetsmannamyndig-

14

heten, för att motverka ett från samma auktoritet under lagliga former utgåendet påbud, på grund deraf man sjelf anser detsamma för skadligt och olämpligt, är ett förfarande lika orimligt som ledande till upplösning af all lagbunden ordning.

Sådane äro nu motiverne för majoritetens i colleg. gymn. vägran att förena sig med skolans lärarepersonal om läroverkets reorganisation. Vi anse öfverflödigt att öfver dem ingå i några vidare resonsemanger, då allmänheten af det nu anförda säkerligen är i stånd att sjelf bedömma deras värde, och fortgå dertföre till framläggande af de fakta som ännu återstå.

Då colleg. schol. så väl af colleg. gymn. protokoll för den 23 Aug. som af konsist. protocol för den 31 s. m. funnit att dess ofvan anförda förklaring af d. 15 Aug. icke gjort till fyllest för 3:ne af lektorerna, och colleg. dessutom hade skäl till samma förmodan om gymnasi-adj., hvilket ock seder era bekräftat sig, bestöt colleg. schol. den 19 Sept. att gifva denna förklaring vidare utsträckning och tillkännagaf att skolans lärare vore beredvilliga i dessa lärares ämnen åtaga sig så vidsträckt undervisningsskyldighet som helst, för att befordra Läroverkets enhet, och för den händelse desse gymnasiilärare på intet vilkor kunde förmås att delta i föreningen, ville skolans lärare så fördela läroämnen och undervisningsskyldighet, att de fyra gymnasiilärarne måtte från all tjänstgöring vid det förenade läroverket kunna befrias. Härå svarade konsist. den 20 Sept., att denna colleg. schol. skrifvelse icke för närvarande kunde till någon åtgärd föranleda, alldenstund konsist. icke ansåg sig kunna fatta något nytt beslut i frågan förr än det förra beslutet blifvit antingen af högre auktoritet undanröjdt, eller ock laga kraft vunnit.

Om man ock icke kan invända något mot formeligheten af detta konsist. svar, utvisar det likväl, då colleg. schol. i medgifvanden och åtaganden gått så långt det varit möjligt, att de skäl pluraliteten bland gymnasiilärarne åberopat för sin vägran att delta i ett allmänt sammanträde icke voro annat än tomma undflykter, och att man ville undvika ett sådant, emedan man visste sig der skola blifva öfverbevisad och öfverröstad. Slutligen har colleg. schol. under den 26 sista Sept. anhållit att icke några lärjungar skulle från skolan till gymnasium uppflyttas förr än konsist. beslut i frågan om läroverkets enhet vunnit laga kraft, men erhöll härå icke ens något svar. Som terminens öppnande nu var nära för handen, återstod för ögonblicket intet annat att göra, än att i underdånighet ingå till Kongl. Maj:t med klagomål öfver konsist. förfarande, (hvilka

ock blifvit af colleg. schol. ingifna) öfverlemnna lösningen af frågan om skolans och gymnasii enhet åt framtiden, samt skrida till verkställighet af hvad som kunde verkställas, d. v. s. skolans reorganisation, förmedelst det slutna klassystemets upphäfvande och de båda bildningsliniernas sammansläende.

Med mycken svårighet lyckades man få ett för ändamålet tjenligt rum. Gymnasii stora lärosal blef härtill föreslagen, alldenstund densamma i många år aldrig begagnats annorlunda än såsom sångrum åt djeknarne, och vid de tillfällen då någon särskildt konsistoriell pomp skulle utvecklas, såsom vid rektorsombyten, lektorsers inaugurering och slikt, hvilka ändamål ansågos vara mycket underordnade i jämförelse med det ifrågavarande. Rummet behöfde emellertid undergå någon förändring i inredningen, samt förses med eldstäder, och då detta arbete skulle börjas, började äfven åtskilliga bland Consistoriales betänksamt ränka på sina hufvuden och förmena att, oaktadt det länge varit obegagnadt, det möjligen ändock kunde komma att behövas för gymnasii räkning, och att det således vore oförsigtigt att släppa utaf detsamma. Man gaf likväl med sig och rummet erhöles, hvarvid dock i sista stunden det förbehåll gjordes att man skulle ega rätt att taga det tillbaka, ifall det blefve af nöden för gymnasii enskilda räkning.

Skolan reorganiserades nu efter den nya planen och kom på detta sätt att bestå af 6 klasser, af hvilka 2:ne äro slutna eller fasta och 4 öppna eller rörliga. Hvarje klass består för närvarande i allmänhet af ett par lexlag. Flyttningen klasserne och lexlagen emellan är, hyad vi skulle vilja kalla *fri ämneshyttning*, d. v. s. lärjungarne ega frihet i hvarje ämne fortgå i mån af flit och förmåga. Dock har man för afsigt att för framtiden söka, så vidt möjligt är, sammanhålla de lexlag, hvilka i närvarande stund bildat sig, för att dymedelst undvika ett alltför vidsträckt begagnande af monitörsystemet. Erfarenheten har visat, att mängden af lärjungar äro till sina anlag jemngoda, några äro under medelmåttan, färre deremot de som förete någon större öfverlägsenhet. Det rätta torde således vara att sammanhålla så många utan skada ske kan, låta de öfverlägsna fortgå i mån af gjorda framsteg, samt inpassa dem, som till följe af bristande flit eller förmåga blifva efter, uti lägre lexlag. På detta sätt skola nemligen lärjungarne komma att fördelas i lexlag så, som naturen sjelf efter anlag och arbetsförmåga grupperat dem, och skolans söndersplittrande

i en fullkomlig atomism förekommas. Ämnesläsning både för lärare och lärjungar eger rum i den öppna skolan, ambulatorisk ämnesläsning inom den slutna. Sådant är skolans yttre. Beträffande dess inre organisation, d. v. s. sättet och ordningen för arbetet, ämnenas fördelning i de särskilda klasserne, samt disciplinen, har man sökt begagna sig såväl utaf de erfarenheter, för hvilka man har nya elementarskolan i Stockholm att tacka, utan att derföre anse sig böra rent af efterbilda densamma, såsom ock af den erfarenhet lärarne vunnit genom sin tjänstgöring, dels vid det gamla läroverket, dels ock i synnerhet vid den förr nämnda privata läroanstalten, en grund-sats, hvilken man, såsom af det föregående torde vara klart, äfven följt i det yttre.

Sålunda äro sättet och ordningen för arbetet så till vida enahanda med hvad i nya elementarskolan praktiserats, att arbetet i allmänhet sker å lärorummet och under lärarens ögon. Man har dock icke ansett sig böra helt och hållet utesluta hemläsningen, utan begagnar ännu hemlexor, hvilka dock icke äro af större omfång, att deras öfverläsning för de yngre blott böra upptaga en och för de äldre ungefär en och en half timmes tid af qvällen, sedan de allmänna lektionerne blifvit avslutade kl. 3 och af den beskaffenhet, att privat undervisning icke är af nöden för dem som ega vilja att arbeta på egen hand. Någon egentlig kursläsning efter den nya elementarskolans method har man icke för afsigt att vid skolan begagna, obetaget dock de lärjungar, som vilja och kunna, att jemte den statariska läsningen under lärarens handledning arbeta framåt. Enahanda är förhållandet med monitörsystemet. Det är i närvarande ögonblick omöjligt att begagna, alldenstund äfven de äldsta inom skolan äro för unga att dertill vara tjenliga, och för resten icke behöfligt, då lärarne sjelfva, såsom ock bättre är, ännu hinna med att sköta de särskilda lexlagen.

Beträffande ämnenas fördelning i de särskilda klasserne, tillåter oss icke utrymmet att denna gång meddela någon detaljerad uppgift på kurserne för hvarje klass — de äro också till en del ännu icke fullt bestämda. Vi inskränka oss derföre till att anföra det viktigaste. Till grund för språkbildningen komma hädanefter modersmålet och tyskan att läggas, i stället för latin, som fordom härtill af helt och hållet traditionella orsaker begagnades. Första klassen läser intet annat språk än svenska. Tyskan vidtager i andra klassen. I den tredje göres början med latin, samt med franskan för dem som icke läsa det förra språket. För dem deremot som läsa latin begynnes det franska språkets studium först i den fjärde klassen. Undervisning i grekiskan lemnas endast i femte och sjette klasserne. I kristendom meddelas undervisning hela skolan igenom; i den egentliga dogmatiken först i de öfre klasserne. Studerandet af fäderneslandets historia börjas vid inträdet i skolan, af den allmänna först i femte och

sjette klasserne. Arithmetik och öfningar i linear-teckning göra i de lägsta klasserne början till matematikens studium, hvarefter längre upp geometrien vidtager. Skriföfningar anställas med lärjungarne i alla ämnen der detta är af nöden och så fort de kunna anses dertill mogna.

I disciplinarisk väg hafva inga särdeles förändringar varit af nöden. Redan under flera år har man sökt uppehålla *disciplinen* på aktnog och förtroende mellan lärare och lärjungar såsom dess allmänna grund, i stället såsom fordom genom fruktan. Den mundtliga tillrättavisningen och varningen utgör den första straffgraden. Den andra består i förselsens upptecknande i den s. k. *Anmärkningsboken*, en uppfinning som alltjemt visar sig på det högsta verksam i ävågbringandet och underhållandet af en jern, lefvande vevverkan emellan familjen och skolan. Kroppsstraffet tillämpas efter regeln först sedan de moraliska straffen visat sig otillräckliga, då den felaktige, såsom det heter, nedflyttas i strykclass; utgör den tredje graden, hvarefter relegation följer såsom den fjerde, sedan den felaktige visat sig oförbätterlig. Det är dock hvarje lärare obetaget att undantagsvis genast använda kroppsstraffet, med förbigående af de begge första straffgraderna, ifall han någon gång pröfvar detta vara af nöden.

Ett begrepp som man för framtiden vill göra sig till en hufvudsak att hos lärjungarne implanta, är begreppet om lärjungarnes jemlikhet inom skolan, eller att den ene inga andra företräden eger framför den andre, än dem, som med nödvändighet äro en följd af öfverlägsna kunskaper, större flit och ett noggrannare uppfyllande af sina skyldigheter i allmänhet. Inom skolan, som man gerna kan kalla barnens, den af det yttre oförderliva mensklighetens samhälle, bör väl om någonstädes denna jemlikhet kunna blifva verklig, hvilken ingen annan aristokrati äger än själens, inga andra företräden än sedlighetens och den personliga förtjenstens, men hvilken man inom borgerliga samhället vill anse såsom en utopi. Och redan i denna grundsats, efter vårt sätt att se, en af den nya skolans lifsprinciper, eger den ett omätligt företräde framför den gamla skoleförfattningen, hvars stränga hierarchiska öfver- och underordning icke blott emellan läroverkets 2:ne stora afdelningar skola och gymnasium, utan äfven emellan de särskilda klasserna inom hvarje afdelning, födde af sig en mängd låga och lumpna känslor af afundsjuka, fåfänga och inbilskhet, och lade grunden till en skef uppfattning af så väl mensklighetens förhållande i allmänhet, som samhällets i synnerhet.

Sådan är i korthet den plan efter hvilken, måhända med några detaljförändringar, arbetet vid hvarvarande skola för framtiden kommer att fortgå, — sådan den form denna skola nu fått och med hvars utvecklingshistoria inom denna kommun, man trott sig böra göra allmänheten bekant.» *af L. 2492460 ca. 1860.*

V LITTERATUR.

Forn-Svenskans (Svænsku ok Gözku) och *Forn-Norskans* (Norrænu) *språkbyggnad*, jemte ett Bihang om den *äldsta Runskriften*, framställd af *P. A. Munch*; Sthm hos *Z. Hægström* 1849, 144 sidd. 8:o å 1 rdr 40 sk. bko.

Det måste förekomma oss i Sverige glädjefullt och betecknande, att se en norrman skriva och utgifva en bok på vårt språk, och om vårt språk. Christianiauniversitetets professor i historien, hr *P. A. Munch*, är ett i nordiska litteraturen redan bekant namn. För tvenne år sedan utkom i Christiania en af honom och hr *C. Unger* gemensamt utarbetad grammatik öfver gamla Norskan (»Det oldnorske Sprogs eller Norrænasprogets Grammatik»). Närvarande arbete är grundadt derpå; likväl har det under omarbetningen blifvit så tillökadt, att förf. själf anser det som ett alldeles nytt.

Den ena halfdelen af ämnet, nämligen *Forn-svenskan*, rör oss begripligtvis närmast; men detta ensamt skänker ändock ej boken dess högsta intresse för oss. Detta finna vi i några historiska vinkar rörande hela Nordens forntid, hvilka vinkars uppfinning och meddelande väl icke uteslutande tillhöra hr *Munch*, men verkligan förtjena kallas nya, och på sätt och vis måste betraktas såsom öppnande en hittills icke synnerligen beträdd bana för vår gamla nordiska hädforskning.

Här gifvas några utsigter öfver vår forntid, som ännu endast, att vi så må säga, sporadiskt varsnas i arbeten, för öfrigt vidt skilda från hvarann, hvad den yttre existensen vidkommer, men till den inre riktningen pekande ungefär åt samma håll. Vi utbedja oss läsarens uppmärksamhet för några ord härom, och anhålla, att hvad vi hafva att säga, icke måtte anses som ett för stort sidosprång från hr *Munchs* språklära; helst ett historiskt spörsmål synes på väg att utbilda sig till en icke så liten litterär tvist emellan några af Christianias lärde å ena sidan, och de i Köpenhamn residerande islandslärde (*Grimur Thomson m. fl.*), å den andra, angående rätta begreppet af

ordet *Norræn* och *Norrænalitteraturen* i allmänhet, antingen nemligen denna bör betraktas under synpunkten af endast *Norsk*, eller af en *hela den Skandinaviska norden* tillhörande egendom; hvarföre saken väl förtjenar att omtalas.

Hr M:s bok består af två ådelningar: den egentliga Språkläran, och framför den ett Företal på 49 sidor. Det är detta företal, som vidrörer de här omnämnde stridspunkterna. Hr M:s historiska sättses gå hufvudsakligen ut på att åt Norge vindicera hela den hittills så kallade Isländska litteraturen, ävensom att bevisa, det adjektivet »Norræn», ehuru det visserligen etymologiskt betyder Nordlig eller Nordisk, dock erhållit och hos skribenterne endast innehaft en ethnografisk bemärkelse såsom proprium eller eget-namn för det Norge tillhöriga; d. v. s. att *Norræn* betyder *Norsk*, och icke bör utsträckas till alla andra länder, eller folk, hvilka genom sitt nordliga läge eljest skulle kunna subumeras under adjektivet *Norræn*, om detta borde förstås såsom i allmänhet *Nordlig*.

Denna tanke måste naturligtvis till en början djupt sára alla de svenska lärde, som vant sig att betrakta isländska litteraturens alster såsom liggande äfven inom omfånget af Sveriges fornskrifter, och det i dem begagnade språket såsom en utgångs- och begynnelsepunkt för sjelfva svenskan, lika väl som för den öfriga nordens tungomål. Vi skulle nemligen genom hr M:s åsigt beröfvas en högst dyrbar del af våra äldsta lärdomsskatter. Och jemte det förargliga häruti, beträktas ock hela detta »norska sträfvande» blott såsom ett nytt bevis på emancipationsförsöken hos våra bröder på andra sidan om fjällen, antydande, att sedan de vunnit politiskt oberoende, de tillika vilja gripa åt sig och taga för egen enskuld räkning allt hvad de kunna af Nordens allmänna elementer: en djerf och oförlätlig »Anmassung» i våra konservatives ögon!

Ser man likväl närmare och med lugn på hr M:s framställning, så har man från svenska sidan, såsom det tyckes, föga att beklaga sig öfver. Hr M. låter svenskarne förstå, att de, just på den bana af historisk och linguistisk

fornforskning de hittills för det mesta framgått, försummat sin egen rätta fornsvenska, och i sjelfva verket underordnat Svenskheten ett fremmande element genom att inkasta sig på det Isländska skriftområdet. Han vill visserligen tillkämpa Norge och Norskan en hittills okänd eller dock icke erkänd betydhet; men han anvisar med detsamma åt Sverige och Svenskan en annan, och till och med i visst fall ännu högre betydhet, genom att förklara fornsvenskan i flere språkformer vara antikare och den gemensamma språkgrunden närmare än isländskan. Mr M. säger: »jag vet med mig sjelf, att jag i mina undersökningar ledes blott af lusten att efterspana sanningen, höjd öfver all nationalfäringa; att jag förnämligast bemödar mig att visa *Forn-svenskans jemnbördighet vid sidan af Forn-norskan* eller *Norrænan*; ja, i vissa stycken hennes mer ålderdomliga prägel; och allt detta på det man må komma till rätta ståndpunkten i detta hänseende för kommande ethnographiska och linguistiska undersökningar». Litet förut har han yttrat sig om de svenske lärdes begär att fota svenska språket och svenska fornhistorien på isländska (norræna) urkunder: — — »letta öhar man gjort med sådan passion, att man nära nog blifvit ovetande om, att åtminstone äfven Fornsvenskan lemnat en litteratur, hvilken, ehuru af en annan genre, och, om man så vill, af icke så nationelt innehåll, dock har ett stort värde, och i synnerhet innehåller ett ganska rikt språkstoff. Det är först nu, genom *Fornskriftsällskapets* förvånande verksamhet, som dessa skrifter, hvilkas tillvaro man knappt anade, komma i ljuset i ett värdigt skick».

Den stora frågan för svenskarne, härvidlag, hvilat på utredandet af den viktiga omständigheten, eller rättare det spörsmålet, huruvida icke hela vår hälsforskning, som ungefär vid medlet af förra seklet, efter upptäckten eller åtminstone öfverbringandet till oss af de isländska sagorna (i synnerhet Eddorna och Sturleson), fördes in på en ny bana (Dalin, Botin, Lagerbring, e. c.), med öfvergifvande och förkastande af den förut beträdda, s. k. Götiska historiens väg, härigenom försattes i en

215

sned och falsk riktning; hvarvid dock hvarken å ena sidan förnekas vinsten för vår egen hädforskning att hafva gjort bekantskap med isländarne, eller, å den andra, de äldre götiska skribenterne fritagas från sina fel och öfverdrifter (Rudbeckianismen i sin karikatyr). Meningen är i korthet den, att de svenska historieskrifvarne begått ett misstag genom att öferskatta de isländska sagornas värde för Sverige: de hafva, så till sägandes, sprungit öfver målet, och i glädjen öfver den skenbara reda, som t. ex. Ynglingasagan hos Sturleson företer, jemte den klarhet den tyckes sprida öfver Odinska invandringen och bosättningen vid Mälaren o. s. v., kastat öfver bord hela den äldre åsigten, icke betänkande, att, om den faktiska grunden för Sturlesons berättelse är liten, ingen eller blott fingerad (till följe af en på Island gängse tradition eller lärd konjektur), så har ock hans framställning, oaktadt all redighet i språket, dock föga historisk betydhet för oss i denna del. Den Odinska invandringen, äfven sådan isländarne omtala den, förlorar icke därför sin stora vikt att af oss tagas i betraktande vid sidan af de götiska traditionerna: derom, förvarade hos Johannes Magnus, Messenius och andre. Äfven erbjuder denna berättelse ett rikt stoff för poesien, hvilken, om den ock tager den Odinska invandringen (efter isländarne) ironiskt, dock vid sidan deraf kan hafva en ganska allvarsam skildring af det nordiska lifvet, sådant det i verkligheten kunnat vara dessutom.

Den Norska åsigten öfver Skandinavernes invandring på den stora halfö de nu bebo, sådan denna åsigt uttalar sig ej blott hos Munch utan än mera hos Keyser o. a., består i antagandet af tvenne, sins emellan oberoende, invandringskolonner: den ena nordlig och vestlig, gående uppom Bottniska viken, genom nuv. Lappland, in åt Halogaland, och derifrån spridande sig söderut till det öfriga Norge; den andra åter, redan från början mera sydlig och östlig, gående öfver Åländska skären in åt Svenska Upland och Mälardraken, hvarest den stötte på ett der förut bosatt folk (joterne). Den ena af dessa invandringskolonner gaf upphofvet

till Norrænafolket (norrmännen, stammen för Norges nuvarande invånare); den andra till Svenskarne. Hela denna åsigt är till en del icke ny; men den skiljer sig från den längre förut gångse deruti, att Norge icke får sina bebyggare från Sverge (öfver Wermland, genom Olof Trätälja o. s. v.), utan hufvudsakligen från Halogaland (Hladejarlarne blifva Forn-Norges primater o. s. v.)

Att söka kritiskt bedöma allt detta och afgöra riktigheten mellan de stridiga föreställningarne, kunna vi naturligtvis icke inlåta oss uti; men så mycket synes oss åtminstone från nationalitetens synpunkt visst, att Sverige och Svenska historien ingenting förlora på den ifrågakomma emancipationen för Norges räkning, utan tvertom måste vinna derpå, då våra lärde härigenom skola föranledas att hädanefter uppspära mera sanning för vår egen forn-historia, dels genom att söka en medelväg mellan den isländska och s. k. götiska häfden, dels och förnämligast genom att ute i sjelfva landet, i geologien och geografien, finna grundligare och hittills obegagnade källor för vår fornforskning (jfr. t. ex. Worsaaes arbeten, Nilssons afhandlingar om Nordens ur-invånare m. m.)

Ett särskildt stort skäl att sätta värde på det började vindicerandet af Norges hittills icke insedda och erkända fornhistoriska betydelse, ligger ännu i något annat, hvilket väl icke nämnes hvarken af Munch, Keyser eller efter hvad vi veta, någon annan Christianialärd; men icke desto mindre förtjenar betraktande. Det är Norges egenskap att i sjelfva verket utgöra det land, som de gamle förstodo med Thule. Hvad detta må kunna innebära för Nordens urhistoria, och dennes utveckling till en yngre tid, är likväl icke rummet att här vidröra*).

För att återkomma till närvarande arbete måste man, äfven med bifall till hufvudsattserna i hr M:s historiska åsigt, dock gå varsam till väga i afseende på vissa enskildheter. Så har, till exempel, den frågan särskildt emellan Norge och Island, haruvida Norrænalitteraturen bör betraktas såsom en det förras eller det sednares tillhörighet, väckt mycken

sensation i Köpenhamn. Detta spörsmål angår icke egentligen oss i Sverige. Och vi tro verkligen icke, att det skulle väcka så stor uppmärksamhet öfverhufvud, derest icke förhållandet nu vore, att då Island tillhör Danmark, och detta är en från Norge skild stat, saken ej blott uppstår såsom en nationalitets-, utan som en riksfråga. Skulle de nu lefvande isländska lärde, i stället att hafva sin metropol i Köpenhamn, ega den i Christiania, så förföll tvisten förmodligen till en obetydlighet, enär utredandet då blott berodde på en fråga emellan provinser i samma stat. Man läse emellertid hvad hr M. yttrar i Företalet, sidd. 25—28.

För oss svenskar är det af mera vigt att veta i hvilka fornlemningar vi då hafva att träffa vår egen »fornsvenska», om *alla* hittills så kallade isländska sagor tagas undan? Hr M. yttrar (i inledningen till sjelfva språkläran): »äldsta Fornsvenskan kännes blott genom inskrifter på runstenar. Af verkligt fornsvenska böcker finnes ingen äldre än från början af 13:de seklet, då språket redan börjat att förlora den stränga grammatiska precisionen; emellertid är så mycket kvar, att utan svårighet det normala kan utredas och bringas »i system». Härigenom skulle lemningarne af fornsvenskan se sig inskränkta till landskapslagarne och runstenarne: begge delarne gå ej längre tillbaka än medeltiden, och förtjena således knappt att för egen räkning kallas *fornsvenska*: de skulle alltså endast kunna erhålla detta namn såsom i en yngre period kvarstående prof på en äldre, en forntida svenska. Detta måste vara förf:s mening. Emellertid tro vi, att inskränkningen här är för stor, och att till fornsvenskan äfven torde böra räknas någon del af hela den massa sagor, som nu gemensamt benämnas de »isländska», ehuru detta namn icke lärer vara det egentligaste för dem alla. Hr M. anför sjelf något härom sid. 29 (i Företalet), och mera kan tilläggas.

Hvad grammatiken i och för sig och såsom sådan vidkommer, så stödjer den sig till en del på Jakob Grimms principer. Hr M. har också dedicerat denna språkheros sitt arbete.

— Oss svenskar förebrår hr M., och icke utan skäl, att vi försummat det egentliga grammatiska bearbetandet af vårt eget fornspråk, eller ur-grunderna för vår nuvarande svenska. Han anser sitt eget arbete utgöra första försöket härtill; och vi svenskar böra häruti känna oss tacksamme mot vår norske broder. Sådana de politiska förhållandena nu lyckligtvis äro, hafva vi dock icke skammen att nödgas erkänna, det en *uttändning* hjälpt oss till rätta i våra egna språk-angelägenheter; det är, om vi så få säga, en sidoländning, som gjort oss denna tjänst. Sedan banan nu är bruten, bör man hoppas, att också svenskar, eller inländningar, företaga sig att rödja fältet och vidare fortgå derpå.

Boken beledsagas af ett Bihang om *Runorna*. Denna afdelning önskade vi utförligare; samt att dervid något mera afseende varit fästadt på Liljegrens arbete i denna väg, hvilket, i förbigående sagdt, tyckes hafva väckt mindre uppmärksamhet, äfven inom Sverige, än det rättvisligen torde hafva förtjenat.

*) Detta finnes särskildt och något närmare vidrördt i brevet »Om den Skandinaviska Nordens betydelse för Europas fornhistoria», infördt i de Dödas Sagor, sidd. XLIII och följ., samt sidd. LX—LXIII, LXX—LXXXIII, CXLVII—CLV m. fl. st.

LITTERATUR.

Er. Gust. Geijers samlade Skrifter; förra afdelningen, 1:a bandet; hos Norstedt & Söner 1849, 349 sid. stor 8:o, å 2 rdr 8 sk. bko.

Allmänheten har med tillfredsställelse sett början utkomma af den eleganta upplaga, som nu föranstaltas af en författare's skrifter, hvilken Sverige med kärlek och beundran räknar bland sina ypperste. En omständighet, som fäster ett djupt rörande intresse vid denna edition, är att den »*Lefnadsteckning*», som föregår samlingen af skrifterna, har Geijers egen son till upphofsman; och denne man — den unga Geijer — afled sjelf, då detta hans arbete knappt hunnit fullbordas. Alltså träffar läsaren på en gång far och son, döda begge, dock lefvande begge vid hvarandres sida på detta älskvärdt sköna sätt. Vi tro ej, att månget öga kan förblifva kallt och hålla sig tillbaka från tårar vid anblicken af en minnes-teckning, tillkommen och afslutad så. Må också tårarne falla: de äro här, i helig och ovanskelig mening, glädjetårar.

Berömmelse, fördömmelse — förgudning, hat — affall, infall — allt sådant förstummas och slutar vid Urnan.

Om beskaffenheten af Geijers författarskap behöfver man ej tala och strida nu; åtminstone icke vi, som älska honom. Men ur *Lefnadsteckningen*, förträfflig genom sin enkelhet och anspråkslöshet, och till en stor del uppsatt med ledning af några efterlemnade bref från E. G. Geijer sjelf, hemta vi med nöje några minnesvärda drag. Erik Gustaf talar om sin studentexamen:

»Jag har nu (hösten 1799) varit i Upsala i åtta dagar; ännu har jag ej kommit i ordning med min läsning. I morgon vill jag med allvar begynna. — Lycklig att jag ej, som många i Upsala, får för första gången lära mig hvad flit och arbetsamhet är. — Tisdags morgon klockan 8 skulle jag infinna mig hos Decanus. Jag kom på utsatt tid och hade ej skäl att förskräckas för min examinerator. Jag fann i professor *Tingstadius* en af de älskligaste och humanaste menniskor jag någonsin sett. Godhet, välvilja och snille lifvade hvart drag i

hans ansigte, som annars vittnade om en temlig ålder. Hans examen påstod i 3 quart. Tyska och fransyska lät han mig äfven läsa, och denna 3 quart påstående examen skaffade mig ett approbatur cum laude. — Kl. 11 samma dag infunno vi oss på konsistorium att svära. Professor *Nordmark* är rektor. Ty värr, för första gången i mitt lif, svor jag då på saker, som jag ej känner och således ej kan hålla. De der långa Symboliska böckerna, hvilka jag svor att tro och hålla, gifva mig ännu en rysning öfver ryggen. Det är grymt och okristligt, att låta en yngling begynna sitt inträde i verlden genom en mened.»

Längre fram skrifver den unge studenten till sina föräldrar:

»Hvad är som icke är mig kärt ifrån min hembygd, denna bygd, i hvilken jag andas, lefver, hvar jag ock är, som jag för med mig hvar jag går, ty jag flyttar den med mig i min kammare. Der till höger är söta mor och far, till venster farmor, i vrån der vid piskan och eldgaffeln, är skolkammaren. Jag går här, omgifven af bröder och systrar och vänner, och har så roligt i denna inbillade verld, just derföre att hon så alldeles är min, på min vink framträder och försvinner. Jag framtrol-lar här hvilket uppträde ur vårt husliga lif, som jag behagar, jag spelar med syster och leker med lill-bror. — Nu har jag åter skrifvit någonting bra löjligt, bra barnsligt. Andra må gerna skratta åt mig, som jag så ofta gör sjelf. — Hvad är att vara barnslig? Man missbrukar så ofta detta ord. — Min Gud, upphör då en gång att vara barnslig kära herre, säger den kloke erfarne mannen åt den häftige ynglingen; så säger han och kalkylerar huru man *klokast* väljer sina medel, då man vill hugnas med en titel. Hvarföre fördömna den andra då han i verkligheten kanske sökte finna någonting, som blott fanns i hans inbillning? Hvem var mest barnslig, den kloke mannen eller ynglingen? De hade ju bara bytt leksaker. — Barnslig är man ej mer, antingen då man förlorat sina föräldrar, eller då man förtjent att förlora dem, högst olyckligt i begge

fallen, eller ock då ens hjerta är tillslutet för hvarje glädje blott för att han är oskyldig och enkel. — Jag älskar så mycket de menniskor, som glädja sig öfver allt fröjdefullt här på jorden, utan att dervid begära lof af ett visst antaget mode, som följa sin känsla, utan att förut fråga: männ' det är passande att visa mig glad häröfver, männ' det väl är brukligt? Bruket är en tyrann, som tar ifrån oss ett naturligt gladt ansigte och räcker oss en mask i stället. Hvarföre skall man låta *lära sig* hvad man kallar belevvenhet? Har man i hjertat verklig välvilja och mensklighet, så är man visserligen den mest belevvade varelse under solen. Min hulde far har icke genom *studium* erhållit den förekommande vänlighet, som förbinder honom så säkert alla; det är den alltomfattande, allt upplifvande välviljan, som bor i hans hjerta, som ger hans seder detta behag. — Nej, jag är barnslig och jag vill förblifva det, så länge blodet löper varmt genom mina ådror, barnslig vill jag under min vandring genom lifvet njuta hvarje ren naturens glädje, samla dessa enkla blyga blommor, fröjda mig åt dem, då min dunkla stig drager bort hän öfver ålderdomens törnen och med dem beströ min ensliga graf. — Och om en gång, under tidernas lopp, jag står der glömd och förskjuten och höstens vind bortsopat min glädje och sorger förtorkat min kraft och jag ej blott förlorat dem, som för mitt hjerta voro dyrbarast, utan ock förmågan att fröjdas, förlorat *mig*, då först ville jag lägga ner mitt hufvud och klaga på försynen och önska att jag vore hos *Honom*»

Särdeles märkvärdiga ord faller E. G. Geijer om sin christna trosbekännelse. De återlinnas i ett utdrag af ett bref, skrifvet till en vän, fyra år före hans fränfalle. De uttrycka, såsom hans son och biograf sjelf säger, en åsigt, hvartill antydning redan finnes i fadrens Tal i Bibelsällskapet 1836, och som han till en del utvecklade i sin sista skrift. E. G. Geijer talar i nämnde bref:

»Jag är hvarken en *kyrko-christen*, eller ens en *bibel-christen*, ehuru så mycket af en christen, att jag kan finna uppbyggelse i både kyrka och bibel. Korteligen, jag är en *christen på*

egen hand. Tusende befinna sig med mig i lika läge, i sjelfva verket alla som ej kunna nöja sig med en blott *auktoritets-tro*, och som äro nödgade att ur egen erfarenhet och eftertanka bygga sig sin egen religion. Detta individuella, nu det enda lefvande i religionen, så splittradt det må synas, pekar dock öfverallt till ett gemensamt mål, till en i grunden liggande enhet för menskliga öfvertygelsen, som just under civilisationens intrasslande af alla menskliga angelägenheter, och genom sjelfva mångfalden af intressen och bemödanden allt mer kommer i dagen. *Menniska, mensklighet* är allt samma väsende; vi lefva, vi må vilja eller ej, endast i och genom hvarandra, den enskilde i det hela, det hela åter i den enskilde. Det är endast genom detta allas sammanhang med alla som vi existera för hvarandra. Ty endast *lika känna lika*. Det är så sannt, att vi ej heller skulle känna Gud, om han ej i något afseende vore vår like. Den stråle af hans väsende vi alla bära inom oss är en afglans af den urbildliga, eviga, ideala människan — människan sådan hon är i Gud. Vi förnimma rösten af detta med-väsende eller ur-väsende, som vi alla bära inom oss, i *samvetets lag*. Men ju oegennyttigare, uppriktigare, hängifnare vi följa denna lag, ju mer hänvisar den, ej blott på en lagstiftare, utan på en vän, hjälpare, frälsare, som går våra bemödanden till mötes, styrker, renar och upprättar oss i striden. Han är ej i kyrkan, han är ej i boken, ej i bibeln, om han ej är i det egna bröstet. Och *han är der*, såsom hvar och en rättskaffens och samvetsgrann människa med sig sjelf erfar.

Se der min religion och äfven min *christendom*, ty den är läran om en försoning och en verksam försonare; hvilket han ej kunde vara, om han ej nedlät sig att vara vår like och lefva med sin anda i menskliga bröst. Man kan säga, att han *måste* det. Ty han har i människan frambragt det *fria väsendet*. Och då ett sådant väsende endast genom kärlek kan vinnas, så har han liksom nedsänkt henne i den oändliga oceanen af sin barmhertighet, på det han dermed må uppmjuka hennes hjerta.

om möjligt. I allmänhet är det sjelfständiga, det fria, det villiga hans lust och hans ära; och de prisa honom slätt, som i honom endast frukta den dunkla allmakt, af hvilken allt är beroende. — Är detta christendom, så är jag christen.»

Biografien slutar med en af annan hand skriven skildring af Geijer såsom musiker. Denna innerliga och vackra teckning är af den hädangångnes förtrolige vän, A. F. Lindblad. Såsom den redan finnes i sin helhet reproducerad i en annan tidning, nöja vi oss med att derur endast anföra epilogen:

»Och tyst äfven med allt så kalladt resonneradt omdöme öfver Geijers musik i allmänhet, ehuru kanske just ett sådant här vore på sitt ställe. Men, läsare, hellre än att söka någon vägledning af denna (isynnerhet då det gäller musiken) osäkra och charlataniska kunskaper, som kallas kritik, märk på dig sjelf, om du, vid åhörandet af den älsklige sångarens toner, känner någon rörelse i ditt hjerta, någon tår på väg att sippra fram ur ditt öga, eller kanske en liflighet, som oemotståndligt rycker dig upp från din stol, att du åt någon annan må meddela dig: — hvad du då, under inflytelsen af din hänförda känsla, antingen yttrar eller förtiger — det duger till ett total-omdöme öfver Geijers musik; och du skall då känna din tvekan ökas, huruvida du bör gilla eller ogilla den blygsamma, af sina högtidligare och förnämare syskon liksom undanskymda plats, tonkonstens gudinna intagit vid den oförgängliges urna.»

Den vackra editionen illustreras genom Geijers afbildning; en af J. Cardon utförd lithografi efter det Sandbergiska porträttet. Det visar Geijer i yngre år, och utmärker sig genom en likhet i det tycke, som man visserligen icke alltid eller hvart ögonblick såg hos Geijer, men i mer inspirerade stunder. (Forts.)

Mera om Femtonde Brevet.

Till red. har hr reg.pastor *Almqvist* inlemnat följande reklamation, med anhållan om dess införande i Aftonbladet:

»I *Ställningar och Förhållanden*, XV:de Brevet, har hr Crusenstolpe, vid sidan af en mängd andra, mer och mindre maktpåliggande ämnen, dem han gjort till föremål för sin väibekanta penna, äfven sysselsatt sig med min ringa person; och gjort det på ett sätt, som påkallar en och annan liten anmärkning från min sida. Att upptaga publikens tid härmed skulle under andra förhållanden vara olämpligt; men då det »femtonde brevet» säkert räknar talrika läsare, tror jag en belysning af ett par ämnen icke böra sakna plats vid justeringen af det allmänna omdömet öfver sjelfva den sak, som hr C. här bragt på tapeten.

Hvad som angår mig läses sid. 64—67, och innehåller dels betraktelser öfver min befordran till regementspastor, dels vinkar om min persons egenskap i allmänhet att mindre passa till prest, dels påminnelser om mitt sätt att, utom tjensten, gå klädd i vanliga civila kläder, dels slutligen antydningar i det öfliga Crusenstolpeska maneret om vissa inflytelserika personer, som skulle hafva bidragit till min befordran, jemte anspelningar på ett slags derigenom tillvägabragt intimare förhållande mellan regeringen och pressen. Jag anser mig icke behöfva ur sjelfva det C:ska brevet citera eller upprepa orden, då jag antar detta bref vara tillräckligt känt af publiken, och således kan tala derom som bekant.

Det torde måhända synas som om jag för min del enskildt borde tillkännagifva tacksamhet mot hr C. för alla de artiga och smickrande ordalag mot min person, hvarmed han öfversockrat sin framställning. Deana innefattar dock tillika ej så ringa af det insidiösa slaget, och till och med ett och annat, hvars grundlöshet ligger i så öppen dag, att det endast behöfver nämnas, för att genast yppa sin halt. Detta gäller här åtskilligt af resonemangerna såväl mot regeringen, som emot

225

mig, och slutligen, efter hvad läsaren finner, emot åtskillige andre enskilde, helt och hållet ointresserade i min ställning, samt vissa presSENS organer, bland hvilka ministeriella beräkningar skulle hafva sökt bundsförvandter.

I hr C:s bref kan man väl just icke upptäcka något egentligt klander af sjelfva *dem* omständigheten, att jag vunnit en befordran, som, i följe af sin till circa etthundradesjuttio rdr stigande årliga lön, väl också ej var för ansenligt tilltagen, betraktad i jembörelse med hvad andre, utan att besitta större s. k. »meriter» i tjänstär eller aflagde »lärdomsprof», tid efter annan erhållit, gående efter ringaste uppskattning åtminstone till tiodubbla beloppet af hvad min befordran medför i emolumenter. Hr Cs anmärkningar synas ock i första rummet blott syfta derhän, att då jag vunnit ett visst afseende, hurudant det än varit, flere obefordrade gifvas till, som, efter hans mening, *afvenledes* borde hafva kommit i åtanke. Derom har jag naturligtvis ingenting att säga: jag önskar alla godt, och i synnerhet dem som behöfva det. Hvad deremot mera omedelbart och direkt angår mig, är hr C:s utkastade vinkar om att jag icke borde tillhöra presteståndet.

Bedömandet af hans framställnings giltighet i den frågan beror på synpunkten, hvarunder man ser ett lutherskt presterskap. Politiskt betraktadt, lika mycket som religiöst, saknar det troligen icke sin vikt, att genom allt flere personliga exempel likasom visa svenska presterskapet hurusom det dock låter sig göra, att inom sjelfva dess stånd vara frisinnad och tråda på den progressiva bildningens bana, äfven i religiösa mål, utan att af prelaturen kunna rubbas härvid. När en politiker eller dogmatiker står utom ståndet, är det vanligt, att presterne om honom utropa: »han förstår icke oss och vår sak! han kan icke bedöma den!» Men sådant låter mindre väl säga sig om hvar och en, som, befintlig på sjelfva det lutherska prestområdet och oförhindrad af dettas institutioner (rent och grundligt uppfattade), arbetar i sin mån på en allt vidare fortgående reformation. Den stora fördelen af att ett sådant ar-

bete sker inom lutherdomens eget sköte, i stället för utom detsamma, har på ett annat ställe utförligare blifvit ådagalagdt *), och derstädes äfven den politiska vigten blifvit framhållen af att just prester egna sig åt reformativa sträfvan.

Detta var det allmänna. Jag kommer nu till något enskildt. Hr C. synes ej veta — eller låtsar åtminstone ej veta det — att Lifbeväringsregementet, hvarvid jag tjenar, aldrig utom de 8 à 14 dagar, då det samlas till möte, har någon den ringaste pastoralvård att af regementets pastor erhålla **), och det af skäl, att hvarje beväringsyngling tillhör sin territorialförsamling på landet eller i staden, hvarest han är skattskrifven, och der han njuter sin religiösa skötsel. Detsamma gäller ock om regementets hela officerarepersonal. Regtets pastor kunde således, utom på de dagar mötet räcker, icke taga den minsta befattning med religionsvården, utan att göra olagligt intrång på andra kyrkoherdars område, i strid mot deras både skyldigheter och rättigheter. Lifbeväringsregementets pastor eger icke att predika annorstädes eller andra tider af året, än på de sön- och helgdagar, som inträffa under mötet. Denna pligt har jag till alla delar uppfyllt, utom vid ett möte, då jag till följe af sjukdom var permitterad. Då jag således fullgjort alla mig tillhörande tjensteåligganden, vet jag icke med hvad skäl hr C. påpekar, att min befattning egentligen skulle vara en sinekur.

Författaren af Ställningar och Förhållanden, såsom sjelf jurist, torde inse giltigheten af hela detta anförande, och tillika, såsom humanist i allmänhet, ej jäfva riktigheten deraf, att jag, då ingen pligt manade mig att i andra pastors kyrkor uppträda med opåkallade predikningar, icke varit begärlig efter denna utmärkelse; helst måhända en och annan ej skulle hafva funnits obenägen att stämpla detta, om jag gjort det, såsom behäftadt med någon, om än aldrig så liten, släng af spirituell ostentation. Åtminstone måste det hafva varit mig tillåtet att undvika till och med skenet af slikt. Men hvad beträffar de tjenstförrättningar, som tillhört min befattning vid mö-

tena, och som jag derföre utöfvat, hoppas jag hr C. skall kunna få inhemta af alla, som dervid närvarit, att sann andäkt, och icke en sådan som han behagat uppdikta, dervid varit fullkomligt rådande.

Jag bör slutligen säga några ord om prest-drägten, hvarmed hr C. lätit sin penna leka sid. 65. Vill man något allvarsammare tänka på denna till utseendet mindre betydliga sak, skall man onekligen finna det vara af en i grunden icke så liten betänklighet, att, utom i tjensten, bära en från andra människor särskiljande drägt. Det är också en sanning, att det presterliga uniformsbruket i andra länder mycket aftagit. I Danmark, Norge och flere delar af Tyskland träffar man ofta prester, som, utom vid embetsförrättningar (der drägens ovanlighet, just upprätthållen genom ett icke alldagligt bruk, höjer tillfällets högtidlighet), visa sig klädde i rockar af åtskillig snitt och färg, svart halsduk o. s. v. I Sverige, till och med i hufvudstaden, har man på de sednare åren ej sällan sett theol. doktorer, kongl. hofpredikanter och riksdagsmän af presteståndet visa sig i publiken, i sällskaper, ja, till och med på kalaser, utan kragar, och med vanlig civil rock. Detta är alldeles icke underligare, än att embetsmän af flere andra slag (hofrätts- och kollegiedamöter, borgmästare, rådmän, häradshöfdingar m. fl.) ofta komma i det allmänna utan uniform, så fort tjenstförrättning ej är i fråga. Detta har alltmer blifvit en rådande ton; och äfven bland militärer, hvilkas stånd väl eljest synes stå det formelt angelägna så nära, ser man icke så få exempel på ett uppträdande i sällskapskretsarne utan uniform. Saken, i sin allmänhet betraktad, är för öfrigt icke alldeles utan betydelse, när man besinnar folks fallenhet att förvexla ytan med innehåll och tro någonting distinktivt heligt ligga i kulörer eller snitt på kläder. Måne detta icke kan kallas en art fetischism? Om det då icke rent af är en skyldighet att minska denna fördom, så måste det likväl vara tillåtet att icke öka den;

helst lagar och författningar ingenting utstaka om en prests drägt utom tjensten.

Hr C. skall säkert, såsom jag hoppas, vid moget eftersinnande finna alla dessa tankar hvarken oriktiga i sig sjelfva, eller oförtjenta af ett närmare begrundande.

C. J. L. Almqvist.

*) Se: C. J. L. Almqvists Monografi sid. 255—279.

**) Undantag eger blott rum, om den sällsynta händelsen mellan mötena inträffar, att någon regementet tillhörande sjuk aflider på garnisonssjukhuset, då han begrafnes af regementspastern. *Apr. 20/1819*

Biskop Fahlerantz' Debut.

Våra läsare torde påminna sig, att när hr Fahlerantz utsågs till biskop i Westerås, fälldes derom från den liberala pressens sida inga särdeles yttranden af bifall, oaktadt man i allmänhet inskränkte sig till några helt korta utlätelser. Detta var åtminstone fallet med Af-tonbladet. Vi kände af gammalt hr F. tillräckligt, för att med temlig visshet ana, att han icke länge skulle låta vänta på sig innan han själf lade sitt skaplyne äfven som biskop i öppen dag för allmänheten, och på ett ett sätt som allt mer och mer otvetydigt måste afslöja mannens karakter och innersta hjertans tankar. Detta har också ganska riktigt inträffat, och på ett så eklatant manér, att ljusets vänner verkligen ingenting bättre kunnat önska.

Hr Fahlerantz har ännu, så vidt vi veta, icke hunnit inflytta i Westerås; men dock allredan debuterat i sin nya roll genom icke mindre än tvenne tätt på hvarann följande handlingar, hvilka för en biskop kunna kallas hufvud- och statsaktioner, och de der, sanningen att säga, här ej sakna en viss grad af märkvärdighet.

Den ena akten utgöres af den nye biskopens beteende i *Skolreformrågan*, eller hans sätt att, som eforalef öfver Westerås' undervisningsverk, behandla den af Kongl. M:t anbefallda sammanslagningen af gymnasium och neder-skola; den andra består i ett af honom till Westerås stifts presterskap afläsat *Herdabref*, innefattadt i en cirkulärskrifvelse till stiftets hela clerus. Vi utbedja oss läsarens uppmärksamhet för begge dessa saker, hvilka, när man betraktar dem närmare, stå till hvarann i ett intimt förhållande, oaktadt de vid första påseende tyckas angå olikartade ämnen.

Vi hafva vid flere tillfällen i det föregående redogjort för gången af skolreformen i Westerås, och behöfva icke nu påminna om de curiosa, som dervid inom en liten fraktion af lärarestaten yppade sig redan innan hr F. var utnämnd till biskop, bestående uti en art uppstudsighet mot regeringens, i cirkuläret af den 6 sistl. Juli, aflätne befallning om åtgärders vidtagande för beredande af gymnasii- och de andra

skolverkens förening till ett enda sammanhängande skolhelt: en pedagogisk motsträfvighet, som till och med icke kunde stäfsjas genom mindre än ett särskildt bref från konungen, i nåliga ordalag innebärande en skrapa. Sedermera berättade vi (se A. B. d. 25 Febr.) huruledes, då hr Fahlerantz blifvit biskop och såsom sådan i egenskap af eforus tog hand om ärendet, med skyldighet att till Kgl. Mt inberätta sakens förhållande och deröfver inkomma med fullständiga handlingar jemte eget utlåtande, han då företog sig att för konungen förhemliga rätta sammanhanget (som var, att *intet hinder existerade för gymnasii och skolans förening*, enär det enda impediment som kunde vara — någre gymnasiilärares vägran att åtaga sig flere eller lägre lärarepligter, än dem, hvar på de undfått fullmakt — redan var undanröjdt derigenom, att andre nitiske gymnasii- och skollärare sjelfmant ingått på att i renitenternes ställe bestrida allt hvad på dem i och med sammanslagningen kunde belöpa sig); hvarvid hr F., utan att insända handlingarne *) som kunde upplysa målet, i stället blott hehagade i sin skrifvelse till regeringen anföra en berättelse derom, innehållande rena motsatsen af sanningen, eller att hinder skulle hafva uppstått för föreningen af undervisningsverken i sin helhet.

Konungens bud om sammansläendet af gymnasium och skola är i mom. 6 m. fl. st. i ofvanberörde cirkulär kategoriskt och ovilkorligt. Den åt lektorer lemnade rätt, att, derest någon bland dem icke sjelfmant ville ingå på ett eller annat nytt åliggande, hvilket för reformen kunde behövas, men hvartill deras fullmakter icke förband dem, få låta bli detsamma, innefattar alldeles ingenting annat, än att en del af undervisningen då måste arrangeras genom andre lärare, som i stället kunde utföra hvad som erfordrades, eller ock genom tillskott af nya medel, dem regeringen hade att anvisa, i fall vid ett läroverk brist helt och hållet yppades på lärare för något enskildt ämne. I ingen händelse kunde således saken sjelf förhindras

eller omintetgöras. De möjliga alternativen angingo allenast det ena eller andra utförssättet, och undervisningens fördelning.

Det måste väl ock vara för hvar man begripligt, hvilken grof orimlighet uppstode om, sedan regeringen, efter långvariga öfverläggningar och beslut i kommitteer, efter mångåriga anställda prof och slutligen opinionens allmänna s'adgande, anbefaller ombildningen af ett statens verk, hinder mot denna reorganisation skulle kunna läggas af en eller annan verkets tjänsteman, som icke tycker om förändringen. I skolreformfrågan har regeringen i godhet mot renitenta lektorer verkligen gått vida längre, än som plägar vara fallet vid skeende arbetsförändringar inom andra verk. Om i kollegierna, rätterna, landshöfdingeembetena o. s. v. någonting nytt förordnas till utförande, icke är man då så ytterligt noggrann om tjänstemännens timmar och göromål, att man förunnar dem tillstånd att säga nej, derest den nya arbetsordningen skulle tilldela dem i någon mån ökade eller nya pligter. Så långt har likväl regeringen gått i undfallenhet mot lektorer, att ingen efter reformen skall åläggas större arbetskyldighet, än han förut haft. Men att någon af dem genom sin afv'ghet mot regeringsbeslutet skulle till och med ega att göra den anbefallda reorganisationen om intet, detta synes vara en tolkning af saken, så jesuitisk eller byggd på en sådan förhoppning om enfald och fromhet hos dem som hafva att i första hand utföra regeringens bud, att det för:a nära skulle gränsa till det otänkbara, om icke i Sverige finnes exemplar, som redan förut gifvit prof på betänkelig karakter, och det sednare, minst att tala, vore en ohöflighet mot regeringsper-

*) Huruvida hr biskopen, vederbörligen anmanad, sedermera till högre ort inkommit med dessa handlingar, känna vi ej. Men har han nu gjort det, så minskar det ej felet af hans underlåtenhet att hafva inkommit dermed genast; äfvensom att för regeringen hafva gjort en falsk uppgift.

sonalen, som icke kunde förklaras utan genom antagande af en art tro's, temligen liknande katholska prelaters, hvilke ej sällan visat sig sätta en ära uti att uppträda emot, sjelfva de länders lagliga styrelser, hvari de tjenat.

Frågar man nu: hvaruti det då egentligen är som biskop Fahlcrantz förbrutit sig? så erhålles svaret af hvar och en, som vill uttala det öppenbjertigt, ganska lätt. Pressen — både Aftonbladet och några andra tidningar, som efter A.B. yttrat sig om saken *) — har begagnat utmärkt lindriga ordalag om en funktionärs tilltag, hvars embete icke behöfde genom sjelfva framställningen lägre nedsättas än som redan skett genom innehafvarens eget förfarande. Man har således endast sagt: hr F. har »undanhållit» regeringen den och den upplysningen — hr F. har sökt »dölja förhållandet», o. s. v. Men i sjelfva verket innehåller hans operation någonting vida mer och annat, än blott det negativa, att icke hafva omtalat en sak. Hr F. har till regeringen framkommit ej blott med en negativ, utan med en positiv uppgift, i det han sagt, att för närvarande hinder möta mot gymnasii och skolans förnående. Men denna positiva uppgift, framburen till thronen, hvad innehåller den, om icke en formlig osanning?

Man brukar i allmänhet anse det omoraliskt att träda sanningen för när. När enskilde under samtal sinsemellan fela häri, och det rör ringare ämnen, plär man understundom ursäkta dem, helst om personerna tillhöra det slag, hos hvilka man ej får förutsätta en mera värdad uppfostran eller hysa anspråk på högre lyftning, för att ej säga ädelhet och bildning. Men om en enskild i samtal med konungen tillåter sig »fara med lögn», anses dylikt tillhöra en ännu högre grad af betänklighet, omoralitet och oförskämdhet. Hvad grad af allt detta skall man då tillerkänna saken, om den enskilde icke blott såsom sådan talar osanning inför sin regent, utan till och med gör det i egenskap af tjensteman, i ett embetsutlåtande, i en officiell handling, der fråga är om att till regeringen inberätta förhållandet med ett af konungen sjelf anbefalldt ämne? I svenskan har man knappt nämn för detta. På fransyska

säger man

Man skulle kunna försöka en ursäkt för hr F. genom att föreställa sig, det han begått en lapsus calami. Men detta blir otänkbart, enär det befinnes, att alla nödiga förhandlingar och protokoller öfver skolkollegiernas sammankomster i Westerås varit till honom insända, hvaraf han, såvida han icke föraktat att läsa dessa papper — i hvilket fall han begått både ett tjenstefel som eforus, och en stor ohöflighet som människa — nödvändigt måste hafva inhemtat, att en pluralitet af 12 mot 4 inom gymnasii och skolverkens lärarepersonal så fördelat undervisningen, att de afvige lektorerna fullkomligt bibehållas vid sin i cirkulärets 6 mom. medgifna rätt att ej tjenstgöra mer än förut, och hvarigenom följaktligen allt hinder för gymnasii förenande med skolan var häfvet. Dessa handlingar hvarken insände eforen till regeringen, eller inberättade ur och efter dem sakens sanna förhållande.

Ej heller kan man till hr F:s urskuldande anføra, att affären var af den ringa vikt, att han derom icke behöfde hålla sig så noga vid det verkliga — äfven i en rapport till regeringen! Skolreformen utgör ett af de mest maktpåliggande ämnen, som för närvarande se sig under handläggning i hela landet; om det ock är tänkbart att åtskillige helst skulle vilja skjuta den undan som ett lappri.

Och detta utgjorde således biskop F:s första uppträdande inför regeringen och allmänheten! Fortsättningen af hans verksamhet i samma ande blir väl att förvänta under det snart instundande riksmötet.

Vi tillstå uppriktigt, att hr F:s apparition varit en af de lyckligaste händelser för alla dem, som icke tänka gynnsamt om biskops-embetena — hvartill vi öppenbjertigt tillstå, att vi höra och alltid hört, af det enkla skäl, att det minsta man kan säga om dessa embeten är, att de qvarstå som *onödigheter*, enär allt det goda, hvartill de möjligen kunde behöfvas, lika väl står att vinna genom en annan embetsform, hvori deremot det onda och dåliga, som nu går i släp med denna qvarlefva från katholsk hierarki, icke medföljer. Tanken

om biskopsembetenas upphäfvande är långt ifrån ny. Den har, som man vet, förekommit på flera riksdagar, och isynnerhet år 1840. Presteståndet sjelf voterade för upphörande af biskoparnes sjelfskrifna representation vid riksdagarne. Att flera aktningstvårda individer under alla tider funnits inom biskopskategorien, neka vi visst icke; och dessa skulle hafva varit gode och vördnadsvärde män i alla fall. Men att embetet, som sådant, gör mycket till sin innehafvares förderfvande, derpå har man ej fåtaliga exempel, till hvilka sedan kunna läggas alla de händelser, der, omvänt, innehafvaren förderfvat eller åtminstone ned satt embetet. Biskoparne hafva på de sednare tiderna för det mesta utgjort hofstjenare, smidiga och villiga verktyg åt makten, i sällskap med hela den öfriga föraktliga falang, som löper absolutismens ärenden vid riksdagar och eljest; vanligen endast då beredde att uppträda mot regeringen, när denna visar sig vilja stå på ljusets, förbättringarnes och nationens sida. Då följaktligen, allt sammanlagdt, biskopsembetenas indragning utan tvifvel måste anses som någonting för Sverige önskvärdt och för samhällets utveckling till ett bättre skick i sin mån angeläget, så är det emellertid onekligt, att, med den tröghet och långsamhet, som karakteriserar nordens invånare, denna reform skulle dröja lika länge och af den sega konservatismen motarbetas lika mycket som allt annat, derest icke en nådig försyn emellanåt gifve saken fart genom sådana biskopars uppställande på banan, som meddela allmänna tänkesättet en starkare påtryckning. Det har icke varit nog, att man längesedan insett biskopsembetenas kompletta onödighet, emedan, om öfverhufvud en afskild och egen administration behöfves för presterskapet i ett land — hvarom mycken fråga uppstått — det åtminstone är fullt visst, att en stiftsstyrelse kan existera och sköta sitt åliggande lika så väl utan, som med en biskop i spetsen. Att i ett fattigt land, som Sverige, utan motsvarande andligt och lekamligt gagn bortslösa de ansevärdiga summor, hvartill biskopslönerna stiga, är

obestridligen högst orimligt. Men när härtill lägges hela den betydliga skadan af en embetsmannapersonals tillvaro, som aldrig utom undantagsvis synes uppfatta sin kallelse annorlunda, än som pligten att motverka ljuset, förbättringen och det goda i samhället, så kunde väl detta tyckas tillräckligt illa. Ett annat ondt, som icke är det minsta, tillkommer dock ännu. Nationens och tidehvarfvets allmänna stämning emot presterskapet, symbolerna och religionsformen stegras allt högre genom de äckliga exemplen af hyckleri, löjlighet, anspråksfullhet, fräckhet, och slutligen — såsom man icke så sällan upptäcker — förmligt bedrägeri hos landets öfverkyrkligheter. Det djupt inrotade hatet, det snart öfverhand tagande allmänna föraktet för det pre-

*) I *Bore* för den 3 Mars läses häröfver en artikel, den vi rekommendera till behjertande.

sterliga i landet, har sin stora orsak i tillvaron af dessa embeten, som utgöra statens parasitväxter. Bortrensandets timme nalkas för dem allt närmare, ju mera betänkliga biskopar tillsättas. Ur denna synpunkt, vi upprepa det, har hr F:s utnämning till stolen i Westerås förekommit mången såsom en händelse, hvartill samtiden borde lyckönska sig. (Forts.)

1850

Biskop Fahlerantz' Debut.

(Forts. från gårdagsbl.)

Hvad regeringen kommer att vidtaga rörande skolreformen i Westerås och med afseende på hr Fahlerantz' försök att breda en slöja öfver förhållandet dermed, kan visserligen icke vara tvifvelaktigt, sedan lärarepersonalen i Westerås nu till Kgl. M:t inkommit med besvär och förklaring i saken, hvarvid fullständig och dokumenterad upplysning bifogats, som till alla delar afhöljer slöjan. Om icke regeringen, vid dessa besvärs afgörande, ställde sig på lärarekollegiets sida, hvilket genom sin pluralitet (12 mot 4) helt och hållet rättat sig efter kongl. cirkuläret af den 6 Juli, så skulle regeringen uppenbart handla emot sitt eget cirkulär, hvilket måste vara otänkbart. Såsom vi förut meddelat våra läsare detaljerade berättelser om denna karakteristiska skolstrid, skola vi såsom fortsättning deraf nu äfven införa utdrag af den till regeringen inkomna besvärsskriften. Rektor Westerlunds aktade namn står i spetsen för underskrifterna. Besvären lyda:

S. A. K.

I underdånig anmälan af den 10 dennes om de åtgärder som enligt Eders Kongl. M:jets nådiga cirkulär af den 6 Juli 1849 blifvit vid härvarande läroverk vidtagna, har Eforus bland annat yttrat: »att gymnasii förening med lärdoms- och apologistskolan för närvarande möter hinder i den omständigheten att fyra af de redan och med fullmakt försedda lektorerna Tellbom, Bellander, Wulff och Norman, samt gymnasii-adjunkten Wall icke ingått på förändring i sina göromål och åligganden.»

Med Eders Kongl. M:jets nådiga tillåtelse må detta af eforus åberopade hinder tagas i närmare betraktande. — Å ena sidan är visserligen sannt, att nyss nämnde »fem gymnasii-lärare icke ingått på förändring i sina göromål och åsigganden»; men å den andra är ock sannt, hvad eforus icke anmält, att denna omständighet icke åstadkommer något hinder för gymnasii och skolans förening, alldenstund de tolf lärare, som anse föreningen önskvärd, så fördelat undervisningskyldigheten, att ingen förändring i tjenstgöring för de fem lärare, som vilja förhindra densamma, kan komma i fråga. Att saken så verkligt förhåller sig, ådagalägga de vid sammansatta kollegii-sammanträden sistlidne hösttermin hållne protokoller, hvilka redan under loppet af sistl. December till efori utlåtande remitterades. Lestämöterna af detta kollegium togo då för gifvet,

att såväl dessa protokoll, som efori underdaniga utlåtande deröfver skulle till Eders Maj:ts nådiga ompröfning meddelas. Då nu, så vidt af efori underdaniga yttrande kan slutas, *egentligen inteldera egt rum*, och eforus endast anmält, att något hinder för skolans och gymnasii förening uppstått, *utan att låta till Eders Maj:ts kunskap komma hvad som blifvit föreslaget till detsas undanrödjande*, utbedja sig undertecknade nåden, att enligt ofvannämnde protokoll, jemte det förslag till läroverkets förening, uti hvilket af hela den tjenstgörande lärarepersonalen en pluralitet af *tolf mot fyra* instämt, meddela nödiga upplysningar. Skulle E. M. derjemte önska del af de autentika handlingarne, tacktes E. M. desamma af Eforus i nåder infordra.

Lärarnes tjensteåligganden äro 1:o den egentliga undervisningen; 2:o vård och tillsyn öfver ungdomen utom lärosalarne; 3:o deltagande i kollegii öfverläggningar; och: 4:o bönestunder och predikoförhör.

Att den egentliga undervisningsskyldigheten för de fem lärarne varder oförändrad är lätt att visa.

Lektor *Tellbom* och adjunkt *Wall* undervisa, den förre i filosofi och den sednare i Hebreiska språket, hvilka båda läroämnen först under gymnasii-stadiet förekomma. Dessa tvenne lärares undervisning är således satt utom all beröring med skolan. Någon förändrad vidare skyldighet genom läroverkets förening kan således för dem icke komma i fråga; hvarföre och deras protest emot föreningen icke kan förtjena synnerligt afseende.

Lektor *Wulff* i historien och lektor *Norman* i grekiskan skola enligt förslaget 2 § med sin undervisning vidtaga vid gymnasii-stadiets början, sedan lärjungarne under ledning af skolans lärare i dessa ämnen absolverat den föreskrifna skolkursen.

Lektor *Bellander* åtnjuter nu på fjärde året tjenstedighet för fortfarande mångårig sjuklighet, hvilken under pensionstiden snarare till-än aftagit. Då han enligt läkares öfvertygelse och all mensklig beräkning icke vidare kan komma att tjenstgöra, samt då hans vicarie, magister *Mossberg*, biträdt pluralitetens mening, synas hans åsichter knappast kunna tagas i beräkning. Hvarföre och antalet af de med fullmakt försedde gymnasii-lärare, som protesterat mot föreningen, i sjelfva verket reduceras till 4, då deremot 3 *verkliga tjenstgörande* och skolans samtliga lärare påyrka föreningen. Skulle likväl mot all förmodan lektor *Bellander* någonsin framdeles återtaga undervisningen i latinska språket, så varder icke heller detta något hinder för föreningen. Han behöfver då med sin undervisning vidtaga först vid den närvarande gymnasii-kursens början.

Från all tillsyn och vård öfver de yngre nedom gymnasii-stadiet varande lärjungarne befrias de fem

lärarne enligt § 3.

Deras åligganden vid Collegii sammanträden blifva ock oförändrade enligt § 4. Endast Collegiiledamöternas antal förökas.

(Här talas om Collegii göromål, predikoförhör m. m.)

Skulle nu något af det ifrågasvarande hindret återstå, så är detta att finna icke i någon de protesterandes rätt att icke kunna förbindas till ansvår eller förändrad tjenstgöringsskyldighet vid det förenade läroverket, utan endast och allenast i deras motvilja mot föreningen. Finge åter denna gälla såsom ett hinder, då hade det ofvannämnda nädiga cirkulärets 6:te mom. icke behöft bestämma villkoret, under hvilket med fullmakt försedd gymnasiilärare äro *skuldige* att fortfarande tjenstgöra vid det förenade läroverket. Skäl till denna vägran hade förefunnits, i händelse detta moment haft följande ordalydelse: »Gymnasium skall med högre lärdoms- och apologetiskola förenas; dock må ingen med fullmakt försedd gymnasiilärare kunna *emot* sin vilja förbindas att på denna förening ingå, utan ege hvarje med fullmakt försedd gymnasiilärare i fråga om läroverkets förening *absolut veto*». Då nu åter mom. 6 föreskrifver under hvad villkor befullmäktigade gymnasiilärare må vid det förenade läroverket tjenstgöra, måste väl ock inklusive deras tjenstgöring vara anbefalld.

Vid första påseende kunde det bifogade förslaget förefalla något ofullständigt, men om man för den nyorganiserade skolan hemtar nödiga tillägg till §§ 2 och 7 och ur det nädiga cirkuläret af den 6 Juli 1849 och ur kongl. Skolordningen af år 1820, i de punkter, der den ännu kan anses gällande, supplerar hvad som i detta förslag synes obestämdt, så lär väl ingen kunna påstå, att detsamma är så ofullständigt, att man icke deraf kan finna *föreningen möjlig och verkställbar*, utan att förnära den rätt, som är de befullmäktigade gymnasiilärarne lemnad. Att visa detta är förslagens egentliga syftsmål. — Sedan principfrågan om de protesterande lärarnes skyldighet att vid det förenade läroverket tjenstgöra af Eders Maj:t blifvit i näder afgjord, åligger det det sammansatta lärarekollegium att på de här antydda grunderna, enligt det nädiga cirkuläret och pluralitetens åsigter, utarbета och till Eders Maj:ts stadfästelse i underdånighet insända fullständigare förslag. Dock fordrar försigtigheten, att så beskaffade förslag icke så detaljeras, att man binder händerna på sig för framtiden, utan bevarar friheten att motverka möjligen uppkommande olägenheter och göra de vunna fördelarna alltmera fruktbarande, i hvilka båda hänseenden erfarenhet n allena är den enda säkra råd-

gifvaren.

Då nu sålunda lärarne sinsemellan öfverenskommit om en sådan undervisningens fördelning, att ingen befullmäktigad gymnasiilärare behöfver emot sin vilja åtaga sig annan eller lägre undervisningsskyldighet eller i öfrigt underkasta sig någon förändrad tjenstgöring, och icke heller eforus emot detta förslag haft något att invända, så måste, enligt ostanämnde nådiga cirkulär mom. 6, den tidpunkt och de omständigheter anses vara för handen, då *gymnasium och skola* enligt samma nådiga cirkulär böra förenas, och pluraliteten af lärarne ega rättighet att om föreningen besluta.

Men denna förening är i närvarande ögonblick icke blott möjlig och verkställbar, den är ock af behovet högt påkallad, för att icke säga rent af nödvändig.

För att åstadkomma verklig förening af lärdoms- och apologistskolan och genom den i nåder anbefallda valfrihetens införande bereda den moderna och den klassiska så kallade linien samma förmåner af undervisningen, har i skolan icke blott ämnesläsning för lärarne, utan ock för lärjungarne fri ämnesflyttning blifvit antagen. Vid gymnasium åter är klass-systemet bibehållet. Hafva olägenheter af läroverkets söndring i skola och gymnasium redan förut varit betydliga, så måste dessa nu i den grad förökas, att öfvergången från skola till gymnasium med iakttagande af lärjungarnes bästa och undervisningens jemna gång varder omöjlig. Lärjungar, från skolan vane vid friare arbetsordning och framsteg samt vid helt olika disciplin, skola vid gymnasium intvingas och undervisas i samma fasta klass, ehuru deras framsteg i olika ämnen kunna blifva så olika, att, då några knappt kunna vinna inträde vid gymnasium, andra i samma ämne hafva absolverat gymnasiikursen. Här af skall inom kort uppkomma obereknelig oreda.

De snart sagdt oundvikliga svårigheter, som måste uppkomma deraf, att man söker förena tvenne så stridiga principer, som valfrihet och klass-system, hafva redan vid härvarande gymnasium visat sig, och skola inom kort förorsaka behof af ytterligare lärebiträde i moderna språk och matematik, eller, med andra ord, ådagalägga, att flera än nio lärare behövas för att sköta 30 å 40 lärjungar. Så snart åter skola och gymnasium förenas, kunna åtminstone 200 lärjungar skötas af tolf lärare och sålunda flera lärarelöner insparas.

Stormäktigste allernädigste Konung! Världigast derföre stadfästa grunderna för här bifogade förslag, till skolans och gymnasiiförening! Endast derigenom kan läroverkets bästa iakttagas, ändamålet med den af Eders Maj:t i nåder anbefallda läroverksreformen vin-

nas och helgden af Eders Maj:ts nådiga påbud derom
bevaras».

Westerås den 19 Febr. 1850.

L. Westerland. D. Olausson. E. A. Hallander.
H. E. Lyrberg. A. Hedenlund. S. H. Rathsman.
F. J. L. Wulff. J. I. Brodin. C. A. Hwasser.
V. Enblom.

08/3. N. 64 12/3 50

(Forts.)

Biskop Fahlerantz' Debut.

(Slut från gårdagsbl.)

Vi skola nu med några ord fästa oss vid den andra afdelningen af biskop Fahlerantz' debut, eller den märkliga statshandling under form af cirkulär till »Westerås stifts vördiga presterskap», hvarmed han helsat och signat sina nya »älskade stiftsbröder». Att en nyblifven biskop utfärdar ett s k. »Herdabref» är i sig sjelf en god och vacker piägsed. Men om underliga och baltlösa grundsatser deri uttalas, så kan ett slikt bref icke undgå att väcka en viss uppmärksamhet bland folk med hjerta och omdöme. Det förnämsta i hr F:s herdabref utgöres af hans deri uppställda försvar för *Episkopatet*, såsom någonting »behöfligt» för församlingen; men tillika finner sig mycket angeläget vara, att skilja det katolska episkopatet från det protestantiska. Utan tvifvel var denna uppgift ett passande problem att söka lösa för en nybakad biskop här i landet. Huru hr F. kommer till stånd med lösningen, låta vi läsaren döma af hr F:s egna ord:

»Hvad nu särskildt beträffar Episkopatet, så är det isynnerhet *tvæne* grunder, hvilka mot detsamma anföras. Den ena är dess föregifna egenskap af Romersk kvarlefvä och dess deraf beroende karakter att vara en bom mot frihet och framskridande; den andra dess kostsamma obehöflighet. — De, som yrka det förra, veta ej eller vilja ej veta, att Episkopatet går upp till en tid, långt äldre än det Romerska af-fallet; att det följdriktigt utvecklats sig sjelft ur församlingens behof och på grund af Apostolisk anordning; att principen och väsendet af det Evangeliska — det är det ursprungligt kristliga — Episkopatet

står till det Romerska i samma motsats, som Protestantismens *hela* kyrkobergrepp till Catholicismens; att den mest betänksamme af Reformatörerna med nit framhållit så väl denna motsats *som Episkopatets behöflighet i dess ursprungliga betydelse*; att då Rom tillägger Episkopatet en från Andans ursprungliga utgjutelse genom invigningarna fortplantad öfvernaturlig begåfning såsom grund för dess lika öfvermenskliga auktoritet — en åsigt, genom hvars oevangeliska bibehållande den engelska kyrkan bär i sitt sköte förstöringens hotande frö — så härleder den *konsekventa* Prötestantismen *dess auktoritet endast från församlingens fria stiftelsebeslut*, hvilken dertill föranledts af öfvertygelsen om denna styrelseforms ändamålsenlighet för hela församlingens inrättningens slutåfsigt. Och denna öfvertygelse grundar sig dels i allmänhet på det i *en hand* nedlagda styrelseuppdragets insedda större handlingsförmåga dels i synnerhet på det genom ett högre förtroende och ansvar höjda och renade nitet, hvars förutsättning väl framför allt må vara berättigad i den mån embetet's pligter äro, såsom de andliges, af ethisk natur. En samhällsförfattning, hvilken i sin helhet och högsta styrelseprincip grundar sig på denna åsigt af det *stora* pligtmedvetandets inflytelse, högre än alla reglementens och kontrollers, skulle motsäga sig sjelf, om den ej i *hela* sin organism hyllade samma princip.»

Hvilken öfvertygelse om episkopatets nödvändighet läsaren af dessa dimmiga tirader har att hemta, lemnas derhän. Men oss må det tillåtas att dervid göra ett par ofögrifliga anmärkningar, hvilka vi vid sidan af det F:ska herdebrevet underställa publiken.

Således till en början: hvad menar hr F. med uttrycket »Episkopat»? Förstår han dermed ingenting annat än i allmänhet en »styrelse» af församlingen, så hade han kunnat utlemna hela sin deduktion; ty derom äro alla partier ense, att en styrelse skall vara till. Tidshvarfvets diskussion handlar icke härom, utan om den frågan, huruvida *det slags* församlingens styrelse, som nu är till med namnet Biskops-embete, skall fortfara eller utbytas mot någon annan bevisligen bättre administrativ form. Innehålla väl fraserna i hr F:s herdebref ett enda ord för afgörande af *denna* fråga, hvilken är den enda härvidlag?

När i Nya Testamentet talas om biskop och om församlingens äldste (»episkopos» och »presbyter»), så ser man tydligen, att dermed

menas en art föreståndare, som, i händelse man till dem skall söka en motsvarighet i nyare tider, närmast liknar hvad vi nu kalla »kyrkoherde». Detta är det »ursprungliga», hvartill hr F. varit så angelägen att stiga tillbaka. Visserligen uppkommo efterhand öfverbiskopar, som hade sig vården uppdragen öfver ett större antal församlingar, och som i åtskilliga fall kunna jämföras med hvad nu heter »biskopar». Men om i stället för dessa nuvarande biskopar en annan stifts- eller församlingsstyrelse införes, så är denna styrelse, med det slags chef den bekommer, då lika jämförlig med forntidens »episkopoi», och dervid intet det ringaste af församlingens vård borttaget eller förnärmadt, oaktadt »episkopatet» i nutidens mening ej mera finnes till. Märklig är också den »auktoritet» hr F. vill tillkämpa »episkopatet», och som han säger vara uppkommen från »församlingens fria stiftelseslut». Ganska väl anmärkt. Men männe icke då församlingen, som tillerkännes denna fria rätt att besluta stiftelsen af biskopar, äfven har eller bör hafva samma sin rätt kvar än i dag att besluta stiftelsen af något annat än biskopar, om den finner en ny styrelseform bättre? Och då uppkommer ju en lika god »auktoritet» för detta nya? Kan hr F. neka, att alla de christna församlingar (t. ex. i Skottland, flere orter af Tyskland o. s. v.), som icke befinna sig under biskopar, likväl se sig religiöst vårdade, och lika väl som andra, af episkopatet öfverskyggade? Svarar han: jo visst, men de hafva något annat till sitt vårdande i stället; så tillägga vi: alldeles sådan är äfven vår mening, och det är detta »andra» vi tala om.

Christus sjelf har aldrig yttrat ett ord om biskopar. Episkopatet, såsom sådant, måste då icke vara så exklusivt nödvändigt för christendomen, som hr F. tyckes vilja. Visserligen har Christus fällt åtskilliga yttranden om »herdar», och i synnerhet till Petrus sagt hvad som kan uttolkas till meningea om en nödvändighet af styrelse öfver församlingar. Men detta nekar ju ingen. Frågan är blott om denna styrelse skall vara till i nuvarande biskopsform? Denna har frälsaren aldrig förordat.

Först längre fram i N. T. nämnas biskopar, bland åtskilliga andra dåvarande församlingars administrativa former, hvilka kunde vara ganska goda, utan att deras ändamålsenlighet utsluter rätten och angelägenheten att omfatta några ännu bättre, som för oss äro mera passande och verksamma för det christliga lifvets utveckling.

Vi hafva för närvarande ej velat vidröra mer än dessa tvenne akter i hr F:s debut. Om den sednane, eller Herdabrefvet, hafva vi, såsom läsaren sjelf finner, yttrat oss endast helt kort, emedan detta half-pekoralä opus icke tyckes förtjena vidare. Efter hvad man förnummit från stiftet, lär det ock, till följe af tankarnes inkonseqvens (eller kanske rättare nullitet), jemte stilsens grumlighet och tyngd, hafva väckt mera åtlöje, än någon egentlig och allvarsammare förargelse.

Vi upprepa, att vi endast fäst oss vid tvenne delar af debuten. En *tredje*, som i märklighet nalkas de begge föregående, omtalas likväl också; men då vi för närvarande icke hafva handlingarne derom till hands, nöja vi oss med att allenast i förbigående omnämna den.

Saken består i en ansökning, som hr Fahlcrantz gjort hos regeringen, att utbekomma biskopslönen genast första året efter biskop Nibelii fränfalle, utan afseende på det lagstadgande, som innebär, att när en ecklesiastik tjänsteman aflidit utan arfvingar, som kunna vara i stånd till nådår, ett års löneinkomster, med afdrag af utskylder och vikariens aflöning, skola gå till stiftets Skolbyggnadsfond. Utom att detta stadgande i 1820 års Skolordnings 2 sekt. 3 kap. 1 § 1 mom. punkt. c är tydligt, har det äfven i praxis på detta sätt tillämpats, åtminstone tvenne gånger under de sednaste decennierna, nemligen vid biskopsledigheterna i Strengnäs och Skara, der stiftens skolbyggnadskassor tillgodonjöto ett års intrader af biskops-embetet innan de nyutnämnde biskoparne fingo tillträda lönen. Några flere tillfällen, än dessa två, hafva sedan 1820, då stadgandet emanerade, icke för dess tillämpning kunnat komma i fråga förr än nu, efter hr Nibelius, hviiken

sjelfredje inom denna tiderymd dött utan när-
 årsberättigade arfvingar. När således tydlig
 lag och all hittills varande praxis talar för
 Westerås stifts skolbyggnadsfonds bibehållande
 vid samma rätt, som de andra stiftten, att till-
 godonjuta första årets inkomster efter den sist
 allidne biskopen, så kan man väl icke gerna
 betvilja utgången på hr F:s ansökning. Emel-
 lertid kan det icke nekas, att den på ett märk-
 ligt sätt nog karakteriserar sin man. I syn-
 nerhet blir kontrasten skärande när man sät-
 ter denna ansökning vid sidan af »Herdabref-
 vet», deruti de »älskade stiftsbröderna» med så
 mycken salvelse och signelse uppmanas att hålla
 sig till det »heliga». Om det visserligen icke
 strider mot det »sacrosancta» att vilja åtnjuta
 timliga fördelar, så fort det sker utan andras
 förnärmelse eller emot något lagförbud; torde
 likväl heligheten kunna sättas starkt i fråga,
 när man söker tillskansa sig verldslig egendom
 som lagen utstakat åt andre. Men allt detta,
 sammanlagdt, är så helt och hållet handladt i
 den jesuitiska medeltidsprelaturens anda, att hr
 F. säkert behöfver utsända ett nytt Herdabref
 eller åtminstone ett supplement till det förra.
 för att med sin kända klarhet ådagalägga, hu-
 ruledes hans begäran alldeles icke är »katholsk»,
 utan helt »konseqvent protestantisk». Westerås
 stifts presterskap och lärarestat, som lefva i
 förhoppning om ett för skolbyggnadsfonden
 önskvärdt och behöfligt tillskott, men nu finna
 sin nye biskop genast vid sjelfva ankomsthets-
 ningen utsträcka venstra handen efter denna
 stiftets lagliga egendom, i samma ögonblick
 som han med den högra primsignar »bröderna»,
 böra till sin upplysning i denna sak med viss-
 het hafva att förvänta från hans mun (hvilket
 kroppsparti icke kan vara overksamt midt e-
 mellan de begge opererande händerna) en före-
 läsning i ämnet, en exegetisk utläggning, stödd
 på citater ur epistlarne, hvori hr F. lika he-
 ligt som lärdt docerar och visar, att just på
 detta sätt bör en »konseqvent protestantisk»
 biskop handla. Med hr F:s akademiska kun-
 skaper måste det icke blifva honom svårt, att
 utfiana ett godt citat för det ändamål han be-
 höfver. I beskrifningen på hurudan en biskop

skall vara, heter det på ett bekant ställe, att han, utom andra goda egenskaper, måste hafva den att vara »gästgifvare». Men hr F., som i sitt herdabref visat sig fallen att återgå till »episkopatets ursprungliga betydelse», vill troligen göra detsamma i och för gästgifveriet; han ämnar således icke uppträda som gästgifvare i modern mening eller nutidens stil, hvilket vore obeligt. Han tager saken fullkomligen grundligt. Hvad är då en gästgifvare? En, som gifver något åt en gäst. Hvilken är gäst i Westerås stift? Den nye biskopen, som är i antågande dit. Då alltså för närvarande ingen egentligare och förnämligare gäst der finnes att tillgå, kan ock ingenting ur sjelfva det ursprungliga och »konseqvent uppfattade» gästgifveriets grundsatser vara lämpligare, än att gifva honom allt hvad man bäst kan påhitta, och till en början den lilla presenten från skolbyggnadsfonden af 20,000 rdr rgsö. Hr F. vill således gifva detta åt hr F., för att uppfylla en föreskrift, hvilken såsom epistolarbud naturligtvis står öfver svensk lag.

Ett af de skäl, som hr F. i sin ansökan hos regeringen lärer åberopa, är ett i Kongl. Circ. af d. 20 Aug. 1841 mom. 9 befintligt stadgande, som för elementärskolelärare gör en exception från skolordningens ofvan anförde lagrum. Hr F. menar, att då biskopen såsom eforus är chef för elementarläroverket i stiftet, bör också han tillhöra dess kategori, och få njuta samma exception till godo. Han antager i hast en sådan ringhet, att han kläder sig i en simpel skolelärares skepnad, när det gäller att bekomma dennes fördelar. Det kan visst vara vackert af hr F. att göra sig så gemen; i synnerhet om han med detsamma ville ihågkomma något annat, som äfven tillhör elementarläroverksmaterien, nemligen dess angelägna reorganisation och förening med gymnasium, på sätt regeringen vill. Hårtill har dock hr F. visat ingen häg.

Vill man upptaga frågan allvarsamt och juridiskt, så blir lätt begripligt, att om biskopen såsom eforus är chef för skolan, så är han i ännu vidsträcktare mening chef för hela den

öfriga ecklesiastikstaten i stiftet. Han måste således till lika grad (om ej mera) participera i den sednares alla lagförhållanden, som i den förres. När nu för hela den stora och egentliga ecklesiastikstaten (dit otvifvelaktigt biskopen, minst att tala, lika mycket måste räknas som till elementarskolverket) stadgandet i Sk. O. 2 sekt. 3 kap. 1 § 1 mom. utan undantag gäller; så måste föreskrifterna i detta lagrum halva sin tillämplighet på biskopsembetet äfven så väl som på andra ecklesiastiktjenster. Anmärker man, att den sedermera uppkomna exceptionen för skollärare också bör betyda något för biskopen, så blefve endast följden, att tvenne sinsemellan stridiga och hvarann upphäfvande lagrum vid biskopsledigheter af nådårsfri natur då skulle sättas i verksamhet; hvilket, enär *det* icke låter sig göra, hänvisar frågan till hvad praxis hittills i saken följt. Och denna har, såsom vi redan nämnt, förklarats sig för att icke anse biskopen som elementarskolelärare, utan tillämpat stadgandet i 1820 års Skolordning om ecklesiastiktjenstemän i allmänhet; i enlighet hvarmed Westerås stifts skolbyggnadsfond bör oqvaldt bekomma första årets intrader af biskopsembetet efter hr Nibelius.

Acta No 261 13/2 1850.

Landsortspressen och biskop Fahlerantz.

Landsortspressen sysselsätter sig nu på sina ställen med det Fahlerantziska målet; och bland andra har *Skånska Posten* för den 27 Mars under rubriken: *äro biskoparne ecklesiastika tjenstemän?* en artikel, som egnar sig till närmare utredande af frågan om tiden för biskopslönens tillträdande. Som man vet, hade den nye biskopen i Westerås producerat den satsen, att så stor åtskillnad förefunnes emellan en biskops åliggande och en annan ecklesiastik tjenstemans, att biskoparna ej egentligen borde anses tillhöra det sednare slaget; men, om han skall höra till ecklesiastikstaten, borde han åtminstone räknas till elementarläroverkets tjenstemän, »emedan — menade hr F. — eforatet ingår i »biskopsembetets begrepp» icke såsom något *accidentelt* (hvilket man hittills vågat tro, anmärker Sk. P.) utan såsom något *väsentligt* (eller, kanske ännu mer derföre att 1844 års kongl. bref för skolelärare medgifver ett undantag från det i skolordn. 2 sect. 3 kap. 1 § befintliga allmänna stadgande för ecklesiastike tjenstemän, hvilket undantag hr F. önskade till sin fördel begagna.) *Skånska Posten* fortsätter derefter resonemanget i följande ord:

»Man kan i sanning tveka om, hvad man här mest bör förundra sig öfver: en Ephors försök att tyda Skolordningens paragrafer, eller en biskops anspråklöshet att rangera sig bland skollärarne. Skulle den försökta tydningen af nämnde Skolordnings § vara den rätta, och således biskoparne ej mera böra anses såsom ecklesiastike embetsmän, så finna vi icke heller något skäl, hvarföre biskopars enkor och oförsörjda barn skola kunna få tillgodonjuta nådår. Hade således biskop F:s framlidne företrädare lemnat efter sig enka och barn, så skulle efterträdaren konsekvent hafva hos Kongl. Maj:t eller Konsistorium anhållit, det nämnde enka och barn strakt måtte aflytta vid tjenstårets slut och gå miste om det påräknade nådåret af privilegiiatur, och Kongl. Maj:t ej haft rätt att gifva extra nådår. — Tager man en *»väsentlig»* egenskap från något, så upphör det att vara hvad det förut var; är således Ephoratet något *väsentligt* för Episkopatet, som biskop F. för lörens skull påstår, så skulle, i samma ögonblick ephorsbefattningen frantogs Sveriges

249

biskopar, dessa således förlora sin egenskap af verkliga biskopar, och alla de protestantiska länder, der Ephoratel är lemnadt åt laici (hvarom äfven hos oss fråga förevarit), skulle således vara i saknad af biskopar, som uppfylla hela det »begrepp» kyrkan i alla tider dervid fästet. En egen belysning för kanske detta biskop F:s nog egna anspråk, om man besinnar, att han varit nog lycklig att slippa vänta mera än ett år på den ganska betydliga biskopslönen i Westerås, och under den korta tiden eger sin goda professorslön, under det en utsliten skolkarl eller pastorsadjunkt, när han ändtligen blifver hugnad med ett litet pastorat, ganska ofta får vänta 3 à 4 år efter utnämningen, innan lönen får tillträdas, och dertill utan att hafva någon utsigt för att genom lagparagrafers tydande se tiden förkortad med en enda dag.»

Med erkännande af riktigheten i Sk. P:s framställning, kan man endast erinra, att det tyckes vara förspildt krut att allvarsammare egna sig åt vederläggandet af en persons argumenter, som egentligen blott är renommerad för sina löjliga infall, bland hvilka åtskilliga varit rätt lyckade *), men af hvars verksamhet i skrift och handling, såsom litteratör eller embetsman, man eljest icke har sig några synnerliga frukter bekanta. Hvad betyder det för en sådan rolighetsmakare som hr F., att säga det biskoparne icke äro ecklesiastike tjänstemän eller prester? Han torde en annan gång med lika god smak och säker uppsyn drifva den satsen, att biskoparna äro militärer. Saken är lätt. Kallas icke församlingen här på jorden »den stridande» — »ecclesia militans» — till skillnad från ecclesia triumphans, som utgör församlingen i en annan värld. Men nu ingår det i »biskopsbegreppet» — icke »såsom något accidentelt, utan »såsom väsendtligt» — att tillhöra församlingen på jorden. Ergo . . . äro biskoparne militärpersoner. Detta måste vara lika ovederläggligt, som att biskoparne äro skolelärare. Emellertid torde väl hr F. icke efterfråga att kalla sig krigsman, såvida icke något kongl. bref utkommer, som ger honom anledning att tänka på saken. Antag, t. ex., att principen för husröta vid militärboställen vore den, att efterträdaren vid sådana hade att uppbära dubbel ersättning ur sin företrädares sterbhus emot hvad bekommes vid prest-

215-0

boställen. Då vore tidepunkten inne att upp-
träda och bevisa: biskoparne äro icke prester,
deras affär är icke att tjena religionen: nej!
de måste räknas till militärtjenstemän och njuta
dubbel husröta. Ett starkt stöd för satsen
kunde hemtas deraf, att jesuitercheferna kallas
»generaler», hvilket är en krigartitel; ytterli-
gare deraf, att en mängd katholska biskopar
klädt sig i harnesk, gått i drabbningar och
fört svärdet, hvilket här måste vara ett godt
argument, sedan i Herdabrefvet blifvit med
vanlig erudition ådagalagdt, hurusom en »kon-
seqvent protestantisk» biskop eger att uppföra
sig på håret när likt en katholsk. Men sedan
nu biskoparne en gång äro militärer — och
dit komma vi väl med hr F:s tillhjälp en dag
— så uppstår alltid den beniga frågan, till
hvilken corps de skola räknas. Möjligen få vi
då inhemta från den aldrig förlägne lärdes
mun, att de rätteligen tillhöra invalidkåren,
hvilken, numera upplöst på Ulriksdal, skall
spridas och nedsättas i landsorterna, der den
bör förstärkas med nya truppafdelningar. Hr
F. torde anföra skäl — goda, såsom alltid —
för denna sin nya tanke. Han kan säga:
gör icke episkopatet ett andeligt och verksligt
gagn, som uppgår till paritet med invalidkå-
rens? men ingår det icke tillika i »dess begrepp»,
att stödja sjelfva »det mysteriösa» i landet?
Hvad kan nu verkligen vara »underligare», än
att staten består en af de högsta aflöningar
åt en af de gagnlösare tjenstebefattningar?
Detta blir alltså utmärkt konseqvent för episko-
patet under synpunkten af att vara det mysteriösa
kompagniet inom invalidkåren; med vilkor nem-
ligen, att det icke, i likhet med de öfrige
f. d. Ulriksdalarne, har en knapp inkomststat
— hvilket vore rimligt — utan åtnjuter en
ganska rundelig, hvilket utgör sjelfva det orim-
liga i saken, och följaktligen det rätta såsom
mysterium. Denna deduktion à la Fahlerantz
låter väl nu en smula skrufvad; men få se om
icke den dag randas, då någonting dermed ana-
logt skall på allvar framställas till biskopslö-
nernas försvar vid blifvande riksdagar.

Ehuru vi icke velat lemna helt och hållet

åsidu dessa resonsemanger, hvartill landsortspressen jemte åtskilliga framställningar här och der gifvit anledning, erinra vi dock om angelägenheten att icke begå någon orättvisa hvarken emot biskop Fahlerantz enskildt, eller emot det embete, i och för sig, som han bekläder. Hvad det sednare vidkommer, grunda sig våra anmärkningar deremot endast på hvad ofta har blifvit anfördt, nemligen *dess ställning*

*) Ibland de många träffande infall, som berättas efter hr F., påminna vi oss för tillfället ett särskildt, ehuru de nästan alla äro lika goda. En notabilitet kom vid nyårstiden resande till en stad, vi veta ej om det var Westerås. Vid hans anländande utropade hr F.: »nu är det sä't här!» Detta ordspel, grundande sig på ljudlikheten emellan fête (högtid, fest) och det af hr F. begagnade uttrycket för den ankomne resande, som skulle göra staden så stort nöje, har sedan otaliga gånger blifvit upprepadt man och man emellan; och hr F. har nog sjelf hört det, så att han kan bevittna sanningen deraf. I öfrigt förtjenar detta infall citeras som typ för den sfer, hvarinom hr F:s geni hufvudsakligen är lyckligt. Man kan icke påstå, att genren egentligen är dålig; ehuru mängen tycker den icke vara synnerligen hög. Den är också hvarken vacker eller nobel annars än då den användes mot rätta subjekter, men hvilket här lär varit fallet.

i närvarande tid, bestående hufvudsakligen i dess karakter att vara obehöfligt, i förening med egenskapen af hinderlighet mot sanna och goda reformer. Härmed följer alls icke, att detta embete icke kunnat vara nyttigt och till och med angeläget i äldre tider, då kyrkan så till sägandes skulle tillkämpa sig rum bland de öfriga samhällsinstitutionerna, och derföre behöfde en mera koncentrerad personlig makt i spetsen för sig. Nu är hela detta förhållande till den grad förändradt och ombytt, att det i vår tid tvertom måste skaffas rum åt andra viktiga bildningselementer, hvilka, långt ifrån att uttränga de förhanden varande religiösa i inre och verklig mening, deremot själva behöfva skydd för att icke utträngas eller åtminstone förnekas plats i samhället genom åskilliga det yttre kyrkoväsendets former, som i och för församlingen sjelf utgöra blotta »adiaphora» (likgiltigheter), och följaktligen mycket väl kunna förändras eller borttagas, sedan de visat sig vara skadliga för annat godt, utan att längre vara angelägna för religionen. Man finner således, att de många gånger väckta frågorna om det episkopala elementet i vår närvarande kyrkoinstitution på intet sätt innebära ett anfall mot församlingens egen existens, än mindre mot religionen eller det christliga lifvet såsom sådant. Härmed förhåller sig alldeles tvertom, såvida man mer än en gång funnit, att just det christliga lifvets egen högre utveckling, och således äfven församlingens andliga förkofran, tarfva ett åtnjutande af rättigheten till grundigare insigter och forskningar i en mängd religiösa ämnen, dem en af episkopalismen i tid och otid framhållen statskyrklighet vill förneka människorna. Männe icke detta utgör ett nytt och ganska starkt motiv att söka rättelse i en förhanden varande administrativ formation? och att vinna den andens frihet, hvarom våra egna religiösa urkunder så ofta tala? — Hvad slutligen vidkommer biskop Fablerantz enskildt, så tro vi oss med trygghet kunna antaga, att hvar och en skall erkänna det åtminstone den del af presen, för hvilken vi ega något ansvar, på intet sätt hyst eller visat agg emot hans person, helst

denne, abstraherad från embetet, alls icke rör det allmänna. Det var först hr F:s egna förfaranden vid början af sin embetsutöfning, som sjelfmant framtvingo en offentlig belysning från pressens sida, då de syntes vilja faktiskt hota skolreformens utveckling, och försöka angripa en kassas i lag grundade rätt. Med sjelfva denna artikel i dag skulle vi ej en gång hafva oroad honom, derest icke en viss liten landsortstidning, *Den Conservative*, i N° 18 begått den oförsyntheten att tala om »machinationer, »som hat och afund hafva för bänder för att »nedsätta och skada en rikt utrustad kyrkans »tjenare, för det han har nog mod att ej in- »stämma i chören af reformvurmande charla- »taner». Dessa låga insinuationer måste, såvida de hafva någon mening, peka på de aktade män inom Westerås samhälle, som stodo vid hr F:s sida i afeende på biskopsembetets erhållande, äfvensom på de gymnasii och skolans medlemmar, hvilka derstädes med nit och kärlek arbeta för undervisningsväsendets förbättring. Sådana smutskastningar, hazarderade i det offentliga, förtjenade otvifvelaktigt att återföras till sitt ursprung; och hr F. har då, såsom det synes, föga skäl att beklaga sig öfver hvad han eller hans egna seider sjelfve framkallat.

Vi skola derföre, och i anledning häraf, med ännu några ord upptaga samma tidnings yttrande i hvad som skulle kunna kallas en principfråga, nämligen biskopars vikariatsaföning.

Detta läses i *Den Conservative* (N° 12) i en »insänd» artikel, som har till öfverskrift: *hur stor lön bör en biskop hafva, som vikarierar t. ex. för sig sjelf?* Insändaren (alltså icke den *Conservative* sjelf) ådagalägger mycket otydliga begrepp om svenska lagar och embetsförhållanden; men bevisar dock en klar mening att vilja hjälpa biskop Fahlcrantz. Detta bör icke förtyckas honom; ty hvarför skulle ej biskop F. hafva en vän, som skickar småsaker till den *Conservative*? Men hans vän skulle hafva gagnat honom mera, om han bättre förstått sin sak. Insändarens mening är, att stiftets skolbyggnadskassa icke skall bekomma inkomsterna af första årets biskopslön efter Nibelii sista

tjensteår, utan biskop Fahlerantz åtnjuta intraderna eller åtminstone någon del deraf genast. Skälen anför han i följande ord rörande hvad han kallar »bisk. Fahlerantz' anhållan om att utbekomma lön, då han verkligen tjenstgör.» Han säger:

»Vid ledighet af pastorat måste pastoralvärderna en vikarie skötas, som derföre uppbär arfvode. Nu vikarierar bisk. Fahlerantz för sig sjelf, och enligt både rättvisa och gällande författning måste han åtminstone för detta vikariat åtnjuta några löneförmåner. Anspråk härpå kunna väl ej kallas öfverdrifna eller stämplas såsom uttryck af för långt drivet begär efter denna verdens goda, så länge den bibliska sanningen att *arbetaren är sin lön värd* ej blifvit af tidens nya, sjelfkloka anda öfverändakastad m. m.»

Rörande är att höra med hvilken unction den C:s värde insändare talar om den »bibliska sanningen» och om »arbetaren», som skall vara »sin lön värd», så fort denne stackars arbetare är en biskop. Eljest innehålla dessa få rader så mycket abderitiskt, att hr F. sannerligen ej bör skatta sig lycklig att hafva fått en slik författare på sin sida. Håll den fråga ins. gör om lön för bisk. F. »då han verkligen tjenstgör» eller »vikarierar för sig sjelf» i sin nuvarande Westeråsställning, kan lämpligast upplysas med en genfråga, nemligen denna: huru aflönas en biskop, då — såsom det oftast händer — *nådår* pågå efter företrädaren, och den nye biskopen blifvit utnämnd samt börjat fungera *innan* nådåren slutat? Hvar och en vet, att han under hela denna tid bekommer intet af lönen; oaktadt man med lika stort (eller litet) skäl kan tala om att han här »vikarierar för sig sjelf». Under sjelfva den i d. C. uppkastade synpunkten, att »arbetaren är sin lön värd» och att en biskop väl för sitt vikariat bör »åtnjuta några löneförmåner», måste det onekligen vara fullt ut lika svårt att se sig i mistning af dessa förmåner då man, som biskop, efter den C:s roliga fras »vikarierar för sig sjelf» under *nådår*, som då man gör det under *det år*, som skolbyggnadsfonden skall hafva; ty dessa begge fall äro i afseende på den nye biskopens lönemistning komplett identiska. Hundratals biskopar hafva

2007

vid början af sin tjenstutöfning, då nådar ännu pågått, varit i lönemistningens predikament; men har man nånsin hört dem klaga häröfver? Eller kanhända de alla varit så släpphänte och beskedlige män, att de icke efterfrågat att klaga, ehuru de dertill varit befogade, och hvilket ej utestänger rättmätigheten för en annan att nu beklaga sig? Detta spörsmål kan ej afgöras genom annat än författningarnes egna föreskrifter; och hvad innebära de? Att »*biskopsvikariat*» är någonting som i Sverige icke existerar, enär domkapitlet eller konsistorium utan biskop i spetsen, sköter tjensten under interimstiden, d. v. s. ifrån företrädarens fränfalle tills en ny biskop blifvit nämnd och börjar fungera. Sker det sednare innan nådars-tiden, eller, vid nådarsfri ledighet, innan det till skolbyggnadsfonden fallande första året efter företrädarens sista tjenstår tilländalupit, så njuter den nye biskopen under den tiden efter lag ingen biskopsaflöning; men bibehåller inkomsterne af sin förut innehafvande tjenst, hvarpå han alltså lefver.

Hela detta förhållande är genom svensk lag och allmän praxis i alla tider så bekant, att man icke begriper huru en insändare, om än aldrig så enfaldig, i hvilken tidning som helst, om än så korkad som Norrköpingaren, kan vara i okunnighet derom. Hvaröfver jemrar han sig på sin klients vägnar? Biskop F. behöfver ju icke vikariera i Westerås hvarken för sig sjelf eller någon annan: han kan ju helt lugn lefva af Upsala-professionen tills skolbyggnadskassans år utlupit. Hvad är han då för en »arbetare», sin lön värd, men som går i mistning af denna sin lön — såvida han nemligen härmed menar en i lag grundad lön?

Det är på sätt och vis en bedröflig kasus i svenska kyrkan, som uppstått genom det tal i hela landet, men i synnerhet inom Westerås stift, hvarför d:r Fahlecrantz blifvit mål; och vi tycka i det afseendet synd om honom sjelf. Vi hafva redan i det föregående anmärkt, att åtskilliga i publiken om honom löpande utläggningar varit något skarpa, hvarföre vi ock undertryckt eller modererat flere, som kommit oss tillhanda. Men svårligen kan det väl ändå

17

bestridas, att biskop F. sjelf (och måhända äfven någre hans vänner?) genom sitt eget sätt att gå till väga har skulden i hela historien. För vår del vilja vi gerna tyda saken till det bästa, och tro, med någon bekantskap af hr F:s opraktiska sinne vid skötandet af förriga besattningar, att ren och naiv okunnighet i de svenska administrationsformerna här för det mesta varit vållande till såväl det ena som andra blundret. När hr F. till regeringen inkom med en rapport om »hinder», som skulle hafva mött vid Westerås gymnasii förenande till ett läroverk med skolorna derstädes, så hade han måhända sjelf icke ens läst det kongl. cirkuläret af den 6 julii. Det är då lätt förklarligt om han ej viste, att regeringen alls icke öfverlätit *qvæstio an* i skolreformen åt någre eforer, lektorer och kolleger, utan endast *qvæstio quomodo*; d. v. s. att dessa män i intet fall kunde lägga hinder i vägen för gymnasii och skolans förening — något som redan var kategoriskt befaldt — utan allenast hade att i sammansatt lärarekollegium öfverlägga om *utförssättet*; hvarvid åter de tillståndskommandes pluralitet afgjorde. Och i Westeråsdiskussionen blef denna pluralitet 12 mot 4. Att följaktligen »Efen i utförssättet intet »hinder» egde rum, enär hvad kgl. cirk. föreskrifvit för den saken ock blifvit uppfyllt, då i sammansatta lärarekoll:m majoritet fans för ett sätt att gå till väga vid läroverksföreningen, hvilket således nu allenast var att utan hinder hos regeringen anmäla: — — allt detta kände bisk. F. kanske icke, i händelse han emott under sin värdighet att taga reda på något så smått som *skolnågan*, och hvad Kongl. Maj:t sjelf dervid hittills åtgjort. I samma oskyldighetstillstånd torde han hafva befunnit sig i *löneregleringsfrågan*. Det ligger någonting barnsligt — om icke precist godt, dock med barnkarakteren i ett fall öfverensstämmande — att ignorera andras rätt, och endast tänka på hvad man sjelf vill hafva. Motivet härför behöfver alls icke vara snikenhet eller snålhet, hvarifrån vi, med den kännedom vi tro oss ega om hr F:s person, gerna vilja fritaga honom. Allti-

hop kan verkligen hafva sin förklaring i nai-
vetet: samma känsla, som förmår den lilla gos-
sen att utsträcka handen efter sin broders kon-
fektstrut, och som kommer honom att gråta
och grina om han icke får den. Någon dylik
infantil bevekelsegrund kan ock hafva legat un-
der »Herdabrefvet». Man vet ingenting syn-
nerligt om hr F:s verksamhet som professor,
mer än att man, åtminstone förr, ofta hörde
talas om tjänstledighet och sjuklighet för ho-
nom; hvaraf det kan blifva antagligt nog, att
han varit föga i stånd att följa med litteratu-
ren, theologiens utveckling, och tidehvarfvets
ställning till begge. Med kontemplativt sinne
och slutet i sin kammare, drömmer man sig
lätt in i Melanchthons och Carolstadii dagar;
ja, man kan känna sig i den hel. Ignatii Loyo-
las, i Francisci af Assisi, i sjelfva Ansgarii
ställning; och hvad kan man icke skriva för
bref under en dylik sinnesförfattning? Äfven
i denna ignoranz kan ligga något innocent,
hvad känslan och motivet vidkommer: en an-
nan fråga är, huruvida det passar i svensk em-
betsutöfning.

Vi skulle för öfrigt icke hafva utbredt oss
så mycket i detta resonnemang, hvilket hvar
och en af våra läsare sjelf kunnat göra sig,
om icke insändaren i »den Conservative» sy-
nes hafva önskat detta resultat af sin utma-
ning. Artikeln ses undertecknad »Skolkarl
af gamla skolan»; dock är den för illa tänkt
och för dåligt skriven, att vi skulle kunna tro
den vara härfluten från den östgötalärde i We-
sterås, hvilken därför af en och annan blifvit
debiterad.

ARD. nr: 80 - 1/4 1850.

Landsortspressen och biskop Fahlerantz.

Till hvad i gårdagsbladet anfördes från »Skånska Posten» och »den Conservative» kunde läggas artiklar ur *Westerås* och *Örebro Tidningar*, *Hernösandsposten* m. fl., som med stor förundran omtala den F:ska propositionen, att biskopar ej tillhöra kategorien af prestmän. Vi omfara allt detta, såsom i sak innefattande det samma som förut blifvit sagdt. Men *Tidning för Fahl Län och Stad* för den 4 April har, under rubriken »Också något om Episkopatet», en insänd artikel, undertecknad *Landprest i Dalom*, som i en artig ton, nästan såsom af försvar för biskop F. emot Aftonbladets kr tik af hans Herdabref, ger honom åtskilliga allvarsamma påminnelser. Sedan förf. visat A. B. tänderna, gör han emellertid sjelf den anmärkningen, »att bisk. F:s ällande, att åt episkopatet vindicera dess ante-papistiska ursprung synts honom vara både det onödige och minst lyckade af hela skrivelsen»; äfvensom han ej kunnat »rubbas i sin både på andra länders och Sveriges erfarenhet stödda öfvertygelse om embetets öfverflödighet», o. s. v. Derefter yttrar han sina och sina kamraters önskningsar, om sättet för episkopatets skötande, i följande varma ordalag, som tyckas väl förtjente af att behjertas:

»Men» (säger han) »episkopatet är nu ett obestridligt faktum, och stiftet har i laga ordning fått sig en ny biskop. Denna tilldragelse har föranledt undertecknad att, på samma sätt som den nye chefen uttalat sina åsikter öfver embetet, söka göra sig reda för hvad han och andra underlydande dermed förtå och deraf vänta.

Hvad fordrar och önskar man då af en biskop? Betraktar man ordet till sitt ursprung, så ligger deri bemärkelsen: *Se upp!* Han skall vara på tidens tecken vaken, och denna vaksamhet bör bestå i något helt annat än jemmer öfver att »tiden är ond». Hvarje tid har utan tvifvel haft sitt onda, hyarpå en biskop bör noga akta, och med ondt, som här kan komma i fråga, kan menas såväl moraliskt, literärt, doktrinärt, som politiskt. Att en biskop med allvarlig, om ock med hård hand håller sederna i helgd inom ståndet, är fullkomligen i sin ordning. Hvarföre klagade man ofta, för icke längesedan, och flerstädes mången gång med skäl, öfver presternes

oskickliga och ovärdiga lefverne, om icke just flat-
het hos styrelsen lemnat för långa tyglar?

Tillsynen att inga irrlärer, vare sig läseri och öf-
vertro, eller ock rationalism och likgiltighet, insmyga
sig, hör honom obestriddigen till; men här är tole-
rans och stor varsamhet af nöden, ty med stränghet
uträttar man ingenting godt. Religiositeten är en
ömtålig planta; hon skjuter djupt sitt fäste och en
rottryckning är här omöjlig, ty skott till mångdubb-
ladt antal stieka upp i det bortagnas ställe. Men
vårdad af lena händer kan den både putsas och
ympas.

Att en biskop skall sitta som en själskrifven re-
presentant på *riksdagen*, antingen han anser det
som en plåga eller ett nöje, antingen han känner
sig dertill ega förmåga eller icke, detta är utan tvif-
vel ett fel i samhällsbrättningen. Men efter han
nu en gång sitter der, så bör han sitta hvarken som
en nolla eller som ett block, lagdt till fördämning i
tidens flod. Må han akta på tidens tecken, besin-
nande att hur länge konservatismen envisas att hålla
på allt gammalt, så växa den reformyra tidens ar-
mar så starka, att de slutligen i desperation våld-
samst riva sönder hela samhällsbyggnaden, som dock
endast småningom borde formas efter tidsandan. I
den pågående politiska kampen behöfdes medlande
krafter, som, genom bildning och människokärlek,
upphöjda öfver partierna, kunde lära sans och för-
sonlighet å ömse sidor; önskligt vore, om biskop-
parne öfvertoge detta medlarekall. — Utan att be-
höfva serskildt anmärka det, lär man för öfrigt
kunna tega för afsjordt, att biskop F:s nödtvungna
frånvaro vid den instundande riksdagen, under det
betydelsefulla första året af sitt nya embete, af hela
stiftet betraktas som en stor olycka *).

En bland tidens mest makipåliggande frågor, som
i längden omöjligan låter afsписа sig med nej eller
med halfmesyrer, är *skolreformen*; och här är bi-
skopen såsom ephorus en högst betydande person.
Så långt är denna fråga kommen hos regeringen och
folket, att allt, som står i vägen för det uppväxande
slägtets uppfostran i verkligt medborgerlig riktning,
måste undan. Hur önskligt då, att på Rudbecks
stol finna en man, som satte sig i spetsen för rörel-
sen, ledde dess gång, försonade det nya och gamla,
höll nyhetsifvern inom gränssorna och lugnade de
stationära, som frukta redan vid utbytet af några
gamla former och namn! Man har svårt för att
sätta tro till de uppgifter, tidningarne innehållit rö-
rande biskop Fablerantz' redan vidtagna åtgärder i
skolfrågan; och har det verkligen så passerat, som
säges, så kan man omöjligan förklara hans förlarande
annorlunda än genom en, i alla fall både oväntad
och klandervärd, obehaktskap med det viktiga ämnet.

Att en man med hans skarpsinnighet skulle söka en herostratisk ära i att med fullt medvetande motarbete och gäckta en förhoppning, hvars realisering enligt nationens vilja numera icke kan hindras, låter ej tänka sig**).

Visitationer i församlingarne äro ganska viktiga. I sitt mest sollenna skick kallas de »general-visitationer», göra alltid någon, om ej mycken nytta, och må således gerna stå kvar, helst de naturligtvis ej komma så ofta i fråga. Men månne det ej vore skäl att jemte dessa anställa ett annat slags visitationer, om de så må kallas, bestående deri att biskopen, på Carl XI:s manér, helt oförmodadt helsade på i socknarna här och der, gjorde sig underrättad om ställningen med ett och annat, gaf råd, uppmaningar, vörningar, förebräelser, allt efter omständigheterna? Detta vore för chefen mindre tröttsamt, för presthusen mindre kännbart, och skulle utan tvifvel mången gång verka lika mycket och någon gång kanske mera verkligt godt, än de ceremoniosa hitills brukliga visitationerne.

Med de lojala tänkesätt, som tillhöra Svenskarne i allmänhet och deras prester isynnerhet, behöfver en biskop, för att ega gehör och vinna anseende, ingalunda, åtminstone högst sällan, strängt iakttaga sin höga värdighet. Faderligt allvar och sann välvilja draga allas hjertan till en förman, som icke yrkar ögonblicklig och blind lydoad. Förtroende vore utan tvifvel här det mest välsignelsebringande band mellan förmannen och de underordnade. En prest bör till stiftschefen, den »högvärdige fadren», stå i det innerliga förhållande, att han känner behof af att söka hans mogna råd och utan tvekan nalkas honom, öppenhjärtigt framställande de svårigheter, som mången gång möta vid embetets utöfning.

Att en biskop skall vara gästfri är en urgammal embetspligt, föreskrifven i sjelfva Bibeln, och som väl sällan blifvit åsidosatt. I lönen synas och tafselpenningar vara inberäknade. Huru önskligt, om presterne och alla församlingens medlemmar här hade ett värdigt exempel i enkelhet och sann humanitet, att mat och drick ej blefve den enda välfägnaden, utan umgängeslifvet i detta hus blefve en föresyn för allt så kalladt bättre folk, att hålla lifvet förmer än maten, att fästa uppmärksamheten vid ädla föremål, religion, vetenskap, konst och natur, så att vid en ledig aftonstund något annat och bättre må intressera människor med anspråk på bildning, än uteslutande detta själsdöfvande kortspel, som till tidehvarfvets skam florerar i alla städer, stiftsstaden ingalunda undantagen. I detta afseende tror man sig framför allt hafva mycket att hoppas af stiftets nye biskop.

Slutligen torde den önskan icke vara ur vägen, att förnämnen med slösande af *toma tillar* icke måtte nära sáfånga och lycksökeri inom ståndet; att utdelandet af prostifullmakter måtte, om icke helt och hållet upphöra (hvilket af många skäl vore önskvärdt), åtminstone ske mera sparsamt än hittills, och när det någon gång sker, såsom en utmärkelse åt förtjensten, det icke må kunna anses som en skylt på de ödmjukaste guldgossarne.»

*) Hvad menas med denna »nödtvungna frånvaro från riksdagen»?

**) Uppgifterna i tidningarne härom hafva varit grundade på officiella, till regeringen inkomna handlingar. — Också märkes, att realiseringen lika mycket är regeringens vilja, som nationens.

A. L. N. 21. 7/4 80. Red. anm.

Westerås' läroverkstvist afgjord.

Regeringens beslut i den celebra frågan mellan biskop Fahlerantz och lärarekollegiet i Westerås, angående förening af derwarande gymnasium med lärdoms- och apologistkolan, har nu blifvit expedieradt; och uppfylla vi det förut gifna löftet att gifva allmänheten del deraf. Det kongl. brevet, stäldt till biskop Fahlerantz, lyder in extenso som följer:

»OSCAR &c. Vår ynnest &c. Sedan J, vid anmälan om de åtgärder, som enligt nådiga cirkulärbrevet af den 6 Juli 1849 blifvit vid läroverken inom Westerås stift vidtagna, uti skrifvelse af den 10 Februari innevarande år, bland annat i underd. yttrat, att gymnasii förening med lärdoms- och apologistkolan för närvarande mötte hinder i den omständigheten, att fyra med fullmagt försedda lektorer, Tellbom, Bellander, Wulff och Norman, samt gymnasii-adjunkten Wall icke ingått på förändring i sina göromål och åligganden; så hafva de vid förnade lärdoms- och apologistkolan i Westerås anställda lärare, uti en till Oss ingifven skrift, underdånigst anført, att den af eder uppgifna omständighet icke utgjorde något hinder för nämnde förening, alldenstund vid ifrågavarande gymnasium och skola tolf lärare, som påyrkade föreningen, vore benägna att få fördela undervisningsskyldigheten, att ingen förändring i tjänstgöringen för de fem lärare, som ville förhindra densamma, kunde komma i träga; till bestyrkande hvaraf skolans lärare åberopat såväl de vid kollegii sammanträden under sistl. hösttermin hållna, samt den 6 nästlidne Mars af Eder insända protokoller, som ock hvad i afseende på läroverkens förening blifvit genom en pluralitet af tolf emot fyra föreslaget, hvaraf ådagalades, a't lektor Tellbom och adjunkten Wall, af hvilka den förre undervisar i filosofi och den sednare uti hebreiska språket, hvilka båda läroämnen först under gymnasii-stadiet förkomma, genom läroverkens förening icke erhöles nå-

gon förändrad undervisningskyldighet; att lektorn i historien, Wulff, och lektorn i grekiskan, Norman, enligt samma förslag skulle med sin undervisning vidtaga vid gymnasii-stadiets början, sedan lärjungarne under ledning af skolans lärare i dessa ämnen genomgått den föreskrifna skolkursen; att då lektor Bellander nu på 4:de året vore tjänstledig för fortfarande sjuklighet, och, enligt läkares öfvertygelse, icke vidare kunde komma att tjenstgöra, hans åsigter knappast kunde tagas i beräkning; men att, om lektor Bellander, emot all förmodan, någonsin framdeles skulle återtaga undervisningen i latinska språket, sådant icke blefve något hinder för ifrågavarande förening, enär han då med sin undervisning först behöfde vidtaga vid den närvarande gymnasii-kursens början; att något hinder för öfrigt icke vore att finna i någon minoritetens rätt att icke kunna förbindes till tjenstgöring vid det förenade läroverket, emedan 6:te mom. uti högstberörde nådiga cirkulär bestämde under hvad vilkor med fullmakt försedde gymnasii-lärare vore skyldige att vid förenade läroverket tjenstgöra, hvaraf ock följde, att deras tjenstgöring derstädes vore i cirkuläret anbefalld; vid hvilket förhållande, och då lärarne föreslagit en sådan fördelning af undervisningen, att ingen befullmäktigad gymnasii-lärare behöfde, mot sin vilja, åtaga sig annan eller lägre undervisning än honom redan åligger, Skolans lärare, på grund af nyss åberopade moment, ansåge den tidpunkt och de omständigheter vara förhanden, då gymnasium och skola borde förenas och pluraliteten af lärarne ega rättighet att om föreningens verkställande besluta, i hvilket afseende de, sedan frågan om minoritetens skyldighet att vid det förenade läroverket tjenstgöra blifvit afgjord, ansett sig böra på angifna grunder utarbета och till vår nådiga stadfästelse insända fullständigare förslag till meranämnde förening.

Hvad sålunda blifvit anfördt och de till Oss insända handlingar i öfrigt innehålla, hafve Vi uti nådigt öfvervägande tagit; och som, vid de af förenämnde skollärare upplysta och af handlingarna styrkta förhållanden, *den af Eder åberopade omständighet*, att några gymnasii-lärare icke velat ingå på förändring i sina göromål och åligganden, *icke är af beskaffenhet att utgöra hinder* för verkställighet af den i högstberörde cirkulärbref anbefallda *förening af Skola och Gymnasium*, hafve Vi, jemte förklarande, det bemålde gymnasii-lärare saknat *befogenhet till sin vägran* att undervisning och öfriga dermed följande åligganden *vid det förenade läroverket* bestrida, sunnit godt i nåder anbefalla Eder tillse, det Vårt nådiga beslut om ifrågavarande förening, så vidt det rör skolans och gymnasium i Westerås, varder med början af nästkommande höst-

termin till verkställighet befordrad; ättigande Eder för sådant ändamål att, sedan de vid nysberörde gymnasium och skola anställde lärare i *gemensamt kollegium*, på sätt blifvit i underdånighet hemställt, öfverenskommit om fördelning af timmar och läroämnen, samt uppgjort förslag till de bestämmelser i öfrigt, hvilka för läroverkets ordvande erfordras, samma förslag till Vår nådiga pröfning i underdånighet anmäla, för vinnande af stadfästelse å de delar, som icke, enligt gällande föreskrifter, af ephori och öfrige vederbörandes afgörande bero. Hvarom Vi velat Eder härigenom till egen och samtliga vederbörandes efter rättelse förståndiga; befällande Eder Gud Allsmächtig Nådeligen.

Stockholms Slott den 10 April 1850.

O S C A R.

P. Genberg.

För att inse vigten och betydelsen af detta kungabref, ej blott för läroverksregleringen i Westerås, utan i flera fall för hela landet, skola vi tillåta oss dervid göra några betraktelser, hvarigenom det tillika blir klart hvarföre vi ansett oss böra publicera brefvet i sin helhet. Schismen emellan biskop Fahlerantz och det gemensamma lärarekollegiet i Westerås, hvilken för den deri förekommande principfrågan blifvit af allmänna tidningarne med så mycken värme upptagen och derigenom gjord rikskunnig, har, om icke sin veritabla, dock sin plausibla grund uti det olika sättet att läsa och uppfatta 6 § af kongl. cirkuläret den 6 Julii 1849. Detta olika uppfattningssätt har i Westerås genom biskopens behandling af saken ledt till en stridighet, som genom regeringen sjelf måste biläggas och afgöras; men det synes äfven i åtskilliga andra stift vara orsaken till ett dröjsmål med gymnasii- och skolföreningen, som man eljest icke skulle kunna fullkomligen begripa, utan med förutsättande af motiver, dem vi för personernas skull icke vilja antaga. Nu har det genom ofvanintagne kungabref blifvit från regeringens egen sida afgjort och stadgadt *hvilken*dera läs-arten af nyssbemälda § är den, som regeringen sjelf godkänner, och som således af underlydande auktoriteter måste iakttagas. Af hvilken stor vigt detta afgörande i den allmänna undervisningsverksregleringens innevarande stadium är, inser hvar och en, som något närmare kastat

ögat på de intrikata förhållanden i dessa ämnen, som oftast uppstå. Men läroverkens förbättring utgör numera en lifsfråga, icke allenast för den öfver riket spridda lärarepersonalen af alla grader och slag, utan för hela allmänheten sjelf och för fäderneslandets framtid, genom den ställning det uppväxande släktet intar till denna fråga. Häraf utan tvifvel skälet, hvarföre publiken med spändt intresse följer gånge af läroverksreformens utveckling, och har ögat häftadt på stiftsmyndigheternas tillgöranden.

Till sakens förtydligande skola vi derföre ur kongl. cirkuläret anföra den omtalade 6 §, och tillse, huru man här och der *velat* förstå den, samt huru man nu till följe af kongl. brefvet den 10 April *har* att förstå den. Paragrafen lyder:

»Gymnasium skall med Lärdoms- och Apölogist-skolan förenas till ett sammanhängande läroverk, hvori meddelas, under ofvan medgifne valfrihet i läroämnen, de för undergående af studentexamen erforderliga kunskaper. Denna förening må verkställas, så snart vederbörande Lärare kunna sines emellan och med Ephorus öfverenskomma om den fördelning af läroämnen och undervisningsskyldiga som för ändamålets vinnande kan finnas nödig; och skall härutinnan flertalets af Ephorus, efter anställd pröfning, stadfästade beslut tjena till efterrättelse; dock att ingen med fullmakt försedd gymnasii-lärare, mot eget begifvande, må kunna tillförbindas att meddela annan eller lägre undervisning, än honom, till följd af innehafvande tjänst, redan åligger. Der föreningen af nyssnämde Läroverk för närvarande möter hinder i den omständigheten, att redan anställda Gymnasii-lärare icke ingå på någon förändring i sina göromål och åligganden, bör möjligheten att framdeles verkställa densamma förberedas genom fästadt vilkor vid hvarje blifvande tillsättning, att Läraren skall underkasta sig de förändringar i undervisningsskyldigheten, som mera-nämnde förening för honom kan komma att medföra. Om öfriga hinder, som det icke beror af Ephorus och Lärarne att undanrödja, skall hos Oss göras underdånig anmälan.»

Utgör man nu en person, som känner sig obenägen för läroverksreformen öfverhufvud och föreningen af gymnasium och skola isynnerhet, så läser och förstår man orden

»och skall härutinnan flertalets af Ephorus,

efter anställd pröfning, stadfästade beslut tjena till efterrättelse»; på ett sådant sätt, att hela föreningens verkställighet öfverlemnas till biskopens (eforens) skön. Man säger: det är godt och väl, att lärarnes flertal i det (af gymnasii- och skole-lärare sammansatta) gemensamma kollegiet öfverenskommit om ett visst sätt för utförandet, hvilket ej kan hindras eller motas genom en derinom befintlig minoritet; men om biskopen icke behagar för sin del stadfästa detta af lärarnes majoritet fattade beslut, så är det noll. För att tillintetgöra hela Kongl. Maj:ts befallning om gymnasii och skolans förening, behöves då aldrig någonting mera, än en biskop, som icke tycker om saken; ty det är först det af honom »stadfästade beslutet», som skall tjena till »efterrättelse». Visserligen stå der orden: »efter anställd pröfning», hvilka tillkännagifva, att biskopen icke utan en sådan eger att gå till väga. Men hvad betyda de? Biskopen låter sina herrar lektorer och öfriga skolmän veta, att han »anställt pröfningen» (i sina tankar, i sitt hjerta, eller hvarest han behagat — ty sättet, vilkoren, qvantiteten och kvaliteten af pröfningen, eller huruvida någon jemte biskopen skall anställa densamma, föreskrifves ej i tydliga ordalag); samt att han fullt ut sig böra neka beslutets stadfästade: så är det slut. Det måste vara så mycket mera dagsklart, att biskop Fahlcrantz, och de med honom liktänkande, velat uppfatta paragrafen efter denna tolkning, som man i Posttidningen för den 27 April läser en insänd artikel (under rubriken »Aftonbladet och biskop Fahlcrantz»), hvilken just innehåller denna mening, och slutligen säger:

»Ett af vederbörande lärare uppgjort förslag till förening emellan hittills skilda läroverk blifver således först giltigt, sedan ephorus *efter anställd pröfning* det stadfäst. Dessa ord måtte, om de skola hafva någon betydelse, innebära, att ephorus icke *måste* åt flertalets förslag gifva sin stadfästelse såsom en blott formalitet, utan att han eger rätt och skyldighet att pröfva förslagens lämplighet, och *såvida han finner det antagligt*, det stadfästa. Intet enda ord i den nämnda § antyder, att saken, i fall ephorus för sin del ogillar förslaget, skall hänskjutas till regeringens pröfning och afgörande».

För att här begagna själfva uttrycksformen i Posttidningsartikeln, säga vi: om det kongl. cirkuläret i 6 §, rörande läroverksföreningen, »skall hafva någon betydelse», så måste dess ord just innebära, att ephorus *måste* åt flertalets förslag gifva sin stadfästelse, eller ock ingå till regeringen för att få decision. Hans personliga godtfinnande kan omöjligen i cirkuläret hafva varit åsyftadt såsom den i frågan afgörande makten. Detta är först och främst säkert deraf, att, om regeringen så velat hafva det, behöfdes icke hela cirkuläret, utan endast ett till hvarje biskop i sålydande bref: »Ers. högvördighet eger att förena gymnasium och skola till ett verk, om han så finner; men låta det vara oförenadt såsom hittills, om han hellre anser det». Någon annan tanke, än denna, kan omöjligen befinna sig i grunden af biskop F:s sätt att taga den kongl. föreskriften, likasom hos insändaren i P. T. och alla dermed sympatiserande episkopaler i hela landet. Den grofva orimligheten af denna tolkning — ur de förnuftiga motivens synpunkt — behöfva vi icke mer än blott påpeka. Vi fråga hvarthän det väl skulle bära med hvilken af regeringen anbefalld administrativ förändring som helst i ett embetsverk, derest denna skulle kunna motas, hindras, på obestämd tid uppskjutas och alltså i samma mån förintas genom en eller annan af verkets tjänstemäns vedervilja mot förändringen, eller af chefens peremptoriska nej! mot reformen. Haf dessa män sina gravamina mot saken, så fordrar både klokhet och billighet, att regeringen före sitt besluts fattande hör dem och öfverväger deras skäl. Och att ett slikt hörande, och hörande om igen, i skolfrågan under loppet af årtal förunnats, och det så rundligt, att visst icke här ifrågavarande auktoriteter (eforer och konsistorier) kunna klaga öfver att icke hafva fått sina andraganden mot reformen framburna till regeringen samt der tagna i öfvervägande — det vet hvar och en. Sedan, åter, regeringsbeslutet omsider blifvit fattadt, måste det af auktoriteterna åtlydas.

Detta bestrider väl också ingen; men man säger: då skulle 6 § i cirkuläret hafva varit annorlunda skrifven, så att, om regeringen verkligen ej ville öfverlemna skolreformen åt biskoparnes afgörande, de nyssnämnda uttrycken (se citatet här ofvan) icke influit i den form

de stå. Låtom oss då skärskåda dessa uttryck.

Allt hänger härvidlag på orden »*efter anställd pröfning*». Det är väl sant, att dessa uttryck stå i omedelbar följd efter »*ephoruss*». Men resulterar väl häraf, att det är *eforen, som skall anställa sjelfva denna pröfning?* och göra det ensam? och derefter ensam hafva att bestämma huru pröfningen slår ut, eller *hvad* slutsats för förslagets antagande af denna pröfning bör dragas? — Visst icke!

Cirkuläret säger väl icke på detta ställe uttryckligen, *hvem* som skall anställa pröfningen, och *hvem* som har att afgöra huru pröfningens resultater skola bedömas, för att lägga sin vikt i vågskålen. Men, till en början, står der heller *icke*, att biskopen ensam har att göra det. Dermed förfaller hörnstenen för hela den F:ska sidans resonnemang i denna punkt.

Och, efter det i cirkuläret icke *uttryckligen läses*, hvarken att *eforen ensam* skall göra pröfningen, ej heller hvilken annan den tillkommer, så måste man gå till *kontextens mening*. Hvilken kan denna vara? Omöjligen någon annan, än att det (sammansatta) gemensamma lärarekollegiet, jemte biskopen, har att »anställa pröfningen», d. v. s. under och genom sina öfverläggningar komma till en pröfvad sluttanke i frågan; hvilken sluttanke sjelf, derest den icke annorlunda kan utrönas, måste finnas genom omröstning, då flertalet afgör, såsom cirkuläret nyss förut antyder.

Emellertid erkänna vi gerna, att *tvenne tolkningsätt* af denna punkt i cirkuläret äro möjliga: a) det ena, till meningen *orimligt*, ehuru såsom man ser, af ordställningen icke direkte motsagd; b) det andra *rimligt* och äfven med ordställningen förenligt, ehuru icke der direkte uttaladt.

Nu är det som det af oss i dag införda kongl. brefvet af den 10 April tillkommer, och utvisar, att *regeringen förklarar sig sjelf för det sistnämnde af desse begge tolkningsätt*. Regeringen har nemligen bifallit Westerås' sammansatta lärarekollegii flertals tanke i förfrågningsfrågan, med ogillande af minoritetens (de 4 renitenternes), och tillika med underkännande

af biskop Fählerantz' mening, hvilken eljest (om nemligen eforen egt att blott efter *sin pröfning* och efter hvad han ansåg lämpligt eller ej, stadfästa eller förkasta förslaget) onekligen varit rätt. Det måste således i och med detta kungabref, åtminstone hädanefter, icke få gifvas mer än *en* tolkning af 6 §: den här uppe under *b* inryckta, innebärande, att reformen hvarken till sak eller sätt underkastas eforens godtfinnande eller hans pröfning, i högsta hand.

I och med detsamma som biskop Fählerantz sålunda af regeringen erhållit svar, har äfven insändaren i P. T. bekommit det, i allt hvad han rörande sak kan behöfva. Ty hvad han i ingressen af sin artikel mot Aftonbladet anspelar om »hämndeutjutelser» mot biskop F., hvilka skulle härleda sig från »särdeles en af de män hvilka anses tillhöra den tidningens (A.B:s) redaktion», så är dylikt af alltför ömkelig art, att kräfva ett upptagande. Hvad som härmed menas, kan nog enhvar förstå; men att Aftonbladets artiklar rörande Westeråsaffären endast härrört af hr F:s egna faktiska tillgöranden, kan hvarje opartisk läsare sjelf bedöma; och insändaren i P. T. må tro hvad han vill, så är det emellertid säkert, att, darest den i Aftonbladsredaktionen anspelade skulle mot hr F. velat gå till väga med »hämnd», så hade han kunnat vidröra långt ömtåligare punkter.

Vi, för vår del, anse visserligen hr F. hafva haft orätt i sitt sätt att taga skolreformen, liksom i sin begäran om tillgodonjutandet af biskopslönen redan första året, med förbigående af skolbyggnadsfonden. Och emedan vi så ansågo, och tillika betraktade dessa ämnen för principen viktiga, hafva vi gjort dem till föremål för offentlig diskussion. Men hr F. sjelf vilja vi så litet ondt, och tillönska honom tvertom så mycket godt, att vi med uppriktigt nöje sett det ofvaninförda kungabrefvet, som innefattar ett ogillande af hans åsigt om »hindren», likväl icke derjemte medbringa nå-

gon formlig tillrättavisning af det skarpare slag, som somlige bruka kalla »skrapa», och hvarom en annan tidning, straxt efter detta regeringsbesluts fattande, talade såsom ett faktum. Det är onekligt, att man kan läsa cirkulärets 6 § med den art tolkning vi ofvannföre karakteriserat (vid *a*), så fort man icke vill acceptera en rimlig mening under orden. Denna tolkning har hr F. omfattat, och kunde måhända som theolog destohellre göra det. Regeringen behöfde således blott upplysa honom om, att detta tolkningsätt icke utgjorde regeringens mening. Detta har skett. Mera erfordrades icke.

Hvad hr F:s själafrände i P. T. yttrat om tvenne andra punkter: Biskopslönen och Herdabrevet, tarfvar lika litet något vidare gemäle från A. B:s sida, då A. B:s tankar derom förut blifvit tillräckligen framlagda, och regeringens beslut i lönefrågan *) är bekant.

*) Blott ett ord må i förbigående nämnas om lönefrågan. Ins:n i P. T. releverar synnerligen den omständigheten att Westerås Skolbyggnadskassa skall vara så rik, »att den lärer hafva en behållning af mer än 100,000 rdr bko», likasom »att biskopslönen i Westerås icke är 20,000 rdr, utan, efter fem års medelbelopp, något öfver 3000 rdr». Beträffande det förra, lär det väl — äfven med antagande af beloppets riktighet, och till och med under supposition af att denna betydliga summa vore fullt och utan all svårighet disponibel

Troligen kände icke ins:n, att äfven regerin-
gens beslut i skolfrågan var afgjordt redan då
hans artikel inflöt i P. T. Han synes eljest
icke hafva haft stort skäl att anhålla om dess
publicerande. Han yttrar mot slutet ett slags
önskan om sin artikels upptagande äfven i
A. B., ehuru han väl då så gerna kunde haf-
va sändt den direkte till A. Bred:n, hvilken
aldrig vägrat intagande af repliker, när de va-
rit affattade på ett sansadt språk och innehållit
någonting i sak upplysande eller förut o-
kändt, så att ej allmänheten onödigtvis bela-
stas med cruda. Den insända artikeln i P. T.
är på det hela värdigt skriven, blott här och
der behäftad med några barnligheter om hämnd
o. d. s m vi gerna ursäkta. Men då den både
är lång och till sak innebär intet, tro vi
oss destomer göra ins:n en tjenst med att icke
nu inrymma hans artikel i A. B., som spjär-
nandet mot regeringen, i ett ämne der hon
sjelf tillhör den liberala och reformativa sidan,
ställer förf:n i den dubbelt ofördelaktiga da-
gern att hvarken tillhöra folkets eller styrel-
sens leder: en gråspräcklig eller åtminstone skym-
lig position, som vi knappt tro denne ins:e,
vid närmare besinning, vilja intaga, och som
vi derföre velat bespara honom. Man ser
också, att Posttidningens red:n sjelf i en not
reserverat sig mot vidare inserater »för detta
ämne».

W.S. 2/5-1850

REVV AF TIDNINGARNE.

För kort tid sedan, eller vid tiden af de sednaste valen i Frankrike den 10 Mars, innehöll tidningen Le Constitutionnel en hop berättelser, som den påstod sig hafva samlat genom egna stenografer, angående uppträden och yttranden till en del af den mest öfverdrifna och vilda art, som skulle hafva passerat i de demokratiskt-socialistiska valföreningarna. Emot dessa berättelser, hvilka voro af ungefär samma skrot och korn, som dem »Morgonbladet» här emellanåt uppdukar, protesterade genast de anfallne; fråga om saken uppstod i nationalförsamlingen, då en del bevisades vara diktadt. Öfver andra delar begärde bergpartiet laglig undersökning, hvilket dock ej bifölls, o. s. v. Sedan genom alla dessa omständigheter väl hunnit visa sig att Constitutionnels berättelser voro till allrastörsta delen hopspunna af de värsta vanställningar, har den välbekante professor P. i Upsala funnit tiden vara inne att upptaga dessa dikter såsom historiska dokumenter, och aftryckt en god del deraf i tidningen Tiden för i går till svenska publikens fromma.

Männe det ej är skäl att lyckönska sig att professor P. åtminstone icke är professor i historien, utan endast i geografin? Hvem vet om det icke är fara nog ändå, att hans inbillningskraft en vacker dag kan göra alldeles om sjelfva ländernas politiska indelning, om han skulle falla på den tankan, att den närvarande är för liberal.

Tiden för i går har också en annan godbit, nemligen en från den nu för tiden reaktionära Times hemtad korrespondensartikel från Neapel om tillståndet derstädes, deri det säges att de för politiska förbrytelser häktades antal ej går till mera än tvåtusen i hela riket och 641 i hufvudstaden. För öfrigt försäkras det, att en konstitution för det landet är ett verkligt gäst, och att det neapolitanska folket ej duger till att vara ett konstitutionellt folk, hvilket berättas i »förtroende», men att Neapel för närvarande är ett paradys. Alltsammans enfaldige att förehålla. *MS. 2/5-1750*

Skolreformen i Skara stift.

Vännerna af det nya läroverkssystemet i Sverige skola säkert med nöje inhemta, att Skara Gymnasium och Skola nu blifvit till ett enda skolhelt förenade. Underrättelsen derom inhemtas af följande artikel i »Skara Tidning» för den 22 Mars:

»Skara Collegium Gymnast. et Schol. härstädes har den 18 sisl. beslutat, att Gymnasium skall med den redan förenade Lärdoms- och Apologistskolan sammanslås till ett sammanhängande läroverk af 8 klasser. Vid innevarande års slut verkställles flyttning från skolans 4:de klass till n. v. Gymnasium. Från och med nästinstundande hösttermins början skola n. v. Gymnasialärare använda ett lika antal undervisningstimmar inom skolans 4:e eller till och med 3:dje klass, som de från sisl. hösttermins början åtagit sig utöfver hvad dem förut ålegat, hvaremot n. v. skollärare komma att undervisa de ynglingar inom det förenade läroverkets tre högsta klasser (det n. v. Gymnasium), som dispensereras från gamla språken. — För att tillvägabringa styrelse för det förenade läroverket beslöt collegium att hos Ephorus göra hemställan derom, att vid innevarande termins slut *samtliga läroverkets lärare*, som från samma tid skulle utgöra ett gemensamt Collegium, må genom val utse en rektor för hela läroverket.»

Denna uppgift, närmare åsedd, ger anledning till flere betraktelser, som ställa icke blott skolans män i Skara, utan äfven sjelfva gymnasiilärarne, d. v. s. lektorerna derstädes, i ett ganska fördelaktigt ljus. Man ser föreningen verkställd utan några sådana reservationer från lektorsers sida, hvarigenom de på andra ställen förbehållit sig att icke tjenstgöra vidare eller annorlunda, än så, som deras fullmakter under förra regimen utstakade. I Skara hafva lektorerna, eller åtminstone deras pluralitet, med fullkomlig beredvillighet gått in på reformen, och gjort det utan baktankar. Man ser gymnasiilärare icke hafva räknat för rof att åtaga sig undervisningstimmar i sådana klasser inom det förenade läroverket, som i ett oförenadt skulle hafva tillhört en nederskola; likasom man å andra sidan finner nu v. skolelärare komma att undervisa i det förenade verkets tre högsta klasser, d. v. s. upptagas till samma värdighet och höjd som gymnasiilärare, alltså

icke af lektorerna ratas, utan tvertom bland dem omfattas med kamratskap. Denna fördomsfrihet och klokhet på samma gång förtjena att framhållas som ett vackert exempel, för att, i bredd med hvad som i Hernösand, Calmar o. s. v. i samma berömvärda riktning redan förut skett, uppställas till föresyn för de öfriga läroverken i landet, hvilka ännu tyckas vilja hvila på hanen och likasom betänka sig att gå regeringens påbud med öppen och ren beredvillighet till mötes. Att man i afseende på reformens genomförande i Skara förmodligen till icke ringa del har att tillskrifva den lyckliga och goda utgången biskop Butschs kända humanitet, medlande klokhet och förstånd att, ehuru biskop, göra afseende på tidsvarfvets behof och generationens fordran, torde ej vara att betvifla. Vi hafva dock icke ännu haft tillgång till de speciella handlingarne eller protokollerna vid kollegiisammankomsterne, för att veta och derur kunna uppgifva om biskopen och alla lektorerna, utan undantag, varit på föreningens sida, eller om några gjort motstånd, och hvilke. I alla fall bildar händelsen i Skara en vacker kontrast mot t. ex. förhållandet i Westerås, der, oaktadt pluraliteten af gymnasii- och skolelärare gått tillväga med berömvärdt nit och ställt sig det kongl. cirkuläret till efterrättelse, emellertid fyra renitenter hittills fördröjt verkställigheten af regeringens föreskrift, och synas fordra särskilda kuwabref för att tillrättavisas.

Då i anseende till skolförbättringens stora och allmänna vikt, äfven ur politisk synpunkt, Sveriges blickar för närvarande äro fästade på de enskilda åtgöranden, hvilka härvid på olika ställen i riket förete sig, så afbidar man med spänd uppmärksamhet resultaterna af de anbefallda kollegialöfverläggningarne i stiftsstäder, hvarifrån man ännu icke inhemtat underrättelse om gymnasii och skolans förening, såsom *Linköping, Waxjö, Göteborg* m. fl. I själfva hufvudstaden synes verkställigheten af det kongl. beslutet prokrastineras, utan att man riktigt vet skälet för dröjsmålet.

Medan vi sysselsätta oss med redogörelsen för utvecklingen af skolreformen inom Skara

stift, böra vi medsamma omnämna *Lärdoms- och Apologistskolans förening* i Mariestad. Här- om läses i »Skaraborgs Läns Tidning» för den 2 Mars:

Mariestad den 2 Mars 1850. H. H. biskopen har under den 26 Febr. för härvarande *Elementar-skola* fastställt en af dess lärare öfverenskommen och af skolans hr inspektor förordad *ny läseordning*, enligt hvilken man hoppas någorlunda hafva besegrat svårigheterna af *Lärdoms- och Apologistskolans förening*, så att hvardera bildningslinien vinner behörigt afseende och framstegen på begg- edera underlättas. Man har härvid gått till väga på det sätt, att från det stadium, der valfria ämnen in- gå, d. v. s. der undervisningen delar sig på tvenne linier, *de ferdna klasserna sprängas och lärjun- garne indelas efter ämne* i stället för läseår. Der- igenom undvikas olägenheten och olämpligheten att på en gång medelst samma lärare undervisa en klass i begge liniernas ämnen, såsom vid första tillämp- ningen af det kongl. cirkuläret af den 6 Juli sistl. år egde rum, hvilket måste hafva till följd att ett- dera ämnet blef behandladt som bisak eller åtmin- stone att begge ej kunde, som sig borde, bedrivas.»

I Mariestad enskildt visar sig ett skolför- hållande, som ur en och annan äfven historisk synpunkt förtjenar särskild uppmärksamhet. Då denna länsresidensstad utgör medelpunkten för en folkrik bygd, är behofvet af en större skola der ögonskenligt. Märkvärdigt nog, har Mariestad förr i tiden njutit fördelarne af ett betydligare undervisningsverk, än sedan blef fallet. Orsaken härtill måste sökas i omstän- digheten, att förutvarande superintendent i denna stad flyttades öfver Wenern (till Carl- stad) och der förvandlades till biskop; hvar- efter Mariestad beröfvades sina högre egenskaper och rättigheter i skolväg. Dessa koncen- trerades nu mera i Skara. Saken tilldrog sig för längesedan. Man upptäcker härvid den i sig sjelf underliga, för att ej säga betänkliga tendensen, att skolverkens storlek, ämnesshöjd och öfriga beskaffenhet icke alltid rättats efter befolkningens gagn och behof af undervisning, på stället och i orten der de funnits eller upprättats, utan, tvärtemot det skälige afseende som synes härpå hafva bort göras, i stället dragas till stiftens metropoler mer än som för stiftsstaden och dess invånare erfordrades. Hvad har grunden härför egentligen kunnat vara.

om icke konsistoriernes på billighet och förnuft föga baserade äflan, att under sig höpa alla fördelar?

I den mån som de sökt motarbeta utvidgandet af läroverk på annan ort, undgå de svårligen förebräelsen att dermed för det mesta hafva åsyftat ett hierarkiskt inflytande på pedagogiken, på lärarnes åsigter i vetenskapsämnena, m. m., hvilket står mindre väl tillsammans med begreppet om lärofrihet i allmänhet, liksom med det behof af frisk luft, i andlig mening, som vetenskaperna och undervisningen onekligen hafva, och som måste tillfredsställas derest en högre utveckling för dem ej skall stängas. Måhända hafva konsistorierna med denna koncentrerings stundom äfven afsett, att lättare hålla höga vederbörande obekante med de upplysningar, rörande sakförhållanden, som underordnade kunde lemna, och med de yrkanden på förbättringar, dem de å högre ort skulle med friare händer kunna tillvägabringa, i mån som de genom afståndet från stiftsmetropolen vore mera skilda från det hierarkiska förmynderskapets benägenhet för polisinspektion. Att hela detta förhållande i sednare tider något minskats, bör rättvisligen erkännas och tillskrifvas den lyckliga händelsen af såväl humanare konsistorialers som upplystare eforers anställande, hvarigenom en mild försyn då och då så lämpat, att hindren emot den allmänna odlingen blifvit mindre.

Såsom, hvad enskildt Mariestads skola vidkommer, en liten historik deröfver med skäl bör intressera allmänheten, tillåta vi oss anföra ett utdrag ur en skrifvelse, som skolans nuv. rektor, hr Nils Carlén, förl. september ingaf till domkapitlet i Skara, vid ett tillfälle då hans utlåtande anbefalldes i följd af kongl. cirkuläret den 6 Juli. Deri yttras:

»Anbefalld att, med anledning af 10 punkten i Kongl. Maj:ts nådiga cirkulär af den 6 Juli detta år, och med afseende på den blifvande organisationen af Mariestads skola, mitt utlåtande afgifva, får jag äran till högv. domkapitlets visa behjertande andraga följande:

Mariestad är till följe af sitt läge medelpunkten för en vidsträckt och folkrik bygd med nära 60,000 invånare inom det område, för hvilket det utgör

hufvudorten; och denna omständighet torde vara tillräcklig att ådagalägga stadens behof af en någorlunda fullständig skola.

Under den tid en superintendent här residerade, *florerade på stället ett betydligare läroverk*, hvilket, äfven efter superintendentens förflyttning till Carlstad, fick, genom Dr. Christinas Br. af den 9 Aug. 1649, bibehålla sitt förra lärareantal, nemligen *rektor, konrektor, 3 kolleger och 1 apologist*. När, huru och hvarföre denna skola sedermera i tidernas följd undergått sin betydliga *reducering*, är mig obekant, med undantag af ett enda faktum, som i skolans album i »*Series Rectorum*» står sålunda antecknad: »*Magr. Magr. Thorb. Bredberg, Rektor 1680, Eloqu. och Poes. Lector i Scara 1687. Med honom följde Rektorslönen till Scara*». Jag skulle icke återropa dessa anor, om icke äfven sjelfvaktens natur kräfde *skolans utvidgning*. Till följe af min åsigt rörande en elementarskolas nödvändiga omfång, för att uppfylla något ändamål, kan jag icke lemna detta tillfälle obegagnadt för uttryckandet af den öfvertygelsen, att en sådan skola aldrig kan till verkligt gagn drivas med mindre än 2 klasser på 3 läseår. **Då, men icke annars, kunna de ynglingar, som natur eller omständigheter bestämt för högre studier, förberedas till sjelfverksamhet och utrustas med behörig underbyggnad; då kunna de, som skola egnas åt samhällets s. k. praktiska yrken, erhålla ett hjälpligt behof, icke blott en knapp nödortst af kunskaper.** Meningen med en elementarskola, liksom med hvarje inrättning i lifvet, måste vara nemligen, att åstadkomma *någonting färdigt*. Afseendet på ynglingarnes ålder gifver ökade skäl vid handen. Efter de genomgångna sex läseåren, efter hvilken tid skolan icke hafver till dem någon ny förpligtelse för studier utöfver den allmänna kursen, stå de der, mellan skolan och sitt blifvande yrke, omogna i år, i kunskaper, i sedlig bildning och stadga. Förgamla och förvexta för skolan, men för unga och omogna för det valda yrket, få de, i de för lifvet viktigaste bildningsåren, en mellentid af overksamhet, egnad åt tidigt förfall, i stället för fortgående förkofran. Ty för högst få yrkessvenner skall den högre skolan anlitas efter fullt genomgången lägre. Med 2:ne läseår till på samma ställe wore deremot de antydda olägenheterna afhulplna. I annat fall blifver den lägre skolan för svag att rätta en hjälpsam hand åt det allmänna lifvet.

Utom det att Skara stift eger inom sitt område en betydande folkmängd, drager det inom sitt läro- område äfven sträcker af Götheborgs och Carlstads stift som till en zed det skola befolka skolorna i

Borås och Wenersborg. Lägger man härtill att, i anseende till jordens kultur, vår provins har större, ännu obegagnade, men mer och mer bemärkta resurser än de flesta orter i riket, så har man i sigte en förstörd folkmängd med ökade behof och anspråk på undervisning, — en omständighet, som vid skolornas blifvande reglering äfven torde böra afses.

Men jag förutser ganska väl, att mina önsknin-
gar och värdsamma yrkanden på utvidgade och full-
ständiga skolor kunna mötas med det bekymmer-
samma svaret; medel fattas. Om de nödvändigt er-
fordras, så måste de kunna beredas, så mycket mer
som de, efter min öfvertygelse, kunna af det all-
männa skäligen fordras i förhållande till de anslag
andra stift af det allmänna åtnjuta, jemte fastadt af-
seende på folkmängd och lokala förhållanden. Stats-
utskottets vid sista riksdag utlåtande *N* 124 rörande
riksstatens åttonde hufvudtitel upptager öfvergångs-
staten för Skara stift till rdr 23 239: 6, för grann-
stiftet Strengnäs, hvarken större eller folkräkare,
50.211: 27: 9, dito Götheborgs, med en del inom
Skara stifts läroombåde, 24 197: 33: 7. Jag vill här-
med ingalunda påstå, att de resp. grannarne und-
fått för mycket; men det ger mig grundad anled-
ning att hoppas, att Skara stift med skäl eger på-
räkna ökad anslag för regleringen af sitt undervis-
ningsverk, hvarigenom dess högv. styrelse kan sät-
tas i tillfälle att, utom ett i Skara förlagdt fullstän-
digt högre elementarläroverk, *inrätta de öfriga i*
stiftet nödige elementarskolorna med det omfång
jag tagit mig friheten antyda såsom ändamålsenligt.»

— — — — — *63-978-*
2/4 50.

280

282

284

285

284 2566

